
BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
2 C
10

MICHAELIS TIMOTHEI
I·V·D·

AD SANCTISSIMOS EPISCOPOS
De Sacrosanctis Dei Ecclesiis visitandis
Compendiosa Institutio.

Qua
(IVXTA CONCILII TRIDENTINI DECRETA)
Diœcesim suam visitare possunt.

Perutilisque eiusdem Praxis, qua visitandi solum comprehenditur exercitium.

Omnibusq; etiam aliis, ad quos ius visitandi Ecclesias spectabit, non minus necessaria, quàm vtilis.

Cum Indice copiosissimo, atque locupletissimo.

CVM PRIVILEGIIS.

Venetiis, Apud Altobellum Salicatium, 1586.
Ad Fortitudinis Insigne.

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO D. ANDREAE BATHOREO, S. R. E. DIACONO CARDINALI.

Michael Timotheus.

ECCLESIASTICVM STVDIVM, (*Cardinalis Amplißime*) *vtile in primis, ac necessarium, adeò summopere semper mihi placuit; vt quicquid temporis ab Ecclesiæ, animarumquè, mihi commissarum cura superesset, id totum in hoc studio, mihi longè omnium in hoc statu, in quo sum, accommodatißimo, collocare non dubitarem. Verumenimuerò superioribus mensibus, cùm de visitandis Ecclesiis permulta apud probatißimos authores subtiliter dispu-*

tata legerim, operæprecium me facturumexiſtimaui, ſi earum rerum, quæ de hac materia fusè diſſeri poſſunt; opuſculum, rudi, ac ieiuno dicendi ſtylo conficerem; non quò illud euulgarem; ſed potius, ut in eo, tanquàm in refertiſſimo promptuario, ea omnia ordine quodam breuiter, ac concinnè (ſi quando neceſſitas poſtularet) reperirem; quæ ex diuerſiſſimis authoribus non ſine magno & labore, & moleſtia erui poſſent. Neq; enim ego tanti unquam meas lucubrationes feci, vt eas hominum luce dignas iudicarem. Confeci ego quidem opuſculum, non tàm ad aliorum, quàm ad meum vſum, accommodatum: ſed profectò longè ſecus accidit ei, ac ipſe deſtinaueram. Amici enim quidem mei, quibus arctiſſimum mihi neceſſitudinis vinculum intercedebat; ſummis precibus a me legendi ſolùm cauſa efflagitarunt, quibus ego, ſaluo amicitiæ iure, etiamſi maximè voluiſſem, negare non potuiſſem, tandem veluti vi extortum è manibus tradidi. Sed nimirum cum opuſculum legiſſent, eisquè, vt opinor, arriſiſſet, ſcriptorum opera exemplaris copiam ſibi, me inſcio, fecerunt. Quòd ſanè exemplar, neſcio quo facto, per multorum manus deuolutum, Venetias tandem delatum eſt: vbi, me inſcio, prælo committi cœpit. Quod ego, vt accepi, grauiter (prout debui) moleſtequè tuli; omniquè animi contentione conniti cœpi, ne res effectum ſortiretur; eò quòd exiſtimationis meæ periculum, rudi, & minimè polito

opu-

opusculo facere honestum non iudicarem. Sed enim, ut tardiusculè res hæc ad me perlata erat, sic sera medicina ei nihil operis afferre potuit. Libellum igitur, iam me reluctante, euulgatum, ut pro meo agnoscam, oportet, rudem eum quidem, & impolitum: sed spero rerum segete satis refertum. Ne igitur suis floribus spoliatus authoris etiam ope destituatur, tibi (Cardinalis amplißime) tutandum, defendendumquè a publicis detractorum, ac inuidorum hominum vocibus, & diuexationibus, offero, ac nuncupo. Tua enim grauitate grauem, tuo splendore splendidum, tuo patrocinio tutißimum omnino ab omnibus fore confido. Quod te facturum certò mihi polliceor, ac promitto. Nota est enim omnibus, tua in literas, literarumquè studiosos, propensio, scientiarum cognitio, authoritas, oris maiestas, generis regii splendor, morum suauitas, vitæ integritas, auitum religionis, ac pietatis studium singulare, aliæq; sexcentæ illustres animi corporisq; dotes; ut ea omnia, quæ in singulis sunt laudabilia, hæc in te uno conspiciantur uniuersa. Quas ob res, Stephanus primus Polonorum Rex inuictißimus, iure optimo te charißimũ habet, non tàm quòd fratris filius sis, quàm quòd & maiorum tuorum omnis virtutis genere clarißimorum, virtutes in te cernat; & eius sapientiam orbi vniuerso notam, diligentißimè imitere. Quæ cum ita sint omnia, non est, quòd amplius authoritatis tuæ clipeo commonitus, detractorum hominum

vanos

vanos impetus pertimescam. Immo vero magis, ac magis tua authoritate fretus, te duce, & auspice, maiora in posterum me aggredi confido posse. Accipe igitur, Cardinalis amplissime, pro tua summà illa & humanitate, & facilitate, libellum hunc, testem meæ erga te obsidem, & obseruantiæ singularis, & obsequii perpetui; tuoquè patrocinio eum tueri non dedigneris. Exiguum quidem munus est, si eum tua authoritate, quæ sibi doctissima quæq; opera deposcit, conferatur; sed magnum, si ex animo offerentis pensetur. Quòd si feceris, & inueteratum familiæ tuæ, de omnibus bene merendi morem retinueris; & me tibi beneficio sempiterno obstringes, & de existimatione periclitantem ob hoc opusculum, quod mihi rude, & impolitum excidit, authoritate, opequè tua, subleuabis. Vale.

CANDIDO LECTORI.

Joannes Martinellus Bibliopola S.

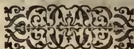

NTER grauiſſimas ſollicitudines, quibus premuntur, qui in Dei Eccleſia aliorum animabus præſunt, & earum ſalutis procurandę officio funguntur: ardua cum primis, & multis plena difficultatibus pernoſcendi ſubditorum actiones cura eſt. quippe quum ex una illa re, vel maxima omnino pernicies populorum, vel ipſa certè eorundem incolumitas, prout ea ſcilicet peragetur, oriatur. Id quum animaduerterem, & is mihi liber in manus veniſſet, qui vniuerſam id peragendi rationem, atque modum breuiter, & perſpicuè comprehendebat, non potui committere, ut publico is eriperetur, & in priuatis tantummodo nonnullorum bibliothecis deliteſceret. Sed enim quum nihil magis ab ea die, qua iſtud primùm publicandi libros munus ſuſcepi, quàm publica, & ſtudioſorum præſertim commoda, ipſarumque, quantum per me fieri poſſet, literarum ornamenta, pro emolumento mihi propoſuerim: è re quidem erat, ut poſt alia a me iam edita, & excuſſa, id quoque in manus hominum veniret, & literariam rem locupletaret.

Tu

Tu igitur, Lector optime, & propensionem in tuas, ac publicas vtilitates, meam, ex hac opera facilè poteris perspicere, eamq; probabis: & verò ex ipso libro eximiam frugem ad omnia morum, religionis, & ecclesiasticarum maximè functionum momenta percipies. Id mihi vt gratissimum erit, ita ad maiora indies edēda animum adiiciet. Tu diligentię meę fructibus diu & fęliciter fruere, & me diliges. Vale.

PRIMI LIBRI INDEX LOCVPLETISSIMVS.

b Bene-

Semi-

Indicis Primi Libri Finis.

INDEX LIBRI SECVNDI.

Bene-

Index Libri Secundi.

N

O

P

Q

R

Reli-

Visi-

Indicis Secundi Libri Finis.

PRIMI HVIVS LIBRI QVINAM SINT TRACTATVS.

MICHAELIS TIMOTHEI I. V. D.

AD

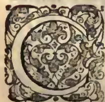
SANCTISSIMOS EPISCOPOS Compendiosæ Institutio.

QVA SVAM DIOECESIM (iuxta decreta Concilij Tridentini) visitare possunt.

LIBER PRIMVS.

PROOEMIVM.

VM Beatißimus ille Apostolus Paulus, Amplißimi Christianorum Populorum Principes, ac fidelium inuictißimi ciuitatum Duces, moneat vos dulcißimis illis verbis, scilicet: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Cumq; Dominus insuper Petro dixerit tertiò: Pasce oues meas, manifestißimè ex omnibus supradictis euadit clarum, præcepto diuino mandatum fuisse factum omnibus sanctißimis præsertim Episcopis, quibus animarum cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbiq; diuini prædicatione,

Act. 20.

Ioann. 21.

Sess. 23. c. 1.

tione,

tione, ſacramentorum adminiſtratione, ac bonorum omnium operum exemplo paſcere; pauperum, aliarumq́ miſerabilium perſonarum curam paternam gerere, & in cætera munia Paſtoralia incumbere. Quæ omnia nequaquam ab ijs præſtari, atque impleri poſſunt, qui gregi ſuo non inuigilant, neq; aſsiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt. Non aliter ergo vos oportet, o Sacratiſsimi Chriſtianorum Reges, ſuper gregem veſtrum inuigilare, ac ſancti illi

Luc. 2. *Euangelici paſtores, qui vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis cuſtodiebant gregem ſuum. Non enim licet*

Th. 2. 2. art. 5. q 1. *vobis propter temporalem perſecutionem, aut propter aliquod aliud incommodum, aut perſonale aliquod periculum gregem vobis Paſtoribus bonis commiſſum ullatenus deſerere;*

Ioann. 10. *cùm bonus paſtor animam ſuam teneatur ponere pro ouibus ſuis. Hæc igitur vobis, Sacratiſsimis Eccleſiæ ſanctæ Dei Epiſcopis, infraſcripta, vt reuera vobis, vniuerſoq́ gregi veſtro attendere, ouesq́ paſcere videamini, venient obſeruanda; ſcilicet ut primò de ouium agnitione, ſeu viſitatione; poſtmodum de vnaquaque prædictarum ouium propoſita ſubuentione, & adminiſtratione ſigillatim diſſerendum a nobis ſit.*

QVAE

QVÆ VENIANT AB EPISCOPO OBSERVANDA

Circa ouium agnitionem, seu visitationem.

Tractatus Primus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Primi Tractatus.

Agnoscere oues suas quid sit. *Cap.* *I.*

Oues suas agnoscere qd sit.

GNOSCERE autem oues suas, Præsul amplissime, est eas ipsas diligere, & frequenter visitare, seque pro illis exponere; ac denique easdem ad ouile deducere. Sic enim Christus cognoscit oues suas, cum inquit: Ego cognosco oues meas; idest: Ego diligo, & eas frequenti visitatione visito. Seq; pro illis exponit, cum dicit: Et animam meam pono pro ouibus meis. Ad ouile verò eas reducit, cum ait: Et alias oues habeo, quas me oportet adducere. Vnde fit ex supradictis, quod ex ipsius Pastoris, & ouium suarum mutua agnitione, ac dilectione, oues ex frequēti imaginatione beneficij Pastoris ipsum attendant, & specialiter recognoscant, ac diligant: Et propter hoc subdit, Et cognoscunt me meæ.

Ioan. 10.

Ad ouium agnitionem, vltra Pastoris personam, quarum aliarum vices gerere Episcopum visitatorem oporteat. *Cap.* *II.*

Erum, & si in hac sanctarum Dei ouium agnitione, prȩterquam quòd Episcopus, aut uisitator, Pastoris personæ officium, ac munus obire paratus sit, ut errabundum pecus dirigat, contritum obliget, ac ægrotum sanet: nonnullarum tamen etiam aliarum personarum munus subire ipsum decet, puta Venatoris, Viatoris, Architecti, Aedificatoris, Agricolæ, Athletæ, ac militis etiam. Nam & ut uenator Visitator Dei Ecclesiarum mittitur ad uisitandum, dicente Domino: Ecce ego mitto multos uenatores, & uenabuntur ipsos supra omnes montes: Attendat igitur Visitator in sua uisitatione, ut uenetur, ne præda effugiat ipsum, quò eos, qui præ uitijs effrȩnati sunt, sermone ueritatis compræhensos seruatori adducat. Viator item est missus Visitator similis illi, qui orauit: Dirige gressus meos. Attendat ergo, ne digrediatur a uia, ne declinet ad dexteram, aut sinistram, uia regia proficiscatur. Archi-

Hier. 16.

Nota.

chi-

chitectus est missus, ut firmum fidei fundamentum iaceat, quod est Iesus Christus. Aedificator uideat, quomodo ædificat: ne ligna, ne fœnum, ne stipulam; sed aurum, argentum, lapides prætiosos. Agricola mittitur, ut circumfodiat ficum infructuosam, & ea, quæ ad fœcunditatem faciunt in auxilium ingerat. Miles mittitur, ut affligatur malis cum Euangelio, ut depugnet honestam pugnam contra spiritus prauitatis, contra affectus carnis, assumens omnem armaturam Dei, ne implicetur negotijs vitæ, ut exercitus Imperatori complaceat. Athleta mittitur Visitator Dei ouium, ne quam legem athleticam transgrediatur: Nemo.n. coronatur, qui non legitimè certauerit. Paulum ergo, & currrentem, & luctantem, & pugnantem Visitator imitetur: & ipse velut pugil, animi oculum intentum habeat, protegatq; principales partes manuum obiectu. Intentus sit uisus in aduersarium: In cursibus eos, qui præcedunt assequatur, & sic currat, ut anticipes: In lucta inuisibilibus repugnet. Talem itaq; esse Visitatorem uult per uitam sancta Dei Ecclesia, non supinum, non dormientem, sed sobriè, & uigilanter ouibus præfectum.

Ius agnoscendi oues, hoc est, visitandi, quibus competat. Cap. III.

CVm itaque agnoscere oues suasq; sit uisitare illas; Patriarchæ igitur omnes, Primates, Metropolitani, ac Episcopi propriam diœcesim, Cardinales Ecclesias suorum titulorum, sua Abbates, & Priores monasteria, Papa, seu eius Vicarius, Vrbis, imò ac orbis basilicas per se ipsos, aut si legitimè impediti fuerint, per suum generalem Vicarium, aut Visitatorem, si quotannis totam propter eius latitudinem visitare non poterunt, saltem maiorem eius partem; ita tamen, vt tota biennio per se, vel visitatores suos compleatur, visitare non prætermittant.

Sess. 6. c. 1. de refor. sess. 24. c. 3. & sess. 25. c. 11.
Inf. lib. 2. c. 2. Visitationes quomodo fieri debeat, quã do, & a quib. cap. decernimus. 10. q. 1.
De diœcesi visitãda, saltem biennio.

Agni-

Agnitionis, seu visitationum ouium scopus qui esse debet. Cap. IIII.

Concil. Trid. sess. 24. c. 3. & sess. 25. c. 11.

Isitationum autem omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam, orthodoxamq; doctrinam expulsis hæresibus inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere; populum cohortationibus, atque admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamq; accendere; cætera, prout locus, tempus, & occasio feret, ex uisitationum prouidentia ad fidelium fructum constituere. Quæ, vt facilius faciliusq; succedant, monentur prædicti omnes, & singuli, ad quos uisitatio spectat, ut paterna charitate, christianoq; zelo omnes amplectantur, ideoq; modesto contenti equitatu (ut quinquagenarium numerum equorum non excedant) famulatuque, studeant quàmcelerrimè, debita tamen cum digentia uisitationem ipsam absoluere. Interim caueant, ne inutilibus sumptibus cuiquam graues, onerosive sint, nec uel ipsi, aut quisque suorum quicquam procurationis causa, pro uisitatione, etiam testamentorum ad pios usus, præter id, quod ex relictis piis iure debetur, aut aliquo quouis nomine, nec pecuniã, nec munus quodcunque sit, etiam qualitercunque offeratur accipiant, non obstante quacunq; consuetudine, exceptis tamen uictualibus, quæ sibi, ac suis frugaliter, moderateq; pro temporis tanta necessitate, & non ultra erunt ministranda. Quod si quisquam (quod absit) aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumpserit, is præter dupli restitutionem intra mensem faciendam, aliis etiam pœnis, iuxta constitutionem Concilij Lateranen. quæ incipit: Exigit, nec non & aliis pœnis in synodo prouinciali arbitrio synodi, absque ulla spe ueniæ mulctetur.

Visitatores ad charitatẽ exhortãtur, & humilitatem.

Visitatores nil accipiãt in visitatione, nisi necessaria sibi uictualia.

Pœna accipiẽtium pro visitatione, pecuniam.

Agnoscere seipsum uti debet Visitator, aut Episcopus. *Cap. V.*

Voniam autem facilius unicuique nostrum est, inquit sanctus Basilius; curiosum esse de alienis, quàm sua ipsius, ac propria considerare: in hac ideo ouiū Christi, fideliumve agnitione, ante omnes seipsum primum omnium Episcopum, Visitatoremve agnoscere quidem oportet: hoc est, ad propriam sui ipsius scrutationem oculos, tum animæ, tum corporis sui conuertere debet; non desinens scrutari seipsum, an sibi secundum præceptum uita procedat, & nunquid per cogitationes deliquerit, nunquid lingua læderit, mentem præuertens, nunquid in manuum operibus factum sit aliquid temerarium, nunquid unquam permiserit, mentem in seruitutem redactam, affectuum mancipium fieri: nunquid rursus affectibus, ut contra rationem insurgant, & animę dominium in suam potestatem redigant, indulserit, ac vndequaq; seipsum (inquam) circumspiciat, uigilantem habeat sui ipsius custodiam animę oculum, animam suam exornet, huius curam gerat; ut sic omnis sordes, quæ ex malitia ipsi accedit, per sui ipsius animaduersionem remoueatur, & omnis turpitudo ex uitio depurgetur: & ut omni uirtutis pulchritudine ipsam exornet, & illustret. Eius etiam mores ita componat, ut reliqui ab eo frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac sanctę humilitatis exempla petere possint; ut sic exemplis uirtutum ipsius, in omnem usum sanctæ, veræq; Christianæ uitæ illos conformare diligenter curet, ministerium suum omnino in omni parte, ut est Apostoli præceptum, implens. Cum autem orationibus, sanctisq; meditationibus ipsum oporteat frequenter insistere, certam in istis etiam horam quotidie assumere debet, quam in diuinarum contemplationum studio, exercitationeq; ponat: In qua oratione non sibi ipsi tantum diuini luminis illustrationem deposcat, sed etiam pro fidelibus, suæ curę commissis, humiles preces fundat, eorum peccata deplorando, pioq; gemitu, & religiosa supplica-

Basil. in hom. attende tibi ipsi.

De agnitione sui ipsius.

De moribus eius.

2. Tim. 4.

De oratione eius, & meditatione.

plica-

plicatione Deum orando,ut disiectis peccatorum nubibus, pluuiam, & rorem sue diuinę gratiæ,& misericordiæ effundat in hereditatem, & agrum Ecclesię suæ. Missæ quoque sacrificium sæpius celebret, in Dominicis, festisq; maxime diebus in Ecclesijs magis, quàm in priuatis oratorijs, ac maxime etiam illis diebus, quibus Ecclesias, altariave, aut campanas consecrabit, aut cęmiteria reconciliabit, & alia eiusdem generis Episcopalia munera obibit:at cum ob causam non facit sacrificium, religiose intersit. Diuinum quoque officium, laudesq; ac horarios psalmos piè, ac supplici mente quotidie recitet. Ad hęc dominicis, festisq; diebus Ecclesiam suam adibit, nisi infirmitate, aut aliàs legitimè impeditus. Confessarium item secularem,aut regularem deligat, qui uir sit sacra scientia, prudentia, spectatisq; moribus,ac uitæ sanctitate insignis;cuius studio, & consilio, & precationis spiritu in rerum grauiorum deliberationibus uti possit. In sacræ etiam Theologię,sacrorumq; canonum quotidie statis horis, studium incumbat. Omnibus pręterea adeuntibus se facilem, benignumq; prębeat, ita tamen, ut ne a grauitate recedat. In auditorio omnibus satisfacere studeat, ac ne infimos homines audire negligat. Expediat statim quę recte possunt, omnibus uel re, uel consilio, uel consolando prodesse studeat. Quicquid autem temporis animi relaxationi aliquando dabitur, id omne in spiritualium librorum lectione, studioue, & colloquio piorum, & eruditorum hominum, ponere studeat. At a nimia laicorum familiaritate meminerit abstinere,ac laicorum conuiuia fugere. Lectio in mensa sua sit ex sacra scriptura,& uitis sanctorum Episcoporum. Decretum quandoque Concilij Trident. in sess.25. editum sępe sibi recitari curet, nec non & quę in 2.sess.dicti Concil.dicuntur. Demum in ullius conspectu, ne domi quidem, se exponat, nisi Episcopali uestitu indutus: Rochetum uero,& mozzettam induat, cum per dięcesim iter facit:sed anulo semper utatur, & ubique,tum domi,tum foris,tum in sua, tam in aliena dioecesi, ut perpetuo se Ecclesię suę sponsum meminerit. Sexta uerò

De Sacrificio Missę sæpe faciendo.

De mat.laud. & psal.horar. deuotè dicendis.

De cōfessario Episcopi.

De studio Episcopi.

In auditorio qualē se præbere debet.

Lectio sacræ scripturæ in mensa: Concil. Trid. sess.2.

Vestitus Episcopalis, qualis esse debet.

quoque

quoque feria, & in uigilijs, in Aduentu, & Quadragesima, uestitum induat nigri coloris, ijs diebus exceptis, quibus ex ritu Ecclesiæ nullum męstitiæ signum uestibus ostendere debet: Alijs autem uiolacei coloris uestimenta adhibeat. Nouissimo loco cappam Episcopalem, cum in Ecclesiam, uel ad diuina officia, uel ad conciones, vel ad sacras lectiones accedit, omnino induat.

Qui, & quo tempore familiam suam Visitator, aut Episcopus, visitare, aut agnoscere debeat. Cap. VI.

AD suæ proprię familiæ Episcopus, aut Visitator agnitionem, seu mauis, uisitationem propius accedens, curabit ante omnia, eam ipsam eiusmodi esse, quę præluceat uitæ, ac morum exemplis, utq; ea sumptibus Ecclesiæ sustentetur. In ea non sint rixosi, impudici, blasphemi, factiosi, hoc est, ad discordiam, aut seditionem affecti, nec & scurræ. Non item qui sint Episcopi consanguinei, nisi eadem uiuendi disciplina, qua cęteri, utantur. Non qui Parochialem curam gerunt, aut aliàs residentia adstricti, nisi debitas ministerij sui functiones, licèt Episcopo seruiant, Ecclesiæ suæ præstare possint: Quinimo & duos secum canonicos habere Episcopum Canones permittunt. Cubicularij sint ętate, moribusq; graues, ac boni testimonij. Clericorum qui sunt sacris initiati, uel sacerdotis, opera non utatur, ad officij alicuius ministeriū, quod sacerdotali, aut clericali ordini minus conueniat. Nullus eiusdem Episcopi familię, prætermittat ullo unquā die, quin Missam audiat, nisi necessariò impeditus sit: clericis, qui de familia sua sunt, Episcopus certum ieiunij diem in hebdomada instituat. In Aduentu dicta familia ieiunet saltem feria quarta, & sexta. Vnusquisque de familia Episcopi singulis mensibus sacram Eucharistiam sumat unà cum reliquis, qui in familia sunt. In Aduentu, ut Siluerij Pontificis decretum est, & in quadragesima singulis diebus Dominicis sacram com-

cap. iubemus, de consf. dist. j.
Cubicularij Episcopi.

Missa audienda est quotidie a familia Episcopi.

Eucharistia, quãdo maxime sit capienda a familia Episcopi.

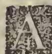
munionem accipere studeant maxime clerici. Dum familia cibum capit, lectio tum adhibeatur. Item familia, ne ociosa sit, aut inertiæ, aut desidię dedita, aut obsequio Episcopi, aut in honestis occupationibus occupata sit. Vnusquisque de familia Episcopi abstineat a flagitiorum hominum consuetudine, ac a locis, ubi turpiter uiuitur. Nemo item foris pernoctet. Nec, quæ iocularia sunt, aut ridicula, ex quibus cachinni, risusq; solutiores excitantur, loquatur aliquis. Nemo libros de rebus iocosis, scurrilibus, ridiculis, obscęnis, impurisq; conscriptos habeat. Familiam suam Episcopus curet, ac etiam bis quotannis uisitet: semel ineunte Quadragesima, iterum initio Aduentus, eiusq; mores paternè inuestiget, ac uideat, ut unusquique religiosæ, uitæq; spiritualis institutis congruenter uiuat; & uirtutum amatores adiuuet, obiurget uerò a bene uiuendi ratione auersos; cõtumaces, & incorrigibiles e domo eijciat. Episcopo, missam celebranti, uel audienti, frequẽs familia adsit. Cũ in Ecclesiam ad diuina officia properat, familiam secũ esse episcopus iubeat. Cum familia ęgrotat, curam eius magnã habeat; prouideatq; ut de illorum salute in primis ratio habeatur, utq; eorum ualetudinis recuperationi consulatur, ut deniq; ęgrotanti necessaria ad conualescendum suppeditetur. Item unicuiq; de familia constituat suam mercedem secundum uniuscuiusq; uirtutem, ac meritum, ac secundũ fructuum Ecclesiasticorum dispensationem sibi creditam. Absit ab Episcopali domo omnis picturę ornatus, quę prophana sit. In cubiculis, reliquisque domi locis frequentioribus non desit aliqua imago sacra.

Episcopi familia, quando sit visitanda ab eodem.

Familię ęgrotanti necessaria eroganda sunt.

Quid præ alijs in Parrocho agnoscendum sit ab Episcopo, aut Visitatore. Cap. VII.

Sess. 24. c. 4.

AGnoscat igitur ante omnia quilibet Episcopus in hac prima, ac simplici ouium agnitione (alia enim & plenior, & de Parrocho, & cęteris in sequenti, ac secundo libro facienda est indagatio, ac perquisitio) ut

omnes, qui curam animarum gerunt, memoriter teneant Symbolum fidei, quo sācta Romana Ecclesia utitur; illudq; sciant saltem iuxta literam interpretari; ne penitus ignorent, quod tantopere necessarium est, ut credamus. Qui verò hoc ignorant, breui discant, sub pęna arbitrio eiusdem Epicopi.

Lib. 2. tract. 4. cap. 4. Sess. 25. cap. 2.

Gl. in ver. principales, de sūma Trin. & fi. Cath.

Indicem librorum prohibitorum, habere Parrochum, curare debet Episcopus. Cap. VIII.

SEcundò obseruet etiam Episcopus, aut Visitator, ut quisquis Parrochus habeat Indicem librorum prohibitorum editum a fel. record. Pio quarto de anno 1563. illumq; sedulo sępenumero percurrat legendo, quò eo ipso a suspectis, ac perniciosis libris, quibus doctrina impura continetur, abstineat: sacros uerò, ut quęnam eorum editio pro authentica habenda sit, eis innotescat, amplexetur.

Sess. 17. De libror. delectu.

Card. Borro. par. 1. de doc. christ.

Sess. 4. c. insuper.

Sess. 18. c. 7.

Episcopus tempore suæ visitationis faciat sibi libros exhiberi a singulis diœcesis suæ clericis. Cap. IX.

EPiscopus insuper tempore suæ primæ Visitationis cogat omnes, & singulos suę diœcesis clericos, ac sacerdotes, cunctos exhibere libros, quos habent, & si quos inueniat esse prohibitos, ipsos statim cōburēdos curabit. Quos autē libros debeat habere Parochus dicetur.

Sess. 18. De libror. delectu.

Interpretationes omnes sacræ scripturæ posthac comprobentur ab Episcopo, priusquam imprimantur. Cap. X.

REquirat etiam Episcopus, & diligenter obseruet, si qui sint in sua diœcesi, qui sacram scripturam, uel aliquam eius partem suis scriptis fuerint interpre-

Sess.4. de impress.lib. tati. Quod si ita euenerit, curabit, ut talia eorum scripta ad eum deferantur cognoscenda, ac consideranda. Recusantes autem ea libenter sibi dari, & exhiberi, tunc eos compellat pœnis a iure statutis; & si opus fuerit, censuris etiam Ecclesiasticis.

Librorum impressores non imprimant sine licentia Episc. *Cap. XI.*

Voniam vsu venit aliquando, quod Episcopus in sua diœcesi nonnullos librorum impressores habeat; ideo statuet, & præcepto præcipiet, ut eo ipso inscio, nihil imprimatur, sub eisdem iam dictis pœnis, & censuris Ecclesiasticis.

Libri incerti authoris, aut improbi, non væneant posthac sine licentia Episcopi, aut ordinarij. *Cap. XII.*

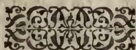

Sess.4 c.insup. Ltimo loco despiciat etiam Episcopus in hac prima ouium agnitione, & simplici visitatione, ut nullus audeat ad sacram Scripturam pertinentes, uel ad morum reformationem uendere libros; aut incerti authoris editos, nisi prius eiusdem, uel sui generalis Vicarij obtenta sit ab eo licentia in scriptis expressa, ac facta. Quod supra etiam fuit a nobis secundo loco dictum.

QVAE

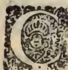
Circa verbi diuini prædicationem, siue lectionem.

Tractatus Secundus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Secundi Tractatus.

Lectio sacrarum scripturarum in Ecclesiis legatur. Cap. I.

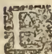

Vm sacræ Theologiæ lectio pernecessaria sit, & a sacro Concilio Trident. commendata; in hoc curam ponat Episcopus cum Capitulo, & Clero suæ diœcesis, prouidere uel de præbenda, uel de alia mercede constituenda Theologiæ lectori. Seß.5.cap.1

Lectio

Lectio Grammaticæ saltem legatur in pauperib. ecclesijs.
Cap. II.

Vbi supra.

 Cclesiæ uerò, quorum annui prouentus tenues fuerint, ita ut Theologiæ lectio in eis commodè haberi non possit, saltem Magistrum habeant ab Episcopo, cum consilio Capituli eligendum, qui clericos, aliosque scholares pauperes grammaticam gratis doceat; cui Magistro assignentur, uel alicuius simplicis beneficij fructus, uel aliqua alia merces ex capitulari mensa persoluatur.

Lectores extra monasteria ab Episcopis approbentur.
Cap. III.

Sess. 5. cap. 1.

 T ne sub specie pietatis impietas disseminetur, statuit insuper sancta synodus, neminem ad huiusmodi lectionis officium, tam publicè, quàm priuatim admittendum esse, qui prius ab Episcopo loci de uita, moribus, & scientia examinatus, atque approbatus non fuerit. Quod de lectoribus in Claustris Monachorum non intelligatur.

Episcopi prædicent, uel aliàs legitimè impediti subrogent.
Cap. IIII.

Sess. 5. cap. 2.
Sess. 24. c. 4
Infra cap. 14. tract. 1.

 Via verò Christianæ reip. non minus necessaria est prædicatio Euangelij, quàm lectio; & hoc est præcipuum Episcoporum munus, statuit, & decreuit sancta Synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum prælatos, teneri per seipsos, ad prædicandum sanctum Iesu Christi Euangelium, si legitimè impediti non fuerint, quo casu alios loco eorum subrogent.

Habentes curam animarum prædicent, aliàs legitimè impediti subrogent. Cap. V.

ARchipresbyteri uerò, Plebani, & quicunque Parrochi, uel aliàs curam animarum habentes per se, uel alios idoneos, si legitimè impediti fuerint, diebus Dominicis, & festis solemnibus saltem, plebes sibi commissas, pro sua, & earum capacitate, pascant salutaribus uerbis. Sess. 5. cap. 2 Sess. 24. cap. 4

Doctrinam Christianam pueros doceant, populumq; Parrochi. Cap. VI.

NOn tantum præcipiat Episcopus Archipresbyteris, Plebanis, Parrochis, & omnibus animarum curam habentibus, ut singulis Dominicis, festisq; diebus doceant populum saltem rudimenta fidei, seu doctrinam Christianam, si Christi Euangelium prædicare nesciuerint; uerùm etiam ut publicent dies festos, quibus populum hortentur parcere laboribus secularibus, illos sanctificare, sibiq; a peccatis cauere. Cogatq; illum etiam pęnis pecuniariis in vsus pios erogãdis, ab exercendis diebus festis artibus suis illicitis. Sess. 24. cap. 4. Sess. 24. c. 17 Card. Borro. par. j. de doct. Christ.

Auctoritas Episcopi contra non prædicantes. Cap. VII.

QVi uerò ex dictis Parrochis munus suum adimplere neglexerint, & panem paruulis petentibus non fregerint, ex suorum beneficiorum fructibus, alij, qui id munus, ac officium obeat, honesta aliqua merces persoluatur, donec ipsi resipiscant. Vbi supra. Pęna nõ prædicantium.

Regu-

Regulares extra suorum ordinum Ecclesias sine superioris licentia, & Episcopi auctoritate non prædicent.
Cap. VIII.

Sess. 5. cap. 2.

Tem Regulares in Ecclesijs, quę suorum ordinum non sunt, ultra licentiam suorum superiorum, etiã Episcopi licentiam habere teneantur; sine qua in ipsis Ecclesijs non suorum ordinum nullo modo prędicare possint. Ipsam autem licentiam gratis Episcopi concedant.

Auctoritas Episcopi contra improbos Prædicatores.
Cap. IX.

Vbi supra.

I verò (quod absit) Prædicator errores, aut scandala disseminauerit in populum, etiam si in Monasterio sui, vel alterius ordinis prædicet, Episcopus ei prædicationem interdicat.

Contra Prædicatores hæresum. Cap. X.

Vbi supra.

Vod si prædictus prædicator hæreses prædicauerit, contra eum secundum iuris dispositionem, aut loci consuetudinem Episcopus tanquam sedis Apostolicę delegatus procedat, etiam si Prædicator generali, uel speciali priuilegio exemptum se esse pretenderet.

Regulares extra claustra degentes, & Presbyteri seculares prædicare prohibentur.
Cap. XI.

Ibidem.

Aueant pręterea Episcopi, ne aliquem Regularem, qui extra claustra & obedientiam religionum suarum viuunt, uel Præsbyterum secularem, nisi ipsis noti sint, & moribus, atque doctrina probati, in sua ciuitate, uel diœcesi prædicare permittant.

Qua-

Quæstuarij omnino a prædicatione abstineant. *Cap.* XII.

Nhibebit etiam omnis Episcopus, aut etiam ordinarius quilibet Vicariis foraneis suæ diœcesis etiam sub aliquibus pœnis, eiusdem ordinarij, uel Episcopi arbitrio imponendis, ne sinant Quæstores eleemosinarum per suam diœcesim uagari, aut prędicare absq; sua, uel eius Vicarij generalis licentia in scriptis, non obstantibus priuilegiis Ecclesiis, Monasteriis, Hospitalibus, & quibusuis personis cuiuscunque gradus, & status, & dignitatis concessis. Sess. 5. c. 2 Quæstuarij vbique prohibentur. Inf. li. 2. trac. 5. c. 15. & trac. 8. c. 3

De Indulgentijs publicandis. *Cap.* XIII.

N promulgandis indulgentiis, aut aliis spiritualibus gratiis, Episcopus adhibitis duobus de Capitulo, quibus eleemosynas atque oblata (nulla mercede prorsus accepta) fideliter colligendi facultas detur, debitis temporibus populo eas publicare potest, huiusmodiq; cœlestes thesauros non ad quæstum, sed ad pietatem uerè exerceat.

QVÆ VENIANT AB EPISCOPO Circa Sacramentorum administrationem OBSERVANDA:

Tractatus Tertius.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Tertij Tractatus.

1 Baptizandorum nomina in libro perpetuo permansura scribenda sunt a Parrocho.

2 Cognatio spiritualis inter quos contrahatur.
3 Pœna Parochi non denunciantis spiritualem cognationem.
4 De Pœnitentiario.
5 Præsbiteri nisi ab Episcopo probentur, aut Parochiam teneant non possunt absoluere.
6 Quod omnes vtriusque sexus confiteantur semel in anno.
7 Sanctimonialium confessio crebra sit,
8 Præter ordinarium alius extraordinarius confessor ter in anno Monialibus offeratur.
9 Ad diuinum ministerium non nisi idonei admittantur.
10 De euitandis, & obseruandis in celebratione Missæ.
11 Non in priuatis domibus aut extra Ecclesiam, siue Oratoria ab Episcopo non approbata, celebrare permissum est alicui.
12 Non alias preces, ritus, aut cerimonias, quàm quæ ab Ecclesia receptæ sunt sacerdotes adhibeant in Missa.
13 De qualitatibus ordinandorum inquirendis.
14 De initiandis prima tonsura.
15 De promonendis ad minores ordines.
16 De clericis coniugatis subrogandis in locum hostiariorum.
17 Vestes clericales adhibeant clerici.
18 Ordinari non debet qui latinam linguam non nouit.
19 De qualitatibus ordinandorum requirendis.
20 De ordine seruando in promotionibus.
21 Quem non scientia spes maioribus ordinibus dignum ostendit ijs initietur nemo.
22 De locis & temporibus ordinationum.
23 De vagis, & non sibi subditis non ordinandis.
24 De familiaribus non ordinandis.
25 De clericis homicidis non ordinandis.
26 De promouendis ad præsbiteratum.
27 Qui de Altari viuunt, Altari seruire debent.
28 De Matrimonijs clandestinis.
29 Quando possit remitti denunciatio.
30 Liber Matrimoniorum.
31 Decretum hoc de refor. matr. in omnibus parochijs publicetur.

Baptizan-

Baptizandorum nomina in libro perpetuo permansura scribenda a Parrocho. *Cap. I.*

Vicunque Parrochus habeat librum, in quo nomina tum baptizatorum scribat, tum illorum etiam nomina, qui de Baptismo illos susceperunt, sed quomodo in baptizando officium suum adimplere debeat prædictus Parrochus quærat infra. Lib. baptizandor. c. 1. lib. 2. tract. 4. c. 10. Sess. 14. c. 2

Cognatio spiritualis, inter quos contrahatur. *Cap. II.*

Temq; cauebit Parrochus, ne plures, quàm duo sint, qui de fonte baptizatum suscipiant, doceatq; eos, quam cognationem contraxerint; nempe, quod inter suscipientes, & ipsum baptizatum, & illius patrem, & matrem; nec non inter baptizantem, & baptizatum, & baptizati patrem, & matrem, contrahitur tantum spiritualis cognatio. Cognatio spiritualis. Vbi sup.

Pœna Parrochi non denuntiantis spiritualem cognationem. *Cap. III.*

Rdinarij quoque arbitrio puniatur Parrochus ille, qui vltra designatos in superiori dicto, idest, ultra leuantes, leuatum, & leuati parentes admiserint ad tangendum baptizatum. Quod idem de Confirmatione iudicium erit, ut nempe inter confirmantem, & confirmatum, illiusque ad patrem, & matrem, ac tenentem, non contrahatur spiritualis cognatio. Ibidem.

De Pœnitentiario. *Cap. IIII.*

Ostquam aliqua de baptismi ministerio præmisimus, nunc ad ministrum Sacramenti Pœnitentiæ, hoc est, ad Pœnitentiarium transitum faciamus. Dicentes, De Pœnitentiario. Sess. 14. cap. 8

Inſ. li. 1. trac. 4. c. 16

quòd Epiſcopus, pro confeſsionibus audiendis in Cathedrali Eccleſia, Pœnitentiarium aliquem conſtituere debet, qui Magiſter ſit, & Doctus, aut licentiatus in Theologia, uel Iure Canonico, & annorum quadraginta, ſeu alius, qui aptior pro loci qualitate reperiatur.

Præsbyteri, niſi ab Epiſcopo probentur, aut parrochiam teneant, non poſſunt abſoluere.

Cap. V.

Seſſ. 23. c. 15. lib. 1. tract. 4. c. 12

ET quoniam animarum regimen eſt ars artium, ideo diligentia magna examinabit Epiſcopus, quos admiſſurus eſt ad Confeſſiones audiendas, nec niſi per ipſum approbati audeant Pœnitentiæ ſacramentum alicui miniſtrare, etiam ſi fuerit alicuius regulæ profeſſus. Quòd ſi parrochiale beneficium obtineat, idoneus iudicabitur.

Quòd omnes utriuſque ſexus confiteantur ſemel in anno.

Cap. VI.

Seſſ. 14. c. 5. & can. 8

CVm erga Deum pietas, & charitas nimis admodum refriguerit, ut Chriſtiani non modò ſæpius in anno eorum peccata confiteantur, ſanctiſſimumque Euchariſtiæ ſacramentum ſumant, ut par eſt, uerum etiam uix in Paſchate, (quod ſancta mater Eccleſia ſtatuit, & omnibus ſub peccato mortali præcipit in Lateranen. Concilio) hoc faciant. Propterea ergo ut illorum ignauiæ, & impietati occurratur, ſacroſancta Tridentina Synodus mandat, ut Archipræsbyteri, Epiſcopique etiam inuigilent. quapropter nona die poſt Paſchatis feſta elapſa, mandet Archipresbyter, Curatiſque ſuis Epiſcopus ſub pœnis grauiſſimis, ut ſibi, ſeu eius Vicario generali, denuncient quotquot neglexerint præceptis Eccleſiæ parere; &, ſi opus fuerit,

Seſſ. 13. can. 9. c. omnis utriuſque. de pœnit.

Contra non communicantes ſemel in anno.

fuerit, etiam censuris Ecclesiasticis parere compellat, qui ad communionem venire detrectant.

Sanctimonialium confeßio crebra sit. Cap. VII.

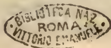
Attendant diligenter Episcopi, & cæteri superiores monasteriorum sanctimonialium, ut in constitutionibus earum admoneantur sanctimoniales, ut saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & sacrosanctam Eucharistiam suscipiant, ut eo salutari præsidio muniant se, ad omnes oppugnationes dæmonis fortiter superandas. Seß.25.c.10. li.2.tra.7.c.4. Moniales sæpius cõfiteantur.

Præter ordinarium alius extraordinarius Confessor ter in anno monialibus offeratur. Cap. VIII.

Præter ordinarium autem Confessorem alius extraordinarius ab Episcopo, & aliis superioribus bis, aut ter in anno offeratur, qui omnium confessiones audire debeat. Vbi sup. Seß.25.c.10. li.2.tra.7.c.4.

Ad diuinum ministerium non nisi idonei admittantur. Cap. IX.

Insuper Episcopus in uisitatione suæ diœcesis illud unum præ oculis præcipuum habeat sæpe, nempe suos Sacerdotes examinare de iis, quæ ad Missæ sacrificium attinent, ut non, nisi qui idonei fuerint reperti, ad diuinum ministerium assumantur. Seß.22.c.1.

De obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ. *Cap. X.*

Visitator in missarũ celebratione quę prohibere debet.
Sess. 22.

Lludq; etiam ob oculos habeat Epicopus Concilij Tridentini decretum, videlicet, De obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ. Et primò omnem auaritiam, irreuerentiam, ac superstitionem omnem, quę a tanti sacrificij dignitate omnino aliena esse debent; atque etiam in posterum, cuiusuis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro missis nouis celebrandis solitum erat dari; nec non importunas, atq; illiberales eleemosynarum exactiones potius quàm postulationes, aliaq; huiusmodi; quæ a simoniaca labe, uel certe a turpi questu non longe absunt, omnino prohibeat. Singuliq; in suis diœcesibus ordinarij posthac interdicant, ut omnis irreuerentia uitetur, ne cui uago, & ignoto sacerdoti Missas celebrare liceat, neminemq; præterea, qui publice, & notorie criminosus sit, aut sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittant.

Vagus, & ignotus, ac notoriè criminosus celebrare prohibeatur.

Non in priuatis domibus, aut extra Ecclesiam, siue oratoria ab Episcopo non approbata, celebrare permissum est alicui. *Cap. XI.*

Ibid. sess. 22.

Ec etiam patiantur prędicti ordinarij priuatis in domibus, atque omnino extra Ecclesiam, & ad diuinum tantum cultum dedicata Oratoria ab eisdem ordinarijs designanda, & uisitanda, sanctum hoc altaris sacrificium a secularibus, aut regularibus quibuscunq; peragi. Ac nisi prius qui intersunt, decenter composito corporis habitu declarauerint se mente etiam, atque deuoto cordis affectu, non solum corpore adesse.

Missa deuoto cordis affectu & composito corporis habitu audiri debet.

Non

Non alias preces, ritus, aut cerimonias, quam quæ ab Ecclesia receptæ sunt, sacerdotes abhibeant in Missa.
Cap. XII.

POstremo ne superstitionis locus aliquis detur, edicto, & pœnis propositis caueant Episcopi, ne sacerdotes alijs, quàm debitis horis celebrent; neve ritus alios, aut alias cerimonias, & preces in Missarum celebratione adhibeant, præter eas, quæ ab Ecclesia approbatæ, ac frequenti, & laudabili usu receptę fuerint. Et summatim Episcopus summa cum diligentia etiam tanquam sedis Apostolicę delegatus, curabit singulorum oppidorum Archiprebyteros illud iam dictũ decretum intelligere, & totum omnino seruare. Non enim omnia quæ in eo pręcipiuntur decreto, hic ponere uolui, sed ea duntaxat, quæ magis scitu necessaria mihi uidebantur.

In Missa nil dici, uel minui debet, q ab Ecclesia non sit institutus.

Vbi supra.

Notent hic Sacerdotes.

De qualitatibus ordinandorum inquirendis.
Cap. XIII.

CVm paratum oporteat Episcopum esse pro munere fungendo ad promouendos omnes ad sacros ordines, qui natalibus, uita, moribus, atq; doctrina prius examinati, & idonei reperti erunt tẽporibus ab Ecclesia statutis; Propterea præcipiet ipse, vt omnes promouendi tempore a sacro Concilio Tridentino ordinato; quod est, ut qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem ad ciuitatem euocentur, coram eo compareant, diligentiq; ab eo examine de eorum ętate, hoc est nunquid subdiaconus sit annorum 22. Diaconus 23. Presbyter 25. sicq; probati, honestate & doctrina, & ad quos titulos cupiant promoueri examinentur, ac exacte interrogentur. Nam si ad simplicis, vel curati beneficij titulum quis se ordinari dixerit; tunc pacati ab illo beneficium poßideri Episcopo compertum esse debet. Si autem ad Ecclesiæ Collegiatæ titulum, (ut plęrique facere solent) ordinem suscipere velint, ad eundem Episcopum scire spectabit, num præter pensionem, quam

Seß. 7. c. 13

Seß. 23. c. 7. 8. 12. 13. & 14.

Aetas ordinãdorum.

Vbi sup.

Omnia vbi supra.

quam ex fructibus Ecclesiæ illis contigerit, sit aliqua alia eis paterna hęreditas, aut pensio, quas illi haberę fatentur, & nunquid hęc sibi ad uitam, dignitatemq; sustentandam sufficiant. Turpissimum est enim, qui diuino ministerio mancipati, adscriptiue sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere; quod Episcopi negligentia fieri nullo pacto debet.

Sess. 21. c. 2

Pauperes ordinibus sacris nō initiandi.

De initiandis prima Tonsura. Cap. XIIII.

Sess. 23. c. 4

ET si de promouendis ad sacros ordines supra nonnulla adnotata sunt, admonendi tamen iterum sunt Episcopi omnes, ut ad primam tonsuram nullum admittant, qui prius non sit confirmatus Sacramento Chrismatis, & rudimenta fidei edoctus, quique didicerit legere, aut scribere; & qui non causa fugiendi secularis iudicij, sed qui eligat hoc uitę genus, ut fidelem cultum Deo deuotus præstet.

Non confirmatus non ordinetur.

De promouendis ad minores ordines. Cap. XV.

Sess. 23. cap. 5 & 7.

Inf. lib. 2. trac. 1. cap. 24.

UT autem multa paucis perstringamus in conferendis quibuscunque ordinibus minoribus, præ oculis semper habeat Episcopus Canones sacri Concilij, nempe ut nullum promoueat ad minores ordines, nisi prius a Parrocho, seu a magistro scholę testimonium habeat bonum de legitima eorum procreatione, ętate, moribus, uita, & doctrina, ac per mensem ante ordinationem ipsum Episcopum adeant; ac demum saltem per annum in altero ordine seruiuerint, priusquam ad alium admittantur ordinem; ut eo accuratius interim possint edoceri, ac in unoquoque munere se exercere.

Vbi supra.

De

De clericis coniugatis subrogandis in locum Hostiariorum.
Cap. XVI.

NOn solum autem curet Episcopus, vt prædicti quatuor Ordines minores in Ecclesiis assiduè exerceantur, sed & aliqua eorum stipendia eis assignare debet. Quòd si Hostiarii, Acolyti, & cæteri ordines Ecclesiarum obsequio præsto non erunt, coniugati clerici uitæ probati, (dummodo non bigami) ad ea munera obeunda idonei; & qui tonsuram, & habitum clericalem in Ecclesia gestent, assumantur, secundum quod præcipiunt præcepta Concilij Tridentini. Non tamen liceat filiis clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in Ecclesiis, vbi patres eorum beneficium habent, aut habuerunt ministrare; nec beneficium etiam dissimile obtinere, nec pensiones ex beneficiis prædictorum parentum habere. Quòd si in præsenti pater, & filius in eadem Ecclesia beneficia obtinere reperiuntur, cogatur filius suum beneficium resignare, aut cum alio permutare extra Ecclesiam, intra trium mensium spatium; aliàs ipso iure eo priuatus existat.

Sess. 23. c. 17. De mercede Hostiariorũ. Sess. 23. c. 6. Sess. 25. c. 10. Filij præsbyterorum nec ministrare, nec beneficia habere possũt in ecclesiis patrum.

Vestes clericales adhibeant clerici. Cap. XVII.

VNde, vt dicti Concilij præcepta ad plenum seruentur, procuret Episcopus, ut eius clerici laicorum uestibus nullibi unquam deprehendantur induti; sed omni tempore togatos eos incedere præcipiet; ut eo habitu ordinis grauitatem ostendant; & vitæ honestatem, qua esse debent ornati, præseferant. Quòd si monitis Episcopi, aut eius edicto minimè paruerint, tales condigna in eos animaduersione, id est, per suspensionem ab ordinibus, officio, beneficio, fructibus, redditibus, & prouentibus ipsorum beneficiorum; uel etiã si semel correpti, per priuationem omnium prædictorum, plectere iam dictus Episcopus non differat, & præcipuè, qui nomine paupertatis excusari non poterunt.

Sess. 14. cap. 6. Pœna non deferentium clericalem habitum.

Ordinari non debet, qui latinam linguam non nouit.
Cap. XVIII.

Sess.23.c.17

Voniam autem diximus Episcopum neminem ordinare debere, nisi prius se in unoquoque ordine per annum exercuerit in Ecclesiarum ministerijs; proinde nullum etiam posthac ordinabit, nisi per temporum prædictorum, (nisi aliud uidebitur Episcopo) interstitia; ac nisi eum, qui latinam linguam intelligat.

Sess.23.c.11

Ordinãdi saltem latine sciant.

De qualitatibus ordinandorum inquirendis.
Cap. XIX.

Sess.23.c.7

Ed cum ordines sacros Episcopus intendit conferre aliquibus, feria quarta ante ordinationem, quod & supradictum est, uel etiam quando ipsi uidebitur, ordinandi ad se ipsi euocentur, ut eorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget, atque examinet.

De ordine seruando in promotionibus.
Cap. XX.

Sess.23.c.13

Vo sacri ordines nullo modo eodem die etiam Regularibus per Episcopum aliquem conferantur, priuilegijs, ac indultis quibusuis concessis non obstantibus quibuscunque.

Quem non scientiæ spes maioribus ordinibus dignum ostendit, ijs initietur nemo. *Cap. XXI.*

Sess.23.c.11

Vinimò sacris ordinibus posthac initietur nemo, quem non scientię spes maioribus dignum ostendat, ut Pauli seruetur consilium, nempe ut non cito cuilibet imponat manum; ne forte commisceat peccatis alienis.

De

De locis, & temporibus ordinationum. Cap. XXII.

STatutis præterea a iure temporibus in Cathedrali Ecclesia uocatis, præsentibusq; ad id Ecclesiæ canonicis, publicè ordines sacri ab Episcopo conferantur. Sess.23.cap.8.

De uagis, & non sibi subditis non ordinandis. Cap. XXIII.

ET nullatenus Episcopus non sibi subditos, (nisi eorum probitas ordinarij sui testimonio commendetur) promoueat; itemq; nec etiam uagabundi per ipsum ullo modo sine sui ordinarij commendaticijs literis ordinari debent. Sess.23.c.16

De familiaribus non ordinandis. Cap. XXIIII.

ITem Episcopus nullum familiarem suum non subditum, nisi per triennium secum fuerit commoratus, ac beneficium iam collatum, uel conferendum sit ei statim, consuetudine quacunque in contrarium non obstante, ordinare non possit. Sess.23.c.9

De clericis homicidis non ordinandis. Cap. XXV.

CVm etiam qui per industriam occiderit proximum suũ, & per insidias, ab altari auelli debeat, qui sua uoluntate homicidium perpetrauit, etiam si crimẽ id nec ordine iudiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoueri possit, nec illi aliqua beneficia etiam non curata conferri liceat, sed perpetuò omni officio, & beneficio careat. Si uero homicidiũ non ex proposito, sed casu, uel uim ui repellendo fuisse commissum narretur, tunc talis causa committatur loci ordinario, uel ex causa Metropolitano, aut alteri Episcopo, qui non nisi causa cognita, & probatis precibus dispensare possit. Exo.21 Sess.14.c.7 lib.2. tract.5. c.26 Homicida an semper ab ordinibus repellatur.

De promouendis ad Præsbyteratum. Cap. XXVI.

Seff.23.c.14

Ssumat denique Episcopus ad præsbyteratus ordinē illum, cuius bonum habeat testimonium, & illum, qui in Diaconatu ad minus per annum integrum iam ministrauerit; & ad populum docendum, quę scire omnibus necessarium est ad salutem, & ad ministranda sacramenta diligenti pręcedente examine etiam idoneus comprobetur, ut sic castis conspicuo moribus, uitæ monita populus ab eo expectare possit.

Qui de altari uiuunt, altari seruire debent. Cap. XXVII.

Seff.22. c.4. Lib.2.tract.1. c.46.

Duertendum erit etiam cuilibet Episcopo, ut qui dignitates, personatus, præbendas, portiones, ac quęlibet alia beneficia, aut aliàs diuinis mancipatus sit officijs, ordines ad prędicta officia, & beneficia requisitos infra annum suscipere festinent; Aliàs semel, aut bis monitum non parentem, priuabit illum Episcopus suo beneficio. Quòd si facultates, seu dispensationes de se non promouendo habere dixerit, illas Episcopus exhibere cogat, ut ei non plus temporis suffragentur, quàm a Concilio sancitum est.

De non promouendo. Seff.7.c.12

De Matrimonijs clandestinis. Cap. XXVIII. Cap. XXVIII.

Seff.24.c.1 Lib.2.tract.4 cap.11 Denunciatio publica matrimonij contrahendi. Coniuges a proprio Parrocho benedici debent. Matrimonia nulla, quæ sint.

Vrabit præterea Episcopus, ut in sua dięcesi seruetur decretum sessionis.24. de reformatione Matrimonij. Ne quis clam matrimonia contrahat; sed prius ter in diebus festiuis inter Missarum solemnia fiat populo denunciatio, & sponsalia contrahantur per proprium Parrochum coram duobus, ad minus, testibus; finitaq; denunciatione declaretur matrimonium. Aliter contracta a die confirmationis Concilij Tridentini matrimonia erunt irrita, & penitus nulla. Et si (quod absit) aliquos inuenerit Episcopus sacerdotes, qui

qui ausi sint benedicere sponsos alterius parrochiæ, eos grauiter puniat.

Quando poßit remitti denunciatio. Cap. XXIX.

Vòd si aliquādo probabilis fuerit suspitio matrimonium malitiose impediri posse, si tot pręcesserint denunciationes; Tunc uel una tantum denūciatio sufficit, uel saltem Parrocho, & duobus, uel tribus testibus pręsentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius consumationem in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi ordinarius ipse expedire iudicauerit, ut pręd ictę denunciationes remittantur. quod illius prudentię & iudicio sancta Synodus relinquit. Vbi supra. Denunciatio matrimonij, quādo possit cessare.

Liber matrimoniorum. Cap. XXX.

Ariformiter Episcopus in Visitatione suæ Dięcesis inspiciet librum, in quo Parrochus debet inscribere matrimonia, & sponsorum, & testium nomina, diemque, & locum contracti matrimonij. Quem ut apud se diligenter custodiat Parrochus præcipiet Episcopus. Sess.24.eod.c.

Decretum hoc de reform. matrimonij in omnibus parrochijs publicetur. Cap. XXXI.

Vilibet Episcopus illud decretum de matrimonijs clandestinis, deque publica denunciatione matrimonij contrahendi, quandoque etiam possit denunciatio remitti; deq; ordinarij arbitrio, de denunciationibus remittendis, & quando etiam matrimonia nulla sint, quodq; a Parrocho coniuges benedicantur, & quòd Parrochus matrimoniorum conscribendorum librum habeat, curet populo publicari, & explicari singulis suarum dięcesum parrochialibus Ecclesijs. Vbi sup. in fi. Decretum de reform. mat. a Parrocho publicādum est populo.

QVAE

QVÆ VENIANT AB EPISCOPO OBSERVANDA

Circa reliquam pastoralis sui officij curam.

Tractatus Quartus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Quarti Tractatus.

Nemo

Pœna

De collegijs puerorum ad ministeria instituendi. Cap. I.

Sess. 23. c. 18.

PRo illis uerò, qui recipiendi sunt in Seminarium, non eiusmodi adhibebit Episcopus diligentiam, qualem circa adsumendos ad ordines ipsum oportuit adhibere. Proinde in eiusdem Seminarij institutione faciat Episcopus suum posse. Et si pro tenuitate Cathedralis Ecclesiæ suę hoc per se non poterit institui collegium; Synodus prouincialis, uel Metropolitana, cum duobus antiquioribus suffraganeis Episcopis, in Ecclesia Metropolitana, uel aliæ prouinciæ Ecclesia commodiori vnum, aut plura collegia, prout opportunum iudicabit Synodus, aut ipse Metropolitanus ex fructibus duarum Ecclesiarum, in quibus singulis Seminarium commodè constitui non potest, erigenda curabit; ubi pueri illarum comprouincialium Ecclesiarum educentur. Et sic hoc modo quilibet Episcopus, siue suffraganeus ex suis clericis in seminarium ponere poterit, ut omnino, & doctos aliquos in sua diœcesi habeat uiros promouendos, & decretum sacri Concilij penitus non deseratur, sed in aliquo saltem custodiri uideatur.

De prouinciis habentibus Ecclesias pauperes.

Vnde sumptus pro collegio.

Quibus

Quibus disciplinis prædicti pueri in seminario existentes sunt instituendi. Cap. II.

VT uerò prædicti filij, qui in iam dicto collegio commorantur, disciplina aliqua Ecclesiastica instituantur, tonsura statim, atq; habitu clericali semper utentur; Grammatices, cantus, Computi Ecclesiastici, aliarumq; bonarum artium disciplinam discant; sacram scripturam, libros Ecclesiasticos, Homilias sanctorum, atq; sacramentorum tradendorum; maxime quæ ad confessiones audiendas uidebuntur opportuna; & rituum, ac cerimoniarum formas ediscant. Curet etiam Episcopus, ut singulis diebus Missæ sacrificio intersint, ac saltem singulis mensibus confiteantur peccata sua, & iuxta confessoris iudicium, sumant corpus Domini nostri Iesu Christi; Cathedralique, & alijs loci Ecclesijs diebus festis inseruiant. Discolos, & incorrigibiles, ac malorum morum seminatores acriter Episcopus puniat, eosq; etiam, si opus fuerit, expellat.

Vbi supra.

Pueri Seminarij quotidie audiant Missam, & semel in mense confiteantur sua peccata, Corpus Christi sumant, & Ecclesiis seruiant.

Auctoritas Episcopi cum adiunctis in omnia Ecclesiastica beneficia pro Collegio, seu seminario instituendo. Cap. III.

IDem Episcopus cum consilio duorum de Capitulo, quorum alter ab Episcopo, alter ab ipso capitulo eligatur; itemq; duorum de Clero ciuitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad Episcopum, alterius uerò ad Clerum pertineat, ex fructibus integris mensæ Episcopalis, & capituli, & quarumcunque dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum, portionum, Abbatiarum, & Prioratuum cuiuscunque ordinis etiam regularis, Hospitalium, & cæterarũ huiusmodi, etiam aliorum Collegiorum, in quibus tamen seminaria discentium, uel docentium, ad commune Ecclesiæ bonum promouendum actu non habentur, prouideat. Hęc enim exempta uoluit esse sancta synodus, præterquam ratione redituum, qui superflui essent ultra conuenientem ipsorum Se-

Sess. 23. c. 18

Lib. 2. tract. 3. c. 4.

Seminarij erectio, cum quibus sit facienda.

minariorum sustentationem, seu corporum, uel confraternitatum,& omnium monasteriorum, non tamen mendicātium, etiam ex decimis quacunque ratione ad laicos, ex quibus subsidia Ecclesiastica solui solent, & ad milites cuiuscunque militiæ, aut ordinis pertinentibus; Fratribus sancti Ioannis Hierosolymitani duntaxat exceptis, partem aliquam, uel portionem detrahet; & eam portionem sic detractam, nec non beneficia aliquot simplicia cuiuscunque qualitatis,& dignitatis fuerint, nel etiam præstimonia, uel præstimoniales portiones nuncupatas, etiam ante uacationem sine cultus diuini, & vllo obtinentium præiudicio huic Collegio applicabunt, & incorporabunt.

Pœna negligentium Collegia instituere. Cap. IIII.

Vbi sup.

Vòd si Cathedralium, atq; aliarum maiorum Ecclesiarum Prælati in hac Seminarij erectione, eiusq; conseruatione negligentes fuerint, ac suam portionem soluere detrectauerint, Episcopum Archiepiscopus,& superiores Synodus prouincialis acriter corripere, eosq, ad omnia supradicta cogere debeat. Et ut quamprimùm hoc sanctum pium opus, ubicunque fieri poterit, promoueatur, studiosè curabit.

Prouincialis synodi partes ad instituendum Seminarium.

Generalis Episcopi auctoritas super omni difficultate institutionem Seminarij, seu conseruationem impediente. Cap. V.

Vbi supra.

Ostremò si uel pro unionibus, seu pro portionum taxatione, assignatione, incorporatione, aut qualibet alia ratione, difficultatem aliquam oriri contigerit, ob quam huius Seminarij institutio, uel conseruatio impediretur, aut perturbaretur, Episcopus cum supra deputatis, uel synodus prouincialis, pro Ecclesiarum, & benefi-

neficiorum qualitate, moderando, aut augendo omnia, & singula ad profectum Seminarij, necessaria decernere, ac prouidere ualeat.

Forma collationis Parrochialium. Cap. VI.

NVnc ad formam collationis beneficiorum trãseamus, dicentes, quòd Episcopus statim habita notitia uacationis Ecclesię, si opus fuerit, debet idoneum in ea Vicariũ, cum congrua eius arbitrio fructuum portionis assignatione constituere, qui onera ipsius Ecclesię sustineat, donec de Rectore prouideatur. Idem præterea Episcopus, & qui ius patronatus habet, intra decem dies, uel aliud tempus ab Episcopo præscribendum, idoneos clericos ad regendam Ecclesiam coram deputandis examinatoribus nominet. Imò & alij etiam per publicum edictum, si hoc expedire uidebitur, uocentur, qui uolent examinari; ut de cuiuslibet ætate, moribus, atque sufficientia fieri possit diligens inquisitio. Transacto tempore constituto, omnes qui descripti fuerint, examinentur ab Episcopo; siue eo impedito, ab eius Vicario generali, atque ab aliis examinatoribus, non minoribus, quàm tribus. Quorum uotis, si pares, aut singulares fuerint, accedere possit Episcopus, uel Vicarius, quibus magis uidebitur.

Sess. 24. c. 18. Lib. 2. tract. 5 c. 10 Collatio parrochialium, quomodo fiat.

Nota.

Noui examinatores singulis annis ab Episcopo eligi debent. Cap. VII.

EXaminatores autem singulis annis in diœcesana synodo ab Episcopo, uel eius Vicario, ad minus sex proponantur, qui synodo satisfaciant, & ab ea probentur. Adueniente q; uacatione cuiuslibet Ecclesiæ, tres ex illis eligat Episcopus, qui cum eo (ut dictum est) examen perficiant.

Vbi supra. Sex eligi debent examinatores. Lib. 2. trac. 5. cap. 10

Examinatorum qualitates. Cap. VIII.

Vbi supra.

Int uerò examinatores Magistri, seu Doctores, aut licentiati in Theologia, aut iure canonico, uel alij clerici, seu Regulares, etiam ex ordine Prædicatorum, aut etiam seculares, qui ad id uidebuntur magis idonei. Iurentq; omnes ad sancta Dei Euangelia, quacunque humana affectione postposita, fideliter munus suum executuros.

Iusiurandum ab examinatoribus præstandum.

Cui conferendæ sint Ecclesiæ. Cap. IX.

Sess.7.c.3 lib.2.tract.5. c.23.

Eracto deinde examine, Episcopus ex his eum eligat, quem cęteris magis idoneum iudicauerit, atq; illi, & nō alteri collatio Ecclesiæ ab eo fiat, ad quē spectabit eam conferre. Si vero Iurispatronatus Ecclesiastici hoc erit, seu intererit; ac institutio ad Episcopum, & non ad alium pertineat; Is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus iudicabit, Episcopo pręsentare teneatur, ut ab eo instituatur. Cum uerò institutio ab alio, quàm ab Episcopo erit facienda, tunc Episcopus solus ex dignis eligat digniorem quem Patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat. Quòd si Iuspatronatus laicorum fuerit, debeat qui a Patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis, ut supra examinari, & non nisi idoneus repertus fuerit, admitti.

De iure patr. Eccles.

De iure patr. laicor.

Improbatio aliarum prouisionum. Cap. X.

Vbi supra.

Lias prouisiones omnes, seu institutiones præter supradictam formam factę surreptitiæ esse censeantur; non obstantibus huic decreto exemptionibus, indultis, priuilegijs, pręuentionibus, affectionibus, nouis prouisionibus, & indultis concessis quibuscunque.

Patroni alij, quàm Episcopo non præsentent.
Cap. XI.

ET si aliqui post confirmationem sacri Concilij Tridentini absque Episcopi approbatione fuerint præsentati ad aliqua beneficia à quibusuis personis, illaq; possederint, eos ab huiusmodi possessione audacter Episcopus remoueat, alios eisdem beneficijs præficiendo arbitrio suo qui debitum præstent obsequium Ecclesijs, donec dinoscant, quid in sacra Tridentina synodo sancitum sit, ut sic stultus in culpa fiat sapiens in pœna.

Sess.14. c.13.

Patroni non aliis, quàm Episcopo præsentare possunt.

Episcopus præsentatos potest repellere.
Cap. XII.

AD hęc liceat Episcopo præsentatos a patronis repellere, si idonei non fuerint. Quòd si ad inferiores institutiò pertineat, ab Episcopo tamen, iuxta aliàs statuta a sancta synodo examinentur. Alioqui institutio ab inferioribus facta irrita sit, atque inanis.

Sess.25. c.9.
Sess.24.c.18
Ibid.c.13

Auctoritas ordinarij Iura patronatuum reuocandi.
Cap. XIII.

QVinimo omnes patronatus acquisitos a quadraginta annis citra uideat Episcopus; & qui non fuerint in euidentem Ecclesiæ utilitatem erecti, ipsos in totum reuocabit.

Sess.25. c.9.

Patronatuum iura uti probari debent.
Cap. XIIII.

DEbet etiam Episcopus omni diligentia cognoscere Iurispatronatus titulos, considerans, an tales tituli sint ex fundatione, uel dotatione; qui ex authentico Instrumento, documentove, siue alijs a iure requisitis ostendatur,

Vbi sup.

Patronatum iura uti probentur.

tur,

tur, aut literis fidem facientibus; uel etiam ex præsentationibus multiplicatis antiquissimo temporis cursu; quorum memoria in contrarium non obstat, & alijs secundum iuris dispositionem probationibus comprobentur.

Quando sine examine ordinarius potest conferre. *Cap. XV.*

Ibidem.

Parrochialis Ecclesia quando cõferri possit sine prçuio examine.

SI tamen adeo exigui redditus dictæ parrochialis fuerint, ut totius huius examinationis operam non ferant, aut nemo sit, qui sese examini quærat subijcere, aut ob apertas factiones, seu dissidia, quæ in aliquibus locis reperiuntur, facilè grauiores rixæ, ac tumultus possint excitari; poterit ordinarius, si pro sua conscientia, cum deputatorum consilio, ita expedire uidebitur, priuatum aliud examen, cęteris tamen ut supra seruatis, adhibere.

Anni quatuordecim ad beneficium obtinendum. *Cap. XVI.*

Sess.23.cap.6

Ad obtinendum beneficium 14. anni requiruntur.

SEd certè neminem Episcopus etiam prima tonsura initiatum, aut ordinatum, ante decimumquartum annũ sinat obtinere beneficium, nec fori priuilegio gaudere, nisi post decimumquartum annum obtinuit beneficium, habitumque clericalem cum tonsura continuè gestauerit; aut alicui Ecclesiæ, uel in Seminario clericorum, aut in aliqua schola, uel Vniuersitate ex mandato Episcopi inseruiat.

Aetas annorum 25. in dignitatibus Curatis. *Cap. XVII.*

Sess.24. c.12.

lib.2. tract.3. cap.5

NEmo deinceps ad dignitates quascunque, quibus animarum cura subest, promoueatur, nisi qui saltem 25. suæ ætatis annos attigerit, & in clericali ordine uersatus, doctrina ad suum munus exequendum necessaria, ac morum integritate commendetur.

Ar-

Archidiaconi sint Doctores. Cap. XVIII.

ARchidiaconi etiam,qui oculi dicuntur Episcopi,sint in omnibus Ecclesijs,ubi fieri poterit, Magistri in Theologia, siue Doctores, aut licentiati in Iure canonico. Ibidem.

Aetas annorum 22. in dignitatibus noncuratis. Cap. XIX.

AD cęteras autem dignitates, uel personatus, quibus animarum cura subest nulla,clerici alioqui idonei, & 22. annis minores non asciscantur. Vbi supra.

Dignitates indignis non conferantur. Cap. XX.

HOrtantur etiam Episcopi, ut dignitates omnes,& saltē dimidia pars Canonicatuum in Cathedralibus Ecclesijs, & Collegiatis insignibus, conferantur tantum, ubi id cōmodè fieri possit, magistris, uel doctoribus,aut etiam licentiatis in Theologia, uel Iure Canonico. Ibidem.

Nemo in duabus conscribatur Ecclesijs, & unum uni beneficium esse conferendum. Cap. XXI.

ET si contigerit quem in aliqua diœcesi existere, qui plura incompatibilia beneficia obtineret, compellat Episcopus illum suas exhibere dispensationes, ut possit iuxta Concilij sanctiones diligenter prouidere, aut Vicario cōstituendo honesta fructuum portione illis assignata, aut proprios pastores ad residentiam compellendo, aut eos denique beneficijs priuando,cum nemo secundum iura in duobus Ecclesijs conscribi debeat,& unum tantum beneficium Ecclesiasticum singulis sit conferendum; quod tamen sibi,& suis secundum Canones sufficiens esse debet, & secundum suam nobilitatem.

Seß. 24. c. 17. Seß. 7. c. 2. & 4. c. Ad hæc. c. Cum non ignores, de præben. Dist. 50. c. Studeat. c. scientiæ. Dist. 41. & c. de multa. de pręben.

Beneficia curata in simplicia non conuertantur.
Cap. XXII.

Sess.25.c.16.
li.2.tra.3.c.4.

Vllo modo Ecclesiastica beneficia secularia quocunq; nomine appellantur, quę curam animarum ex primęua eorum institutione, aut aliter quomodocunque illam retinent; illa deinceps in simplex beneficium, etiam assignata vicario perpetua congrua portione conuertantur, non obstantibus quibuscunque.

Simplicia beneficia in Curata conuertantur.
Cap. XXIII.

Vbi sup.
Beneficia non curata in curata conuerti possunt.

N Ecclesiis uerò, in quibus contra earum institutionem cura animarum in Vicarium perpetuum translata est; si congrua fructuum portio Vicario Ecclesiæ nō fuerit assignata, ea quamprimùm assignetur. Quòd, si commodè id fieri nō possit, cùm primum per cessum, uel decessum Vicarij, seu Rectoris alterum eorum uacauerit, tunc id beneficium curam animarum recipiat, ac Vicariæ nomen cesset.

De Beneficijs regularibus. Cap. XXIIII.

Sess.14.c.10.

Egularia beneficia in titulum Regularibus professis prouideri consueta, cùm per obitum, aut resignationem, aut aliàs uacare contigerit, religiosis tantum illius ordinis, vel aliis, qui habitum omnino suscipere, & professionem emittere teneantur, conferantur.

Parrochiæ numerum liceat Episcopo augere.
Cap. XXV.

Sess.21.c.4

I in aliquo oppido populus sit ita numerosus, ut pernecessarium sit nouas Parrochias erigere; vt quia ad illam matricem Ecclesiam, non sine magno incommodo

modo

modo omnes conuenire possint,& sacramenta ad ægrotos cũ difficultate deferantur; si matrix Ecclesia habet fructus adeò tenues,ut non sufficiant pro noua erigenda parrochia,Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ delegatus, conuocabit primates oppidi,populumq; ipsum,illosque omnes monebit, ut pro nouo Parrocho sustentando aliquid elargiantur, centuplum a domino expectantes. Quòd si parum curabunt isti animarum suarum salutem,pro executione decreti circa hoc sacri Concilij Tridentini,auxilium secularis brachij inuocabit. Hoc idem de Rectoribus Ecclesiarum,ut in præmemorato decreto mandatur,seruandum haud dubium est. Sess.24. c.13. De exiguis beneficiis unione augendis.

Episcoporum auctoritas in vniendis Ecclesijs. Cap. XXVI.

T vbi plures erunt parrochiæ,& propter illarum inopiam dignitas Ecclesiastica conseruari non potest,pro obseruatione decreti Sacri Concilij,illas easdem perpetuo Episcopus tanquam sedis Apostolicæ delegatus uniet sine præiudicio obtinentium,ut quod multis parum erat,paucis fit sufficiens. Non tamen in vnionibus quibuslibet faciendis,Ecclesiæ Parrochiales Monasteriis quibuscunque, aut Abbatiis,seu dignitatibus,seu prębendis Ecclesiæ Cathedralis,uel Collegiatæ, siue aliis simplicibus, aut Hospitalibus, Militiisve uniantur. Sess.21.c.5 lib.2.tract.3. c.3. Sess.24.c.13

Episcopi auctoritas in præbendis uniendis. Cap. XXVII.

N cathedralibus Ecclesiis, & collegiatis insignibus, ubi frequentes,adeoq; tenues sunt præbendę cum distributionibus quotidianis,ut sustinendę decenti canonicorum gradui pro locis,& personarum qualitatibus non sufficiant; liceat Episcopo cum consensu capituli,uel aliqua simplicia beneficia,non tamen regularia iis unire, uel etiam aliquibus, ex eisdem præbendis,suppresis cum pa- Sess.24. c.15. Tenues præbendæ uniri possũt,ex Capituli, & obtinentium consensu.

tronorum consensu, si de iure patronatus laicorum sunt, quarum fructus, & prouentus reliquarum præbendarum distributionibus quotidianis applicentur, & eas ad pauciorem numerum reducere; Ita tamen, ut tot remaneant præbendæ, quæ diuino cultui celebrando, ac dignitati Ecclesiæ commodè ualeant respondere, non obstantibus quibuscunque.

Beneficia pensionibus non grauentur. Cap. XXVIII.

Vbi sup. Seff. 24. c. 13.

D hęc in posterum omnes hæ Cathedrales Ecclesiæ, quarum redditus summam ducatorum mille, & Parrochiales, quæ summam ducatorum centum, secundum uerum annuum ualorem non excedunt, nullis pensionibus, aut reseruationibus fructuum grauentur.

Parrochiæ distingui debent. Cap. XXIX.

Inf. li. 2. trac. 3. c. 4. cir. fin.

N ijs quoque ciuitatibus, ac locis, ubi Parrochiales Ecclesiæ non habent fines, nec earum Rectores proprium populum habent, quem regant; sed promiscue petentibus sacramenta administrantur, Episcopus distinguet populum in certas, propriasq; Parrocchias, & vnicuiq; suum perpetuū, ac peculiarem Parrochum assignet, qui eas cognoscere ualeat, & a quo solo licitè sacramenta suscipiant.

Nouæ parrochiæ, ubi opus fuerit, constituantur. Cap. XXX.

Inf. lib. 2. trac. 9. c. 4. in fi.

Demq; in ijs ciuitatibus, ac locis, ubi nullæ sunt Parrochiales, quàmprimum eas fieri curet idem Episcopus, non obstant. quibuscunque.

De unionibus irritandis. Cap. XXXI.

STudeat insuper Episcopus,& quilibet ordinarius tanq̃ sedis Apost.delegatus,ut diligẽter perspiciat uniones Ecclesiarum perpetuas a quadraginta annis citra factas, ut cognoscere possit an per surreptionem, uel obreptionem sint factæ,& iuxta formam sacri Concilij Tridentini,prouidere. Huiusmodi enim factæ uniones statim irritæ sint, ac omnino nullæ. Quę autem in posterum fient uniones, eæ ex legitimis, ac rationabilibus causis coram loci ordinario uerificandis, examinentur. Aliàs uiribus omnino careant.

Sess.7.c.6

Vniones Ecclesiarum deinceps uti faciendæ sint.

Episcoporum auctoritas in transferendis, & reficiendis Ecclesijs. Cap. XXXII.

SI aliqua beneficia temporum iniuria abolescant, uel aliàs præ uetustate collapsa sint, & penitus diruta, & ob eorum inopiam nequeant instaurari, illa transferre necessarium erit. Vnde propterea uocatis ijs, quorum interest,illas Ecclesias transferet Episcopus tanquam sedis Apostolicæ delegatus, in quas magis & ipsi, & obtinentibus talia beneficia, uel ius patronatus habentibus idoneæ uidebuntur, erigendo sub eisdem inuocationibus altaria, uel capellas, uel iam erectas transferat, non remotis oneribus, atque emolumentis prioribus Ecclesijs impositis, ita ut transeant cum honore, & onere, pristino solo, erecta iam in eo cruce in usum prophanum conuerso.

Sess.21.c.7.

Auctoritas ordinarij in Ecclesijs reparandis. Cap. XXXIII.

LOcorum ordinarij Ecclesias quascunque etiam exemptas annis singulis non solum uisitent, sed & opportunis etiam remedijs prouideant,ut quæ reparatione indigent,reparentur,& cura animarum, si qua illis immineat, alijsq; debitis obsequijs non defraudentur; non obstantibus quibuscunque.

Sess.7. c.8.

Facultas Episcopi in transferen.& reparandis Ecclesiis.

Ordinarij auctoritas in uisitandis beneficijs. *Cap.* XXXIIII.

Ampla Episcoporum auctoritas in uisitandis Ecclesiis. Seß.7.c.7

BEneficia Ecclesiastica, quæ Cathedralibus, Collegiatis, seu alijs Ecclesijs, uel Monasterijs, Beneficijs, seu collegijs, aut pijs locis quibuscunque perpetuo unita, atq; annexa reperiuntur, ab ordinarijs locorũ annis singulis uisitentur, qui sollicite prouidere procurent, ut per idoneos Vicarios etiam perpetuos, ab eisdem ordinarijs, cum tertia parte fructuum, aut minori, aut maiori portione deputandos. animarum cura ibidem exerceatur, quibuscunque non obstantibus.

Summa Episcoporum in omnibus etiam exemptis Ecclesijs uisitandis auctoritas. *Cap.* XXXV.

Seß.21.c.8 Seß.25.c.11 Episcoporum uisitationem euadere nulla potest Ecclesia.

POrro omnia etiam loca tam curata, quàm non curata, tam exempta, quàm non exempta, tã uirorum, quàm mulierum, quibus imminet animarum cura personarum secularium, (quo duntaxat ad sacramenta, & personam administrantis) uisitabit audacter, ac diligenter Episcopus, tanquam sedis Apostolicę delegatus. Caretq; idem Episcopus congruentibus remedijs etiam per sequestrationem fructuum, ut quæ renouatione indigent, aut instauratione, reficiantur, & cura animarum, si qua illis, uel eorum annexis immineat, aliaq; debita obsequia rite exerceantur. Non obstantibus quibuscunque.

Amplissima Episcoporum auctoritas in uisitandis locis pijs, etiam laicorum. *Cap.* XXXVI.

Seß.7.c.15 Seß.22.c.8. & 9.

PRæterea omnia etiam pia loca laicorum, siue Hospitalia, siue Collegia, uel scholæ, seu confraternitates nuncupentur; non tamen, quæ sub regum immedia-

ta protectione sunt, sine eorũ licentia, uisitare Episcopus festinabit, prouidendo quę ad cultum Dei, siue animarum saltem pertinent, ut rectè procedant. Illa præcipue loca, quæ sunt instituta ad pauperes sustentandos, cuiuslibet Episcopi erit perspicere, & horum locorum administratores etiam cuiuscuius fabricę Ecclesiæ, eleemosynarumq; Montis Pietatis cogere coram se, uel eius generali Vicario, ut suarum administrationum singulis annis rationem strictissime reddant, uel etiã coram alio, cuius fides Episcopo sit perspecta alias bona. lib. 2. tract. 5. c. 2. & 7 Auctoritas ordinariorum in fabricis Ecclesiarum.

De hospitalitate seruanda. Cap. XXXVII.

CVm omnes, qui Ecclesiastica beneficia obtinẽt, officium hospitalitatis a sanctissimis patribus tam frequenter commendatum exercere debeant, quandoquidem Christum in hospitibus recipiunt; Episcopi intererit ergo, ut ij qui Hospitalia uel in commendam, uel administrationem, uel in titulum obtinent, hospitalitatem actu frequentare non prætermittant. De Hospitalibus. Sess. 7. c. 15 Sess. 25. c. 8.

Auctoritas Episcopi priuandi administratione Hospitalium. Cap. XXXVIII.

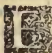

CVm autem prædicti curam Hospitalium gerentes iamiam per Episcopum admoniti munus hospitalitatis obire cessauerint, non solùm per Ecclesiasticas censuras, & alia iuris remedia eos ipse compellat; uerum etiam administratione Hospitalis priuabit, & alios loco eorum substituet, compellendo primos ad integram omnium fructuum, quos contra ipsorum Hospitalium institutionem perceperunt, restitutionem. Vbi supra. Sess. 25. c. 8 li. 2. tra. 8. c. 4.

Ordinarij possint hospitalium fructus in alios usus conuertere. Cap. XXXIX.

Sess.25.cap.8 lib.2. tract.8. cap.4

Fructus hospitalium in alios pios usus per Episcopos côuerti possunt.

T si forte hospitalia in aliquo loco sita sunt, quò pauperes, aut nulli, aut pauci perueniant, tunc curabit Episcopus, vt huiusmodi Hospitalium fructus in alium pium usum, qui institutioni eorum sit proximior, conuertantur; Vel habito Episcopi, cum duobus ex suæ Ecclesiæ Canonicis consilio a se diligendis, erogentur in alium aliquem pium usum, si tamen non aliter in fundatione, uel institutione huiusmodi locorum ordinatum fuerit.

Administratio Hospitalium per triennium. Cap. XL.

Vbi supra.

Viusmodi uerò locorum, & Hospitalium administratio, seu gubernatio uni, & eidem personæ ultra triennium de cætero non committatur, nisi aliter in fundatione cautum reperiatur. Quod ad Episcopum scire spectabit, & talem inhibere administrationem.

Sanctimonialium clausura. Cap. XLI.

Sess.25.c.5

c.ubi de elec. in 6.

c.Periculosa, de statu Regular.in 6.

On tantum autem ad hospitalia curam Episcopum extendere oportet, uerùm, & ad sanctimoniales etiam sæpius se conuertere debet; utq; ubi maius est periculum, ibi cautiùs agat: Vniuersis igitur Episcopis sub obtestatione diuini iudicij, & interminatione maledictionis æternæ, præcipit sacra Tridentina Synodus, ut in omnibus monasteriis sibi subiectis, ordinarij, in aliis uerò Sedis Apostolicæ auctoritate clausuram sanctimonialium, vbi uiolata fuerit, diligēter restitui; & ubi inuiolata est, conseruari maximè procurent, inobedientes, atq; contradictores per censuras Ecclesiasticas, aliasq; pœnas, omni appellatione remota, compescendo; inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, brachij secularis auxilio.

Sanctimoniales inter mœnia vrbis reducendæ. Cap. XLII.

ET quia Monasteria Sanctimonialium extra mœnia urbis, uel oppidi constituta malorum hominum prędę, & aliis facinoribus, sine ulla sæpe custodia sunt exposita: Curent Episcopi, & alij superiores, si ita uidebitur expedire, vt sanctimoniales ex eis, ad noua, uel antiqua monasteria intra urbes, uel oppida frequentia reducantur, inuocato etiam auxilio, si opus fuerit, brachij secularis. Impedientes uerò, uel non obedientes, per censuras Ecclesiasticas parere compellãt. Vbi supra.

Contra usurpantes bona ecclesiastica. Cap. XLIII.

CVm decretum sacri Concilij Tridentini contra usurpantes bona Ecclesiæ, seu cuiusuis secularis, uel regularis beneficij, Montium pietatis, aliorumq́; piorum locorum, aut iurisdictiones, bona, census, ac iura etiam feudalia, emphyteotica, fructus, emolumenta, seu quascunq; obuentiones omnibus sit formidandum; nam omnes tandiu anathemati subiacere declarat, quandiu quæ sua non sunt, sed Ecclesiis erepto non restituunt: Propterea illud quibuscunq; innotescere, & a nemine penitus ignorari curabit quilibet sanctissimus Episcopus. Quare saltem semel in mense in matricibus, aliisq́; parrochiis festis diebus publicari illud decretum præcipiet; ut si quis in prima, uel secunda hora a tanto scelere non abstinent, saltem in undecima resipiscere possint, ut Deum nõ ultorem, sed patrem habere posthac sperari possint. Similiter & locationes ad longum tempus Visitator prohibeat, & irritet, & maximè quando ob præsentatam pecuniam celebratæ sunt, uel quãdo factæ sunt ad tertiam generationem, uel etiam in perpetuum sine consensu sedis Apostolicę, & contra canon. sanct. 1. in non euidentem utilitatem Ecclesiæ, uel non fuerint factæ meliorationes conuentæ, & dubitæ rei locatæ.

Sess. 22. c. 11.

Bona ecclesiastica occupãtium pœna.

Conc. Tridẽt Sess. 24. c. 11

Episco-

Episcoporum auctoritas super Missis, aliorumq; à defunctis legatis. Cap. XLIIII.

Seff.22.cap.8. li.2.tra.9.c.1.

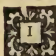
Vm omnes Episcopi, ueluti Apostolicæ sedis delegati ex decreto sancti Concilij Trident. sint omnium piarum dispositionum, tam in vltima uoluntate, quàm inter uiuos, piarum donationũ executores, quilibet ergo Episcopus omnia pia legata, quæ uel ex testamentis, uel aliis publicis scriptis, seu instrumentis relicta sunt, cognoscere poterit, diligenterq; curare, ut supremæ piorum hominum uoluntati sit factum satis.

Seff.25.c.4.

De commutationibus vltimarum voluntatum. Cap. XLV.

Seff.22.c.6

Vltimarũ uoluntatum cõmutatio ad Episcopũ spectat.

N commutationibus ultimarum uoluntatum, quæ non, nisi ex iusta, & necessaria causa fieri debent, Episcopi tanquàm delegati Sedis Apostolicæ summariè, & extraiudicialiter cognoscant, nihil in precibus tacita ueritate, uel suggesta falsitate fuisse narratum, priusquam commutationes prædictæ executioni demandentur.

De sacris imaginibus. Cap. XLVI.

Seff.25.c.1

Iligens etiam erit Episcopus in sua diœcesi, ne sint imagines, quæ scandala, uel falsi dogmatis occasionem uidentibus præbeant.

De nouis imaginibus non pingendis sine cognitione Episcopi. Cap. XLVII.

Vbi sup.

Card.Borr.in 1.par.Act.Eccles.Mediol.

Nde propterea Episcopus prohibebit suis plebibus, ne nouam aliquam imaginem, sine eius speciali licentia, posthac quis audeat in publicum prodere, aut ponere.

Noua

Noua miracula non admittantur sine cognitione Episcopi. Cap. XLVIII.

EArundem imaginum insuper noua miracula admittenda, aut nouas reliquias recipiendas nullatenus esse, statuit sancta Synodus Tridentina, absque Episcopi præuia indagine. Quòd si de huiusmodi miraculis Episcopus aliquid compertū habuerit, adhibitis in consilium Theologis, atque aliis piis uiris, ea faciat demum admitti, quæ ueritati, & pietati consentanea iudicauerit. Ibidem. Miracula non admittantur sine Episcopi cognitione.

De residentia prælatorum. Cap. XLIX.

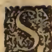
FIdelissimo cuicunque bono pastori maximę curę sit residentia eorum, qui curam animarum habent, & neminem etiam Patriarcham, Primatem, Metropolitanum, ac etiam sanctæ Romanę Ecclesiæ Cardinalem abesse ab ouibus suis, seu ab Ecclesiis suis etiam cauendum est, nisi fortè pro maiori Ecclesia, aut sua ipsius euidenti utilitate illos abesse contingat. Sess.23.c.1 Lib.2.tract.1. c.48.

Quo tempore maximè residendum est a Prælatis. Cap. L.

OBnixè tamen curēt prędicti tales prę lati, saltem tempore Dominici Aduentus, Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Quadragesimę, sanctissimę Resurrectionis, item & Corporis Christi, ut præsto sint suis ouibus, ut eæ in Domino gaudere pastoris præsentia possent. Vbi supra.

Contra inferiores non residentes. *Cap. LI.*

Sess.6.c.2.

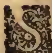

Pectabit etiam ad Episcopum in sua diœcesi curam animarum habentes monere, ut proprias oues non deserant, sed in suis Ecclesijs resideant. Quòd si prędicti parere, neglexerint nulla accepta excusatione, cum Ecclesiastico rigore in eos, ut obedire discant, animaduertat.

Pœna Ecclesiæ Præpositorum non residentium. *Cap. LII.*

Sess.6.c.1

Pœna non residentium.

I quis a Patriarchali, Primatiali, Metropolitana, seu Cathedrali Ecclesia, legitimo impedimento cessante, sex mensibus continuis extra suam diœcesim morando abfuerit, quartę partis fructuum unius anni, fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus loci, per superiorem Ecclesiasticum applicandorum pœnam incurrat. Quòd, si per alios sex menses extra perseuerauerit, aliam quartam partem fructuum amittat. Crescente uerò contumacia, Metropolitanus suffraganeos absentes, Metropolitanum uerò suffraganeus Episcopus antiquior residens, sub pœna interdicti ingressus Ecclesiæ infra tres menses per literas, seu per nuncium Romano Pontifici denunciare teneatur, qui Ecclesijs ipsis de Pastoribus prouidere poterit.

Pœna non residentium. *Cap. LIII.*

Sess.23.c.1
lib.2. tract.4. c.2.

Nferiores non residentes, non solùm mortali irretiuntur peccato, uerum etiam eos pro rata temporis absentię fructus suos nõ facere, nec tuta conscientia illos sibi retinere posse declarauit sancta Synodus Tridentina, sed teneri illos fabricę, aut pauperibus loci erogare, non obstantibus quibuscunque.

Resi-

Residentia in dignitatibus. Cap. LIIII.

PRæterea obtinentibus in Cathedralibus, aut collegiatis Ecclesijs dignitates, non liceat uigore cuiuslibet statuti, aut consuetidinis, ultra tres menses ab eisdem Ecclesijs quolibet anno abesse, saluis nihilominus earum Ecclesiarum constitutionibus, quæ fortè longius seruitijs tempus requirunt. Alioquin priuetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam prębendæ, aut residentiæ fecit suos.

Absentia triũ mensium.

Pęna non residentium.

Dispensationes de non residendo uti admittendæ. Cap. LV.

QVòd si iam dictis curam animarum habentibus, per aliquod tempus concessę a prędecessoribus fuerint in hac parte indulgentię, ex ueris, & rationabilibus causis, illis coram eo Episcopo legitimè probatis, & in suo robore permansuris, curabit nihilominus Episcopus tanquam in hac parte a Sede Apostolica delegatus prouidere, ut beneficium interim habeat Vicarium, cui congruam fructuum portionem assignabit.

Sess. 6. cap. 2

De imperitis, & turpibus Rectoribus. Cap. LVI.

REctoribus Ecclesiarum, quibus animarum cura imminet, si indocti, atque imperiti fuerint, coadiutores, uel uicarios pro tempore deputare, partemque fructuum ijsdem pro sufficienti uictu assignare, uel aliter potest prouidere Episcopus, tanquam sedis Apostolicę delegatus, quacunque appellatione remota. Sed cum imperitię uitæ etiã turpitudo accedit, post illorum correctionem, si adhuc incorrigibiles in nequitia sua permanserint, oportet illos iuxta sacrorum canonum constitutiones, & suis priuare beneficijs, & alijs etiam pęnis ab illo eodem Episcopo mulctari.

Sess. 21. c. 6 lib. 2. tract. 5. c. 26

Notarij imperiti prohibentur exercere officium suum. Cap. LVII.

Seß.22.c.10

Contra imperitos Notarios.

POtest insuper Episcopus quorumcunque Notariorum sufficientiam examinatione adhibita scrutari; illisq; non idoneis repertis, aut quandocunque in officio delinquentibus, officij eius in negocijs, litibus,& causis Ecclesiasticis,aut spiritualibus,exercendi usum perpetuò aut ad tempus potest etiam prohibere.

Auctoritas Episcopi clericos non idoneos suspendendi. Cap. LVIII.

Seß.14.c.3

Inhabiles clerici ab Episcopo suspendi possunt.

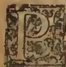
EPiscopus omnes suos clericos præsertim in sacris constitutos,absq; eius præcedenti examine,& commendatitijs literis,quacūq; auctoritate promotos, possit a susceptorum ordinum exercitio, de quo ei uidebitur, suspendere, & ne in aliquo ordine ministrēt, interdicere, si eos ad diuina huiusmodi celebranda sacramenta minus idoneos repererit, licet alter Episcopus eos idoneos repererit.

Contra Concubinarios. Cap. LIX.

Seß.24.cap.8.

Seß.25.c.14.

Concubinariorum pęna.

POrrò, cùm indignum sit, ut illi, qui diuino cultui se addixerunt, polluantur sordibus impudicitiæ, uel saltem a sua conuersatione, uel cohabitatione suspecti reddantur concubinatus: cumq; graue sit homines solutos concubinas habere,grauissimum uerò in magni sacramenti matrimonij singularem contemptū,vxoratos quoque in hoc damnationis statu uiuere: Propterea curabit Episcopus totis suis uiribus,ne suus clerus,aut etiam prędictorum aliquis solutus audeat detinere in domo sua mulieres, de quibus possit haberi suspitio. Quòd si monitus non paruerit clericus pręceptis Episcopi, tunc priuet illū Episcopus tertia parte fructuum sui beneficij,& pijs usibus applicentur. Secularis

verò

uerò ter monitus, si concubinam non eiecerit, seque ab eius consuetudine non seiunxerit, excommunicatione Episcopus eum feriat. At si per annum in concubinatu, neglecta excommunicatione, permanserit, seuerè pro qualitate criminis eum puniat. Mulieres uerò, siue coniugatæ, siue solutæ, quæ cum concubinarijs publicè uiuunt, si ter admonitæ non paruerint, ab Episcopo grauiter puniantur, & extra oppidum, & diœcesim eijciantur.

De clericis ab Episcopo alieno non puniendis. *Cap. LX.*

NUllus in posterum etiam Episcopali prçditus dignitate, qui etiam alienos subditos puniendi priuilegium habuerit, contra clericos sibi non subditos, præsertim in sacris constitutos, quorumcunque etiam atrocium criminum reos, nisi cum interuentu proprij ipsorum reorum Episcopi, si in diœcesi residerit, aut personæ ab ipso deputandæ procedere audeat. Aliàs processus, & alia omnino uiribus careant.

Sess. 14. cap. 8

Clerici a proprio puniendi sunt Episcopo.

Auctoritas Prælatorum in corrigendis clericis. *Cap. LXI.*

ECclesiarum Prælati subditorum excessus diligenter animaduertant, ac quęcunq; secularem clericum, aut regularem extra monasterium uitam agentem, qui deliquerit, uisitent, puniant, & corrigere tanquam Sedis Apostolicæ legati ualeant, non obstantibus quibuscunque priuilegijs. Quòd idem dicendum est & de regularibus intra claustra monasterij degentibus, & extra ea delinquentibus, ut scilicet Episcopus possit eos seuerè punire, si a suo superiore intra tempus ab eodem Episcopo præfigendum non fuerint puniti.

Sess. 25. de regular. c. 14

Sess. 6. c. 3

Inf. c. 9. trac. j.

Sess. 25. c. 14.

Aucto-

Auctoritas Episcoporum, & maiorum Prælatorum in Capitulis corrigendis. Cap. LXII.

Seß.6.c.4
Seß.25.c.6.

Vllum etiam cathedralium, & aliarum maiorum Ecclesiarum Capitulum, aut eorum personæ, in futurum aliquibus exemptionibus, consuetudinibus, sententiis, iuramentis, seu concordiis se tueri possint, quominus a suis Episcopis, & aliis maioribus Prelatis per seipsos solos, uel illos, qui sibi uidebuntur, adiunctis, iuxta Canonicas sanctiones toties quoties opus fuerit, uisitari, corrigi, & emendari auctoritate Apostolica possint, & ualeant. At contra alios malefactores, & delinquentes, debet procedere Episcopus, & Capilum insimul, secundum tradita a sancta Synodo in sessione 25. cap. 6.

Seß.25.c.6

Prælatorum auctoritas in suos subditos. Cap. LXIII.

Seß.14.c.4

Mnes Ecclesiarum Prælati tanquam Sedis Apostolicę legati, attendant ad corrigendum subditorum suorum excessus. Et nullus clericus tutus censeatur, quominus ab eisdem suis prælatis visitari, puniri, & corrigi possit, iuxta Canonicas sanctiones, quibuscunque priuilegiis, exemptionibus, consuetudinibus, & huiusmodi, minimè in hoc suffragantibus.

Auctoritas Episcopi super occultis delictis dispensandi. Cap. LXIIII.

Seß.14.c.6

Iceat Episcopis in irregularitatibus omnibus occultis, & suspensionibus ex delicto occulto proueniendis (excepta ea, quæ oritur ex homicidio uoluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contētiosum) dispensare, & in quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis,

uatis,

uatis, delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut Vicarium ad id specialiter deputandum, in foro conscientię gratis absoluere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine, in eodem foro conscientiæ eis tantum, non autem eorum Vicariis sit permissum.

Compendiosæ Institutio. visitandi Ecclesias

FINIS.

MICHAELIS TIMOTHEI

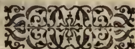
I. V. D.

AD SANCTISSIMOS EPISCOPOS
De Sacrosanctis Dei Ecclesiis visitandis

Perutilis Praxis;

Qua visitandi solum comprehenditur Exercitium.

Omnibusq; etiam aliis, ad quos ius uisitandi Ecclesias spectabit, non minus necessaria, quàm vtilis.

CVM PRIVILEGIIS.

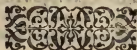
Venetiis, Apud Altobellum Salicatium, 1586.
Ad Fortitudinis Insigne.

PRAXIS SECVNDI HVIVS LIBRI, quinam ſint Tractatus.

DE SACROSANCTIS DEI ECCLESIIS, ac in eisdem contentis, visitandis.

Tractatus Primus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Primi Tractatus.

ſic in aliȷs locis.

18 *Epiſcopus viſitans Eccleſiam tollere debet abuſus ortos, maxime in ſedibus laicorum.*

19 *Epiſcopus viſitans altaria, quæ inquirere debet.*

20 *Quænam alia circa altare cauere debeat.*

21 *Quæ docere debet populum, viſitans Sacramentum Euchariſtiæ.*

22 *Euchariſtiæ Sacramentum, quare cuſtodiendum, retinendumve ſit.*

23 *Euchariſtiam incautè remittens, quare pœna puniri debeat.*

24 *Lampas ardens ante ſacratiſsimum Euchariſtiæ Sacramentum eſſe debet ſemper.*

25 *Euchariſtia ad infirmos deferenda, parata eſſe debet.*

26 *Quæ ordinare debeat Epiſcopus circa altare portatile.*

27 *Oblationes, quæ fiunt ad altare per pios fideles, cuiuſnam eſſe debeant.*

28 *Epiſcopus viſitans quænam circa altaria prouidere debeat, & ornamenta ad Eccleſias neceſſaria.*

29 *Quid aliud pro altari, & Eccleſia prouidere debeat Epiſcopus ad cultum Dei.*

30 *Sacrarium aſtrui debet in Eccleſia.*

31 *Epiſcopus ex lege iuriſdictionis viſitat capellas, capellanias, & capellanos.*

32 *Viſitans capellas quid inquirere debeat.*

33 *Circa capellas quid aliud obſeruare debeat Epiſcopus.*

34 *Epiſcopus viſitans imagines in Eccleſiis, quæ inſtruere populum debeat.*

35 *Quænam alia ad eruditionem populi animaduertere Epiſcopus debeat circa imagines.*

36 *Epiſcopus viſitans reliquias, quæ de his ipſe inueſtigare debet.*

37 *Sacriſtia, in quibus eſt viſitanda, & quæ Epiſcopus in ea debeat ordinare.*

38 *Sacriſtæ officium quodnam ſit.*

39 *Chorus quid ſit, & ad quid inuentus ſit.*

Quid

DE

De visitatione Cathedralis Ecclesiæ, & de in ea ordinandis. Cap. I.

Inst.de iust.& iu.l.j.ff. si cer. pet.

Tsi aliqua superiori libro de actu practico uisitationis Ecclesiarum in genere(etemim a generalioribus est procedendum; & præfationes libentissime nos ad lectionem propositę materiæ perducunt,& euidentiorem rei, de qua agitur præstant intellectum) pręfati sumus,ac prælibauimus; veruntamen quoniam eorum, quę diximus, & in medium adduximus, plura ad ipsorum Episcoporum uisitan. authoritatem, magis quàm ad ipsius uisitationis actum,seu exercitium,attinent;Ideo nunc aliqua alia de ipso singularis visitationis Ecclesiarũ actu supponenda censuimus,ut quę sunt actus uisitationis ab ijs discernantur,quę eiusdẽ sunt & authoritatis. Rem igitur nostram, præuio diuino auxilio, tractemus, dicentes primò, quonam tempore uisitationem prælati Ecclesiarum auspicari, atque aggredi debent. Vnde sic primò, quod subsequitur, quærimus, uidelicet.

Vitasitio quo tempore est inchoanda. Cap. II.

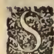
Sup.lib. 1.per totum.

Vndamentum huius nostri operis, prout uidere potuistis, Reuerendissimi Domini mei, Sacrosanctum Concilium Tridentinum posuimus, illudq; pro base nostro huic opusculo inseruire uoluimus. Nunc ad domum construendam, & ad totum ædificium fabricandum, sanctissimorum Patrum Episcopi Bituntini præsertim, & Sarnensis etiam, necnon & Illustrissimi, & integerrimi Cardinalis Borromęi, ac plurimorum sanctorum Pontificum decreta, dicta, ac monita, documentaq; adhibere necessarium esse censuimus, ut sint huius parui libelli visitationum Ecclesiarum ueluti causa efficiens in genere, & immediata. Quo igitur tempore debeat Episcopus incipere hanc uisitationẽ, refert Sarnensis in lib. suo de visitatione, & regimine Ecclesiarum, dicens, quòd hoc est in arbitrio uisitatoris, seu magis Episcopi, sed

Libi 1.c.1.
Lib.2.c.2

melius (concludit ipse) quòd in ęstate fiat, ob urgentes in hyeme tempestates. Visitatio autem quanto tempore debeat finiri, supradictum est, ut nempe saltem biennio finiatur, si Dięcesis est ampla, & non possit in uno anno finiri. Non tamen amplius, quàm una die in unaquaque Parrochia manebit Visitator. c.decernimus 10.q.1. c.Itet.q.3

Visitator debet prænunciare diem aduentus sui ante Visitationem. Cap. III.

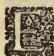

Ed ad hoc multum Visitator debet animaduertere, ut antequam ad locum, & ad homines, qui uisitandi sunt, accedat, diem sуę visitationis ad uisitandum prænunciet, ad instar Domini nostri Iesu Christi, qui uolens uisitare Templum Iudæorum, misit duos ex discipulis suis ad denunciandum tempus suæ visitationis, quod multo ante tempore ipse dominus per Prophetam prędixerat, inquiens: Exulta satis filia Syon, Iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus ueniet tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. Episcopus ergo visitator sit circunspectus, diem aduentus sui ad uisitandum, cum literis hortatorijs significabit primitus semper ad hoc, ut ipsi uisitandi se præparent cum solemnitate ad recipiendum Christi legatum, ut fuit factum a pueris Iudæorum prædicto domino nostro. Turba enim plurima, inquit Matthæus, cum pueris exiuit obuiam Christo, extendens uestimenta sua in uia. Alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in terra, & ęlamabant, dicentes: Benedictus qui uenit in nomine domini. Et ideo sua quisque Visitator secum habebit in uisitatione ornamenta; scilicet Mitram, baculum pastoralem, casulam, dalmaticam, albam, amictum, cingulum, chirothetas, & annulum, gremiale, bacile, bronzinum, manutergium, nasitergium, sandalia, caligas, faldistorium, idest sedem, crucem, candelas, thus, & thuribulum, & alia huiusmodi, de quorum omnium significatione aliàs dixi in libro, quem feci in sacrificium Missæ per totum.

Visitator, cur prænunciare debet diē suę visitationis. Matth. 21. Zach. c. 9. Matth. 21. Visitator, quę secum portare debet ad visitandum. Author alibi.

Recto-

Rectores Ecclesiarum debent denuntiare populo, quando Episcopus uenit ad uisitandum. Cap. IIII.

Ecclesiarum quoque Prælati, seu Rectores, aut etiam Curati, præcipuè cathedralium, collegiatarum, Matricum, ac Parrochialium Ecclesiarum, debent in ipsis Ecclesijs denunciare populo, ut tam clerus, si adest, quàm populus, sub pęna excommunicationis, conueniant omnes in die statuta, & habentes asinam, hoc est sensualitatem grauibus peccatis alligatam, ueniant ad recipiendum iudicium fori pęnitentialis, & absolutionem a casibus reseruatis, a patre, & pastore. Adhortantes etiam pullos, idest pueros, ad suscipiendum sanctum Chrisma, hoc est, confirmationis sacramentum, necnon etiam monita patris, & pastoris. Vnde ueniens talis Pastor, habebit secum Capellanos sibi conformes in officio. Habebit tapetum, ubi honestè genuflectere possit, ne uilescat eius dignitas, aut diuinus cultus; Habebit item secum prædicatorem, ubi ipse predicare non nouit: Notarium etiam practicum, nuncium fidelem, insuper ac Confessorem, tam pro se, quàm pro alijs uisitãdis, potissimum propter casus reseruatos. Habeat sigillum, habeat formas iuramẽtorum, seu etiam professionum: sed nec secum ducat coquos ebriosos, nec multos laicos, pręsertim iuuenes solis lasciuijs uacantes: & conetur in omnibus bonum exemplum præbere, ne dicatur magis uacare uentri, quàm animarum saluti; Aliàs quę seminauerit, hec & metet. Et ne illiciatur ad grauandos subditos indebitè, præuideat habere equos bene terrepedatos, frena, sella, & alia necessaria iumenta, salmaria, copertoriaq; debita.

Visitator, quas personas secum ducere ad visitãdum debet.

Episcopus intrans locum uisitandum, quomodo ipse se cum eo gerat, & qualiter sit recipiendus. Cap. V.

Piscopus ergo, seu alius deputatus ad uisitandum, cùm iam ad locum uisitandum peruenit, iuxta crucem accedens, eaq; ab eo reuerenter adorata, ingreditur benedicens per uiam gentes processionaliter eum intromittentes,

Visitator a populo qui recipiendus.

tes,

tes, canentesq; ei obuiā uersus, Pax ęterna ab æterno huic loco: Pax perennis. Verbum patris domi locum augeat; pacem pius consolator præstet incolis. Tradito itaq; cum aqua benedicta hyssopo, demum ante altare ipse Visitator genuflexus faciat orationem. Et hoc interim cantantur antiphona: Sacerdos, & Pontifex, & uirtutum opifex, Pastor bone in populo, sic placuisti domino, intercede pro nobis. Versiculus uerò: Ecce uir prudens. Responsorium: Qui ædificauit domum suam super firmam petram. Deinde dicitur oratio, scilicet; Deus humilium uisitator, &c. ut dicitur in libro pontificali, benedicitq; populum. Ac denique ipse sedens proponit per se, uel per alium causam sui aduentus. Nam ipse ex pastorali officio, & sacris canonibus, tenetur uisitare Ecclesiam, & diœcesim suam, ut & Concilium Tridentinum hoc idem eidem demandat. Seß.24.c.3

Visitatio, in quo loco est facienda. Cap. VI.

Quocunq; autem uisitatio uenerit facienda, ipse principaliter (meo quidem iudicio) in Cathedrali Ecclesia, quę cęteris est principalior, ac dignior, fieri primitus, atq; exerceri curabit. nam digniora præferenda esse semper & diuinę & humanæ leges statuerunt; postmodū uerò subsequenter facienda erit in locis uisitandorum. Ad quos quidē personaliter Visitator accedere, oculisq; Ecclesiam conspicere debet; ut lex iam antè, & canon præcipere satis quidem uidetur, quæ incipit; Descendam, & uidebo utrum clamorem, qui ad nos peruenit, operæ compleuerint, ut sciam.

cap.solitæ, de maior. & ob. l.2.ff.de albo scrib. Digniora sūt priora. Gen.18 2.q.1.c.Deus omnip. & extrau. vas elec. de censib.

Ecclesia visitanda si violata, aut polluta reperitur, quid agendum sit. Cap. VII.

Vm primum autem ad uisitandam Ecclesiam accesserit Episcopus, statim quærat in ingressu suo, an Ecclesia sit uiolata, aut polluta; ut quia intra eam sanguis

Quib.de causis polluitur Ecclesia.

cum iniuria sit effusus, aut semen humanum in ea uoluntariè effusus sit; aut in ea sepultus sit aliquis excommunicatus, aut infidelis, aut ea ab Episcopo excommunicato consecrata fuerit, & huiusmodi. & ubi id fuerit inuentum, procurandum est in primis de reconciliatione ab eodem Episcopo, iuxta ordinem Pontificalis libri.

Si locus, in quo visitatio est facienda, est interdictus, quid agendum est. Cap. VIII.

SI autem locus, in quo facienda est visitatio, fuerit interdictus, non propter hoc interdictum, etiam si generale sit, impedit fieri uisitationes Ecclesiarum. imò tunc fortius sunt faciendæ, quia quando magis cessatur a diuinis officiis, facilè est errores nouos deduci. Vnde tunc Episcopus Visitator, conuocatis uiris, & mulieribus apud aliquam Ecclesiam, eis prædicare potest ad eliminandos omnes eorum errores, & ad ducendum eos ad correctionem; dummodo tamen contra formam interdicti, nullum eis diuinum celebretur officium. Quæ enim, inquit Gregorius, ad absolutionem, uel aliàs ad salutem animę pertinent, in locutione omni tempore fieri possunt.

c. Respóso, de sent. excom.

Gregor. c. cũ voluntate de sent. exc.

Visitator quid in primis debeat facere, quidq; præ alijs inquirere, maximè à Clero. Cap. IX.

ARchiepiscopus igitur, Episcopusve, uel alius Prælatus ad uisitandum Cathedralem Ecclesiam paratus; uel aliam, ante omnia ipse bene prędoctus ordinationes, & ritus libri Pontificalis circa cœrimonias, preces, & absolutiones pro defunctis, & circa modum proponendi uerbũ Dei, primùm faciat absolutionem ad animas defunctorum, deinde intendat de casibus reseruatis, & ad absoluendum ab huiusmodi casibus a iure reseruatis, in foro pęnitentiali se benignũ, & benignam assistentiam offerens, & exercitium clauium sanctę

Visitator prędoctus esse debet ordinationes pontificalis.

ctæ matris Ecclesiæ, pœnitentiamq; salutarem misericorditer iniungat. Denique se præparans impendere Confirmationis sacramentum, uideat si confirmati sint adulti, ut saltem de honestate sint confessi, ne recipiant in uase immundo lumen gratiæ, & donum Spiritussancti: Præcipiens, ne aliàs confirmati faciant sibi reiterari hoc Sacramentum. Nec aliquis excommunicatus, aut non confirmatus teneat aliquem, & teneat unum tantum, aut duo, & non plures. Et proposito demum uerbo diuino, quærat de uita, & conuersatione ministrantium in Ecclesia, & de pertinentibus ad diuinum cultum, absque tamen iuramenti coactione, sed salubriter monendo. Item quærat, si sacramenta ritè, ac rectè ministrentur. Vertat se posteà Visitator ad laicos probos tamen, & moratos, & de uita, & de moribus prædictorum ministrantium intelligat etiam illos, iuxta tamen temporis, & loci occasionem; ne quis publicè prodatur, si notoria non sunt eorum uitia. Hoc enim est proprium munus Episcoporum, subditorum omnium uitia redarguere. Quod & supra diximus de mente Concilij Tridentini. Discretus ergo erit Visitator in hoc; ut secundum exigentiam temporũ, sapiat in corrigendo aliquando secreto, aliquando blandis uerbis, aliquando duris, increpando uerbis in genere.

Visitator, a quib. debeat quærere de vita, & honestate clericorũ.

Sess. 6. c. 3 lib. 1. c. 61. tr. 4

Quid agere debeat visitator, seu Episcopus impeditus pro exercitio visitationis, seu Iurisdictionis suæ.

Cap. X.

SEd casu quo Episcopus, seu Visitator iam nunc ad suæ iurisdictionis officium exercendum, necnon & uisitationis munus implendum, accinctus, ab huiusmodi actu iurisdictionis, uel uisitationis fuerit ab aliquibus impeditus, quominus ad ulteriora progrediatur: Dico in hoc casu, ut liberè suam exerceat iurisdictionem, Episcopus potest adhibere remedia. Primùm est, quòd uolens ipse uisitare, si impeditur, ne hoc tàm salutare officium adimpleat, potest se tueri contra huiusmodi potentiã temporalem, ac impedientium iniuriã gladio spirituali; recurrereq; propter hoc ad arma spiritualia,

Visitator, quę remedia adhibere debet, ne impediatur ab actu uisitationis.

cap.dilecti,de sent.exc.in 6. quæ sunt Ecclesiæ propria, & pro suo munimine illis uti, excommunicando tales, sic suam iurisdictionem impedientes. Hoc autem primum remedium adhibebant Prælati de præcepto Papæ antiquitus. Hodie tamen tales impedientes includuntur sub excommunicatione maiori reseruata Domino nostro Papæ in sua Bulla Cenæ Domini, sub numero 15. ubi dicitur, Nec non excommunicamus eos, qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosq; superiores Prælatos, uel inferiores, & omnes alios quoscunque iudices Ecclesiasticos ordinarios quomodolibet impedientes, quominus sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscunque utantur. Secundum est, quòd poterit Episcopus in tali casu adhibere remedium, seu alius quiuis visitator, seu iudex Ecclesiasticus, quòd inuocet auxilium brachij secularis a principibus, & iudicibus temporalibus, quod illi præstare tenentur, secundum communem doctorum opinionem. Quòd si tales requisiti ab Episcopo non præstabunt suum auxilium, poterunt ab eodem Episcopo excommunicari secundum Gregorium nonum; ergo uolens uisitare nullatenus debet impediri, neque alij se in hoc intromittere debent. Nam Episcopis, Archiepiscopis, ac suis Visitatoribus in spiritualibus, & ad salutem animarum pertinentibus, ob omnibus esse eis obediendum, ac etiam a Principibus, Regibus, & similibus, præcipit beatus Archiapostolus Petrus; Aliàs, inquit Clemens, excommunicari poterunt; nam scire debent tales, inquit Nicolaus Papa, in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo. Si quis ergo cum Episcopo non sit, in Ecclesia non est. Omnes igitur omni paterno honore, ac omni debita reuerentia sanctissimum suum Episcopum ut patrem, & pastorem, secundum sacrum Concilium Triden. prosequantur, quando septus est animabus fidelibus, illis pabulum, & monita uitæ tribuat æternæ.

in c. 1. de off. ord.

c.2. de maledicis, & d.c.j. de off. ord.

c. omnes, de maior. & ob.

c. sin autem, 11. q. 3. c. scire debes. 7. q. 1

Sess. 25. c. 17. de reform.

Visi-

Visitator uisitans domum Dei, seu Ecclesiam, quæ quærere debeat. Cap. XI.

ANte omnia autem Visitator Dei Ecclesiam, hoc est, dicit gl. domum orationis uisitās, quęrat, an Ecclesia sit consecrata, si id appareat ex scriptura, & signis, & cru cibus in parietibus, & sub cuius protectione, ad honorem, sit dicata, si eget dedicatione, seu recōciliatione propter pollutionē fortè factam; si sit in ea altare in capite .i. summitate ipsius uersus Orientem, quo oratio nostra tendere debet. Christus enim in scriptura Oriens nominatur, ideo dedicandus est illi Oriens ad orationem; vnde & quod glosa inquit, est uerum, ꝙ Deus est ubique, ideo ad omnem partem possumus ad eum orare, ęque tamen oramus, & Missæ sacrificium facimus uersus orientem; si sit in ea locus conueniens pro choro, ubi pręsbyteri, & clerici possint officia diuina celebrare, & loco manifesto; ad hoc ut possit populus uidere cęrimonias, quæ fiunt, dum diuinum persoluitur officium. Similiter ut humilitatem pariter, & deuotionem possit aspicere celebrantium, & non in occulto, uel in alto, ut a nullis uideantur. Aspiciet similiter Ecclesiam, & eius partes omnes, an eo cultu, & nitore teneatur, qui domum Dei decet; si quid restituendum, reparandum, reconcinnandumve sit, iubeat, ab ijs, ad quos pertinet resarciri. An sanctorum reliquiæ tuto, ornatè, decenterq; conditæ asseruentur. Item uidendum est, an adsint uestes, libri, calices, patenæ, corporalia, & reliqua eius generis instrumenta, & ornamenta, quæ ad altaris ministerium, & ad diuina officia sunt necessaria; & an illa munda, & purgata seruentur; an Missæ, & alia diuina officia qua oportet pietate, ac deuotione celebrentur: An Ecclesiæ libri, uetera scripta, instrumenta, & priuilegia custodiantur. Ecclesia insuper Dei sit bene tecta, murisq; bene comprehensa, neque in aliqua sui parte ruinam patiatur, aut in eam impluat. Vnde legitur in libro Regum: Sarta tecta, nam sarta tecta non instauretis templi. Nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem uerum, sed instaurationum templi reddite curam. Si ergo Ec-

Arch. in cap. Homo, de cō sec. dist. 1

Gl. in vers. sedulas orat. in Clemen. 1. de reliq.

dist. 11. c. Ecclesiasticarū.

Card. Borr. in 1. par. actor. Eccl. Mediol.

De vestibus, ornamētis, & libris Ecclesiarum.

De tectis Ecclesiarum.

clesia egeat reparatione, si est Cathedralis, spectat ad Episcopum; si Parrochialis, ad Parrochum spectat restauratio, & sic de aliis. Sed si magna egeat reparatione, & fructus sint tenues, quod uix sufficiant ad paruum uictum, tenetur supplere Capitulum ipsius Ecclesiæ de fructibus, qui supersunt, detractis necessariis. Sit pauimentum opportunum, decet enim Templum Dei, seu domum materialem, in qua Deo sacrificari debet, esse ex omni parte compositam, clausam, & parietibus undique bene constructam. Sint demum in ea foueæ, aut tumbæ, seu cœmiterium, in quibus defunctorum corpora sepeliantur. Nec fiant super terram, si fieri potest, tunc etenim deformatur Ecclesia, impedimentaq; in ea propter hoc innasci solēt. Imò si extant huiusmodi tumuli, amoueātur tam ex cathedrali, quàm in omnibus aliis, & in profundis tumbis recondantur, exceptis Prælatorum tumulis, & marmoreis Ecclesiam non impedientibus, seu altaribus nón imminentibus, & non adhęrentibus, iuxta Piorum Quarti, & Quinti ordinationem, de anno 1566. sui primi Pontificatus, quæ incipit: Cùm primum ad Apostolatus, &c.

c. 1 de Eccles. ædifican.

De pauimento, & tumbis.

Pius quartus. Pius V.

Fores Ecclesiæ debent claudi, & aperiri tempore debito.
Cap. XII.

FOres etiam Ecclesiæ temporibus debitis, & horis clausæ, & apertæ teneri debent, ad hoc, ne quid prohibitū exerceatur in eis. Quòd ad hostiarium, seu ianitorem spectare institutum est a sancta Ecclesia; Cuius officium, & aliorum etiam functiones renouat Concilium Tridentinum. Et hoc quidem temporibus nostris multò magis obseruādum est, cum homines aliqui ad eam malitiam, & ad id scelus peruenerint, ut nec hominibus Deo seruiētibus pepercerint, eos occidendo; sed & Ecclesias spoliauerint, & etiam tabernaculum Christi prophanantes, Christiq; corpus inde proiicientes, ut uas illud continens furarentur.

Sess. 23. c. 17

Sup. li. 1. c. 16 tract. 3

Aqua

Aqua benedicta debet stare e ingressu Ecclesiæ. *Cap.* XIII.

PRæterea in Ecclesia esse debet etiam vas aquæ benedictæ, qua accedentes, & ingredientes, signando se signo sanctæ Crucis, aspergantur. Habet enim uirtutem sanctificatiuam, quia excitat ad diuotionem; & purificatiuam, quia delet peccata, fugat dæmonum insidias, multaq; bona opera operatur, ut dicitur in citato cap. Nam si cinis uitulę, aspersus sanguine, populum sanctificabat, multò magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata, sterilitatem rerum aufert humanarum, & insidias diaboli quã maximè auertit; & etiam a phantasmaticis uersutiis homines defendet, & sanctificabit coinquinatos. Quam quidem aquam in cubiculis teneri statuit Alexander Papa Primus ad effugandos dæmones; quod & dixi etiam in expositione hymni Complet. lib. 1.

c. aquam sale. de consf. dist. 3

Gull. in Ration. lib. 4. c. 4

Auctor alibi.

Pulpitum debet esse in Ecclesia. *Cap.* XIIII.

POrrò pulpitum quoque inesse in Ecclesia procuret Visitator; quod dicitur Pulpitum, quasi publicum, seu in loco publico constitutam. Nempe legitur: Salomon fecit basim æneam, ponens eam in medio Basilicæ, stetitq; super eam, & extendens manum suam, loquebatur populo Dei. Esdras quoque fecit gradum ligneum ad loquendum, in quo stans, super uniuersum populum eminebat. Quocirca ex prædictis apparet manifestè, quantò diligentius nostris temporibus hoc curandum sit, frequentius in Ecclesiis constitutum esse huius modi pulpitum, in quo diebus Quadragesimalibus, Aduentus Domini, ieiuniorumq; Dominicis etiam, ac aliis festiuis diebus sacra Scriptura, lexq; diuina populo Dei annuncietur, & uerbum Dei prædicetur; quemadmodum etiam sacra Tridentina Synodus hoc adimplendum, Episcopis, & Parrochis omnibus mandat.

Ration. di. of.

1. Paral. 6

2. Esd. 3

Sup. lib. 1. c. 4 tract. 2

Sess. 24. c. 4

Præ-

Prædicatio uerbi Dei necessaria est populo Christiano.
Cap. XV.

De Prædicatione verbi Dei. Sess.5.c.2 Car.Bor.in 1. par.ac.ec.Mec. Inter cętera, de off.ord. Sess.21.sub Leone X. Sess.24.c.4

VVde cum secundum sacrosanctum Concilium Tridentinum, prædicatio uerbi Dei reddatur necessaria populo Christiano; ideo Episcopus, cuius præcipuum munus est prædicatio, prædicet, aut legitimè impeditus subroget alium prædicatorem, quem examinabit prius, & approbabit, licentiamq; in scriptis ei dabit gratis, sic enim latum fuit a sanctis patribus in Concilio Lateranen. & in Tridentina Synodo. Assumat autem Episcopus uirum idoneum, qui in bono opere se habeat, & dignus sit mitti ad alios seruandum, & deputatus finaliter examinetur, si piè, solicitè, ac deuotè hoc officium exerceat, catholicam fidem prędicet, si ad hoc sit intentus, ut animas Deo acquirat, & nulli Pręlatorum Ecclesię detrahat, nec retrahere parrochianos ab Ecclesia parrochiali, uel dissuadere Decimarum solutionem studeat. Increpabit tamen peccata, & scęlera malorum, eis comminans pęnam æterni cruciatus, ac si tales seruassent mandata Dei, essent sine timore ęternę damnationis. Vnde legitur: Custodi præcepta mea, & uiues; & multa huiusmodi eis annunciare; quia sunt aliqui audientes narrari pœnas inferni, & ignem æternū, qui compunguntur; & si non amore, saltem timore arceantur a peccando; licèt proprium perfectorum sit magis deduci ad amorem Dei amore iustitiæ, quàm timore, iuxta illud glosæ.

Clem. Relig. de priuil.

Prouerb.4

l. 1. ff. de iust. & iur.

, *Oderunt peccare boni virtutis amore*;
, *Oderunt peccare mali, formidine pœna.*

li.1.tra.2.c.12

Quæstoribus autem, ac eleemosynarijs omnibus, hoc prædicationis officium omnino interdicat Episcopus, quod & supra diximus. Laicos itidem ab huiusmodi prædicationis officio retrahat sub pœna excommunicationis; sicut retrahi mandat Innocentius Papa. De expensis uerò Prędicatori faciendis, eleemosynisq; pręstandis, alijsq; necessarijs, attendatur cō suetudo loci.

c.cū ex iniuncto, de hæret.

Lectio

Lectio sacræ scripturæ conducenda est in omni principali Ecclesia, ex Concilio Trident. Cap. XVI.

NOn omittat etiam Episcopus apponere in sua Cathedrali Ecclesia, ac etiam in alijs maioribus, & principalibus Ecclesijs, unum sacræ scripturę interpretem, ac lectorem; qui bene prius ab eodem Episcopo examinatus de uita, si laudabiliter cõfert in uita Christiana, de moribus, & scientia, & demum ab ipso approbatus, admittatur summatim præditus documentis, & prudentia multa munitus, & assumptus in primo suo ingressu pro dicto munere legendi exequendo, publicam emittat fidei professionem, secundum quod pręcępit Pius quartus in Bulla, quę incipit, in sacrosancta: ut cum in fide uersetur in Ecclesia Dei, sperandum sit ex sua lectione uberrimos fore consequendos fructus in augmentum ipsius fidei, sic palàm faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur, & collaudabunt multi sapientiam eius. Cognoscat demum Episcopus in uisitatione, si is assumpto officio legendi diligenter impleat munus suum; si cum charitate, zelo pietatis, & salute animarum perficiat, & ne sub specie pietatis impietas ab ipso disseminetur, & si quid indecens, & inhabilitatis, aut a uero alienum, remoueat tunc eum superior per prouisionem alterius. Huic autem bono lectori, si aliunde stipendium non fuerit assignatum, poterit ei de pręebenda de proximo uacatura prouideri; uel per assignationem fructuum alicuius alterius beneficij; uel per beneficia totum ciuitatis contributionem; quod & supra diximus ex pręcepto generalis Concil. Tridentini. Sacra autem scriptura per ipsum non aliter, aut etiam ab alijs interpretetur, quàm secundum eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, & unanimis consensus sanctorum patrum, secundum idem Concilium. Dum autem talis uenerandus Doctor, & lector publicè sic docuerit, & scholares dum sic in talis lectoris schola se exercuerint, ac studuerint, priuilegijs omnibus de perceptione fructuum, prębendarum, & beneficiorum consue-

Marginalia: De lectione sacræ scripturæ. — Prædicator ab Episcopo examinari debet. — Conc. Tridét. sess. 5. c. 1 — Card. Borr. in 1. par. act. ecc. Mediol. — De ann. 1564 — Sap. 39. — Ead. sess. c. 1. — Clem. 1. de relig. domib. — Vnde stipendiũ lectoris. — Lib. 1. tract. 2 c. 1. cum seq. — Sess. 5. c. 1 — Scriptura qualiter sit interpretanda. — Sess. 4. de edic. & vsu fac. lib. §. præterea. — Docentes, & audientes sacram scripturam, quibus gaudeant priuilegiis.

Seff.5.c.1 c.fin.de magister. c.2.de priuil. in 6.

Sacræ scripturæ lectio, cur necessaria sit. c. cum ex eo, de elec.in 6. cap. legimus, dist.37

c.quia de magistr.

Ecclesia Metropolis debet habere Theologum, ad docendum alios Sacerdotes.

Conc.Tridét. sess.5. c.2. Sup.lib.1.c.4. tract.2

tis gaudebunt, & fruentur, secundum quod tenuerunt sancti patres Concilij Tridentini, post Honorium, & Innocentium. Est autem sacræ scripturæ necessaria ipsa lectio propter multa; nam per scripturæ intelligentiam, & exempla ipsius, sępenumero ad uiam homines peccatores reducuntur. Et quia (inquit Pontifex) Ecclesia ad sui regimen uiris literatis quammaximè noscitur indigere: & quia in ipsa quisq; instruitur pro sua salute, quid credere, quid sperare, quidq; operari ipsum oporteat; & quia summatim quicquid alibi quęritur, hic (vt ait Rabanus) profecto inuenitur. Quare bene factum fuit ab illo sancto Concilio, quando ad consolationem animarum, & ad profectum statuit, ut quęlibet Metropolis Ecclesia Theologum haberet, qui sacerdotes, & alios in sacra pagina doceret, & in his pręsertim informaret, quæ ad curam animarum spectare noscuntur. Imò diebus festiuis, & pręcipuè Dominicis, populum ipsi Episcopi docere debent eloquia pietatis, ac rectę religionis, secundum omnes sacras constitutiones, & ea, quę supra diximus. Nunc de loco, & sede Episcopi dicamus.

Sedes pro Episcopo debet esse in loco primario Ecclesiæ, & sic in alijs locis, & actibus. Cap. XVII.

Dignitas Episcopi seruetur.

AD hæc sedes Episcopi in Ecclesia in loco altiori, ac digniori, & a dextris collocari debet. Pariformiterq; in choro, capitulo, processionibus, actibusq; alijs publjcis, hoc idem pro eo seruandum est, & ubi etiam ipse elegerit. Quod & Concilium Tridentinum seruandum esse mandat expressissimè. Sedes autem Episcopi ideo a dextris debet situari, ad notandum illam sessionem ad dexteram illius ęternę beatitudinis, ubi iustitia, pax, & gaudium sunt.

Sess.25. c.6.

Episcopus visitans Ecclesiam, tollere debet abusus ortos, maximè in sedibus laicorum. Cap. XVIII.

AMplius, quoniam persępe oriuntur in Ecclesijs altercationes contentiosissimę, aut etiam rixæ inter laicos, maximè propter eorum sedilia in dictis Ecclesijs posita. Ideò in hoc quoque visitator laboret, ut huiusmodi clamores, siue abusus, dulciter tollat in spiritu lenitatis, & mansuetudinis, incipiens non asperè, aut duriter imperioso modo, exemplis potius docendo, atque monendo, quàm minando. At ubi pietas non uincit, ad flagellum deueniat ad exemplum. Matth. 21.
Domini. Hoc autem aduertat Episcopus tempore concio- Ioann. 2.
num; quandoquidem uidemus, quòd multi multa sciunt, & seipsos nescientes, prætendunt quilibet sedem eleuatam, accedentes ad Ecclesiam potius propter ambitionem, quàm ad diuina humiliato corde audienda; præterquàm quòd etiam ita Ecclesiam occupant, & Capellæ per ipsos impediuntur, ut nequeant clerici suum peragere officium, ac ut cęteris omnibus sacramenti aspectus per ipsos prohibeatur. Quare hæc prophanantia templum Domini sanctum reijcienda sunt per Episcopum. Aptanda est ergo ita Ecclesia sedibus, ut aduenien- c. Reliqui de
tibus omnibus, cuilibet (si id commodè fieri poterit) pręstetur custod. Euch.
commoditas. Idque, ut diximus, in concionibus fiat, ut rumores euitentur, utq; ne quid in Ecclesia indecens uideatur, aut audiatur. Nec illa debet admitti consuetudo, ut aliqui sedeant in iure prætenso, uel certè ad partem chori possint accedere alijs exclusis; cùm laici tale ius sedendi in Ecclesia pręscribere nequeant, nec etiam pro seruiente id sibi ullatenus uendicare; cùm nec cum clericis officiantibus stare debeant, l. Caueri. ff. commun. pręd. dior.
cum id etiam & in temporalibus seruetur. Nam & aduocati l. 2. C. de sa-
cum Iudicibus sedere prohibentur. Veruntamen prospiciat crof. Eccles.
Episcopus personis, a quibus Ecclesia utilitatem, ut bona, §. sancimus.
dotem, priuilegiave acceperit; quia non dubium est, quin ip- auth. ut ab il lustr.
sis præ cęteris certa seruetur prærogatiua; ut sciant illi, cui benefecerint, utq; alij non retrahantur. Abundantius enim te-

Patrini Ecclesiarum magis honorari debent, quàm cæteri.
c.nobis, de iure patr.

netur Ecclesia patrinis, qui quod habet Ecclesia, donauerunt, quàm aliis; & exinde quantò plus contulerit patrinus pro Ecclesia ędificanda, eò plus honoris conferatur, & pinguius ei in alimentis conferatur, & prouideatur. Quocirca summa huius nostri colloquij hæc est, vt Episcopus in Visitatione faciat, & atria, & porticus, & ipsam Ecclesiam liberã esse ab omni actione seculari, ut ministris Ecclesiæ nullum sit impedimentum, pęnasq; apponat omnibus, qui altiorem locum sedendi quęrunt, si scandalum oritur, sin autem modestia est adhibenda, ut semper tamen quid plus Patrino conferatur.

De atriis, & porticis Ecclesiæ.

Episcopus visitans altaria, quæ inquirere debet. *Cap. XIX.*

De altari.

Ed visitans Episcopus altare, debet multum circumspectus esse, considerans, An in Ecclesia sit altare maius, & principale, quod si non in ea reperiuntur, omnino addatur; cognoscatq; ornamenta super eo posita; nẽpe an sint pura, & munda; quia nimis videtur absurdum, in sacris sordes, nõ negligere. quæ dedecerent etiã in prophanis inquirat, quæ sit altaris altitudo, & quòd facies eius sit ornata, sit ibidem gradus spatiosus, idest scabellum, vt commodè celebrans se adaptet. Porrò ministri sint solliciti, & secundum consuetudinem ipsius Ecclesiæ, & festorum occurrentium ornando, ut puritas sit ex omni sua parte. Cogat per iuris remedia fundatores ad dotem, ne quid vanum, aut superstitiosum sit superimpositum, ne quis desuper celebret rebus prophanis, & ad sortilegia aptis super impositis, aut cum precibus nephariis insolitis, atque inhonestis, vt pluries est auditum, vt refert Cyrillus, de sortilegiis; sed omnia dicat iuxta Missale nouiter impressum ex decreto Concilij Tridentini, & Pij V. Pontificis Maximi: & si quem talia contrauenientem repererit, grauiter plectat Episcopus iuxta sacrorum Canonum sanctiones, eum honore priuãs, & deponens. Similiter si altare non sit consecratum, nec portatile appositum, celebrans desuper ipsum, aut etiamsi absque indumentis debitis, eadem pœna puniatur: quod & dixi etiam

c.fin.de custo dien.Euchar.

c.Cùm sicut, de cens.Eccl.

Cyrill. de sortileg.

26.q.5.cap.si quis Episcop.

c.j.de consec. Eccl.uel Alt.

in

in libro sexcentum Quæstionum, quas in sacrificium Missæ scripsi, ac disserui. Imò secundum Abbatem, debet talis perpetuò priuari etiam beneficio. Tract.2.c.29. Abb.in c.fi.de celebr.miss.

Quænam alia circa altare cauere debeat. Cap. XX.

CAueat insuper Episcopus uisitator, ut altare sit lapideũ, & non ligneum, exemplo illius antiqui nostri Patriarchæ Iacob, qui erexit lapidem in titulum; &, ut in eo sint positæ reliquiæ sanctorum Martyrum in eius consecratione; ut habeat dotem, & de consensu Episcopi erectum sit; utq; sine eius consensu non destruatur, aliàs punitur depositione, si sit clericus; ut etiam altare non sit erectum supra sepulchra hominum, ut cauetur per sacrum Concilium, ex quo bene prouisum est, monumenta hominum in altum etiam super altaria, & muros Ecclesiæ remoueri debere. Caueat inquam Episcopus, ut altaria sint benè coperta liteaminibus albis, vnde legitur; Ioseph enim accepto corpore Christi de Cruce, inuoluit illud in syndone munda. Vltimo caueat Episcopus, ne ipsis altaribus ita adhæreant laici, ut dum sacra aguntur, infesti in aliquo sint Sacerdotibus, cùm pro tali appropinquitate soleant euenire non minima scandala; quale fuit illud hic Romę, quod quidam Christianæ religionis inimicus, nondum consecrato pane, & calice per Sacerdotem in sanguinem Christi, illum abstulit ausu temerario de altari; qui fuit hic Romæ postea uiuus combustus.

Gen.28. c. Altaria, de conf.dist.1 Gull.li.1.c.7. c.nullus præsbyter, de cõs. dist.1. c.non oportet de conf.dis.j. Altare nõ sit erectũ supra sepulchro hominum. Matth.27 Altaribus nemo laycus innitatur. c.j.de cel.mis. Nota.

Quæ docere debet populum visitans Sacramentum Eucharistiæ. Cap. XXI.

ET, quoniam super altari solet superponi tabernaculum, in quo Christi corpus seruari, atque adorari solet, ideo hic de eo, (& si aliàs in libro, quem de sacrificio Missæ edidimus, ad plenum de utroque di- Trac.:.q.:.:a

disputauimus) aliqua differamus, potissimumq; quid docere debeat uisitans tantum sacramentum ipsos fideles inibi præsentes. Poterit ergo diligens Episcopus, priusquam sanctissimum Eucharistiæ sacramentum uisitet, benè prius suum informare populum ibi existentem, uidelicet hanc de hoc augustissimo sacramento debere tenere firmiter doctrinam, scilicet quã

Seff.23.c.1 Sancti Patres Concilij Tridentini,& maiores etiam omnes docuerunt, quamque nunc Catholica Ecclesia, a Christo domino nostro,& ab eius Apostolis, atque a Spiritusancto illis omnem ueritatem indies suggerente, edocta retinet, quamq; ad

Seff.13.c.15 finem usque seculi consummabit. Pro certo enim ipsa tenet, ac profitetur, in almo sacrosanctæ Eucharistiæ sacramento, dominum Iesum Christum uerum Deum, atque hominem uerè, & realiter, atque substantialiter, sub speciebus illarum rerum

De consecr. dist.2.c.panis sensibilium contineri. Instruendusque est clerus, & populus etiam in hoc sacramento, non esse alterationem corporis Christi, sed accidentium, quia panis conuertitur in corpus Christi, per consecrationẽ enim panis, & uini, fit conuersio totius substantiæ panis in substantiam corporis Domini nostri, & totius substantiæ uini in substantiam eius sanguinis. Sic enim con-

Seff.13.c.4 fessa est sancta mater Ecclesia in Concilio Tridentino.

Eucharistiæ Sacramentum, qualiter custodiendum, retinendumve sit. Cap. XXII.

Car. Borrom. in 2.par.acto. Eccl. Mediol.

Duertat postmodum Episcopus uisitator, ut sanctissimum Christi corpus accuratè, honorificeq; custodiatur, ut nempe sit ei locus multũ decens, ac eminens, scilicet super altari maiori in decenti tabernaculo, utq; tabernaculum, cum cruce in summitate eius erecta sit benè firmum, ac ex omni parte clausum, ut nec foramen etiam minimum pateat; sitq; bene reconditum, claueq; semper clausum; quiq; clauem detinet, sit præsbyter, uel aliquis alius sufficiens, & Deum timens. Neque permittat Visitator tabernaculum consistere in loco humido, faciatq; illud esse honorificum cum ueste serica interiori, & exteriori, ac cum uase aureo, seu argenteo, & cor

porali

porali benedicto in pyxide ad retinendum Sacramentum, & cum cooperimento simili serico, iuxta facultates Ecclesiæ. Quolibet autem octauo die renouetur sacramentum, hoc est, iuxta Synodum Bituntinam, quarta Feria, eo(inquam) die, quo primum a Domino nostro Iesu Christo confectum est, ne aliqua in ipso corruptio generetur, & antiquum sumatur. Inhibeat etiam Episcopus, ne in tabernaculo sanctæ Eucharistiæ aliquid aliud omnino detineatur, nec alia sacramenta, quæ in alio loco honesto retinenda sunt.

Foris, & intus ornatum sit Tabernaculum.

Mutatio sacramēti octauo quoq; die facienda.

In Tabernaculo sanctæ Eucharistiæ nil aliud retineatur.

Eucharistiam incautè remittens, qua pœna puniri debet. Cap. XXIII.

ET si quis Eucharistiæ custos sua iniuria, & incautè, eam dimiserit, iuxta sacrorum Canonum sanctiones puniatur, suspensione scilicet trium mensium ab officio. Et si maior fuerit culpa, aut negligentia, maior etiam detur pęna, addendo, uel minuendo, secundum causam facti, & sic arbitraria pœna erit. cap. de cauf. de off. deleg.

c. sane, de celebr. missi.

L. quod. §. pęnę. ff. de his, qui no. infam.

Lampas ardens ante sanctißimum Eucharistiæ Sacramentum esse debet semper. Cap. XXIIII.

VIdeat insuper Episcopus visitator, ut continuè lampas sit ardens ante sanctissimum Eucharistię sacramentum, hoc est, die, noctuque, ut ingredientes Ecclesiam sciant, ubi nam primùm adorare debeant præsentiam Saluatoris nostri: quia sic fideles adorando tam admirandum sacramentum, recolunt beneficium collatum: vnde cuius donum, uel munus frequentiùs aspicitur, eiusdem memoria strictius retinetur.

De lampade ardente ante sacramen. Eucharistiæ.

Eucharistia ad infirmos deferenda parata esse debet. Cap. XXV.

Sess.3. c.6. & c.sanè,de cel. miss.
Sacerdos deferens Eucharistiam infirmo,qui incendere debeat.

Axima etiam pietate, ac sanctitate,institutum est sanè, ipsam Eucharistiam ad infirmos honorificè deferri posse; quo casu prouideat presbyter eam deferre habitu decenti,superposito mũdo velamine,ac cũ superpelliceo, lumine precedẽti, cũ omni reuerẽtia, & honore,uultu demisso ante pectus.similiter cũ vase argẽteo, uel saltem in Calice uelo serico cooperto, non tamen in uase vitreo. Deferanturq; duæ particulæ,ut in regressu ab omnibus adoretur cũ pallio, & tintiriolo honesto, præceden. campanulą (canetis.n. inquit lex, tubis super holocaustis,& pacificis uictimis)ac lanterna,ut cuncti genuflectant. Et si ex copia infirmorum (mihi hic Romæ contigit habere,maximè milites) omnes particulæ ministratæ fuerint, ut nulla remanserit,redeat tunc Presbyter sine solemnitate, & ueste, ne populus ex ignorantia adoret tabernaculũ. Deferat autem hanc sacram Eucharistiam solus sacerdos; uel urgente necessitate deferat Diaconus,quia hoc officium Christus uoluit committi solis præsbyteris, ut sumant, & dent ceteris. Habeat etiam sacerdos clericum, qui cum eo ministrante, orationes, & preces recitet. Nec prætermittatur sacerdos examinari ab Episcopo, que cerimoniæ, qui ritus, quævc etiam preces obseruentur circa infirmum communicandum,ad hoc, ut omne uanum,& superuacaneum collatur. Habita de altari maiori, ac desuper eo tabernaculo, necnon & de sanctissimo Eucharistiæ sacramento, quod in eo adseruari mos est, oratione, & mentione, nunc de portatili altari aliqua hoc etiam loco subijciamus.

Num.c.10
Ration.lib.4. c.41
De consf.dis.2 c.peruenit.
Visitator examinet presbyterum de cærimoniis, & precibus erga infirmos.

Quæ ordinare debet Episcopus circa Altare portatile. Cap. XXVI.

De altari portatili.

Rouideat insuper Episcopus in uisitando, seu consecrando altaria portatilia, ne lapides sint ita parui, ut nec mediam hostiam capiant,& nihil calicis tangant,

sicuti

sicuti sępe uisum est. Ideo ergo hoc bene aduertat, & talis sit ille lapis, qui integram hostiam, & totum calicem capiat. Et si in altarium visitatione occurrat, quòd aliquod altare inueniatur læsum, seu fractum, ut sine scrupulo nequeat in eo celebrari, id cum solitis Ecclesiæ cœrimoniis consecret, & anteà nullatenus in eo celebrari permittat. Hoc tamen dicimus, quando notabiliter, & enormiter sit læsus lapis, uel formam uideatur amisisse, uel remotus à foramine concauo, ubi reliquiæ positæ erant, & remotæ sunt, non tamen noua reconciliatione indigebit altare, in quo degradatus, aut interdictus, siue excommunicatus in altari celebrauerit; prout Honorius scriptum reliquit. Sed si in ipsa dubitatione contigerit dubitare, vt sępe solet cōtingere, an altare sit consecratum, non apparentibus signis cōsecrationis, neque scripturis, licèt multi dicant præsumendum esse affirmatiuè; tamen reuera consecrandum est. Sic enim ordinatur Episcopis à Concilio Meldensi. Consecrare autem altare non ad omnes spectat, sed ad Episcopos tantū, quia hoc fit, respectu ordinis, non iurisdictionis. Ideò committi non potest, nisi alteri Episcopo, ut Astoricensi Episcopo nonus prę cepit Gregorius.

Altaria fracta sunt consecranda.

Altare propter remotas reliquias consecrari debet.

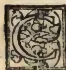
c. 2. de sacramen. non iteran.

c. Ecclesiæ, de consf. dist. 1

Consecratio altarium, ad quem spectat.

c. aqua, de cōsec. Eccl.

Oblationes, quæ fiunt ad altare per pios fideles, cuiusnam esse debent. Cap. XXVII.

Cum secundum Conc. Trident. & hoc iure nouissimo cautum sit posse populum compelli ministrare necessaria, quæ sufficiant ad uitam Sacerdotum sustētandam; Ideò prouidebit Episcopus visitator, ne oblationes factæ Ecclesiis, seu altaribus aliquo prætextu occupentur a laicis, etiam per potestatem secularem. Quicunque. n. inquit lex, eas per potestatem secularem obtinebit, proculdubio cōtra Deum, & sanctorum Patrū nititur sanctiones; quinimo & qui accipit, & qui tradit, raptor, & sacrilegus iudicatur. Et Glosa addit, quòd hi Iudæ furi comparantur. Imò hodie, si laici usurpare talia ausi fuerint, tales anathemati subiaceant, quandiu talia restituerint, secundum Concil. Trident. decreta.

De oblationibus ad altare factis.

Sess. 21. c. 4. de reform.

cap. causa, de uerb. sig.

c. Sanctorum, & c. hanc, 10. q. j.

Sess. 22. c. 11. de reform.

L Tales

Vasa aurea ec clesiæ oblata, in inuentario scribéda sunt.
l.præterea, C. de sacrosf.ecc.
De legatis piis.

Tales igitur oblationes a fidelibus factas ad altare, & Ecclesiã, pro usu, & commoditate (inquit gl.) suorum ministrorum per Episcopos conuertantur. Si autem illa, quæ oblata sunt, sint aurea, aut argentea uota, conseruentur, & adnotentur in Inuẽtario, nec alienentur, inconsulto Romano Pontifice; sicut & Imperator etiã Iustinianus sanxit, excepta causa redemptionis. Tunc.n.datur ciuitatis Episcopo facultas detrahendi, aut acceptis nũmis in causam pignoris dandi, ut inde captiui redimantur. De oblationibus autem, quę causa mortis fiunt, quę aliter legata pia dicuntur, diximus sup.lib.j. Circa tamen huiusmodi prædictas oblationes, declaret Episcopus uisitator Sacerdotibus, non omnes oblationes esse accipiendas; maximè ab hæreticis, Iudæis, excommunicatis, oppressoribus pauperum, a raptoribus, ab usurariis; quia oblationes iniquorum non respicit Deus: sicut ad munera Caim non respexit Deus. Quòd.n. ex scelere offertur in sacrificium omnipotentis Dei, ipsius iracundiam (dicit Greg.) non placat, sed irritat. Hæc supradicta a nobis dicuntur in Concilio Carthaginien. & per Eugenium tertium. Vltimò circa oblationes aduertat Visitator, quòd si oblationes erunt factæ imagini in pariete alicuius priuati, per quam fortè Dominus dignatus sit facere miracula, ut determinet esse illius Ecclesiæ parrochialis, intra cuius fines est ipsa domus priuati; prout determinarunt iampridem Pontifices, & Doctores, & nullatenus concedat domino domus illius.

lib.1. tract.4. c.44.cum seq.
Gen.4
c.nõ est.j.q.j.
c. oblationes, dist.90.c.eod. de capt.
c.requisiti, de testam.
Abb.in c. pastorali, nu.2. de his, quæ fiunt a præl.

Episcopus visitans, quænam circa altaria, & ornamenta ad Ecclesias necessaria prouidere debet.

Cap. XXVIII.

De necessariis & altarib. & ecclesiis.
1.Machab.4.

Vm antiquum sit institutum, domum Dei fuisse solitam decorari, & Templum eius exornari; Vnde Iudas Machabęus post purgatum, atque emundatum templum, dicitur ędificasse altare nouum, ędificasseq; sancta, & quæ intra domum intrinsecus, & ędem, & atria sanctificauit, & fecit vasa sancta noua, & intulit candelabrum, & appendit uelamina, & ornauit faciem templi coro-

nis

nis aureis, scutulis. &c. Ideo aliqua sunt videnda pro ornatu ipsius templi Dei. Qui loquens ad seruum suum Moysen, iussit sibi fieri tabernaculum ornatum cortynis de bysso retorta hyacinthis, purpura, gemmis, tabulis, luminaribus, aromatibus in unguentum, quod idem de Templo ędificato, & ornato a Salomone legimus. Sic & Ecclesia Dei domus sua, figurata per tabernaculum Moysis, & Templum Salomonis, in qua ipse Deus in spiritu ueritatis adorabitur, ornata, decorata, atq; ampliata esse debet, omnibus ad cultum diuinum facientibus. Sint igitur in ea ante altare corporis Christi luminaria constituta, cum decenti etiam apparatu luminarium cęræ, & olei, ut frequens populi deuotio accrescat, secundum tamen facultatem, quod respondeant festiuitatibus anni, cum uestibus opportunis altari. Cortinæ sint honestæ. Ante altare sint manutergia pro manibus tergendis, ne Sacerdotes celebrantes, cum pannis altaris mundent manus. non enim ad hoc tobaleæ altaris seruire debent. Prouideat insuper Episcopus, ut quæ ad usum altaris sunt, nitide mundentur ad partem, iuxta piscinam, seu sacrarium, & maxime corporalia, quæ mundam syndonem, cum qua Christus fuit sepultus, denotent. Similiter, & paramenta, quibus Sacristę non utantur pro ornandis sedibus, muris, aut capellis, sed tantummodo ad usum destinatum conseruentur. Fortius, nec ad usus prophanos, ut ad laruas, fabulas, & ad spectacula multi olim usi sunt. Videat præterea, ut calices, patenæq; sint de auro, uel de argento, & non ex ære, uel aurichalco, cum corporalibus integris, & congruis, quibus omnibus sit benedictio, & Pontificis addita consecratio, ut notatur in Pontificali. Libri insuper opportuni adsint pro Missis celebrandis, Euangelijs, Epistolis, iuxta multitudinem clericorum, Antiphonaria, Responsoria, Homiliæ, Baptisterium ordinarium officij, Psalterium, seu Breuiarium, de quibus habemus præceptum ex dictis Sancti patris Augustini. Quo autem tempore tales libri legantur, dixi in meo libello trecentū Quęstionum, quas iu diuinum officium feci. In hoc etiam diligenter Episcopus incumbet, quod & alibi dixi, prasertim in libro,

Exo. 25. & 26

2. Par. 3. & 4.

Exo. 26.

Ioann. 4

c. non opottet cum se. dis. 23

Paramenta sacerdotum ad usum humanum non adhibeantur.

Card. Borr. in 2. par. act. ecc. Mediol.

dist. 38. c. quæ ipsius.

Auctor alibi.

Tract. 2. q. 3.

c. ad nuptiarum, de consf. dist. 1.

quem in sacrificium Missæ edidi, ut nullatenus in paramenta, & in uestes Ecclesiarum conuertantur uestes alicuius secularis personæ, quod & a sanctis patribus proditum est. Imò uestes sacræ senio confectæ, & ferè absumptæ, nec laicis donandæ sunt ullo modo, secundum Bituntinam Synodum, sed potius comburendę sunt.

Vestes sacræ senio cōfectę, comburendæ sunt.

Quid aliud pro altari, & Ecclesia prouidere debet Episcopus ad cultum Dei. Cap. XXIX.

Quęnam super altari, in quo celebratur, requirantur.

Trac. 2. per totum.

AD hoc etiam præbeat Episcopus oculos, ut in altari, in quo celebratur, sint candelabra, & puluinar suppositum Missali, sitq; crux in medio, de quibus plenius dixi in prædicto meo libello in sacrificium Missę. Videatque, ut in unaquaq; sui capella sit candelabrum aut ex ligno, aut ex aurichalco, & pro dictis altaribus, & etiam pro eleuatione corporis Christi, secundum decentiam, atque necessitatem Ecclesiæ. Vtq; Ecclesia habeat suum cęreum Pascalem benedictum debito tempore seruientem. Faciat etiam Episcopus, dum celebrantur diuina, laicos stare diuisim, & separatim a sacerdotibus. Etenim sæpenumero laici maximo sunt impedimento sacerdoti celebrāti. Quare ad hoc visitans prouideat Episcopus; licèt ad communicandum, & orandum pateant sancta sanctorum laicis, & fœminis; quos tamen abusus ego remouerem, sicuti remouenda sunt etiam multa prophana colloquia, risus, deambulationesque, monens unumquenque fidelem, ut cum maxima reuerentia, & deuotione ingrediatur Ecclesiam; & ibi genuflectant, & non stent in ea orando capite operto; nec sedeant, cùm standum est, maximè ad audiendum Euangelium: unde Pius V. bene fecit, faciens Constitutionem contra deambulantes per Ecclesiam, qui & innouauit constitutionem Gregorij Decimi, quæ dicit, ut ad Ecclesias sit humilis, & deuotus ingressus, quieta cōuersatio, deuotis homines orationibus insistant, & omnes genuflexis genibus sanctissimum sacramentum adorent, ad nomen Iesu Christi domini nostri cum exhibitione reuerentiæ caput inclinent, nullam in dictis Ecclesijs sedi-

Cereus Paschalis.

Conc. Tridét. sess. 2. & sess. 22. in decreto de visitan. & obseru. in Mi. ab. Eccles.

Pius V. de anno 1566. c. decer, de im mu. ecc. in 6.

seditionem faciant, tumultumve excitent, ac clamores moueant, impetumq; committant. Cessent uana, fœda, & prophana, risus immoderati, strepitusq; omnes iudiciorum, & alia quæcunque, quę diuinum officium perturbare possunt. Aliàs ordinarij locorum tales pœna interdicti compescant. Vt autem diuina officia omnia quietè, & uentorum, & aquæ possint celebrari. Curet Episcopus, ut uitreæ fenestrarum ipsius Ecclesię sint integræ, & non fractę, ne (ut diximus) per uentorum, & aquarum fluxus, terreantur celebrantes officium diuinum in Ecclesia. Fenestræ Ecclesiarum quales.

Sacrarium astrui debet in Ecclesia. *Cap. XXX.*

SAcrarium, siue locus, in quo sacra reponuntur, de quibus modo proximo capitulo diximus, siue in quo Sacerdotes sacras vestes induunt, in Ecclesia esse debet. Quod uterum sanctissimæ Mariæ Virginis significat, in quo Christus se sacra ueste carnis induit. Estq; huic simile lauacrũ, seu fons purificationis, in quo Sacerdotes sacra tractantes, manus lauant, aquam lotionis manuum proiiciunt; panem, cùm Pontifex benedicit, calicem, patenas, & alia (quia sacramenta manibus tractant) minister reponit. In eo etiam purgatoria similia, & corporalia primùm a Sacerdote, seu alio ministro benè lauantur, postmodum aliis accommodanda conceduntur. Ration. lib. 1 c. 1. num. 38

Episcopus ex lege iuridisdictionis uisitat capellas, capellanias, & capellanos. *Cap. XXXI.*

DE capellis nunc aliqua differentes dicimus, quòd Episcopus a lege iurisdictionis diœcesanæ, capellas uisitandi, capellaniasque, ac etiam capellanos ius habet. Proinde omnes capellas, exceptis illis, quæ sub Regum immediata protectione sunt, Capellaniasque, ac earum capellanos uisitabit Visitator; prout uidentur uelle, & aliquæ Pontificum Decretales, & ipsum etiam Concilium Tridentinum. Nam ratione Sess. 22. cap. 8. & 9 c. Cùm capella, de priuil. cap. diuina, de priu. in extra. Sess. 24. c. 2. de reform.

ratione beneficiorum, ut in fine Decretal. Pontifex fatur, ipsis ordinarijs subiecti sunt prædicti omnes. Est enim & Capellania quoque beneficium Ecclesiasticum habens spiritualem annexum; quæ etiam datur in titulum, ut sancire uidentur Clemens, Paschalis, Vrbanusq; etiam in Concilio; quinimo appellatione Capellarum, non solum Capellaniæ, uerum etiam ipsę Parrochiales Ecclesię continentur.

Clem. dispendiosum, de iudic. c. si quis subiecerit, 1. q. 3. c. sanctorū. dist. 70. c. extirpanda, de præb.

Visitans capellas quid inquirere debeat.
Cap. XXXII.

De Capellis, & in quo loco fabricādę sint.

Proinde uisitans huiusmodi capellas Episcopus exquirat in primis de loco fundato, an decens sit, uel egeat translatione, fortè propter temporum calamitatem. Procuret, ne sint subtus priuatas domos, sed sint capellę undequaque liberę. Quærat, qui sit redditus, & an sufficiat ad onera. Qui sint etiam ministri. An una, uel plures assignatæ sint Missæ, si dicantur, & quando. An in Paschat, uel Ascensione domini, uel in huiusmodi, uel quotidie: & si in ea reperiuntur necessaria ad cultum diuinum, si adsunt portę primæ cum Clauibus, nec aliter celebrari permittat. Recognoscat etiam earum instrumenta, in quibus quæ reperiantur pacta, conditiones, aut res alienatæ, aut alia; in omnibus istis seruetur uoluntas testatoris. Si sint plures Capellani, quo ordine celebrent, & administrent. Exhibeantur etiam fundationes, quas omninò registrari faciat Episcopus. Ne circumcirca prædictas sint loca sordida, & ad nauseam iuducentia, quę diuinum cultum dehonestent.

Circa capellas, quid aliud obseruare debet Episcopus.
Cap. XXXIII.

c. auctoritate, de priu. in 6 c. omnes basilicæ, 16. q. 7.

Videat præterea uisitator an capella sit ędificata cū consensu Episcopi diœcesani, sine quo non potest construi, ut dicit Alexander Quartus, & cùm constructa statim est in sua dispositione, sicut cęterę alię de communi lege,

ge, & nemo potest facere illum destruere, seu demoliri, nisi prædictus Episcopus; quia cum sit effectum ius spirituale, nullum ius amplius cōpetit laicis, etiam per præscriptionem. Perconctetur etiam, quid sit cautum in eius fundatione, nempe an residentiam, aut personale aliquod seruitium requirat; Vel an in ipsa Capella sit specialis cura annexa; quia tunc incompatibilitatem inducit, nisi ex aliqua iusta causa dispensationis quis se tueretur. Ne quis duas insuper capellas, seu capellanias habeat in eadem Ecclesia, prospiciat idem Episcopus. Sic nec duo altaria (in titulo dico) contra Canonicas sanctiones, secus si eas haberet ad onus, seu ad officiandum. Vel si non sufficiat una capellania ad sustentandum uitam, & aliam sine cura haberet, toleraretur; ut etiam placuit Concilio Tridentino. Nec demum permittat Episcopus laicos in aliquo loco circa prædictas capellas se intromittere; sunt enim incapaces proprietatis, & possessionis alicuius iuris spiritualis, secundum Abbatem.

c. gratia, de rescrip. in 6.

c. 1. de cōsue. in 6.

Sess. 24. c. 17.

Abb. in c. fin. de reb. Eccle. non alien.

Episcopus visitans Imagines in Ecclesijs, quæ instruere populum debeat. Cap. XXXIIII.

QVoniam autem in antiqua sanctorum patrum, & sacrarum Nicenæ, & Tridentinæ Synodi traditione, constitutum est, Christi imagines, Deiparæq; Virginis, atq; aliorum sanctorum in templis habendas, ac retinendas esse; eisq; debitum honorem, ac uenerationem impartiendam; Ideò instruatur populus, ne ad idololatriam se uertat, ab Episcopo uisitante, ut non credat inesse in eis aliquam diuinitatem, uel uirtutem, propter quam sint colendæ; uel quòd ab eis sit aliquid petendnm, uel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, de quibus etiam in expositione Hymnorum uerba fecimus, quæ in Idolis spem suam collocabant. Sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, seu mysteria, quæ illæ repræsentant; ita ut per imagines, quas osculamur, & coram quibus capput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & sanctos, quorum

Conc. Nicen. sess. 2

Conc. Tridēt. sess. 28. de sac. imag.

Visitator instruere debet populum circa ueneratione imaginū.

lib. 3. hym. 12 num. 10.

Gull. in ratio. lib. 1. c. 3. Greg. dist. 3. de consecr. c. Prælatum.

illę similitudinem gerunt, ueneremur. Vnde apud Rationalę diuinorum officiorum leguntur isti uersus, uidelicet:

Effigiem Christi, qui transis, pronus honora,
Non tamen effigiem, sed quod designat, adora.

Quænam alia ad eruditionem populi animaduertere Episc. debeat circa imagines. Cap. XXXV.

Lib. 1. tract. 4. c. 46

ADhibebit etiam diligentiam Episcopus, ne sint imagines (quod & supra diximus) quæ scandalum, uel falsi dogmatis occasionem uidentibus præbeant, ut tollatur omnis superstitio; neuè faciat ipsas imagines sic ornari prophanis, & uanis ornamentis, ut gentes ad turpia cogitanda trahantur, sed omne honestum sit circa eas. Curet etiam, ne nouæ in Ecclesiis sine Episcopi licentia fingantur imagines, neve prædicti ordinarij absque consensu, ac cognitione, earum miracula admittantur. Moneat etiam pictores, & sculptores omnes totius diœcesis, quæ euitare debeant in sacris imaginibus effingendis; nempe ut nihil prophanum, obscœnum, inhonestum, nihil præposterumuè contrahent, aut quod aduersetur ueritati scripturarum. Potest etiam dicere Episcopus visitans populo suo, quòd ideò imagines in Ecclesiis pinguntur, ut ipsi simplices erudiantur: pro quibus enim ipsę sunt scripturæ, seu etiam lectiones. Nam sapiens certè contemplatur Christum crucifixum pro nostris peccatis; sed populus imperitus, nō ita semper, sed cùm imaginem crucifixi aspiciunt. Atque etiamsi homines non excitantur ex his, excitentur ex iis, quæ uident, & vt etiam uidentes imagines, diuina recordentur beneficia, uirtuosaq; Sanctorum opera.

Miracula sine cognitione episcopi nō debent admitti.

Card. Borr. in 1. par. act. ecc. Mediol.

Episcopus visitans reliquias, quæ de his ipse inuestigare debeat. Cap. XXXVI.

De Reliquiis Sanctorum.

CVm autem reliquias Sanctorum vult Episcopus uisitare, procedens cum luminaribus piè, deuotè, reuerenterq; etiam inquirat primùm, si cautè, & honorificè custo-

custodiantur, & conseruentur, scribanturq; etiam in inuentario Ecclesiæ pro eorum futura, & præcipua memoria. Cum uerò populo ostenduntur, nullatenus extra capsam, secundum Innocent. exhibeantur, aut monstrentur, sed cum deuotione, & luminaribus, (ut fit Romę, dum in Ecclesijs ea sępenumero ostenduntur) & debitis temporibus, & horis, sacerdotibus, & clero superpelliceis, ac stola indutis assistentibus. Videatq; in quonam loco seruentur; an in vasculis mundis, & clauibus bene firmatis, ac fidis personis ipsis consignandis. Nec passim, aut frequenter monstrentur omnibus, nec etiam aliquis adsit quæstus; sed caueatur, ut in totum omnis tollatur alicuius turpis spes lucri, ut sacrum Concilium Tridentinum fieri inhibet. Doceat insuper populum Episcopus, utilem esse reliquiarum conseruationem, cùm nobis futuram resurrectionem promittant, & spes nostra in futurum corporis glorificatione erigatur. Horteturq; omnes ad debitam eorum uenerationem, non aliter ac pręhortati nos sunt Honorius, & Theodosius. Voluit enim nos Deus sanctos suos honorare, & uenerari, propter nostram inopiam, & propter Dei reuerentiam, & propter ipsorum sanctorum honorem, & gloriam. Aduertat ultimo loco Episcopus, ne reliquię alicuius, qui non fuerit reuera sanctus, pro reliquijs sancti uenerentur. Et ideo nemo aliquem publicè uenerari præsumat pro Sancto, nisi prius, ut præcipit Pontifex, fuerit approbatus, ut sanctus. Nec sinat Episcopus de uno loco cui destinatæ sunt, reliquias ad alium transferri, ordinario inscio; nec demum de facili sinat Episcopus reliquias portari ab aliquibus propter fragilem humanã, & pronam ad peccandum naturam; cùm animi enim sit portantes eas uenerari, peccando uerò sit illas quasi dehonestare, & iniuriam eis irrogare.

c. 2. de reliqu. & uener. san.

Card. Borr. in 1. par. act. eccl. Mediol.

Reliquiæ sanctorum non passim, & omnibus sunt ostendendæ.

Sess. 25. de reliq. sanct.

l. nemo. C. de sacrosf. eccl.

Conc. Tridét. de inuo. sanc. ibi, Sãctorum quoque.

De consf. dis. j. c. corpora.

Reliquię de uno loco ad alium, inscio Episcopo, non portentur.

Sacristia in quibus est uisitanda, & quæ Episcopus debet in ea ordinare. Cap. XXXVII.

Vtensilia, paramentaque, quæ ad cultũ diuinum requiruntur, & alia huiusmodi in qualibet Ecclesia esse debẽt, & qualia.

OCulatè uideat diligenter Episcopus Visitator, si in ipsa sacristia (siue ea sit Cathedralis, siue Collegiata, seu alterius Ecclesiæ) adsint paramenta, vasa sacra, calices,

Card. Borr. in 2. par. Actor. Eccl. Med.

lices, patenę, cruces, ampullæ, candelabra, thuribula, nauiculæ cum cochleari, bacilia, capsæ, & ubinam ista reponantur, si adsint lampades, & sacrę uestes ad exigentiam Ecclesiæ sufficientes, amictus, albę, cintuli, manipuli, stolę, dalmaticæ, tunicellę, pluuialia, tobalcę, lintea, pallia, uestesq; ad altaria necessariæ, secundum qualitatem Ecclesiarum, & redditũum, & populum. Sicq; uideat etiam, num prędicta omnia sint diligenter custodita, munda, nitida, ac quo modo conseruentur. Porrò curet etiam, ut adsint pro Ecclesia libri necessarij, ut Antiphonaria, Lectionaria, Gradualia, Psalteria, Martyrologia, Breuiaria, Missaliaque, Baptisteria insuper, secundum morem Ecclesię Romanę. Quæ omnia cum supradictis adnotentur in inuentario rerum ipsius Ecclesię. Ordinet etiam, si opus fuerit, ut habeantur pro modo facultatum necessaria de libris, & uestibus, iuxta qualitatem colorum, & iuxta quod postulãt temporum solemnitates, & Sanctorum festiuitates. Insuper non de facili extrahantur ipsa bona de Sacristia ad exterorum commodum, nec aliis passim omnibus mutuentur. Adsint quoque purificatoria, uela pro crucibus, & calicibus, bursę corporalium. Non patiatur etiam uestimentis festiuis uti diebus ferialibus. Amplius poterit etiam Episcopus visitator unum ordinare oratoriolũ, in quo si secretum factum fuerit, aliquando audiantur confessiones Sacerdotum; & ad quod etiam Sacerdotes genibus flexis possint, finita Missa, reddere Deo debitas gratias. Nouissimo loco astruatur etiam in supradicta Sacristia fons, siue lauatorium pro manuum lotione. Sed ad hoc etiam animaduertat Episcopus, ut si non adsunt capsę, in quibus prędicta omnia seruentur, seu mauis armaria, super quibus etiam ponantur paramenta, ut parentur Sacerdotes, faciat talia astrui, secundum diuitias Ecclesię.

Libri necessarij sint Ecclesiis.

Card. Borr. in 2. par. act. Me. de orat. & armar.

Lauatoriũ ad manus albuẽdas.

Sacristæ officium quodnam sit. Cap. XXXVIII.

Politura Ecclesię frequẽtanda.

SAcrista debet habere onus prouidendi necessaria pro seruitio Ecclesię, & cultus diuini, ornare ipsam Ecclesiam, altariaque, secundum contingentia festorum.

Eccle-

Ecclesiam mundam tenere, eiusdemque parietes, & laquearia tergat, uerrat, pauimenta expoliat, in angulis quibusque perdat omnia opera aranearum, purgamentaq; educat, & sic nitida omnia reddat, & ostendat. Sic enim iubet Frater Cornelius sacristæ suę Ecclesiæ: signa pro horis dicendis debet denotare campanis, tabellas affigere pro Missis, anniuersariisque, & officiis Sanctorum. Et iccirco præcipiat Episcopus, ut in sacristia, secundum dictum Bituntinæ Synodi, ad ianuam interiorē dependeat tabella, quæ descripta teneat nomina benefactorū; ut uel hoc exemplo intelligant populi, neminem excidere è sacerdotum memoria; atque ideo neminem defraudari suffragiis debitis, secundum morem Sanctę Romanæ Ecclesiæ. Item debet renouare aquam benedictam, fontem purgatum tenere pro lauandis manibus, & aliis necessarijs. Ad eundem sacristam pertinet generalis custodia eorum, de quibus in præcedenti capitulo diximus, nempe sacrorum uasorum, uestimentorum Ecclesiasticorum, totiusq; thesauri Ecclesiastici. Ideò benè uideat Visitator, quis sit Sacrista propositus, an idoneus, sufficiens, fidelisq; sit in tali loco.

Corne. Episc. Bitunt.

c. uno. de off. sacrist.

Chorus quid sit, & ad quid inuentus sit. *Cap. XXXIX.*

CVm secundum Concilium Tridentinum ad hoc chorus in Ecclesiis institutus sit, uidelicet ad psallēdum cum hymnis, & canticis, ut Dei nomen reuerenter, distinctè, deuoteq; laudetur. Ideo curabit Episcopus, vt omnes Ecclesię ministri, iuxta Sanctorum, ac priscorum patrum consuetudinem, in unum ad illum conueniant ad laudes Deo inibi dandas. Vnde ideò chorus dicitur, secundum Gullielm. in Rationali, confessio, seu consensus cantantium, uel multitudo in sacris collecta. De choro autem, uide, quæ dixi in expositione, quam feci in hymnos Ecclesiasticos.

De choro, & quid sit. Sess. 24. c. 12. omnes verò.

lib. 1. c. 1. n. 18

lib. 4. Hymn. c. 12. num. 11

Quid ministris Ecclesiæ stantibus in choro, debeat ordinare Episcopus visitator.

Cap. XL.

T autem in choro omnis tollatur abusus, neuè ab ipso cultus diuinus diminuatur ab iis, qui iure astricti sunt diuina canere officia, in hoc diligenter incumbat Episcopus: vt si qui forsan abusus (quod auertat semper Deus) in choro sint sortiti, omnino ab eo quàm primum tollantur; ut dissolutiones, risus, cantilenæ, aliaq; huiusmodi diuinum officium dehonestantia, quod & a Tridentino Concilio fuit iis præceptum. Itidemq; prohibeat Episcopus in eo fieri uana, & prophana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores, seculares que actiones, choreæq; omnino alienæ a clericis, ludi, tripudiaq; omnia tollantur. Diuinis prǫterea officiis in choro exoluendis, uel in altaribus etiam mancipatis omnibus ordinet Episcopus, ac etiam eos, si opus est, cogat diuina per se, non autem per substitutos exercere officia, & sibi celebranti assistere, aut Pontificalia exercenti inseruire. Non ergo in choro sint aliqui ociosi, desides, muti, aut loquaces intra se, in aliis non se implicent, non ibi literas legant, non libros, sint in habitu decenti, honestoq; cum superpelliceo. Non teneant in eo pileos, siue chirotecas, ut in omnibus modestos se præbeant, & honestos, ne (ut Pontifex contrahi iussit) suspensionis pǫnam contrahant. Orent etiam eodē in loco, & eodem tempore sedeant, surgant pariformiter in eodem tempore, & ordine discedant, nec laicos secum stare ullatenus patiantur. Non deserant etiam officium ante finem, neque ad illud tardè ueniant, sintq; demum bene intenti officio, inibiq; minores deferant superioribus.

Sess. 22. de visitan. in celeb. Miss. ab Eccl.

c. perniciosus de celeb. miss.

Sess. 2. c. 8

c. in relig. dist. 3. de consec.

c. Dolētes, de celeb. miss.

l. nemo Apostolorum. C. de sacros. Ecc.

Quid aliud circa chorum, & ibi celebrantes officium ordinare debeat Episcopus.
Cap. XLI.

VT autem omnis in choro euitetur abusus, sed reuerenter, distinctè, ac deuotè nomen Dei laudetur, Episcopus visitator deputabit unum, aut duos, ubi magnus est clerus, chori magistros, sufficientes ad id munus explendū, & quibus cęteri obediant. Cuius, uel quorum officium erit, ut instruant Sacerdotes circa Missas dicendas. Quomodoque, & qualiter, & quæ canenda prædoceant, & cum quibus cœrimoniis. Denuntietq; etiam, quæ antiphonę, psalmi, versus, lectiones, responsoriaq; dicenda sint. Item quando sit sedendum, standum, & genuflectendum; qui dicturi sunt Euangelium, ut incedant oī deuotione ad altare; & multa alia astruat, de quibus omnibus etiam diximus in libris trecentum Quæst. & etiam sexcentum illarum, quas in diuinum officium, & Missę sacrificium scripsimus. Multa etiam fatur de huiusmodi prædictis antiquis ritibus Synodus Bituntina. Præcipiet etiam Episcopus, ut Missa concordet frequentius cum officio, nec ordinaria, siue ferialis sit, siue sanctorum, de facili prætermittatur propter aliam deuotionem, quod & Concilium Tridentinum etiam obseruari mandat. Nec etiam (quod & supra diximus) ullatenus omittat Episcopus, quòd anniuersaria non fiant pro fidelibus defunctis, qui reliquerunt Ecclesiæ bona sua. Sed cùm occurrit extra chorum, ac etiam extra Ecclesiam diuinas laudes celebrare, seu supplicationes, rogationesuè facere, præcipiat Episcopus in huiusmodi processionibus faciendis, ne omittatur debitas fieri, seu generales institutas a sancta Matre Ecclesia, siue ex necessitate, seu ex consuetudine loci. Ad quas omnes etiam exempti uenire tenentur, iuxta decretum Conc. Tridentini. Et si laici eas turbauerint, ut plerunque euenit, eos excommunicet, procuretq; eos puniri, tanquàm turbantes diuinum officium, secundum leges Imperiales, seu humanas. Prouideat demum Episcopus, ne processiones fiant a solis laicis, cùm ipsæ Litanię non possint celebrari publicè sine clericis oratio-

Officium magistri chori.

Auctor alibi.

e quidam, de celebr. miss. Sup. lib. 1. tra. 4. c. 45. cū seq.

Anniuersaria defunctorum faciat fieri episcopus.

De processionibus.

Sess. 23. c. 13. de reg. & mo.

Laici turbantes processiones puniātur.

.si quis, cum seq. C. de epi. & cler. c. in loco. 5. q. 4. Auctor alibi.

orationibus,& cruce,ut dicitur in Conc. Toletano, & in dicta auth. de episc.& cler. in fi. & litaniis. Vide quæ scripsi in libello trecentum quęst. in diuinum officium.

Episcopus qualiter procedat contra non dicentes officium. Cap. XLII.

Sess. 9. tit. de Reform. ibi statuimus.

Ed sicubi Episcopus inuenerit uisitando aliquem in sacris constitutum, beneficiatumuè, omittentem, & non dicentem officium, non solum puniat cum iuxta bullam Pij V. uerumetiam procedat contra ipsum ad pœnas impositas a Concilio Lateranen. ubi dicitur: Statuimus quoque,& ordinamus,ut quilibet habens beneficium cũ cura, uel sine cura,si post sex mẽses,obtento beneficio, diuinum officiũ non dixerit,legitimo cessante impedimento,beneficiorũ suorum fructus non faciat pro rata omissionis recitationis officij, & temporis. Sed eos tanquàm iniustè percęptos in fabrica huiusmodi beneficiorum,uel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si uerò ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso priuetur. Qui uerò sacris initiati beneficiatum Ecclesiasticum non habent,si diuinum prætermiserint officiũ, præter graue peccatum, quod committunt, grauiter etiam ab Episcopis in eos animaduertatur.

Capitulum non posse subterfugere visitationem suorum superiorum. Cap. XLIII.

De capitulo, ab ordinario uisitando. Sess. 6. & sess. 25. c. 6. Supra libr. 1. c. 63.

Vm secundum Concilium Tridentinum capitulum minimè se tueri possit, quominus ab Episcopo, seu suo ordinario uisitetur, propterea ergo dicamus aliqua etiam de iis, quæ circa capitulum ordinare debet Ordinarius,& inquirere. Conuocabit igitur Episcopus cãonicos omnes,seu maius Capitulum ad se,seu ad locum,ubi sermo habetur pro rebus ipsius capituli, ubi in primis pręcipiet eis,ne in posterum capitulum faciãt diebus festiuis, seu in

aliis

aliis diebus hora celebrationis missarum; quia hoc & laicis est prohibitum, ut & Ephesinum Concilium, & Lugdunen. sanxerunt. Ergo multò fortius ipsis clericis, qui diuina, non secularia tractant. Nec cùm fiunt, sinat Episcopus intra Ecclesiam ea fieri ob reuerentiam, & honestatem, sed in alio loco, vbi etiã nec rumor, aut nullus tumultus fiat, sed honestè, & quietè proponetur, de quo tractandum est, & singulorum uota, ordine seruato, perquirantur; & in scriptis decreta, seu capitula inibi facta comperiantur, & appareant.

c. Placita. 15 q. 4. c. Decet, de immun. Eccl. in. 6.

Capituli statuta sunt ab episcopo examinanda. Cap. XLIIII.

EXacta autem, seu præterita capituli decreta, omnia diligenter Episcopus uisitator considerabit, an talia dicti capituli statuta sint licita, ac honesta; ut contra decorem Ecclesiæ nihil omnino contineant. Potest nanque Capitulum statuta sibi facere in iis, quę tangunt secularia negocia ipsius capituli tantum: iuxta quod notatur in Clementina, quæ incipit: Constitutionem; & per textum in c. cum aliquibus. de rescrip. in 6. & ea omnia benè discurrat, ne fortè symoniæ labes aliqua sit occulta; sicut in multis est auditum in receptione aliquorum canonicorum; & si quæ in Ecclesia fuerint consuetudines, non sint abrogatę absque licentia Episcopi. Similiter nec nouę inducantur sine ipsius consensu. Reiiciat tamen omnes prauas, & fraudulentas consuetudines.

Clemen. constitutionen. §. cætera, de uerb. signific. c. cum aliquibus, de rescript. in 6. c. Veniens. de Simon.

Ratio administrationis rerum Capituli, quomodo, & quando, & circa quæ est inquirenda ab Episcopo. Cap. XLV.

NE autem, qui rerum Capituli administrationẽ habet, propriis commodis aliqua huiusmodi Capituli applicet; seu etiam in illegitimis expensis ea expendat, ideo examinabit Episcopus, quæ sit administratio reum capituli;

tuli; nempe ut coram eo reddatur eiusdem fidelis ratio. Vtq; non semper sint, (hoc enim quandoque expedit) iidem administratores, sed saltem quolibet biennio mutentur, & cùm negligentes fuerint in exactione, puniendi sunt, ut mandat puniri Concilium Toletanum, ne uidelicet res Ecclesiasticæ uideātur aliqua occasione negligi, & subsidium ab Ecclesia, cui deseruiunt, percipere possent clerici. Nam ex hoc facto, & contemptu isto uidentur se ipsos suo stipendio priuare. Reddere ergo debent administratores rationem de introitibus, & expensis, & de omnibus, quæ gesserint. Quòd, si sede uacante Episcopali capitulum administrauerit bona Ecclesiæ, seu alius ab eo deputatus, modò quærat Episcopus de nouo creatus, seu Visitator diligentem rationem officij sui, iurisdictionis, administrationis, alteriusuè muneris, delinquētem puniendo, etiam liberatione pro hoc obtenta. Similiter si quę scripturæ ad Ecclesiam pertinentes, seu facientes fuerint, reddant omninò iuxta Tridentini Concilij pręceptum. Prouidebit etiam Episcopus, ut pro conseruatione iurium ipsius Ecclesiæ, & capituli, sit designatum idoneum archiuium commune, in quo ipsę scripturę, & aliæ, cum inuentario omnium instrumentorum, iuriūque ipsorum canonicorum reponantur: Ac liber etiam adsit, in quo regesta, & in unum relata omnia beneficia cum oneribus Missarum, & taxationibus, & reductionibus per Episcopū factis, necnon & beneficia de nouo constituta, cum Missarum obligatione. Duęq; claues etiam duobus de principalibus ipsius capituli assignentur, quibus quidem scripturis postea plena fides adhibeatur. Prouideatq; Vicarius in dicta pœna, ne (secundum Bituntinam Synodum) per Magistrum actorum aliquando contingat extra archiuium deportari instrumenta, processusuè, siue alia acta, & scripturas, quę ad curiam pertineant. Et prima quidem uice delinquentem publicè confundat, secunda etiam mulctet secundum qualitatem scripturę, tertia de officio deponat,

c. sępe, 12. q. 2

Arg. l. Thais, §. ab hære. ff. de fideic. lib.

Sess. 24. c. 13. de reform.

De Archiuio pro conseruatione librorū, & iurium Ecclesiæ.

Auth. ad hoc. C. de fi. instr.

De libro, in quo beneficia diœcesis, & redditus eorum scribantur.

De clauibus archiuij.

Syn. Bitun. de fo. Episc.

Magister actorum acta extra Archiuiū mittere non debet.

Dignitates Ecclesiasticæ sunt ab Episcopo visitatore visitandæ. Cap. XLVI.

SVmentes nunc de dignitatibus tractatum, dicimus, quod dignitates hoc modo uisitabit Episcopus. Nempè primò uidebit, quot sint in Ecclesia eę, quæ prior, quæ secunda, quibus pręeminentiis fungantur, quæq; fuit earũ institutio. nam dignitates in Ecclesia, pręsertim in cathedrali, secũdum Concilium Tridentinum, sunt institutę ad augendam, & conseruandam Ecclesiasticam disciplinam. Ex hoc autem cognoscet Episcopus dignitates in Ecclesia, nempe ex administratione primò rerum ecclesiasticarum cum iurisdictione; secundò ex prærogatiuis in choro, in capitulo, uoce, loco, sessione, & præcedentia: quod ex tertio suffragatur, quia ex consuetudine talia habentur pro dignitatibus.

De dignitatibus Ecclesiasticis.

Sess. 24. c. 12. de reform.

Dignitates Ecclesiasticæ, quibus sint conferendæ. Cap. XLVII.

LIcet autem ad plenum uideamur superiori libro exposuisse, ac disseruisse de dignitatibus, non ab re tamen fortè erit, si eorum, quæ supra diximus, aliqualẽ mentionem fecerimus. Vlterius ergò poterit Episcopus inquirere, si ipsę dignitates maximè curam animarum habentes, sint collatæ personis idoneis, & sufficientibus doctrina, ad suũ munus exequendum; sicut disponit conferri Concilium Tridentinum de omnibus, & pręsertim de Archidiaconatu, de quibus omnibus fusiùs supra dixi in citato loco. Vnde propterea quęrat hic solum Episcopus, a dicto Archidiacono, seu Archipręsbytero etiam, si in promouendis clericis ad sacros ordines, iuuant aliquem contra conscientiam, & id an fauore pręcipuè faciant, an prece. Item an assistant Episcopo, illiq; (ut par est) obediant in omnibus; & an inter se ordinem, pacem, & charitatem seruent; & an in dicendis sententiis pro rebus publicis in capitulo, a ueritate, & iustitia declinent.

Lib. 1. tract. 3. c. 15. cum seq.

c. cum in cunctis, de elect. c. cum dilect.

Sess. 24. c. 12.

Archidiaconus, & Archipresbyter, de quibus debẽt examinari.

yno. itune

Episcopus, quæ quærere debet a cæteris Canonicis, simulq́; a Sacerdotibus aliis omnibus. *Cap. XLVIII.*

Examinari super quibus debent Canonici, & alij Sacerdotes.

REliquas uerò dignitates, Canonicos simul, & Sacerdotes omnes hac diligentia Episcopus examinet. An uidelicet canonicè, & secundum regulam uiuant. An habeant doctrinam sanam, probatos mores, uerba pudica, testimonium bonum ab aliis, qui foris sunt, hoc est, in seculo uiuunt, an studeant Psalmodiæ, & sacris lectionibus. An induantur uiscera misericordiæ, & pietatis, sicut electi Dei: an sæpe offerant hostias pro delictis populi, an solliciti sint, ne quis sua ipsorum culpa Dei Ecclesia pereat. An sint sine crimine, & irreprehensibiles, hoc est, sine querela. An dona Dei dent gratis, quæ gratis acceperunt, quæ omnia & a Parrocho etiam quæri possunt; de quo infra dicemus.

Episc. Bitunt.

Instrac. 4. c. 1

Diaconi, Subdiaconi, alijq́; minorum ordinum clerici, de quibus sint examinandi. *Cap. XLIX.*

Diaconi, subdiaconi, cæteriq́; minores clerici, qualiter examinandi.

POrrò Diaconos, Subdiaconos, uniuersosq́; singulorum ordinum clericos ita uisitari oportet, uidelicet: An habeant litteras suarum promotionum, & ordinationum. An sint deuoti, idq́; domi, & foris. An assidui sint in diuinis. An reuereantur Sacerdotes, & omnes dignitates. An sint beneuoli, officiosi, faciles, bene consentientes, honore inuicem præuenientes, siue uerò potius sint duri, rigidi, indociles, inhospitales, inofficiosi, inurbani, inhumaniuè. Verùm qua fide diligentes, & officiosi uiri polliceātur, quaq́; pietate deferant, qua prudentia suscipiant, qua diligentia præstent, qua religione persoluant officia, uidendum, sicut aspiciendum est, cur inofficiosi, & indiligentes officia recusent, fugiant, intermittantuè, aut etiam deserāt, ut illi quidem pro meritis laudentur. Quod & ad cæteras superiores dignitates, ac canonicos referendum esse, in dubium non uenit, se-

Ratio faciendi examinis cum clericis, & sacerdotibus.

cundum

cundum Bituntinam Synodum. Imò & ad ipsum Episcopi Vicarium transcendendum esse etiam dicimus, ipsumque uisitari debere. Num sit uirtute pollens: Num oderit auaritiam: Num corripiat inquietos: Num unicuique reddat ius: & num alicui inferant iniuriam. Amplius Episcopi per Visitatores etiam possunt interrogari, an cōferant beneficia indiscretè, maximè obtentu carnalitatis personis minus idoneis, & si indoctum, & minus idoneum scienter ordinauit; uel illum, qui vnum pedem tenet in mundanis, & alterum in ecclesiasticis, contra legem diuinam, si roget pro indignis scienter, si conferat ordines loco remunerationis, cùm non habeat aliud, quod conferat. Item si negligit proprios clericos idoneos, & relinquat eos, quasi oues errantes. Item si promouet inuitos, nulla causa exigente. Si sustinet clericos in delicto suo, nec corrigit obtētu obsequij sibi præstiti. Item si omittit punire delicta, ut populo placeat. Item si magis utitur consilio laicorum, quàm clericorum. Item si ordinat per pecuniam; si negligenter defendit uiduas, & orphanos, & pauperes, & alias miserabiles personas. De quibus omnibus, & aliis etiam fatur thesaurus Sacerdotalis.

Episc. Bitunt.

Vicarius Episcopi examinandus est.

Episcopus per Visitatorē uisitari debet.

Dignitatis insignia sunt examinanda. *Cap. L.*

Oterit etiam Episcopus examinare, & quęrere ab obtinentibus huiusmodi dignitates, personatusuè, quænam insignia (solent enim obtinentes tales dignitates deferre aliqua insignia) sint illa, quæ deferunt, quo tempore introducta, & si honesta, ne nimis exorbitantia, neuè auctoritate propria inuenta; siq; ea deferant loco, & tempore requisitis, ut a cęteris de clero distinguantur. Vtq; admoneantur, quòd sicut signis cognoscentur, quòd illi sint maiores, sic moribus, & honestate alios pręcellant, ut eis iustæ sint collatæ dignitates.

Canonici, quales, & quot ſint, debet ab Epiſcopo attendi. *Cap. LI.*

AMplius uideat etiam Epiſcopus, ſi prædicti Canonici ſint præbendati, quot, & quanti ſint præbendati, ſpe-ctans etiam qui numerus eorum, ſitnè numerus re-quiſitus, ex quibus fit Capitulum, & quot alij extra Capitulum, ſi ſint recepti aliqui ultra numerum requiſitum, & nō ſint fru-ctus præbendarum ſuperexcreſcentes: per receptionem enim unius ultra numerum, dicimus abrogatum numerum. Vnde in impetratione gratiæ in Eccleſia numerata, debet fieri men-

c. cum M. de conſtit. tio de numero ipſorum Canonicorum, ſecundum Doctores; & ſi in receptione alicuius aliqua ſit ſeruata forma, ea diſcutia-tur, atque examinetur. Inquirat proinde etiam Viſitator, ſi ſint Canonici ſupernumerarij, qui licèt de præbendis adhuc non potiantur, habēt tamen diſtributiones quotidianas, quoniam

c. cum ſuper, de conce. præ. maximè ſunt ex Capituli voluntate, ſecundum communē con-ſenſum omnium Doctorum, cùm admiſſa receptione in Cano-nicum non debet carere. Vnde ſi talis ſit receptus in Cano-nicatum, & ad dignitatem, fungatur in Eccleſia ſuo munere, & ordine; non excedat gradum ſuum, ſed loco proprio ſit ipſe contentus. Inquirat demum diligenter Epiſcopus, an ſit ali-quis Canonicatus, qui habeat ordinem annexum; & ſi ſit ali-quis obtinens huiuſmodi, & non initiatus ſit ordine, quod & ſupra diximus, intra annum cogatur huiuſmodi ordinem re-

lib. 1. tract. 3. c. 27 Seſſ. 22. c. 4. quiſitum ſuſcipere. Aliàs puniatur talis, iuxta Sacros Concil. Tridentini canones, non obſtante quouis priuilegio.

Punctatores duo creandi ſunt in capitulo cum eorum officio. *Cap. LII.*

Qui de altari uiuunt, altari ſeruire debēt.

Apitulum ergò Canonicorum creabit duos Pun-ctatores in Capitulo, quodq; eorum debeat eſſe of-ficium illis iniunget, nempe quòd ſi Canonici ho-ras canonicas, & ſua munera non explent in choro, ſeu in altari, eoſdem dicti punctatores annotent, liſtas facien-

tes

tes eorundem, qui absunt in eisdē listis, ut mulctentur, qui fuerunt desides circa cultum diuinum; nemini tamen ostendentes; sed primùm iurent fideliter exercere hoc munus. De hoc autem Punctatoris officio dicitur in Synodo prouinciali Mediolanen. quòd (ultra prędicta) si aliquem iniuria notauerit, de suo satis faciat, uel si notare prætermiserit. Libros punctationum fideliter custodiat, & singulis mensibus, uel quoties voluerint, Episcopo, & Capitulo ostendat. Conferantur autem per singulas hebdomadas utriusque punctatoris libri, & stante dubio, Episcopus, uel eius Vicarius componet. Nullatenus autem, qui non sit saltem in ordine subdiaconatus cōstitutus, ad uocem in Capitulo admittatur; secundum sanctorum patrum decreta.

Sess. 22. cap. 4. Concil. prouincial. Mediol. cap. ex eo, de elec. in 6. Conc. Tridēt. sess. 22. c. 4

Canonici, si habent alias Ecclesias curatas, quomodo residere tenentur. Cap. LIII.

AD hoc benè est aduertendum in hac visitatione Canonicorum, & Capituli, iuxta mentem constitutionis Pij V. quæ incipit: Cupientes; ut etiam in communi practica, & declaratione facta receptum est; quòd si ante Concilij Tridentini confirmationem fuerint aliqui Canonici, qui & Ecclesias curatas haberent, ultra Canonicatum, eo casu teneantur residere; idest, personale seruitium prestare Ecclesiis curetis, & parrochialibus, exceptis tamen distributionibus quotidianis. Si verò post constitutionem prędictam obtinuerint, non poterunt in utroq; gradu permanere, & Canonicatu videlicet, & Ecclesiis potiri; nisi ex indulto, & dispensatione sedis Apostolicæ hoc obtinuerint: quia, cùm uterque locus de per se residentiam requirat eodem tempore, non potest obtinens simul, & semel in ambobus locis personaliter interesse, & deseruire. Canonicatus enim, & Ecclesia curata, (ut uolunt Gregorij, & Innocentij decreta) sunt incompatibiles. Circa sublimes tamen, & literatas personas per Sedem Apostolicam poterit dispensari. Est enim summoperè animaduertendum Episcopo uisitatori in hoc; utq; ipse prouideat iuxta decreta

Pius V. de anno 1568. Sess. 6. c. 1. & 28. sess. 2 lib. 1. c. 49. cū seq. trac. 4

Concilij Tridentini, ut omnes curati, quod & supra diximus, dignitates, personatusuè habentes, resideant in eadem Ecclesia, idest seruitium personale ibi præstent. Et quoniam de residentia in Ecclesiis, multa alia supra in medium adduximus, ideò ex superioribus eliciat Episcopus, quæ necessaria esse uidebit.

Sess. 26. c. 10

Episcopus campanile visitans, seu campanas, ad quid aduertere debet. Cap. LIIII.

De campanili, & cāpanis.

Num. 10

Gl. in c. si capitulo, de conceß. præb.

CVm autem intantum inualuerit, & hodie sit frequentissimus vsus, & sonus campanarum, & non tantùm ad Missas, aliaq; diuina peragenda iis utamur, sicuti videmur a lege admoneri, sed etiam ad congregandum Cōcilium, ad excundum in bellum, ad horas canonicas, ad gratiarū actiones, ad funera mortuorum, ad excommunicandum, ad gaudiū, ad honorem alicuius personæ intrantis ciuitatem, ad accipiendam possessionem adepti beneficij, ut communiter obseruatur, ad extinguendum ignem, ad tempestates remouendas, ad lectum intrandum, ad uniuersitatem, ad parlamenta conuocanda, ad festa designanda, ac (ut dixi) ad conuocandum capitula, ad Missas, atque ad diuina officia. Idcircò de campanis quoq; aliqua prælibemus, dicentes, quòd in illis visitandis inquirat Episcopus locum campanilis; in primis quęrens, si campanę sint benedictæ, & quę ad pulsationem campanarum pertinent, an ea adsint. Prouideatque, ut Sacrista, seu alius, ad quos spectat, eas sonet, iuxta uarietatem temporum, dierum, & festorū, & iuxta laudabilem consuetudinem Ecclesię, ad Missas, ad officium, ad horas, & in eleuatione corporis Christi; & ne prætextu pulsationis ipsarum aliquid causa turpis quæstus soluatur, uel extorqueatur, & præsertim quod summo mane, meridieque, & sero pulsetur campana ad salutationem Angelicam.

Campanæ debent esse in omni Ecclesia, & quid in Oratoriis. Cap. LV.

ESse autem in omni Ecclesia campanæ debent, publicè tamen; & in Oratoriis non possunt haberi sine licentia Episcoporum, ut Celestinus Papa determinauit: sic priuatus homo non potest ad libitum campanas erigere. Quæ campanæ ideò in festis, & diebus Dominicis prolixiùs, quàm in aliis ferialibus diebus pulsari debent, quia in diebus festis, & Dominicis, tenentur omnes ad Ecclesias sub pręcepto accedere ad Missas audiendas. Vnde oportet, ut per eorum fortem, & durabilem sonum excitentur dormientes, & pigri; quia tunc est tempus de somno surgere: sed triduo ante Pascha resurrectionis, Episcopus faciat illas silere, & ligare, cùm eo tempore per mortem Christi siluerint Apostoli, & Prædicatores per campanas designati; unde, In omnem terram, inquit Psaltes, exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrę uerba eorũ. Et quia Domino tradito a Iuda ingrato omnes dereliquerunt eum. Nec pulsantur etiam interdicti tempore, quia est interdictus Ecclesiæ ingressus; Ergo silentium teneri debet: licèt tamen pro Aue Maria, & pro pręedicatione uerbi Dei huiusmodi interdicti tempore illas sonare.

c. petentibus, de priuil.

c. Missas, & c. omnes fideles de consf. dist. j.

Rom. 13

Psalm. 18

Matth. 25

Episcopus multa debet prohibere fieri in atriis ipsarum Ecclesiarum. Cap. LVI.

PRouideat demum Episcopus uisitator, ne in atriis Ecclesiarum (est enim atrium locus inter fores, & Ecclesiam medius, quod & uestibulum aliqui dixerunt: & propriè in nostris terminis dicitur porticus, seu claustrum ante Ecclesias ipsas) iudicia secularia exerceantur: neuè in domibus Ecclesiæ, quæ eis sunt contiguæ; licèt in sitis in alio absentiori loco hoc posset tolerari, cùm certo modo possint dici prophanæ; non enim immunitas Ecclesiæ, transit ad illum locum. Secus in domibus Episco-

De atriis Ecclesiarum.

c. 1. & c. cum Ecclesia, de imm. eccl.

Domus ecclesiarum, quando prophanæ dici possunt.

ſcoporum, quæ quamuis non ſint coniunctæ Eccleſiis, tamen dicuntur ſacræ circa libertates. Vnde apparet, quòd Epiſcopus viſitator debet procurare, vt atria, & porticus Eccleſiarum immunitate gaudeant, ubi Eccleſia debet ea gaudere, ſicut de iure gaudere debet. Ideò arcenda ſunt ab ipſis omnia prophana, & præſertim concilia, ſeu parlamenta populorum, uel uniuerſitatum, uel aliorum conuenticulæ, cùm ſit maximus abuſus huiuſmodi tolerare. Prohibeantur mercatus, nundinæ, actusq; laicorum, uenditiones candelarum, eſculentorum, poculentorumq; vſus omnino tollatur; deiiciantur menſæ nummulariorum, neq; beſtiis ullum acceſſum habere permittatur. Hæc omnia eiecit & Dominus, cùm dixit; Domus mea, domus orationis eſt, & non ſpelunca latronum. quæ omnia fieri non poſſunt ſine clamore, & ſtrepitu; ideò ſunt cohibenda, ut cohiberi ordinat Concilium Tridentinum. Et ſi in fundatione Eccleſiæ deſignatum ſit atrium, inquiratur a Viſitatore, ſi eo ad præſens potitur, neuè ſit ab aliis occupatum. Claudi omnino faciat vicinorum feneſtras, ex quibus ad ipſas Eccleſias aſpectus haberi poteſt, ſecundum ordinationem Pij V. publicatam du anno 1568. quæ incipit: Vniuerſis; & in Synodo etiam Bituntiua legitur ſic: Nemo in Eccleſiis poteſtatem habeat nundinandi, conuehendi, uendendi, emendi, comedendi, bibendi, aut pernoctandi. Et iterum ſciant laici non licere illis in Eccleſiis, quantumcunque eas fundauerint, dotauerint, aut reparauerint, ut ius dicant, aut etiam arbitrentur; ſed neque aut aliquos contractus celebrent, præter matrimoniales, hi enim ad Sacramentum pertinere uidentur.

c. id conſtitutus, 17. q. 2

c. ſi quis. 17. q. 4.

Matth. 21.

Seſſ. 22. de obſeruat. & nit. in celeb. miſſ.

Pius V.

Syno. Bitunt. de ſacroſ. ecc.

Epiſcopus, quæ in cœmiterijs prouidere debet. *Cap. LVII.*

Vm hucuſq; de ſingulis ferè Eccleſiæ partibus ab Epiſcopo uiſitandis differuerimus; nunc de cœmiteriũ, quod in omni principaliori Eccleſia extare debet, trãſitum facientes, dicimus, quòd licèt antiquitus non eſſet permiſſum ſepeliri in Eccleſia cadauera, hoc tamen perſonis dignis,

De cœmiteriis Eccleſiarum.

gnis,& præstantissimis concessum fuit, ut testatum reliquit, ac præcipit Magocien. Concilium. Sed a religione Christiana, ne ferarum more,Christianorum corpora sepelirentur,introductum fuit,fideles omnes in Ecclesia sepeliri. Quæ si fuerit principalior Ecclesia,habet per circuitum quadraginta passus. Si uerò fuerit Capella, seu minor Ecclesia, triginta, secundum Pontificum decreta. Et hic locus cœmiterium dicitur. Ideò de eo etiam aliqua a nobis sunt subodoranda. Nam in visitatione ad cœmiterium, Episcopus, facta generali absolutione pro mortuis,iuxta ritum Pontificalis libri,inquirat in ipsis cœmiteriis antiquum morem sepulturæ,si forsan sit intermissus. Prohibeat in eis tractari aliquod prophanum, indecens, & inhonestum,uenalia omnia abiiciantur. Detestetur prauus vsus supra cœmiteria Bacchanalia fieri,cibos,potusq; frequentari. Cessent negotiationes,maximè nundinarum,tumultus iudicij secularis, strepitusq; quiescat, nullaq; causa per laicos excitetur,oĩq; processu annullato,sic.n.constitutũ est per Papam, & Concilia.Et ubi cęmiteria sunt aperta, maximè extra Ecclesiã, ꝓcuret Episc.ea claudi,& portis,clauibusq; firmari,ne aliquib. maleficijs,strigis,magisve facilis sit aditus,aliaq; necessaria prouideri,prout loci aspectus suadebit, nec reparationem, si qua est facienda,retardari permittat, foueæq; accommodentur, & cętera secundũ eius prudentiã suppleat. Ne (uerbi gratia) quis ante eius benedictionẽ ibi sepeliatur.Quęrat,si illud est benedictione benedictum; nec id permittat omnem Eccl.habere,sed tãtum habentem populum,aut ex priuilegio,quod concessum fuerit. Id enim ad parrochos spectat ratione sepulturæ,& parrochialis Ecclesiæ. Faciat item Episcopus,sicut de atriis,& porticibus Ecclesiæ diximus, gaudere immunitate, cœmiterium quoque eadem potiri,qua & ipsa gaudet Ecclesia. Ex quo arguitur per Abb.quòd si qui interdictus est Ecclesiæ,ergo & cęmiterio. Inde surgit ratio euidentissima, quod polluta Ecclesia,pollutum est cœmiterium, licèt non ecoutra; quia cùm sit accessorium, uitium ipsius non transit ad principale. Ex simili ratione,interdicta Ecclesia,interdictum est cœmiterium, & sic tunc non possunt ibi sepeliri corpora defunctorum.

l.nemo Apostol.de sacrosc. eccl.C.
12.q.2. c.nullus.
c. Sicut antiquitus.17.q.4.
c.decet,de immu.eccl.in 6.
Abb.c.cum ecclesia, de immun.eccl.
Cęmiteria ecclesiarũ aperta claudãtur.
c.nemo,de cõsec.dist.1
c.1.de sepult. per Innoc.
c.super eo.de parroch.
17.q.4.c.si qs in atrio. & c. si quis contumax cum Ecclesia, de immun.Eccl.
de consecr.c. si Ecclesiam. in 6.

O Per-

Clemen.1.de sepult. Persuadeat item Episcopus, ut euitetur magna pompa in sepulturis, q magnitudo funeris sit potius ad solatium uiuorum, & fastum mundi, quàm animarnm refrigerium. Sed si pauper moritur, dignetur prouidere Episcopus eum sepeliri, cùm ipse sit pater pauperum, & qui esse debet alter Tobias in hoc casu. Videat tamen, ne sepeliantur in Ecclesia excommunicati, uel hæretici, aut eorum fautores, interdicti nominatim, Iudæi, pagani, scismatici, ac vsurarij manifesti, prout præcipit etiam Clement. V. Si autem sunt mortui clerici, Rectoresve Ecclesiarum, aut etiam Monachi, faciat illos Episcopus sepeliri in Ecclesiis, ubi sunt intitulati, si non elegerint sepulturam, Rector in sua Ecclesia, Monachi autem in suis Monasterijs. Videat demum Episcopus ne sua Ecclesia, ac etiam aliæ sub eo positæ, defraudentur quarta funeralium solita solui, maximè in monasteriis, quam nunc forte non possidet: prouideat illam exigi, & in futurum obseruari, ubi ante annos quadraginta solita fuit præstari, per nouam Constitutionem Concilij Tridentini; non obstantibus quibuscunque priuilegijs. Et de quibus prædicta quarta debetur, fatur prædictus Dominus Papa Clemen. in dicta Clementina.

Clemen.1.de sepult.

Clerici, ubi sunt sepeliendi.

c.1.c.placuit. 16.q.1.

Sess.25.c. 13.

Quænam prohibita sunt in Ecclesijs, & atrijs, atque Cæmiterijs. Cap. LVIII.

De ijs, quæ sunt prohibita fieri in Ecclesijs.

CVm hucusque de Ecclesiis, ac in eisdem contentis; necnon de atriis, atque cœmiteriis iam satis uideatur esse dictum a nobis, reliquum est modò, ut de iis, quæ sunt prohibita in eisdem fieri, aliqua subderemus. Et quidem inscius est nemo eorum, quę leguntur in libro Machabœorum, quòd Iudas, & fratres eius, habentes zelum legis Dei, lamentabantur, quòd Templum eorum factum erat, sicut homo ignobilis; & sancta in manu extraneorum facta: & uidentes prophanationem templi, sciderunt uestimenta sua, & planxerunt planctu magno, imponentes cinerem super caput suum, cecideruntq; super faciem, & exclamauerunt

1.Mach. c.4

in cœlum. Quare ſtatim fractis inimicis, aſcenderunt mundare ſancta, & renouare. Hinc idcirco magnum nobis debet eſſe exemplum, cùm omnia ad noſtram doctrinam ſcripta ſint; inquit Apoſtolus, ut diligentiores eſſe debeamus in Eccleſia, ut ſit ab omnibus illicitis aliena, & miniſtri non ferant in ea ſordes eſſe, quæ etiam dedecēt in prophanis, ſecundum Innocentium. Vnde in uiſitatione Epiſcopus deteſtari debet, & per modum ſtatuti grauibus pœnis prouidere, ne in Eccleſia fiant comeſſationes, cibaria, cantus, prophani ludi, confabulationes, deambulationes, ſeditiones, impetus, aliję; prophani defectus. Quæ omnia & Pontifex, & ſancti Eccleſiæ Doctores in Conciliis iampridem fieri in Eccleſia prohibuerunt. Et contra deambulantes per Eccleſiam, dum diuina peraguntur, eſt ordinatio Pij Quarti, de anno 1561. Quinimò & contra mendicantes etiam, dum diuina celebrantur, inſurgit Synodus Bituntina, ſic ſtatuens: Sacriſta denique noſtræ Eccleſiæ, & omnes parrochi, atque etiam Priores monaſteriorum, & capita aliarum Eccleſiarum vetent quàm diligentiſſimè, ne mendici quouis pietatis prætextu, dum Miſſæ celebrantur, circumeunt altaria mendicantes: Id quod profectò & ſi multis rationibus dedecet tantam Miſſę maieſtatem, potiſſimùm tamen fieri debet ad euitandam diſtractionem mentium eorum, qui interſunt Miſſæ; quia mens diſtracta non eſt una, atque ideò non eſt tota: cùm alioqui tota mente, toto corde, & tota anima colendus ſit in officio Miſſæ Deus. Et quod de Eccleſiis dicimus, hoc idem de atriis, & cœmiteriis intelligendum eſſe uolumus. Item prohibeat Epiſcopus, tam in Eccleſiis, quàm in atriis, & cœmiteriis mercata, nundinas, aliasq; ſeculares negociationes fieri. Porrò nec permittendum eſt in eiſdem apponi ſuppellectilem, uaſa uinaria, ligna, aliaq; ſimilia, ipſum ſacrum locum prophanantia. Et magis hoc in Eccleſiis ruralibus aduertēdum eſt, ubi illas aliqui fecerint cellaria, & granaria. Nec in eis ſunt retinenda arma, imò intrantes cum baliſtis, & ſcloppetis, aliisq; armis haſtatis, ſunt (ſecundum Concilium prouinciale Mediolanen.) eiiciendi ab Eccleſia. Pariter conuenticulas in eis fieri, maximè de quibus timetur de erroribus, &

Roman. 15

cap. fi. de custod. Euchar.

Bituntin. Synod. de ſacro. Eccleſ.

Cōc. Triden. ſeſſ. 2.

c. decet, de immun. Eccl. in 6.

c. cum decorem, de uita, & honeſt. cleric. & 44. diſt. per totum.

Synodus Bituntina.

Mendicantes non mendicent in Eccleſiis, dum diuina peraguntur.

Quę in atriis, & Eccleſiis fieri prohibētur.

c. 2. de custo. Euchar.

Card. Borr. in Conc. prouin. Mediol.

dé conſpirationibus, & uideantur eſſe contraria religioni, prohibeantur. Ad hæc etiam ſtatuendum eſt, ne lecti ſternantur in Eccleſia, dormitationesq; omnes prohibeantur, & uigiliæ, quas multi ſolebant facere, non concedantur amplius. Quamobrem remouendus eſt ille abuſus in quibuſdam Eccleſiis, in quibus propter Sanctorum feſta, uigiliæ, nocte tota, hominum, & mulierum permittebantur, & ad hoc debet poni pœna excommunicationis. Imo etiam, ſi miniſtri curiæ ſecularis Eccleſias ipſas, aut etiam cęmiteria, & domus Eccleſiarum contiguas, ad aliquos ui capiendos, inſcio Vicario Epiſcopali aggreſſi fuerint, excommunicati ſtatim intelligantur, ut qui ſoluerint, & uiolauerint ius aſyli, ſecundum Bitunttinam Synodum. Incaſtellari domum Eccleſiamuè Epiſcopus nullatenus ſinat, ut inde fiat propugnaculum. quod & Calyſtus Papa prohibuit. & ſi propter neceſſitatem inuenitur permiſſum, ita debet reſtringi neceſſitas, ut cultus diuinus non ſit impeditus, nec tranſitus per Eccleſiam occupatus, hocq; omnino ſit longe ab altaribus, ubi Sancta ſanctorum continentur. Bene uerum eſt, quod dicit Abbas, quòd Eccleſia poteſt tempore neceſſitatis ad defenſam rerum, & perſonarum incaſtellari, vel fortificari contra hoſtes, ut tamen, dicit ille, defendantur Chriſtiani, & boni uiri a malis, credit poſſe incaſtellari, & hoc uidetur ſeruari a pauperibus, & ab iis, qui tempore belli fugiūt ad Eccleſiam cum ſuis bonis; ſicut de anno 1556. nos Gatheenſes, id eſt, de caſtro Gathei confugimus, quando D. Antonius Carrapha intulit bellum contra Do. Comitem Io. Franciſcum de Balneo, uirum omnium ſtrenuiſſimum, ac generoſiſſimum. Hac habita de Cathedrali Eccleſia inquiſitione, & diligentia adhibita, de iis, quæ in ea ſunt pro munere ſuæ uiſitationis Epiſcopus poterit ad progreſſum eiuſdem, ad collegiatas, parrochialesq; Eccleſias, ac non curatas etiam ſe conuertere, & illas eadem cognoſcere, & uiſitare.

c. non oportet in baſilicis, diſtinct. 82

Bitunt. Syn.

c. ſanctorum, 10. q. 1

Eccleſia, an debeat incaſtellari.

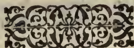
Abb. in c. cum eccleſia, de immu. eccl. nu. 3

Comes Io. Fr. de Balneo fuit uir acerrimus ac nobilliſs.

Peroratio prędictorum.

DE VISITATIONE ECCLESIAE COLLEGIATAE, ET DE ORDINANDIS IN EA.

Tractatus Secundus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Secundi Tractatus.

Visitatio Ecclesiæ collegiatæ in quibus consistat.
Cap. I.

De Ecclesiis collegiatis.

E maiori, aut principaliori ciuitatis, seu diœcesis Ecclesia dictũ est: iam nunc ad collegiatas, Parrochialesque, ac nõ curatas digrediamur Ecclesias, a principio inquirentes, quid sit Ecclesia collegiata, quo modo cognoscatur ea esse collegiata, & ex quib. fiat collegiata, & quid si reperitur hodie collegio destituta; ac demum in quibus uisitatio Ecclesiæ collegiatę consistat. Et quidem Ecclesia collegiata, secundum Glossam, ad quam pro hoc omnes Doctores recursum habent; ea est, qua certo numero clericorum, seu Canonicorum ordinata est, dummodo ad minus tres sint, quæ actu ordinata hodie sit, *existat cum canonicis, & ex parrochianis actu septa præ priuilegijs sit, & fundatioue; Si autem habitu tantum collegiata sic sit, ut quia hodie caret collegio canonicorum, uel morte, uel priuatione, uel extinctione ipsorum, nihilominus tamen ea Ecclesia non desinit esse collegiata; quia potest contingere, succedere personas ipsas ad collegium, seu ad seruitium. Vnde ex hoc, idem iudicium faciendum est de una, quod de alia; quia dicimus habitum quotidiè posse reduci ad actum. Ex pluribus insuper cognoscitur Ecclesia esse collegiata, secundum Ioann. Andream in cap. nobis, de Iurepatronat. nempe primò ex communi sigillo, tractatu in publico, communi arca, communiq; Refectorio, & Dormitorio; aut si pro tribus fuit dotata. Nec sufficit plures esse, nisi unum corpus faciant. Sed reuera secundum Sarnen. ex tribus Ecclesia fit collegiata, primò ex fundatione, quæ est efficacior causa, quia sic fuit fundata, ut ibi sint tres, uel quatuor, qui faciant collegium, collegialiterque uiuant. Secus, si fuerit fundata pro uno sacerdote, & clerico tantùm, qui sit minister. Secundò erit collegiata ex diuturna possessione gerente se pro Ecclesia Collegiata in omnibus actibus se Ecclesiam collegiatam facere. Tunc quousq; contrarium non probetur, durabit in possessione; & durabit Ecclesia collegiata, proût decretum est a summo Pontifice. Tertiò per uim priui-

Ecclesia collegiata quid sit.

Ecclesia, quomodo cognoscatur esse collegiata.

Ecclesia, ex quib. fiat collegiata.

Gl. in c. ut qq. que. de uita, & hon. cler.

c. cum uenissent. de inst.

legij scitur, si Ecclesia est collegiata; & sic concludendum est, ut diximus, quòd Ecclesia actualiter olim collegiata, & per mortem personarum collegio destituta, remanet nihilominus collegiata; & statuta de ipsa Ecclesia collegiata, pro ipsa locum habent; ut mens uidetur esse Pontificis. Sed quoniam uidetur durum habere hanc considerationem in una Ecclesia habitu tantum collegiata, ac si actu esset collegiata, & maximè ubi est timor nunquàm recuperandi collegium. Ideò aliud est in practica dandum iudicium circa eius conseruationem, & existentiam; unde sufficit id fieri iudicium, quod commodius in hoc dari potest. Nam in hiusmodi Ecclesiis nō eędem, ac in aliis faciendę sunt ordinationes, sed conseruanda quę sunt in esse, ut quando illud idem contigerit, fieri possit ad suum statū reduci. Sed iam nunc ad ultimam propositionem descendamus, dicentes, quòd & ad Episcopos spectat, Ecclesias collegiatas uisitare; prout tribuit eis facultatem Concilium Tridentinum, non obstantibus quibuscunque, prout & dictum est in superiori libro. In his ergo uidebit Visitator, q s sit ordo, an fortè omnes exerceant curam in solidum, uel unusquisque certis diuisis diebus: quæ diuisio secundum aliquos non improbatur. Videat item, quòd electi, siue eligendi sint uiri prouecti in scientia, & moribus, & ad curam idonei, prout præcipiunt sanctiones sanctæ. Item pro istis uideat Episcopus, quę infra de parrochi officio, & de sacramentis, & eorum retentione, & administratione, & de libris baptizādorum, matrimoniorum, & mortuorum, & alijs necessarijs diximus. Pariformiter si in eis Ecclesiis est cura de dicendo officio in choro, non negligatur: cognoscat etiam de residentia collegiatorum, & de plebe pascenda salutaribus uerbis. Item eis prouideat de lecto re sacrę Theologiæ, uel saltem de præceptore pro pueris, iuxta decreta Concil. Tridentini. Prohibeat demum in eis prohibita fieri, & teneri; de quibus paulò superius disseruimus in hoc eodem tractatu. Inuigilet in hoc etiam Visitator, ut qui ad fidei professionem tenentur, de quibus supra, astringat ad eandem eos.

Ecclesia collegio destituta, est nihilominus collegiata.

in c. statutū, de elec. in 6.

Visitatio Ecclesiæ collegiatæ, in quibus consistat.

Sess. 7. c. 7

lib. 1. cap. 34. tract. 4

Clem. 1. de ęt. & qual.

Eod. li. 2. trac. 4 per tot.

Sup. lib. 1. in pxoœ.

Sess. 5. c. 1

Eod. lib. tr. 2.

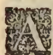
bauit. Vnde non debet, si facultates non subsistant, superior permittere inuitis ipsis de Collegio aliquem intrare, secūdum eundem Abbatem, quia non est bonum sumere panem electorum, &c. cumq; minus sufficiat, quòd in plures esset distribuēdum, proinde ad hoc multum est hodie attendendum, ne propter reddituum penuriam, & deficiat cultus diuinus, & clerici ex tot insufficientibus prouentuum partibus mendicare cogantur, omninò contra dispositionem Concilij Tridentini. Debēt ergo adesse tot facultates in tali Ecclesia, ut (ad minus) tres possint sustentari; quia cum paucioribus non debet institui collegiata, secundum Doctores; licèt per duos posset conseruari, & in una retineatur ius collegij, secundum glo. quæ dicit, quòd duo faciunt congregationem, sed tres sunt necessarij ad Collegium.

Sess. 21. c. 2

Tres, ad minus, canonici esse debent in Ecclesia collegiata.

In c. nobis. de iurepatr. & in c. 1. de elect.

Electio, & confirmatio electorum ad beneficia in Ecclesia collegiata, ad quem spectat. Cap. IIII.

ADmissio autem, siue electio, necnon & confirmatio etiam beneficiatorum electorum ad beneficia in Ecclesia collegiata, ac in capellis eius, secundum quod uidetur dicere Gl. atque Innocentius Papa, ad ipsum collegiatæ Ecclesiæ prȩlatum, ac Rectorem spectat: prout etiam ad eū spectare uidetur iurisdictio in alios de collegio, quia dicitur Prælatus Ecclesiæ, & punit contrauenientes, & delinquentes in ipso collegio. Facit ordines circa diuina celebranda, in ipsa Ecclesia, & iurisdictionem in parrochianos sibi subiectos, secundū Abbatem; non tamen supradicta generaliter uera sunt. De criminibus siquidem ipsorum clericorum collegiatorū nō cognoscit; nam solus Episcopus hanc habet iurisdictionem. Prælatum uerò prædictȩ Ecclesiȩ collegiatæ Capitulum, id est collegium sibi eligit, si penes ipsum fuit solitum hoc obseruari; uel quando habet ius præsentandi, & habet cum quorum consensu: Aliàs, si consuetudine solitum est Episcopos expedire, & instituere, non ad collegium, aut ad Prælatum spectabit

c. cum Ecclesia Volater. in uerbo, postulauit, de elect.

in c. postul. de concess. præb.

Cle. j. de elec.

Abb. c. cū contingat, de fo. comp. nu. 22. 28. & 29

Abb. in c. nobis, de iurepa. num. 8

c. dilectæ, de arb.

P eli-

c. dilectæ, de arbit.

eligere Rectorem, aut eligere beneficiatos ad beneficia Ecclesiæ collegiatæ; nam dat,& tollit consuetudinem. Et hoc quidē dicendum est de examinatione; nempe,quòd Episcopus non ponit edictum de ea facienda; quamuis respectu curæ animarum proponendum examinare habeat. Sed omnia supradicta uidentur esse redacta ad iudicium Episcopi,ut prędictus Abb. asserere uidetur,& Concilium Tridentinum.

Ibidem.
Sess.24.c.18

Prælatus Ecclesiæ collegiatæ debet esse sacerdos, aut per Vicarium in illa deseruire.

Cap. V.

Videat etiam Episcopus rectorem prędictę Ecclesię collegiatę facere se promouere ad sacerdotium, nō obstantibus,& quòd cura Ecclesię collegiatę non sit penès illum,sed apud illos de collegio,& parrochialis cura sit accessoria ad collegiatam; ac constitutione Gregorij, quæ incip. licèt canon; uel faciat saltem illam deseruiri per substitutum Vicarium. Illumq; in eadem Ecclesia residere faciat Episc. & cogat,prout etiam eum cogit Trident.Concilium. An autem Episcopus possit facere Ecclesias de parrochialibus collegiatas, hoc est, parrochiales facere accessorias ad collegiatam, & non collegiatam Ecclesiam facere collegiatam, non est dubitandum,per illa,quæ supra in 1. lib. diximus,& multas alias Pōtificum constitutiones. Vnde multi comperti sunt,qui habentes parrochiales,procurauerunt eas facere collegiatas,ut euaderent pœnam dictę constitutionis Gregorij,quæ (ut dixi) incipit: licèt canon. Sed licèt parrochialis facta sit collegiata, tamen tenetur adhuc,etiamsi nunc collegiata sit,ad persoluenda iura Episcopalia,charitatiuum subsidium, procurationes, & similia. Supradicta tamen intellige semper fieri posse per Episcopum, pręuocatis illis, qui ad hanc annexitatem faciendam uocandi sunt, & quorum, ut uocatur, interest. Patroni uerò capella,eo inuito, effici collegiata non potest, ut uidentur innuere textus Innoc.& Clem.& Abb. ibid.

c.licet.de ele. in 6.
Sess.24.c.1
lib.1. tract.4. per totum.
not.in c.statutum.de elect. in 6.
c. inter quatuor.de maio. & obed.
c.omnes basilicæ.11.q.3.
c.conquęrente,de off. ord.
Ecclesia collegiata, ad quæ tenetur Episcopo.
c. postulasse. de iurepatro-
c.nobis.eod.

Si

Si Visitator uisitauerit ecclesiam collegiatam, aut Capitula, aut simplicia beneficia, in quibus nulla inest cura, quomodo se gerere debet in eis.

Cap. VI.

I uerò uisitantur Ecclesię collegiatæ, seu collegia simplicia, capitula, simpliciaq; beneficia, in quibus nulla adest animarum cura, pręmissis, quę supra diximus, obseruatis, benedicit, & absoluit. Deinde tractat, quę ad capitularem locum pertinent; quęrens, si Ecclesiæ patiuntur defectum, uel Collegia, & si in eis debita obsequia exerceantur, iuxta decreti Concilij Tridentini, reuocans, si quę adsunt detrimenta, ea omnino ad congruam disciplinam ecclesiasticæ uitę reducens, suadęns etiam capitulis, collegiisq; fructuosam uitam, defensionem diuini obsequij, & pauperum: etiam commendans. Illicita prætereà in eis non reperiantur, & si reperiantur, abiiciantur. Corrigendo, & reformando semper in spiritualibus, & temporalibus. Et si quę mala insurgere cœperint, eradicentur, aliàs ex uno ad alia faciliter deuenitur inconuenientia, nam & abyssus abyssum inuocat.

Eod. lib. c. 9 Sess. 21. c. 8 Sess. 25. c. 12. l. ex diuerso. §. 1. ff. de rei uend.

prædictam in libro eodem, aliaq; huiusmodi necessaria. & ut ibi adimpleat. lib.eo.c.8

Episcopus in visitatione Parrochialis Ecclesiæ de quibus inquirere debet. Cap. II.

Oterit igitur Visitator breuiter inquirere circa parrochialem Ecclesiam in primis de ornamentis, de uestibus sacris, vasis, calicibus, patenis, corporalibus, crucibus, fontibus baptismalibus, custodia sacramenti Eucharistiæ, & retentione aliorum sacramentorum, in quo loco, in quibus uasculis. De quibus supradictis omnibus infra dicetur, de parrocho, & officio eius per totum in Tractatu quarto. Inquirat (inquam) de uasculis sacramentorum, de clauibus, & summatim de omnibus. Chorus sit diuisus, tumbæ mortuorum non sint super terram, unaquæque habeat suum cœmiterium. Locus Sacristiæ reuideatur. Libri necessarij non desint, missales, baptisteria, graduales, synodales. Fenestræ uiciniarum non sint aspicientes intra Ecclesiam. Recognoscantur bona, & redditus Ecclesiæ parrochialis, & prouentus & a quibus; & in inuentario omnia conscribantur. Instrumenta reuideantur, priuilegiaq; si adsunt, quæ omnia registrentur a Notario, quem Episcopus secum in uisitatione habere debet; a quo scribi debent omnia, quæ in visitatione acta sunt per Visitatorem. Adsint etiam in eis sedes pro audiendis confessionibus, hoc est lignea confessionalia, in quibus deuotius sacramentum pœnitentiæ frequentetur, lampas continuè ardens ante altare Sacramenti. Diuina suis temporibus, & horis celebrentur. Missæ nō ante auroram, ut iam dixi in libello meo, quam feci in sacrificium sacrosanctæ Missæ, aut post nonam non dicantur; libertates manu teneantur: prophana in eis non committantur. De domibus Ecclesiarum disponat Episcopus, ut supra diximus, sicut & de aliis, quæ ex ipsa oculorum inspectione multo magis necessaria ipse arbitrabitur.

Card.Borr.in 2.par.act.Me.

In tract.4. per totum, de singulis hic positis dicitur.

Sup.trac.1.per totū. vide de istis hic positis.

Thesaurus Sacerdotalis.

Auctor alibi.

Tract.1.

Episco-

Episcopus debet procurare reparari Ecclesiam parrochialem.
Cap. 111.

T propterea ipsa parrochialis Ecclesia est diligenter aspicienda, an sit firma, & non ruinosa in pauimentis, tectis, & fenestris; ne ex aliqua sui parte ruinam patiatur. Et si reparatio est necessaria, prouideat omni meliori modo. Quod quidem & in omnibus etiam beneficijs Ecclesiasticis curatis, & non curatis attendendũ est, etiã per sequestrationem fructuũ, & alijs iuris remedijs, iuxta
Seſſ.21.c.8 decreta Conc. Trident. ut quę renouatione, aut restauratione indigent, reficiantur. Vnde hæc est una causa uisitationis introducta, ut per singulos annos exquirat Episcopus, quo-
c.decernimus modo unaquæq; basilica in reparatione sui indigeat restaura-
& c. Episcop. tione. Restaurari autem, aut reparari debent prædictæ Eccle-
cũ seq.10.q.1 siæ ex fructibus, & prouentibus, secundum prędictum Conci-
Seſſ.21.c.7 lium, ad easdem Ecclesias quomodocunque pertinentibus; si autem ex dictis fructibus refici non possunt, conueniendi sunt patroni, si adsunt, aut alij, ac etiam parrochiani, ut ad reparationem Ecclesiæ parrochialis contribuant. Nam parrochiani dicuntur exinde habere beneficium, quia sacramenta ibi accipiunt. Et habens beneficium Ecclesiasticum, tenetur con-
c.j.de eccl.ęd. tribuere ad ipsius reparationem, secundum Maguntien. Con-
li j.tra.4.c.32 cilium. Et de hac Ecclesiarum reparatione locuti etiam su-
& 33 mus supra libro primo. Porrò & si in uisitando inuenerit Episcopus aliquam parrochialem Ecclesiam, aut etiam baptismalem, seu curatam, quæ propter paupertatem, stante fructuum tenuitate, & exiguitate, egeat adiuuari aliquo remedio; quia non solum nequit debita onera soluere, sed nec ministri earum possunt sustentari, ideò tunc prouideat per vnionem aliquorum beneficiorum curatorum, uel non curatorum (quę ta-
Seſſ.21.c.5 men non sint Regularia, prout disponit Concilium Tridenti-
Seſſ.24.c.13 num) aut per aliam aliquam parrochialem, aut Baptismalem, aut curatam Ecclesiam, prout melius uidebitur expedire; non
lib.1.c.26.tra. præiudicando, ut supra libro primo diximus, obtinentibus;
4.cum seq. Et hoc facit Episcopus, tanquàm sedis Apostolicæ delega-
tus.

tus. Non tamen Ecclesia unius diæcesis, uniatur Ecclesiæ alterius diœcesis; ne Ecclesiasticus ordo confundatur, aut una, atque eadem Ecclesia duarum quodammodo diœcesium fiat, non sine graui eorum incommodo, qui illi subditi fuerint, prout statuit sanctumConcilium Tridentinum.

Beneficia unius diœcesis nõ uniãtur beneficiis alterius.

Sess. 14. c. 9

Episcopus quas Ecclesias unitas examinare potest. Cap. IIII.

T autem quæ supra libro primo diximus, huic secundo annectamus,& quę in pręsenti tractamus, illi primo copulemus, ut alter alterius materiam in multis continere dinoscatur; Proinde hoc etiam in loco de unionibus irritandis hic aliqua obiter subodoremus. Dicentes, quòd Episcopus uisitator examinare debet diligenter ipsas uniones factas ab annis quadraginta, & facien das, cognoscendo tanquàm sedis Apostolicæ delegatus de subreptione earum, & obreptione; quas si inuenerit non legitimas, declaret irritas, beneficia separans, ac ea alijs conferens; idq; profectò optimo iure statutum est, cùm aliquando ferè per importunitatem concedatur a summis Pontificibus, sed patienter ipse Papa sustinet, si quod ei praua fuerat suggestum insinuatione, Episcopus non fecerit. Videat prætereà Episcopus, si huiusmodi uniones factæ sunt rationabilibus de causis; ut quia paupertas, de qua fatur Concilium, sic suadebat, aut uicinitas Ecclesiarum postulabat, ne perturbentur ipsi seruientes, & confundantur; quia ex paucis introitibus mendicare cogantur: aut perturbatio, & mala qualitas nostrorum temporum, ut necesse fuerit eas unitas esse, ut ordo Ecclesiasticus reduceretur ad debitam disciplinam Ecclesiasticam propter desolationem Clericorum, aut Monachorum; aut etiam propter defectum habitantium, aut quia factæ sunt ad remouendam deformitatem etiam in Religiosis; ne ex uoluntate hominum antiqua religio remoueatur, uel remouendo nouiter inuentum, aut uniendo capiti principali ipsius Religionis; sicuti Pius V. uniuit fratres tertij ordinis sancti Francisci Mini-

Lib. 1. ¿tra. 4. c. 3

Conc. Tridẽt. sess. 2. c. 6

c. quando, de rescrip.

Sess. 24. c. 13.

10. q. 3. c. vnio.

Vnionum Ecclesiæ iustæ causæ.

Pius V. de anno 1568.

tor, nullam unionem factam de una Ecclesia ad aliam posse impedire uisitationem, respectu ipsius; quippe, quæ unita sit Ecclesię, quę magis sit priuilegiata: quandoquidem nec hoc vult ullatenus obstare prædictum Concilium, cùm dixit: Beneficia Ecclesiastica curata, quæ cathedralibus, collegiatis, seu aliis Ecclesiis, uel monasteriis, beneficiis, aut piis locis quibuscunque perpetuò unita, & annexa reperiuntur, ab ordinariis locorum annis singulis uisitentur. Quod etiam ad correctionem, & obedientiam, secundum glosam, quę dicit (quòd licèt Episcopi possint aliqua Episcopalia iura remittere, non tamen a se possunt correctionem, & uisitationem abdicare) est ampliandum. Hæc autem & supra libro primo, in tractatu quarto pręmisimus. Sed cùm de unionibus ferè omnibus satis supra disseruerimus, ideò ibi ad plenum est uidendum. Similiter illud præcurrendum est, non solum pro scientia uniendarum Parrochialium Ecclesiarum, sed etiam omnium aliarum ecclesiarum in genere, imò & præbendarum etiam, necnon & irritādarum unionum etiam. Habes etiam ibidem, quòd Parrochię debent esse distinctæ, & certos debent habere fines, & unusquisque Rector uultum pecoris sui cognoscat, & non promiscuè, & confusè petentibus sacramenta administrentur, quod multum est inconueniens. Et ideò Episcopus visitator pro tutiori animarum salute, ubi non sunt huiusmodi parrochiæ distinctæ, easmet ipse distinguat, & ipsum populum, & unicuique parti distinctè suum perpetuum, & peculiarem pastorem parrochum curatum assignet, qui eas cognoscere possit, & a quo solo Sacramenta (iuxta mentem dicti Sacrosancti Concilij) capiat populus, ut sic ordo Ecclesiasticus non confundatur, aut etiam una, atque eadem Ecclesia duarum quodammodo dioecesium fiat, non sine incommodo eorum, qui illi subditi fuerint.

Visitatio non impeditur respectu unionis factę Ecclesiæ, quia est magis priuilegiata.

Sess.7.c.7

Ordinarij auctoritas in visitā. omnibus ecclesiis.

Glo. in clem. quia cōtingit de relig. dom. in uer. Sedis.

Sup. li. 1. tra. 4. c. 34

li. 1. tra. 4. c. 22 cum sequ. per tot.

Parrochiæ, cur distinctæ esse debent.

Sess.24.c.13

Sess.14.c.19

Parrochiæ, ubi opus fuerit, idest ubi est populus numerosus, denouo constituantur. Cap. V.

Sup.lib.1.tra.4.c.29.& 30

Ictum est etiam alibi, quòd si in aliquo oppido populus sit ita numerosus, ut pernecessarium sit nouas parrochias erigere, ut quia ad illam matricem Ecclesiam non sine magno incommodó omnes conuenire possint, & sacramenta ad ægrotos cum difficultate deferantur, quòd Episcopus visitator procurare debet tunc ut noua erigatur parrochia, cui certa portio de antiqua, idest de matrice Ecclesia deputari faciat, omni sublato appellationis obstaculo, & non obstantibus, quæ leguntur in Concilio Guarmacinensi. Item & dictum est; quòd si matrix Ecclesia habet fructus adeò tenues, ut non sufficiant sacerdotibus seruitutis illi, & pro noua parrochia erigenda, quòd ordinarius tunc moneat populum & omnes, ut pro nouo parrocho sustentando aliquid contribuant; quod si parum illi facere curabunt, eos compellat Episcopus ea subministrare, quæ suficiant ad uitam dictorum sacerdotum sustentandam. Quare si ex eadem ratione, idest si propter populum numerosum non potest parrochus sufficere, tot instituat sacerdotes, quot sufficiant ad administrationem sacramentorum, & ad alia peragenda ad cultum diuinum necessaria. Porrò diximus etiam, quòd ubi nullæ comperiuntur in ciuitatibus, & alijs locis parrochiæ, quòd in eis nouæ, ubi tamen opus fuerit, constituantur quamprimum per Episcopum, & ordinariū. Proposuimus itidem, quòd quibusnam parrochiales Ecclesiæ, imò & dignitates etiam conferri debeant personis nempe idoneis. Quòdq; beneficia curata in simplicia nullatenus conuertantur, & quòd habenti parrochiam danda ei non est altera, & unum uni est conferendum beneficium, secundum Concilium Tridentinum. Et quòd in eisdem, & apud easdem Ecclesias, & parrochiales, & dignitates, & Prelati omnes, & inferiores residere personaliter debent, de pœnisq; etiam dicentes non residentium, & prælatorum, & inferiorum omnium.

c. ad audientiam, de ædif. eccl.
16. q.1.c.quicunque.
Conc.Tridēt. sess.21.c.4
Sacerdotes tot sunt ordinandi, in parrochiali, quot sufficiant.
li.1.c.30.tra.4
li.j.tra.4.c.17 & 22
Sess.7.c.3
Sess.24.c.17
c.49.cum seq.

Qua-

Quænam alia circa parrochialem Ecclesiam aduertere, & prouidere Episcopum oporteat.

Cap. VI.

CVret insuper quilibet Reuerendissimus Episcopus, & Visitator, ut unaquęq; Ecclesia parrochialis detineat sacramenta, a qua Ecclesia oues eidem commissæ spirituale pabulum suscipiant. Nam ex hoc cognoscimus, & iudicamus Ecclesiam parrochialem actu propter parrochiam ad eius curam deputatam. In hoc enim ius parrochiale consistit, quòd parrochiani sic deputati in diebus festiuis ad suas parrochias conueniant, sacramenta recipiant, decimas, etiam personales persoluant, oblationes faciant, benedictiones salutares & deuotè, & reuerenter suscipiant, ut sic etiam de sepulturis, benedictionibusq; nubentiũ dicendũ est, cæterisq; de iure debitis; ut quarta ei debeatur de omnibus candelis, anniuersarijs, & similibus ratione sepulturæ ibi electæ; ut hoc bene seruatur hic Romæ. Vnde ad hoc etiã Visitator poterit prouidere sub pręcepto, ut quisq; ubi sepulturæ locum elegerit, sepeliatur, cùm libera sit sepulturæ electio. Faciat præterea Episcopus parrochialem Ecclesiam gaudere priuilegio, quod intra suos fines nulla alia Ecclesia, uel Capella curata cum populo erigatur, aut ædificetur in sui pręiudicium, ne Parrochialis propter nouam erectam Ecclesiam suam iustitiam, aut decimam, aut oblationes perdat; quamuis oblationes, si quæ fierent alicui capellę, quę sita esset intra fines Parrochialis Ecclesię: imo etiam quòd fierent imagini in aliquo muro priuatæ domus depictæ, idem dicendum esset, prout etiam supra diximus de mente Abbatis. In hoc denique Episcopus incumbat, ut uideat, ubi Ecclesia parrochialis, & Curata constituta sit, si extra ciuitatem in suburbijs, uillisq; non muratis, perscrutans bene, si iuxta habitationem sit sita, uel iuxta continentia adificia ad hoc ut sacrosancta, & alia quę ibi detinentur, non patiantur timorem, & incursum latronum. Et Parrochus residens tutus sit in suo munere adimplendo. At si secus adinuenerit, Episcopus procuret ad locum conuenien-

Ius parrochiale, in quibus consistat.

c. cum liberũ, de sepult.

c. Ecclesiæ. c. si quis. c. quicũnque. 16. q. 1.

Sup. c. 22. tracta. 1.

Parrochialis Ecclesia non debet esse in locis remotis.

uenientem eam reducere, ut commodius exerceantur saltem sacramenta, adducens ad aliam securiorem Ecclesiam, saluis iuribus Ecclesiæ parrochialis. Nec hoc certè nouissimo loco omittendum ullatenus esse censeant Visitatores, quin nõ prouideant, ubi cura animarũ diminuta, uel fortius in totum contra fundationem, institutionemq; (sicuti multi Rectores abutebantur, constituentes capellanos, diuidentesq; curam, & redditus) & restituat Ecclesiam suo statui; aut per mortem, aut cessionem dictorum Rectoris, uel capellani, & omnia uniantur, in totumq; capellaniæ auferantur, & principali Rectori remaneat integra animarum cura, & parrochialis Ecclesia, secundum quod disponit sacrosanctum Concilium Trident. videlicet, ne curatum beneficium in simplex conuertatur, quod etiam supra fuit dictum. Quòd autem de parrochialibus diximus, idem ad plebanias extendendum esse nemo dubitet; quandoquidẽ de similibus ad similia idem ferendum uidetur esse iudicium; & propterea in ipsa visitatione, plebania ut parrochialis, & Plebanus, ut parrochus, quo ad regimen Ecclesię, & curam animarum, uisitandi sunt, eundem perscrutantes statum, conditiones, & mores, ac modum regendi; & maximè circa instructionem plebis, in his, quæ sunt necessaria ad salutem, attenta incapacitate ipsius plebis; ut sic exequatur, atque adimpleat Concilii Tridentini decreta. Præcipuè autem plebani ad hoc aduertant, ac curent, secundum Cardinalem Borromæum, ut qui in pascendis bestijs addicti sunt, quod & parrochi etiam facere tenentur, saltem diebus festiuis in Ecclesijs ad Missas audiendas conueniant. Sunt autem propter hoc plebanię factæ, & dictæ, quia cùm non possent ciuitates multitudinem hominum comprehendere, necesse fuit exinde in suburbijs, uillis, & extra muros habitare, ibiq; Ecclesias ædificare, ad quas populi Christiani ad diuina audienda, & sacramenta accipienda concurrerent, & accederent. Ex quo facto deductum est, ut principalis earum Ecclesiarum plebania diceretur, quasi sub se plebes habeat, & capellas, in quibus, inquit textus, clerici instituuntur perpetui; Includiturq; plebania sub nomine parrochialis, quando est sic curata, uel quan-

Sess. 22. c. 16

De plebaniis. c. statutum, de elec. in 6

Sess. 5. c. 2

Card. Borr. in 1. par. act. ecc. Mediol.

c. 1. ne cle. uel mon. in 6

quando habet sub se capellas perpetuas dicitur dignitas. Et si quis assumatur ad eam per electionem, uenit talis appellatione Prælati; qui quando sunt plures in sua Ecclesia intitulati, habet ipse plebanus iurisdictionem, eiq; tenentur de pertinentibus ad Ecclesiam obedire secundum Geminian. non tamen habet inrisdictionem in Parrochianos, respectu fori contentiosi, secundum Abb. sed mortuo plebano, & plebania uacante, sunt omnia obseruanda de Vicario, examine, & aliis sicut in parrochiali Ecclesia. De quibus omnibus habes ad plenum supra lib. primo cap. 6. cum sequentibus, tract. 4.

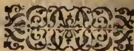
c. j. de consue. in 6.

c. cum contingat, de f... cóp.

Sup. lib. 1

DE PARROCHO, AC EIVS OFFICIO, idest, *De administratione Sacramentorum.*

Tractatus Quartus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Quarti Tractatus.

1 Parrochus, de quibus debeat examinari.
2 Visitator compellat Parrochum ad emittendam fidei professionem.
3 Parrochus, super quibus alijs ab Episcopo examinari debeat.
4 Parrochus, quorum scientiam habere debeat.
5 Parrochus, cur tenetur ire ad Synodum diæcesanam.
6 Quos libros debeat habere Parrochus.
7 Officium Parrochi in baptismi collatione quid sit.

Sacerdos

Parrochus de quibus debet examinari. Cap. I.

De parrocho, & eius officio.

Sup. lib. 1. c. 16 & 17

RÆmissa prædicta per Visitatorem de clero, ac Ecclesiis inquisitione, statim uoluat se Episcopus, seu Visitator, ad parrochialem presbiterum, siue parrochum, de titulo ordinis eiusdem uideat, si legitimè sit ordinatus, non per saltum, in ętate requisita a suo Episcopo, uel sine literis dimissorijs contra sanctorum ordinum dispositionem. Nam sunt suspensi omnes sic promoti, & si in suspensione celebrauerint, irregularitatem incurrunt, possuntq;

possuntq; beneficio priuari. Item quærat Episcopus de ipso beneficio curato, quando fuit Parrochus inuestitus, si sit intrusus, si habens ipsum beneficium curatum non est promotus ad sacros ordines infra annum, uel post, uel nondum, quia propter supradicta, beneficium talis intelligitur uacare, secundum dispositionem Gregorij Decimi, nec Episcopus potuit dispensare in hoc, prorogando ipsum tempus, nec iuuat post annum iam promotum, quia collatio est nulla, sic noua opus est, nec facit fructus suos, & in prædictis talis haberetur, ut intrusus in beneficio, nec eum iuuaret regula de triennali, uel si beneficium habuisset a superiori interdicto, uel non habente potestatem conferendi illud. Quærendum est etiam de dicti Parrochi uita, & statu suo, si est scandalosus, uel incorrigibilis; nam collatio beneficij nõ debet fieri infami, aliàs ipso iure non tenet; sed requiritur declaratio, per regulam, quę incipit: Infamibus. Item si non prębeat pabula salutis plebi commissæ, sed potius destruat, quàm ędificet, procedat contra ipsum etiam per priuationem beneficij, si adhuc in sua nequitia perseueret. Quod & supra fuit a nobis dictum. Item quęrat Episcopus an sępe offerat hostias pro delictis populi, an sollicitus sit, ne quis sua ipsius culpa de Ecclesia Dei pereat, & an ipse sit sine crimine, & irrepræhensibilis, hoc est, sine quęrela. An dona Dei det gratis; quę gratis accepit, & huiusmodi, secundum fratrem Cornelium Episcopum Bituntiunum.

c. licet. de ele. in 6.

De reg. iur. in 6.

Lib. 1. trac. 4

Episc. Bitunr.

Visitator compellat parrochum ad emittendam fidei professionem. Cap. II.

CVrabit etiam Episcopus, ut quilibet parrochus, aut Rector Ecclesiæ in sua diœcesi beneficium parrochiale obtinens, ut a die adeptę possessionis beneficii ad minus intra duos menses professionem fidei publicam faciat coram se, uel eo impedito, coram generali eius Vicario. Aliàs nullos facit fructus suos habiti beneficii, nec dictos fructus sibi uendicabit Episcopus, sed fabricæ Ecclesiæ assignabit cum

Sess. 24. c. 12

Con-

Sess.23.c.1 Concilium non determinet ad quid specialiter, sed arguendo ab alio decreto contra non residentem, quod & supra diximus, dum de pœnis non residentium tractauimus. Aut iste lib.1.tr.4.c.53 parrochus indulgentiam obtinebit a Sede Apostolica; sic lib.2.c.1. enim dicit obseruari Sarnensis Episcopus.

Parrochus super quibus alijs ab Episcopo examinari debet. Cap. III.

IN hoc incumbat etiam ipse Visitator, ut diligenter parrochus, curatusve, aut sacramentorum minister examinetur de ratione administrationis sacramentorum; uidelicet de tempore, loco, & modo debito; & si iuxta formam, & ritum sanctæ Romanæ Ecclesiæ communis matris, & magistræ, ipsa sacramenta administret cum suis cerimonijs, & si in aliquo uacillat, instrui debet maximè circa sacramentum pęnitentię, & baptismi; ne ordine præpostero, & confuso in cęrimonijs eorum, atque administratione procedat, & si in omnibus a suo superiore est admissus, siq; habeat insuper librum, in quo omnium, qui in eius parrochia sunt, nomina, & cognomina describat, singulorumq; sexum, ętatem, & statum, in eo item describat, & recenter natos, & mortuos, & in parrochiam habitatum uenientes, & inde emigrantes. Quem librum Episcopo, quotiens is petierit uel inspiciendũ, uel describendũ dabit; uideat etiã si obseruat etiã suæ parrochiæ nouos inquilinos, deq; eorũ orthodoxa fide, & sacramentorum perceptione, deq; mulieribus, quas secum habuerint, an matrimonij, cognationis, affinitatis uinculo uerè coniunctæ sint; an impudicitię nomine suspectę ab eo sacerdote, in cuius parrochia iam habitauerint, & a parrochię incolis accurate cognoscet: si quęrit item studiose, & non ut ita dicam, per transennam, de pauperibus suæ parrochiæ, pręsertim puellis nubilibus, de uiduis, orphanis, pupillis, ægrotis, senio confectis, aliisq; personis tẽporali, & uel etiã spirituali misericordia indigentibus: quibus & ipse pro viribus opitulari, & alios suo exẽplo, & hortatu ad id officiũ incitare studeat.

De libro Parrochianorum quem habere debet Parrochus.

Par-

Parrochus, quorum scientiam habere debet. Cap. IIII.

INterroget etiam uisitator parrochum, an sciat, quænam sint eius partes, & ante sciat, quanta debet esse eius scientia. Nam scire tenetur in primis articulos fidei, ut etiam supra diximus. Item scire debet materiam, & formam baptismi, & extremę unctionis, & summatim omnium sacramentorum, prȩter illud Ordinis, & Confirmationis. Item scire debet præcepta Dei. Item debet scire plebem suam informare. Debet audire confessiones, & discernere inter lepram, & lepram. Item debet scire numerum Sacramentorum, & ea ministrare. Item debet scire dies ieiuniorum, & dies festorũ, & ut subditi ei communicent, quod & supra diximus, dum de diuini uerbi prædicatione, & sacramentorum etiam administratione locuti fuimus. Nam ibi fuit dictum, ꝙ parrochus diebus festiuis populo exponere debet Euangelium, uimq; sacramentorum explicare: pueros obedientiam, ac reuerentiam docere, & inter Missarum solemnia aliquid, quod in Euangelio, & Epistola legitur, exponere.

De sciētia parrochi.

lib. 1. tra. 1. c. 4

Idem c. 5

Ibidem.

li. 1. de prędic. c. 6. tract. 2

Parrochus, cur tenetur ire ad Synodum diœcesanam. Cap. V.

OB id etiam tenetur parrochus quotannis ire ad synodum diœcesanam (manifestissimum enim est apud sacrum Concilium Tridētinum, diœcesanam synodum celebrari ab Episcopo in sua diœcesi debere singulis annis) ut statum suę Ecclesiæ referat, & si quid pro reformatione eiusdẽ Ecclesię fieri necessarium est, prouideri a synodo possit, ex alio decreto: ut si quæ etiam in ea synodo definita, ac statuta sunt, ipse palam recipiat; necnon & ueram obedientiam Romano Pontifici spondeat; simulq; hęreses omnes publicè detestetur. Hoc idem dicendum est de Capitulis Ecclesiarum, quoniam sunt uocanda, & administranda in Ecclesiis prouincialibus cathedralium omnium Ecclesiarum Capitula: prout uult Innoc. Papa in quadam sua Decretali.

Sess. 24. c. 2

Singulis annis synodus diœcesana ab Episcopo celebrari debet.

Sess. 25. c. 2. de reform

Ad quid parrochus synodo interesse debeat.

De his, quæ fiunt a Prælatis sine cōsen. su capituli. c. fin.

Quos libros debeat habere Parrochus.
Cap. VI.

Sup.lib.1.c.6. Nstruat Visitator insuper Parrochum, quos in sua cura, seu officio libros debeat habere necessarios. Vnde præcipiet ei Episcopus, ut habeat Missale, & Breuiarium noua, Cathechismum etiam vulgarem, Concilium Tridentinum, & etiam aliquas summulas pro instructione administrationis Sacramentorum, & resolutione casuum in foro conscientiæ. Itemq; etiam bullam, seu transumptum bullæ solitæ legi in die Cœnæ Domini, cui attentè studeat, eiusq; tenorem obseruet magna cum attentione, ne in casibus in ea contentis se intromittat. Prterea libros etiam pro Missis celebrandis opportunos habeat, euangelia, epistolas, antiphonaria, responsoria, homilias sanctorum, baptisterium, idest librum baptizandorum, ordinarium officii, & bibliam; de quibus omnibus fatur Gratianus ex dictis sancti Augustini. Non spernat etiam habere Rationale diuinorum officiorum, uel saltem tercentum illas Quæstiones, quas nuper emisimus, in diuinum officium, ex multis sanè eruditissimis excerptas doctoribus, atque Conciliis. Bibliotheca autem pauperum clericorum sit, secundum Bituntinam Synodum, Breuiarium Pij Quinti, Officium Beatæ Mariç Virginis, eiusdem auctoritate impressum, Cathechismus Romanus, examen ordinandorum, Computus ecclesiasticus, Missale, sacra Biblia, Psalmista seorsum, tanquam instrumentum ad canendum Deo, & poetandum de rebus diuinis. At ditiorum, seu doctiorum bibliotheca erit, Glosa ordinaria super totam Bibliam, Rationale diuinorum officiorum, Cathena aurea sancti Thomç super quatuor Euangeliis, Cathena Magistri sententiarum, Concilium Tridentinum, omnia sacra Concilia, Gabriel Biel, uel sexcentum quçstiones.

Sess.24.c.7

Sarnen.Episc. lib.1.c.23.

Notet hic parrochus.

dist.38.c.quo ipsis.

Auctor composuit alios libros.

Bibliotheca pauperum clericorum, quç: & quæ ditiorum, & doctiorum erit.

Officium parrochi in baptismi collatione quid sit. *Cap. VII.*

EXaminabit etiam Visitator parrochum exactissima diligentia de ratione administrationis baptismatis; monens illũ, ut cum suis substantialibus, accidentalibus, debitis cęrimonijs, illud omnibus paruulis, seu adultis conferat; utq; priusquam ad ipsius administrationem intret, perscrutetur, qualiter nouum militem in Christiana religione est accepturus: ideò prospiciat quinam fuerit uocatus ad leuandum baptizandum de sacro fonte. Proinde nullatenus admittat, hæreticum, excõicatumve, quiq; symbolum fidei nesciat, necnon & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam. Quòd si aliquando puer fuerit delatus ad fontem baptismi, baptizatus ab obstetricibus, seu alijs mulieribus, inquirat Visitator a parrocho, quo casu permittat illum obstetrices baptizare, & qua forma, stante necessitate, docuerit illas baptizare; & an inuenerit illas in huiusmodi forma errare, uel errasse, ne loco formę, in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, dixissent: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, ut aliquando inuentum est. Vnde Visitator in hoc dicat parrocho, ut illas mulieres doceat ueram formam; utq; mandet illis non aliter se intromittere, nisi imminente necessitate, ac propter difficultatem exitus partus, uel periculo stante non sufficere tempus ducendi ad Ecclesiam: quibus urgentibus, uel ob carentiam sacerdotum, quilibet baptizare potest, siue laicus sit, mulierve, aut clericus. quo casu si constiterit formam ab eis fuisse distinctè, ac bene pronunciatam, nullatenus parrochus abluat eum ad Ecclesiam allatum, sed tamen suppleat cęrimonias, & solennitates fieri solitas; sic enim præcipiunt iura Pontificum, & præsertim Pij V. in suo Cathechismo ad parrochos. Aliàs parrochus eam maculam contrahet, quam scriptores diuinarum rerum nuncupant irregularitatem, secundum eundem Pium V. ibidem, & omnes. Quòd si dubium fuerit, an puer baptizatus sit, baptizetur puer a parrocho his uerbis pręmissis: Si baptizatus es, non te baptizo; vel si non baptizatus es, ego te ba-

[Margin notes: De baptismo. — de conf. dist. 4 c. quicunque. & c. mulier. — Clem. 1. de baptismo, de fratribus baptis. — Notet hic curati. — c. 2. extra, de baptismo.]

baptizo, In nom. &c. Aliàs si hoc parrochus non adimpleuerit, Episcopus visitator suo arbitrio, puniat eum, secundum Concilij Tridentini præceptum.

Seff.24. c.2. si parrochus.

Sacerdos non debet baptizare, nisi ex aqua benedicta. Cap. VIII.

Værat item Episcopus a parrocho, an quando contigit ei baptizare pueros, usus sit aqua benedicta, maximè extra necessitatem. Quòd si non vrgente necessitate simplici vsus sit aqua pro ablutione pueri, sciat grauiter eum deliquisse, omittendo cœrimonias Ecclesiæ, quæ certas preces, certosq; ritus induxit pro administratione sacramentorum, quos si parrochus contemnat adhiberi cõsuetos, anathema iudicandus est, secundum Conc. Trid. quod & supra diximus lib. 1.

Seff.7.c.13
In tra.3.c.12.

Fontes baptismales quales esse debeant. Cap. IX.

Vm fons baptismi tenendus sit in omni curata Ecclesia, videbit Episcopus, quòd in omni Ecclesia cathedrali, & curata, sit fons baptismalis, sicut esse debet; excepto quòd si videatur Visitatori fontes baptismales a maioribus Ecclesiis, quæ ob populi infrequentiam minus celebres sunt, ad insigniores, ac primarias Ecclesias transferre: ut maiori cultu, ornatuq; pro rei ipsius sanctitate, salutare hoc regenerationis sacramentum ministretur. Videbitq; etiam, quòd dictus fons baptismalis sit lapideus, uel æneus stanneatus, inquirendo si cautè, & nitidè obseruetur, ne sint in eo scissuræ; sit etiam in loco conspicuo, ita tamen, ut nõ impediat locum: rectéq; etiam, & firmiter clausus sit, & clauis in tuto loco conseruetur, non secus ac illa sacramẽti Eucharistię. Aqua uerò an remoueatur diebus solẽnibus statutis, & an prior aqua sit proiecta in sacrarium: An etiam adsit vasculum pro baptizandis, puta ampulla, uel aliud simile huic decens.

Sic fuit factũ, & ordinatum in urbe.

Fõs baptismi esse debet lapideus.

Quid

Quid Episcopus circa librum baptizandorum quærere debeat. Cap. X.

Curet etiam Episcopus, ut dum ipse uisitat talem fontem baptismalem, parrochus exhibeat librũ, in quo scribat nomina baptizatorum, patrum, patrinorũq; etiam; quod & supra libro primo diximus. Quem oculatè Visitator inspiciat, quomodo scriptus sit. An contineat mensem, diem, & annum, in quo puer fuit baptizatus; & an nomen baptizatorum omnium contineat, & prę nomen, seu cognomen. An & patrinorum etiam, & parentem baptizatorum, nomina, cognomina, patriamq; contineat. Isq; liber quolibet anno; iuxta Bituntinam Synodum in octaua Paschæ præsentetur Episcopo, uel Vicario in Archiuio curiæ Episcopalis conseruandus ad futuram rei memoriam. Quod idem & de libris Matrimonij, & Cõfirmationis dicendum est, & an etiam parrochus admiserit in patrinos, eos, qui sciuerint Symbolum Apostolorum, orationem Dominicam, & salutationem Angelicam, a quibus baptizatus Christianę religionis præcepta haurire possit. Aliàs quomodo aliorum saluti consulere potest, qui suæ etiam deest? Præterea etiam aduertat, an plures, quàm unum, uel duos cõpatres ad tenendum puerum assumere possit, contra sacrosanctum Conc. Trid. faciens, & disponens: quo casu, si culpa parrochi hoc factum sit, modica animaduertat in eum animaduersione arbitrio Episcopi.

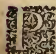
lib. 1. c. i. tra. 3

Liber baptismi, & confirmationis, necnon & matrimoniorũ, ad quid conficiẽdus.

Epis. Bitun. de usu, & admin. sacram.

c. sicuti, lib. 1 : dist. 47
gl. in c. in baptismate, de cons. dist. 4.
Sess. 24 c. 2

Visitator quænam quærere debet a Parrocho pro matrimonij solemnitate. Cap. XI.

Parrochi, quę debeant obseruare circa celebrationem matrimoniorum, inscius erit nemo, qui, quæ supra diximus, animaduertit. Proinde restat, ut hæc tria alia obseruet quilibet Visitator, ut nẽpę prohibeat ipse parrochus suis omnibus suæ diœcesis, ne sponsos alterius Parrochi sine ipsius licentia benedicant. Aliàs quicunque ille fuerit, qui tales

De matrimonio.
li. 1. tr. 3. c. 28. cum seq.
Episcopus circa matrimonium tria obseruare debet.

Sess.24.c.1.§ si quis. tales benedixerit coniuges,nouerit se suspensum arbitrio Episcopi illius,cuius parrochus matrimonio interesse debebat,seu illius,a quo suscipienda erit benedictio. Secundò inhibeat,vt in temporibus prohibitis a sancta Ecclesia non fiant,neque so- Sess.24.c.10 lennitates,neque consumationes matrimoniorum illo modo; quamuis non desint,qui dicant,quòd consumare matrimoniũ prædictis temporibus non est prohibitum, sed benè solemnitates nuptiarum: quos ego non sequor. Tertiò, ut benedictio fiat a parrocho mulieris ordinet; quia uir ad domum mulieris accedere debet pro hoc actu: quod seruari uidemus etiã in omnibus mundi partibus fidelium,& præsertim hic Romæ. Porrò & hoc quartum quoque non omittat Episcopus obser- Syn.Bitun.de usu, & admi. sacram. uatione dignum circa Parrochum,iuxta Bitũtinam Synodum, ut omnium uidelicet coniugiorum contractus,coniugumque, & testium nomina,quisque Parrochus in librum proprium, & in schædam,aut chartas referat: qui cum aliis Baptismi,& Cõfirmationis libris detur Episcopo eo tempore,quo supra dixi- c.proximo. mus,quàmdiligentissimè in archiuio curiæ suę custodiendus.

Quid quærere debet visitator a parrocho circa sacramentum Eucharistiæ, & Pœnitentiæ.

Cap. XII.

De Euchar.& Pœnit.c.6. Licèt supra libro primo,tractatu tertio,aliqua de sacramento Pœnitentiæ sint a nobis enarrata, quæ satis certè videbantur; ut tamen de singulis seriatim hoc quoque in libro aliquid differamus, Addimus,quòd Episcopus visitans parrochiam alicuius parrochi,debet ab eo quęrere,an eo anno omnes fideles suæ parrochię cõfessi sint sua pec- ea. omnes, de pœn.& rem. Sess.24.cap.5. can.8 cata,& an communicauerint saltem semel in quolibet anno, iuxta Conciliorum decreta,circa festum Paschatis, idest, ante, uel post octo dies Paschatis; licèt pręstet in hoc sancto Paschatis die communicare; & qui non communicauerunt ob rationabilem causam,& sine consilio confessoris,ab ingressu Ecclesiæ arcendi sunt tunc, per prædictum Visitatorem,& morientes

tes in eo statu, careant Ecclesiastica sepultura, iuxta prędictorũ Conciliorum normam. Examinabit etiam Visitator parrochum super sacramento Pœnitentiæ, de quo supra dictum est, si in confessionibus audiendis sit instructus, & ab Episcopo approbatus, aut aliàs parrochiale beneficium habeat; aliàs pro non habili, & idoneo habeatur. lib. 1. c. 5. tracta. 3

Quidnam aliud rogare debet Episcopus a Parrocho super dicto Pœnitentiæ Sacramento? *Cap. XIII.*

Rogabit insuper Episcopus a parrocho, quomodo sacramentum Pœnitentiæ differat a sacramento Baptismi, prout differre docet sacrum Concilium. Nam primò materia, inquit, & forma diffident; Secundò, minister Baptismi non est iudex, sed benè in sacramento Pœnitentiæ: nam Ecclesia in neminem exercet iudicium, qui non susceperit baptismam. Tertiò per baptismum, noua efficimur in Christo creatura; ad quam nouitatem, & integritatem per pœnitentiam magno cum dolore peruenimus. Quartò, Baptismus tollit culpam, & pœnam præsentem, sed futuram solùm remittit pœnitentia.

Quid amplius ad Sacramentum Pœnitentiæ Visitator parrocho ordinare debet. *Cap. XIIII.*

Pręcipiat postremò Episcopus parrocho, ut ad superiorem suum singulis annis accedat, eumq; ab eo casuum reseruatorum notam, tam a se, quàm a sede Apostolica editam, accipere, & tunc denunciet, & declaret populo suo, in quibusnam casibus incurratur ipso iure excommunicatio, ad hęc euitare, maximè contentos in bulla Cœnæ Domini, & in constitutionibus sacris in Concil. Tridentino, & in constitutionibus synodalibus. Nam decet omnes sic scire, ut peccata euitent, & semper mentes dirigant, ad Sess. 14. c. 7

ea,

ea, quę pręuia sunt ad salutem. Vnde diligens Visitator curabit in visitatione, ut quilibet habens curam animarum, penès se habeat saltem transumptum bullæ solitę legi in cęna Domini; ut illa diligenter uisa, & attenta, sciat, in quibus potestas sua extendatur, uel non, & quos ligatos inuenerit ad sedem Apostolicam mittat. Curabit etiam Visitator, ut non tantum habentes curam animarum, sed etiam ultra eosdem, ad audiendas confessiones deputatos, prædictæ bullę transumptum penès se habere, ex præcepto eiusdem bullæ, ne ignorantiam reseruationis prætendere possint; cum absoluere a prædictis sedi Apostolicæ reseruatis casibus inibi contentis, sententia sit excommunicationis.

Bulla cęnę domini debet esse cuilibet curato.

Visitator a parrocho informari debet de suspectis de hæresi, & de alijs notorijs peccatoribus.

Cap. XV.

HOc etiam dicere non omittamus, quòd parrochus secūdum Sarnensem Episcopum, post Cardinalem Borromæum, nullatenus esse debet oblitus de inquirendo statum suæ parrochiæ, & Episcopo uisitanti denunciare, si in ea aliquis sit hęreticus, aut suspectus de hæresi, aut sortilegus, uel hæreticis adhærens. De hoc enim tradita est forma Episcopo, ut per se, aut per alium idoneum, quem parrochum in hoc iudicamus, de huiusmodi criminibus inquirat. Proinde si in hoc Episcopus est remissus, & negligens, est ab Episcopali officio deponendus. Porrò idem parrochus denunciet Episcopo, an in sua Parrochia sint vsurarij, blasphęmi, sortilegi, excommunicati, non curantes uenire ad ueniam, & uiam salutis; scandalosi, insidiosi, incorrigibiles, de quibus etiam supra diximus. Contra quos omnes poterit Episcopus procedere iuxta formam sacrorum canonum, & Concilij Tridentini.

lib.2.c.3

Card. Borr. in 2. par. act. ecc. Mediol.

In c. excōmunicamus, de hęret 6

lib.1.tr.3.c.59 c.1. de off. ord. Sess.24.c.8

Pæni-

Pœnitentiarius deputatus ad audiendum confeßiones in visitatione, est examinandus a Visitatore. Cap. XVI.

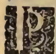

On solùm autem parrochus in uisitatione est uisitandus, atque examinandus, uerùmetiam & ipse pœnitentiarius est in uisitatione ab Episcopo multum examinandus, an uidelicet suum officium solicitè, deuotè, & assiduè præstet, ornatus omni modesta, honestatem, & uenerationem prçseferendo: ac de eius uita, moribus, & qualitatibus, inquiratur. ut quã aliis paratus est prçstare, ipse in se puritatẽ cõscientiç habeat; & non ad aliud intẽdat, nisi munus suũ exercere pro gloria Dei, & ad salutẽ animarũ, quarũ cura admodũ difficilis est, propter dãnum, quod imminet, si minus bene (quod absit) administretur, & ubi periculum maius intenditur, ibi dicit Greg. proculdubio est plenius consulendum.

De Pœnitentiario, & eius qualitatibus. Supra libr. I. Tract. 3. c. 4

c. ubi, de elect. in 6.

Episcopus visitans Sacramentum Eucharistiæ, quænam docere debet fideles. Cap. XVII.

Oterit diligens Episcopus, priusquam sanctissimum Eucharistiç sacramentum uisitet, benè prius suum informare populum ibi existentem, uidelicet, hanc de hoc augustissimo Sacramento debere firmiter tenere doctrinam, scilicet quam sancti patres Conc. Triden. ac maiores etiã omnes docuerunt, quamq; nunc Catholica Ecclesia, etiam a Christo Iesu Domino nostro, & ab eius Apostolis, atque a Spiritusancto illis omnem ueritatem indies suggerẽte edocta retinet, quamq; ad finem usque seculi consummabit. Pro certo enim tenet, & profitetur in almo sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramẽto, Dominũ Iesum Christum uerum Deum, atque hominem, uerè, realiter, atque substantialiter, sub speciebus illarum rerum sensibilium contineri. Instruendusq; est clerus, & populus etiam, in hoc Sacramento, non esse alterationem corporis Christi, sed accidentium; quia panis conuertitur in corpus Christi. Per consecrationem enim panis, & uini, fit conuersio

Sess. 13. c. 1

Sess. 13. c. 5

de cõsecr. dist. 2. c. panis.

totius substantiæ panis, in substātiam corporis Domini nostri, & totius substantiæ uini in substātiam eius sanguinis. Sic enim confessa est nostra sancta mater Ecclesia in Conc. Trid.

Sess. 13. c. 4

Eucharistia, qualiter custodienda, retinendave sit. Cap. XVIII.

Card. Borr. in 2. par. act. ecc. Mediol.

Rocuret etiam dominus Visitator, ut sacratissimum Christi corpus admodum honorificè custodiatur, utq; locus sit ei multum decens ac eminens, utq; tabernaculum cum cruce in summitate eius sit benè firmū, ac ex omni parte clausum, ut nec foramen etiam minimum pateat; sitq; bene reconditum, claueq; semper clausū; quiq; clauem detinet, sit presbyter, uel aliquis alius sufficiens, & Deum timens. Neque permittat Visitator tabernaculum consistere in loco humido, faciatq; illud esse honorificum cum ueste serica interiori, & exteriori, & cum uase aureo, seu argenteo, & corporali benedicto in pyxide ad retinendum Sacramētum; & cum cooperimento simili serico, iuxta facultates Ecclesiæ. Quolibet autem octauo die renouetur Sacramentum, hoc est, iuxta Synodum Bituntinā, quinta feria, eo inquam die, quo primum a Domino nostro Iesu Christo confectum est, ne aliqua in ipso corruptio generetur, & antiquum sumatur. Inhibeat etiam Episcopus, ne in tabernaculo sanctæ Eucharistię aliquid aliud omninò detineatur, nec alia sacramenta, quę in alio loco honesto retinenda sunt.

Foris, & intus ornatum sit tabernaculū.

Mutatio sacramenti in octauo die fienda.

Eucharistiam incautè remittens, qua pœna puniri debet. Cap. XIX.

c. 1. de custod. euchar.

T si quis Eucharistiæ custos sua incuria, & incautè eam dimiserit, iuxta sacrorum Canonum sanctiones puniatur suspensione trium mensium ab officio. cap. fanè. de celeb. miss. Et si maior fuerit culpa, aut negligentia, maior etiam detur pœna, addendo, uel minuendo, secundum causam facti, & sic arbitraria pœna. c. de caus. de off. del.

l. quod §. pœnę. ff. de his, q. not. infam.

Lampas

Lampas ardens ante Sacramentum Eucharistiæ esse debet. Cap. XX.

Vrare insuper oportet Episcopum uisitatorem, ut continuè lampas sit ardens ante sanctissimum Eucharistiæ sacramẽtum, hoc est die, noctéque, interdiuque, ac semper propter reuerentiam sanctissimi Sacramenti; ut ingredientes Ecclesiam sciant, ubinã primùm adorare debeant præsentiam Saluatoris nostri, quia sic fideles adorando tam admirandum Sacramentum, recolunt beneficium Christi nobis collatum. Vnde cuius donum, uel munus frequentius aspicitur, eiusdem memoria strictius retinetur.

Eucharistia ad infirmos portari debet. Cap. XXI.

On ab re etiam, sed maxima cum pietate, sanctitateque institutum ipsam Eucharistiam ad infirmos honorificè deferri posse, quo casu prouideat presbyter eã deferre habitu decenti, superposito mundo uelamine, ac cum su perpelliceo lumine precedente; cum omni reuerentia, & hono re, uultu demisso ante pectus, similiter cum uase argenteo, uel saltem in calice uelo serico coperto, nõ tamen in uase uitreo. Deferanturq; duæ particulæ, ut in regressu ab omnibus adoretur, cum pallio, seu turriolo honesto, precedente campanula, (canetis.n. dicit lex, tubis super holocaustis, & pacificis uictimis) ac lanterna, ut cuncti genu flectant. Et si ex copia infirmorum (ut mihi hic Romæ obtigit nudiustertius habere, maximè milites) omnes particulæ ministratę fuerint, ut nulla remãserit, redeat tunc præsbyter sine solemnitate, & ueste, ne popu lus ex ignorantia adoret tabernaculum. Deferat autem hanc sacram Eucharistiam solus Sacerdos, uel necessitate urgente, uel stante Sacerdotis absentia, deferat Diaconus; quamquàm Christus hoc officium committi uoluit solis præsbyteris, ut su mant, & dent ceteris. Pro quorum uerborum intelligentia, uide quæ dixi, dum illa uerba exposui. Habeatq; etiam Sacerdos clericum, qui cum eo ministrante, orationes, & preces recitet.

Sess.3.c.6.& c. sane.de celeb. miss.

Gul.Lin ratio. lib.4. c.41.

Num.c.10.

eod.c.sane, de celeb.miss.

De cons.di.2. c.Peruenit.

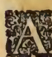
93.dist.presen te.

Auctor alibi.

Poterit etiam ordinarius,si videbitur,dare operam ad introducendam societatem corporis Christi. Nec examinari prætermittatur Sacerdos ab Episcopo,quę cerimoniæ,qui ritus,quęue etiam preces obseruentur circa infirmum,ad hoc, ut omne uanum,& superuacaneum tollatur.

Sup.lib.1.tra. 3.c.12

Chrisma debet singulis annis confici. Cap. XXII.

Nte omnia dominus Visitator circa Chrisma hoc obseruet. Quærat,an confectum sit illo anno Chrisma, & an singulis annis per Episcopum conficiatur in die Cœnæ Domini. Docuit enim Dominus noster Iesus Christus in illa die,postquàm cœnauit cum discipulis suis,& lauit pedes eorum, Chrisma conficere: nam sicut ipsius diei solemnitas per singulos annos celebratur,ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est,de anno in annum renouāda. Vetus autem Chrisma cremandū est;sic enim a sanctis Apostolis, & successoribus accepimus, sic sancta Rom. quoque Ecclesia, & Antiochena a tempore Apostolorum custodit. Hoc etiam & Hierosolymitanorum, & Ephesinorū tenet Ecclesia, in quibus Apostoli præsidentes docuerunt,& uetus chrisma incendi in Sanctis Ecclesiis, & amplius quàm uno anno uti nō permiserunt. Et ex supradicto Chrismate posteà benedicantur fontes baptismales,calices,patenę,consecrentur Ecclesia,altaria,pueri in fronte,Episcopi in capite,& manus.

Ioann.13

ca. In his, de conf.dist.3. c.omni tempore, de consecr.dist.4

Gullielm. in Rationali.ca. 8.lib.1.

Visitator paratus ad visitandum cætera olea sancta, quid quærere,& aduertere debeat. Cap.XXIII.

T circa cætera olea sancta, qualia sunt oleum Cathecumenorum,quo baptizandi in pectore unguntur,in scapulisque, & Sacerdotum manus, cùm sacerdotij officium accipiunt. Et oleum infirmorum,quo in mortis periculo cōstitutis utitur sancta Dei Ecclesia,id principaliter examinet Episcopus,vtrùmnam aliquis Sacerdos (extra casum necessitatis)ueteri oleo usus sit; nam pro tantæ temeritatis ausu in

c.Deinde, de consecr.dist.4

c.Vno,de sac. unct.

in suipsius damnationem profert sententiam, quia fuit contra antiquissimam sanctę Ecclesiæ constitutionem. Item roget Episcopus, an pro precio illud alicui exhibuit. An per semetipsum a proprio Episcopo illud capiat, uel saltem per alium eiusdem ordinis, án uerò per minorem clericum; nam precio conferens tale sacramentum, & non per seipsum Sacerdos, sed per alium eiusdẽ ordinis accipiẽs, grauissimè punitur. Et propterea aduertendum est multum uisitatori, ut quorundã sacristarum detestandus abusus tollatur, qui Archipræsbiteris, plebanis, cæterisq; de prouincia, seu diœcesi, accedentibus per pueros pro oleo sancto, nisi ouis allatis eis, & pecunia, aut altero simplici oleo non concedunt: quod non sine diligenti reformatione relinquendum est. Aspiciat etiam diligens Visitator, in quibus prædictum oleum uasis asseruetur, prouideat, ut sint (si facultates Ecclesiæ suppetunt) argentea, uel saltem, si non suppetunt, stannea, bene coperta, & cum sua inscriptione olei, quod in unoquoque uasculo continetur, ne in administratione confusio generetur, errorque succedat, ut unum pro alio administretur. Item in loco honesto, & decenti reponantur, non tamen in tabernaculo sanctæ Eucharistię, ubi nihil, præter eam, stare debet. Item non consentiat Visitator tria uása stare unita, sed uas olei infirmorum omnino separatum ab alijs; potest tamen fieri uasa chrismatis, & olei cathecumenorum esse iuncta cum bombice mixtim cum oleo, quæ tamen teneantur debita cum solennitate, omni macula expurgata, & sub clauibus fideliter custodita: Quòd si prædictorum uasorum præpositus sordidum, & indecens quidpiam in eis accidere sua culpa permiserit, grauiter puniatur ad arbitrium visitatoris, ut sanctę pręcipiunt Pontificum sanctiones.

glo. in c. quoniam, de sent. exco, in 6. c. si quis de alio, de cons. dist. 4

c. omni temp. de cons. dist. 4

c. 1. q. 3. c. Ecclesia.

c. præsb. de cõsec. dist. 4.

Vasa, qualia esse debent oleorum sanct.

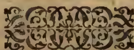
c. 1. de custod. Euchar.

DE

DE VISITATIONIBVS ECCLESIÆ NON CVRATAE, NECNON ET EXEMPTAE,

Et personarum exemptarum, ac etiam commendæ: *Necnon & commendatariorum, ac demum, & patronatæ Ecclesiæ, & de ordinandis in eisdem.*

Tractatus Quintus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Quinti Tractatus.

Com-

Visitatio in beneficijs simplicibus in quibus uersari debeat. Cap. I.

Vanquam visitationum scopus (ut etiam superiori libro diximus) sit præcipuè introductus ad populi instructionem propter animarum salutem, quam Dominus noster Iesus Christus sitiens, descendit de cœlis, & exinaniuit se, formam serui accipiens, carnem humanam assumere dignatus est; ut in eo sacra, orthodoxaq; doctrina, expulsis hęresibus, introducatur, boni mores consetuentur,

De beneficiis simplicibus. c.3.tract.1.

Ioann.1.

tur,

1.Timoth.1 tur,& praui corripiantur,& cohortationibus,admonitionibus omnes ad religionem,& pacem, atq; innocentiam (prout fuit etiam mens Conc.Trid.) accendantur,& propter hoc non defuerint,qui dixerint,ac iudicarint in Ecclesiis nō curatis,& simplicibus, uel ruralibus beneficiis,non esse necessariam huiusmodi uisitationem,atque sacram,& orthodoxam doctrinā; oppositum tamen,reiecta omnino illorum talium sententia, decretum fuit,ac obtinuit; nempè quòd & in ipsis etiam non curatis Ecclesiis cadat profectò, ac necessaria sit Episcopi uisitatio: Siquidem Episcopi diligentia nedum ad maiores,sed etiā circa minores Ecclesias uertenda est; ut uideat, prout etiam fatur sacrum Con.Tridentinum,ubi, & in quibus prouidendū est de spectantibus ad cultum diuinum,non tantum in iam dictis Ecclesiis, sed etiam in uisitatione harum Ecclesiarum non curatarum,& simplicium beneficiorum.Proinde & in istis etiā diligentes erunt faciendæ interrogationes,& inquisitiones,de nomine,& titulo Ecclesiæ,eiusq; etiam beneficij. Quis Ecclesiam fundauit. Quo tempore, & quantum est, quod est istius beneficij beneficiatus,si saltem post primam tonsuram; a quo habet institutionem. Ad quem spectet.Si in fundatione adfuit consensus Episcopi; Si libera est Ecclesia, uel in se habet aliquod onus, aliquem censum: Quomodo se habet Rector in sui regimine: Si in necessariis ei subuenit, si patitur occupari bona,seu censum illius,si celebrat diuina,saltem in festis tituli, sicq; officium,seu canonicas horas, ac horarios psalmos soluat. De qualitate item reddituum quærat,in quibus consistant: Si sunt descripti in communi Ecclesię inuentario: quomodo dispensentur: Si possessiones, cęteraq; bona rectè gubernētur: uideatq; ne aliquid prædictorum sit alienatum cōtra formam sacrorum Canonum. De pauimentis,ędificiisq; oculatè inspiciat: si adsunt patroni,si sunt extra muros ciuitatis ędificatę Ecclesiæ: si sunt collapsæ eædē,& nequeunt instaurari,uniat eas, & cum aliis transferat,prout ex loci qualitate apparebit, & uisitantis prudentia iudicabit. Bullæ quoque beneficiati illius reuideantur, & post diligentem earum recognitionem registrētur per notarium suum, quēm secum duxit ad uisitandum.

Sess.24.c.13

c.Episc.10.q.1
c.Romana.de censib.in 6

Sess.21.c.8

Rector simplicis beneficiis, de quibus examinandus.

Non

Non item patiatur Visitator aliquid prophanum, sordidumve iuxta ipsas Ecclesias fieri. Itaque hæc supradicta visitatio ab Episcopo est omninò facienda; nec quis potest se tueri, aut ullatenus euadere, quo minus uisitetur; cum sic statutum sit a sanctis sanctorum Conciliorum patribus. Sess.7.c.8

Quid aliud in visitando Episcopus debeat circa huiusmodi beneficia aduertere. Cap. II.

QVoniam autem expressio uniuscuiusque beneficij facienda est in impetratione ad beneficium, secundum Honorij dispositionem; ideò quando Episcopus uisitabit prædicta beneficia, oculatè cernat, si in interpretatione mentio facta sit alterius beneficij, licèt exigui, in Curia Romana impetrati, quod nunc habet; nam si tacuerit, nulla suffragatur ei impetratio facta; illudq; beneficium uacare dicitur, ipseq; intrusus est, nec fructus suos quouis modo facit, quia debet de omnibus mentionem facere, sicuti de multis aliis: nisi tamen de motu proprio, non ad alterius petitionem esset facta concessio facta; quæ clausula, uitium subreptionis tollit. Est autem beneficium, secundum glosam, nomen largum, comprehendens multa, ut canoniam, præbendã, dignitatem, personatum, officium, Ecclesiam, vicariam, prestimonium, pensionem ad uitam assignatam pro titulo, beneficium de mensa, terras beneficiales, quæ sunt sine altari, & sine titulo. Nam hoc nomen, beneficium, de sui natura est, amplecti maiora, & minora beneficia, imò & Episcopatũ, secundum aliquos. Quænam autem ætas requiratur ad obtinendum simplicia beneficia, omissa illa, quæ antiquitus sufficiebat, quæ erat tantùm septem annorum, supra a nobis fuit dictum de mente Concilij Tridentini: nempè quod quatuordecim annorum esse debent, qui talia impetrare properant. Quare cùm uacat aliquod tale beneficium, statim Episcopus debet illud conferre idoneis personis; si in eius mense concesso contigerit uacare, iuxta dispositionem regularum; uel ex alternatiua mensium concessa personaliter residentibus tantum: & a die habitæ no-

c.si proponente, de rescript.

d.c. proponente, per glos.c. si motu.de pręben.in 6

In extrauag. exerabilis, de præben.& dignit.

Conc. Trid. sess.5.c.1

c.si hi.de confess.lib.6

c.si eo tempore.de rescript. in 6.

ca. super ord. de præben.

Lib.1.Tract.4 c.16

cap.nullis, de concess. pręb.

ca.fin.de supplen. neglig. c. quia sæpe, de elec.in 6. c.si propter.de rescr.

titiæ vacationis intra 6.menses, aliter postea facta collatio non tenet. Fructus autem interim currentes, uel in utilitatem Ecclesiæ expendi debent; uel successori fideliter asseruandi sunt; dummodo ex priuilegio aliter non sit statutum.

Ecclesiæ exemptæ, a quo Episcopo visitentur. *Cap.* *III.*

De Ecclesiis exemptis uisitandis. Sess.7.c 8 Sess.24.c.9 Episcopus habet ius uisitãdi exẽptas Ecclesias.

Vm secundum Concilium Tridentinum quamoptimè ordinatum esse reperiatur, nullam nempe Ecclesiam esse ita exemptã, seu nullam esse exemptionem Ecclesiæ concessam tanti effectus, ut Episcopus huiusmodi Ecclesiam, siue Ecclesias exemptas non uisitet, etiam tanquam sedis Apostolicæ auctoritate delegatus; etiam quòd beneficiati resideant in Curia Romana, uel in familiaritate Dominorum Cardinalium existant: ideò licet non intuitu dictæ residentiæ, seu existentiæ, tamen respectu ipsarum Ecclesiarum, & ipsorum beneficiorum quocunque priuilegio non obstante, uisitabit ordinarius eas, ac ipsa loca; quia maius dicitur priuilegium visitationis, quàm familiaritatis; & maior est fauor Ecclesiarum, ex quarum cultu honor Deo debitus impenditur; & de istis Ecclesijs exemptis supra etiam diximus. Idem de Ecclesiis, quæ nullius diœcesis esse dicuntur, dicendum est, quòd scilicet uisitari debent ab Episcopo uiciniori, cuius cathedralis Ecclesia proximior est. Et si dubium existat, quis sit uicinior Episcopus, in Concilio prouinciali debet fieri electio a Prælato illius loci auctoritate Sedis Apostolicæ de aliqua persona idonea, a qua ipsæ Ecclesiæ nullius diœcesis uisitentur; non obstantibus quibuscunque, iuxta Concilij Tridentini decreta, etiam alicuius præscriptionis tuitione.

Conc.Tridẽt. sess.24.c.11. Priuilegiorũ, & exemptionũ abrogatio.

li.1.tra.4.c.35 Ecclesiæ, quæ dicuntur nullius diœcesis, a quo Episcopo uisitentur.

Sess.6.c.4 Sess.7.c.8. Sess.21.c.8

Per-

Personæ exemptæ qualiter uisitentur ab Episcopo. Cap. IIII.

PОrrò personas item exemptas idem Episcopus circa visitationem, & correctionem uisitabit; ijsdem nulla suffragante; etiam Sedis Apostolicę exemptione, a quocunque titulo Protonotariatus, Acolytatus, Comitis Palatini, capellani regis, aut alijs huiusmodi non obstantibus. Quinimo etiam habentes certum Iudicem a sede Apostolica, uel extra Monasterium, quod etiam supra diximus, degentes in ciuilibus causis mercedum, & miserabilium personarum, Episcopo loci omnes subiecti, ac coram ipso conueniendi sunt, secundum sępe citatum Concilium. quod & ratione delicti etiam hoc intelligendum est, scilicet quod coram ordinario conueniendi sunt tales; similiter differentias ortas de præcedentia inter dictas personas exemptas, iudicabit, & componet; quando aliquo casu in processionibus, aut in aliis generalibus actibus, ad quę tenentur exempti omninò accedere, suborirentur. Exceptis tamen exemptis uiuentibus perpetuò in strictiori clausura. Et tam de exemptis ab Episcopo, quàm etiam à Papa intelligimus.

c. cum capella de priuil. Seff. 24. c. 11

lib. 1. tr. 4. c. 6.

Auctoritas ordinarij in exēptos.

Seff. 7. c. 14

c. 1. de priuil. in 6.

Exēpti tenentur uenire ad processiones.

Conc. Tridēt. seff. 25. de Regul. c. 13

Ecclesiæ curatæ, seu personis curatis exemptis præest Episcopus. Cap. V.

NOn solùm autem non curatæ Ecclesię ueniunt uisitandę ab Episcopo, uerum & curatę etiam exemptę, similiter & personę earum exemptæ. Nec sub quibusuis exemptionibus fuerit concessa exemptio Ecclesiæ, siue personis, obstabit, quominus, per ipsam Episcopus non possit visitare pręsbyteros curam animarum habentes. Ipsi enim curati præsbyteri circa ipsam curam cum eorundem parrochianis Episcopo omnino subsunt, ac ab ipso etiam consequenter uisitantur, imò & corriguntur. nec minus ipsi exempti possunt sub prætextu exceptionis alicui curam animarum committere sine licentia Episc. quod & optimè sancitum est a Conc. Trid.

Cura animarum exempta debet uisitari ab Episcopo.

c. per exēptionem, de priu. in 6.

Seff. 25. de regu. c. 12

Exemptio non liberat a visitatione, circa Sacramentorum administrationem. Cap. VI.

Ec minus etiam obstare potest queuis generalis exemptio concessa a Sede Apostolica loco, uel personę data: nempe ut dum tractatur de cura animarum, ubi est; & de administratione sacramentorũ. Quin Episcopus & locum, & personam circa iam dictam animarum curam, & sacramentorum administrationem uisitare possit, iuxta decretum iam dicti Concilij: Cùm Episcopus habeat regimen omnium animarum suæ diœcesis, ut exinde ipse dicatur caput.

e. per exẽptionem, de priu. in 6. Sess. 7. c. 8 Sess. 21. c. 8

Exempti possunt cogi ab Episcopo ad ostendendum ei titulum suæ exemptionis. Cap. VII.

Ec tamen omittat Episcopus astringere prętendentes exẽptionem, ad ostẽdendum sibi infra statutum legitimum tempus titulum exemptionis, in loco tamen congruo, & securo. Nam ex iuris dispositione omnes de dięcesi, Episcopo dicuntur esse subiecti, & omnis ei dicitur subiectus. Obseruabit igitur Episcopus exemptionem concessam a sede Apostolica. Videns ne ipsi exempti abutantur priuilegijs ipsis concessis in aliorum scandalum, & propriarum animarum perditionem, quia sic non eis prodessent. Nullatenus tamen præsumat Episcopus contraire exemptionibus huiusmodi; nam inferiores non possunt de causis superiorum cognoscere, sed eis reuerentiam tribuere debent.

Exempti tenẽtur ostendere priuilegia suæ exemptionis, c. cũ personæ, de priu. in 6. c. cũ uenerab. de excep.

l. potioris. C. de off. rec. pro.

Exempti, propter quid possint conueniri. Cap. VIII.

NOn tamen propter exemptionem datam a Papa, seu a superiore, seu a Principe, licèt particulari priuilegio sit ampla, liberatur quis exemptus, quin ratione delicti, aut respectu rei sitę conueniri possit, & cognosci ab ordinario, & ratione ipsorum, & delictorum, & rei (inquam) sitæ cõtra eos procedi ex constitutione generali Concilij Lugdunensis. Nõ enim uoluerunt superiores cõcedentes hoc tale priuilegiũ, ut exinde delicta committerentur, nec talis eorum fuit intentio. Vnde quamuis mendicantes, & alij monachi exempti, delinquentes capti per Episcopũ, non possint aliàs, secundum doctores, excommunicationem incurrere, potest tamen præfigere tempus superiori eorum, ut eos seuerè puniat. Sin minus a suo superiore non fuerint puniti, eosdem delinquentes puniet Episcopus. Quare clarum euadit, quam iurisdictionem habeat Episcopus in ipsos exemptos. nam etsi non possit punire delinquentes, potest tamen ipsos declarare delinquẽtes. Et quotiens de fuga exempti delinquentis timetur, potest ordinarius illum saltem capere, & mittere ad superiores. Et si superiores negligunt corrigere, possunt ordinarij locorum procedere, iuxta constitutionem Conc. Lateran. sub Leo. X. Et hoc, quod supra diximus, uidetur extendendum esse etiam, & ampliandum ad omnes exemptos delinquentes Prothonotarios, Acolytos, Comites Palatinos, capellanosq; etiam regios, necnon & familiares Dominorum Cardinalium, qui respectu beneficiorum subsunt ordinariis.

c. volentes, de priuil. in 6

Monachi, & exẽpti uti delinquent spu niantur.

In cle. frequẽs de excess. prę l.

Conc. Tridẽt. sess. 25. c. 14

Sess. 10. uers. in eod.

Conc. Tridẽt. sess. 24 c. 11.

c. cũ capellæ, de priuil.

Sess. 6. c. 3

Episcopus habet ius visitandi Ecclesias commendatas. Cap. IX.

On solum autem Episcopus uisitandi Ecclesias non curatas, & exemptas, ac earum personas auctoritatem a sacrosanctò Concil. Tridentino habet, uerũ etiam & commẽdata beneficia eodem iure uisitat.

De commendis, & commẽdatariis.

Hu-

Huiusmodi ergò commendatas Ecclesias curatas,& non curatas,seu alia quæcunque beneficia commendata siue ad tẽpus, siue in perpetuum (est enim commenda duplex,s.perpetua, & temporalis; prima, tam de curatis, quàm non curatis beneficiis perpetuò in persona conceditur: temporalis uerò conceditur ad tempus a Papa determinatum) iure ordinario uisitabit Episcopus; & ubi tali iure non potest, supplebit tanquàm delegatus Sedis Apostolicæ, uisitans monasteria, abbatias, prioratus,prępositurasque,in quibus deest regularis obseruantia,& regularia etiam qualitercunque commendata, per decisionem sacrosancti Concilij Tridentini,quæ incipit: Quæcunque,& per alteram eiusdem,quæ incipit: Abbates.

Commẽda est temporalis,& perpetua.

Sess.21.c.8.

Sess.25.c.20

Ecclesia parrochialis,cui in commendam est concedenda. Cap. X.

VNde Episcopus visitans, uideat si Ecclesia parrochialis est commendata,cui sit commendata; ut non,nisi cõstituto in ætate (prout dictum est supra) legitima.s. & annorum uigintiquinque,& in ordine sacerdotali,iuxta Decretal.quæ incipit: Licèt Canon. Nec iuuat unum sine alio,quia ille textus utrunque requirit copulatiuè & ætatem 25. ann. & sacerdotium. Dispensare autem ad quodlibet ipsorum respectu ætatis 25. annorum de sacerdotio, & Ecclesia parrochiali, ad solum Papam pertinet,non autem ad Episcopum,per dictã sanctionem: licèt canon.& per alteram,quæ inc.Permittimus.

lib.1.tract.4. c.6.& 7

c.licet canon. de elec.in 6

gl.in c.ei cui, de præb. in 6.

gl. in clem. 1. de off. Vica.

c. Permitt. de æt.& qual.li.6

Commendas plures curatas habere quis non debet, & eas qualiter dimittere teneatur. Cap. XI.

VNnus autem duas parrochiales habere in commendã, seu duo beneficia curata non potest. Nam quemadmodum incompatibilitas inducitur ex duabus Ecclesiis parrochialibus,secundum dispositionem Concil. Lateran. & postmodum Innocentij,ita per duas curatas Ecclesias commendatas; & certa est ratio,quia commendare Ecclesiam non est

c. cum iniunctis, de elec.

c. de mult. de præb.

est remouere statum Ecclesiæ, aut mutare qualitates, ut curam animarum, residentiam, & onera. Et ideò in impetratione alterius curati beneficij facienda est mentio de alio commendato. Vnde propterea bene disposuit Innocent. in dicta Decr. de multa. præcipiens, ut una retenta, alteram infra sex menses relinquere habeat necesse, etiam quòd fuerit sub nomine commendæ perpetuæ. Quod & Conc. Trident. etiam aduertit; & nos supra diximus in primo lib. aliàs ipso iure priuatus existit. Et ideò uidendum est a uisitatore, si quis adhuc possideat, nõ facta dimissione; & si dimiserit, & fecerit intra tempus assignatum ab eodem Concilio, licèt propter necessitatem, quæ non habet legem, antiquo iure, & utilitatem Ecclesię, & etiam personarum permittebatur. Hęc enim duo, necessitas, & utilitas dispensationem solent inducere.

Ne liceat plus una habere ecclesias.

Sess. 7. c. 2. & Sess. 24. c. 17. L. 1. tr. 5. c. 21 gl. in c. nemo deinceps, de elec. in 6 l. rem legatã. ff. de adi. leg. c. 1. de cle. nõ resid. in 6. cap. quæris. de æt. & qual.

Visitatio eo modo fit commendato, quod & ipsi Parrocho.
Cap. XII.

NEc absimilis quidem esse debet commendati uisitatio ab ea, quæ solet fieri parrocho. In qua si quidem commendati uisitatione inquiritur, si cura animarum est annexa: si fideliter exerceatur: & quæ renouatione, & restauratione indigent, reficiantur etiam per fructuum sequestrationẽ, & si qua debita obsequia rectè adimpleantur. Et si forsan inibi uiget regularis obseruantia, tunc Episcopus paternè moneat superiores regulares, ut iuxta regularia statuta debitam uiuendi rationem obseruent, & obseruari faciant. aliàs, si infra sex menses moniti non fecerint, ipse Episcopus, tanquam Apostolicę sedis delegatus uisitabit, & corriget, nullis in contrarium obstantibus priuilegiis, appellationibus, aut exemptionibus. Item inquirat si sacramenta fidelibus administrentur, utq; cura ipsorum parrochianorum non negligatur; prouideaturq; in his, quę sunt de necessitate, & utilitate ipsius Ecclesię, suo regimini commendatę, & generaliter de omnibus, ut diximus sup. de parrocho in anteced. tract.

Conc. Tridẽt. sess. 21. c. 8

Sess. 21. c. 8

Sup. eo. li. tr. 4 per totum.

Commendatarij non debent diminuere cultum diuinum, aut mutare solitum statum ipsius Ecclesiæ.
Cap. XIII.

Abb. in c. quẽdam, de elect.

INsuper uidendum est, ne sit mutatus status ipsius Ecclesiæ commendatæ, nec sit diminutus cultus diuinus solitus exerceri: & hoc est admodum necessarium. Nam cùm Ecclesia fuerit subiecta, & commendata pleno iure, tunc est in spiritualibus, & temporalibus data administratio. Olim enim solebant Commendatarij parum solliciti esse de Ecclesiis commendatis, nec ibi diuina celebrare, aut celebrari curabant, sed fructus recolligere: sed nunc hodie cessant hæc incommoda ex reformatione facta per Concil. Trid. & confirmata indies per summos Pontifices. Ideò per uisitationem Episcopi facienda est debita, & diligens prouisio.

Sess. 21. c. 8

Commendatarius tenetur facere professionem fidei.
Cap. XIIII.

HOc item nullatenus omittat Episcopus uisitans, ut cognoscat, si ipsi Commendatarij, quicunque fuerint, & de quibuscunque Ecclesiis in commendam prouisi. cuiuscunque ordinis, & militiarum, seu quocunque alio titulo, fecerint publicam fidei professionem, iuxta decreta Con. Trid. necnon & bullam Pij quarti.

Sess. 25. c. 2

Episcopus an possit commendare Ecclesiam, & infra quantum tempus, & quoto tempore duret.
Cap. XV.

CErtum est, quòd illæ Ecclesiæ, quę sunt cum dignitate mitræ, & baculi pastoralis; & quæ sæpenumero dantur in commendam, a solo Papa conceduntur in titulum, non autem ab Episcopo, ut refert Abbas in c. si constiterit, de accusation. Potest tamen Episcopus Ecclesiam aliquam commendare ad sex menses, dummodo hoc faciat

c. si constituerit, de accus. num. 12

faciat infra terminum semestris sibi spectantis; & hoc facit iure ordinario, ut concludunt Doctores in cap. nemo deinceps. quibus sex mensibus finitis, quando commendat ad tempus, iure suo se amplius non intromittet, quia ius suum dicitur expirasse; ut ibidem concludit gl. fin. & de tali prouisione, seu commenda, quousque a superiore prouidebitur, habemus decisionem apud Conc. Trid. ubi loquitur de Vicaria, ponendo Vicarium in Ecclesia uacante.

de elect. lib. 6

c. nemo deinceps, de elect. in 6

Sess. 24 c. 8

Patroni sunt uocandi, cùm Ecclesia confertur in commendam. Cap. XVI.

SEd certè cùm Ecclesia in commendam confertur, uocandi sunt patroni si in ea adsunt, uel alij, quorum interesse potest prætendi: nam profecto hoc rationi cõgruum est, ne ius competens ipsis auferatur ab eis inauditis, & irrequisitis, cùm Ecclesia sit cultrix iustitiæ.

gl. in ver. commendare, in d. c. nemo, de elec. in 6

c. 1. de alie. fe.

Episcopus, cùm uisitat Ecclesias patronatas, de quibus debet se informare. Cap. XVII.

QVicunque autem Episcopus, aut alius Visitator uisitare uoluerit patronatam Ecclesiam, siue iuspatronatus, quod est auctoritas quædam, seu ius præeminentiæ, honorisve, cõpetens alicui in Ecclesia propter fundationem, dotationem, & constructionem in præsentatione Rectoris, & in aliis huiusmodi, ex gratia concessum, In primis aspiciat, quomodo in huiusmodi patronata Ecclesia patroni se intromiserint, habendo iuspatronatus; quod aliter habere non licet, nisi ex modis prædictis, scilicet fundatione, dotatione, & constructione; aut cum erecta erit Ecclesia, & non habet dotem competentem, & sufficientem, quis de suis propriis patrimonialibus bonis dotauerit eam, aut etiam cùm Papa dominus omnium Ecclesiarum aliquam Ecclesiam, uel plures concedit alicui in vim iuspatronatus, ut Regibus, Principibus, & aliis dignis, & magnis uiris de Sede

De Ecclesiis patronatis, & ordinandis in eisdem.

Ius patronatus quid est.

c. nobis, de iurepatron.

Ius patronatus ubi constituatur.

Conc. Tridét. sess. 14. c. 12.

Apoſtolica benemerentibus: alio modo obtinere,& impetrare nemo poterit. Idq; inſuper diligentiſſimè aduertat uiſitãs, ne bona ipſarum Eccleſiarum patronatarum ſint occupata, & vſurpata per patronum,vel impedita,quominus ab iis,ad quos pertinent,recipiantur. nam anathemati eſt innexus,ſeu innodatus,quouſque integrè non reſtituerit,& abſolutionem a Romano Pontifice obtinuerit; ac etiam priuatus exiſtit ipſo iure patronatus per latam deciſionem Conc.Tridentini,quod etiã ſupra dictum eſt. Et eſt additum hoc dictum in bulla maiori ſanctiſſimi D.N. Gregorij XIII. Quod item intelligendum eſt,ſi iuspatronatus trãslatum etiam fuerit titulo uenditionis, aut alio contra canonicas ſanctiones; quia dicta priuatione, excommunicationeque,ac interdicto irretitur talis. Adaperiat item Epiſcopus ad hoc oculos,dum uiſitat: quia frequenter viſum eſt,uel propter importunitatem patronorũ, uel alia ex cauſa,Eccleſiis patronatis uniri aliquas Eccleſias liberas, ſeu beneficia libera,ut deinde ſub natura iuriſpatronatus beneficiorum exiſterent. Videat ergo Epiſcopus, ſi plenarium ſortita ſit effectum: quòd ſi adhuc non eſt ſecutus effectus,infringat,& irritas declaret ipſas uniones, ut per ſubreptionem obtentas,ne amodo fiant. Sed libera remaneant beneficia,cùm uacant,conferat, non obſtantibus quibuſcunque,etiam quòd fieret conceſſio Apoſtolica auctoritate. Et ſi a quadraginta annis factas inuenerit,& effectum fuerint ipſa ſortita, item reuideat: & in quibus ſurreptionem, aut obreptionem inuenerit,inualidet eas,& annullet; omniaq; uiſitet,diligenter cognoſcendo de noua conſtructione,& dotatione,fraudeq; inuenta, Eccleſiam in ſuam libertatẽ reſtituat,reſtituto patrono ſi quid obtulit,citra tamen præiudicium poſſidentis, etiam ſi ad exemptos facta eſſet translatio ipſius in uim iuriſpatronatus, quia ius Epiſcopo competens diminui non poteſt. Et ſi patroni eſſent domini potentes,Communitates,& vniuerſitates,in quibus potius præſumitur,& ſuſpicatur iuſpatronatus uſurpatum, tunc non contentetur prædictis informationibus,ſed exactiorem probationem exhiberi faciat, & ultra probationẽ temporis immemorabilis, præſentationes etiã continuatas per quinquaginta

[Margin notes: Contra uſurpãtes bona eccleſiaſtica. — Seſſ.25.c.11 — Sup.lib.1.tr.4 c.43 — Seſſ.25.c.9.§. nec dictum. — Conc.Tridẽt. ſeſſ.25. c.9.§. inſuper. — Auctoritas ordinarij uniones a 40. ann. factas ſeparandi. — Sup. lib.1.tr.4 c.13 — c.cum ſeculũ. de iurepat.]

quaginta annos saltem probari faciat. Aliàs omnia in omnibus abrogata faciat declarari, ut supra etiam diximus, exceptis his, quę reseruantur; de quibus hic nunc paulò infra dicturi sumus.

Sup. lib. 1. tra. 4 c. 14. Conc. Tridēt. sess. 25. c. 9. c. mulieres. de iud. in 6.

Ecclesiæ positæ in patrimonio regum, & huiusmodi, sunt priuilegiatæ. Cap. XVIII.

SEd certè in Ecclesiis iurispatronatus regum, principumq;, iura imperij sui in suis dominijs habentium; similiter & in concessis in fauorem studiorum generalium, non seruantur ea, quæ modò diximus supra: huiusmodi enim Ecclesiæ esse immunes ab huiusmodi superiori inquisitione uidentur; cùm eas uisum sit Tridentinę Synodo inter priuilegiatas esse computandas a summo Pontifice; & in dubio ipsis non dicitur esse derogatum; cùm in multis non derogare, sed fauere quærat Sedes Apostolica. Hæc autem obiter dicta sint.

Conc. Tridēt. sess. 25. ca. 9. §. reliqui.

Patronus non potest imponere nouum onus in Ecclesia. Cap. XIX.

ITem inquirendum est, si in ipsa Ecclesia patronata adest aliquod onus, aliquave pensio, & a quo tempore. Potest enim patronus in fundatione Ecclesię, cum consensu Episcopi, pensionem sibi reseruare; uel aliam honestam apponere conditionem, ut communiter concludunt Doctores. Hoc tamen onus prædictum oportet, ut reseruatum sit tempore fundationis, & ante consecrationem ipsius Ecclesiæ; nam postea nullum potest imponi grauamen, nisi de tolerata consuetudine, de candelis dandis patrono. Vnde, ut supradicta uera esse comprobemus, audi Lucij Papę constitutionem, quæ incipit, Pręsenti decreto statuimus &c. Aduocati, siue Patroni, siue vicedomini, siue custodes, uel guardias habentes (iuspatronatus enim aliquando aduocatio, idest patrocinium; aliquando vicedominatus, idest

Reassumit tractatum de uisitatione, & annectit præsentia superioribus.

c. nobis, de iure pat.

c. præterea, el 2. de iurepatr. Iuspatronatus uariis nominibus solitū est appellari.

l.iubemus.C. de aduoc. argu.c.draconum. 89. dist. c.fin.de inst.c. generali,de elect.in 6. c.quia clerici, per gl... Abb.in c.Prętetea, nu.2.& 3.cum seq. c.gener.const. de elec.in 6.

idest uicedominus,habens disponere, & defendere in utilitatem Ecclesiæ. Aliquando custodia,idest dignitas, & præeminentia. Aliquando guardia,& ius. Aliquando frequentationis, processionisque, necnon & gratia aliquando dicitur) seu quocunque alio nomine censeantur,a grauaminibus Ecclesiarum cessare; nihilq; in ipsis præter antiquos,& moderatos redditus a locorum Episcopis institutos exigere: aut si aliud exegerint,excommunicationi subdantur, & contra imponentem est apposita poena per Gregorium X.

Patronus,quando debeat habere alimenta ab Ecclesia. Cap. XX.

INsuper circa fructuum exactionem est quoque animaduertendum,ut Ecclesia habeat necessaria in sustentatione rectoris,& prouisio facienda est in necessariis occurrentibus. Et ubi Ecclesiam abundare repertũ fuerit,& ministros necessaria sibi habere uisum fuerit,tunc patrono tamen ad inopiam uerso (non tamen ex culpa, & delictis) prouideri debet,ut alimenta pręstentur,modestè tamen,secundum Clementis constitutionem.

c.nobis,de iurepatr.

Quid aliud inquirere debeat Episcopus circa Ecclesiam patronatam. Cap. XXI.

REcognoscendi sunt etiam patroni in numero ipsorum,s.quo iure,qua portione pręsentent. Et si ad unum redactum est iuspatronatus, non potest is etiam si sit idoneus,seipsum præsentare, sed alium debet nominare ex rescripto,Per uestras,domini Innoc.Papę, cùm debeat esse differentia inter præsentantem,& pręsentatũ, & instituentem,& institutum,licèt alium compatronum possit pręsentare: nam etiam pater præsentat filium idoneum. Item bullę institutionis sunt diligenter reuidendæ,& registrandę:& a quibus sit facta pręsentatio; si in possessione iuris pręsentãdi sint iuridicè tales,ne sint prohibiti,aut priuati eo iure. Eccle-

Patronus non potest seipsũ præsentare.

c. per uestras, de iurepat.

c.fin. de inst.

c.cõsuluit.eo. tit.

siam

siam enim liberam esse, omni iusto modò procurandum est. Et ideò Religiosi, cùm dicantur mortui mundo, non habẽt ius præsentandi, sed aliis tum cedit competentibus; quibus deficientibus Ecclesia remanet libera: quamuis practici moderni uelint retineri nomine monasterij, quãdo monasterium est capax proprij in communi, siue in priuato; quod quandoque fuit iudicatum, & est uerum. Notent hic visitatores.

Præsentatus ab homine præfertur præsentato a fœmina, & quando secus. Cap. XXII.

SEd & si discordia esset inter prẹsentatos, quis debet admitti; ut quia patroni sunt duo, masculus, & fœmina, præsentatum ab homine admittet Episcopus, quia is iure debet prẹferri. Sed hoc intelligendum est, si præsentatus a masculo est idoneus; aliàs Episcopus magis idoneum a fœmina præsentatum instituere debet. Non sit tamen is præsentatus Apostata: quia prẹterquam quòd non admittitur, patronus tunc etiam priuatur ea uice iure præsentandi, ex constitutione Pauli Quarti contra Apostatas edita, de anno 1558. incipien. postquam diuina bonitas. cui similis est lex noua sanctissimi D. nostri Gregorij. 13. Pontificis maximi, de anno 1580. incipiens. In Ecclesiis, quæ est annullans collationes factas personis prohibitis propter genus, seu hæresim, aut a fide apostasiam, contra sanctiones, statuta, uel priuilegia a sede Apostolica confirmata. Postremo examinandus est status Ecclesiæ, de regimine, paramentis, ẹdificijs, reparatione; & si cura est annexa, quomodo bene exerceatur, & si beneficiatus ipse bona alienauerit, & huiusmodi de quibus, iam ad plenum supra dictum est.

Bald. in l. 1. ff. de senat.

gl. in c. pastor. & c. cũ autẽ, de iurep.

Paul. 4. Sum. Pont.

Patronata Ecclesia, in quib. uisitanda.

Ecclesia patronata si habet curam animarum, qualiter Episc. eam instituet, & cui debet Ecclesia committi. C. XXIII.

SI itaque cura animarum eisdem patronatis Ecclesiis est annexa, non obstante quòd sint patronatæ, videndum est, si ipsum ius patronatus, spectat ad

Sup. lib. 1. tr. 4 c. 6. & 9

Ec-

Ecclesiasticum,& institutio ad Episcopum; quia tunc præsentabitur, quem patronus inter digniores examinatos ab examinatoribus approbatos iudicabit. Sed quando institutio erit facienda ab alio, quàm ab Episcopo, eo casu ex dignis digniorem eligat,& illum patronus præsentet, ad quem institutio spectat, iuxta determinationem Concilij Tridentini. At si laici erunt patroni, præsentabunt patroni quem eligunt examinatũ ab Episcopo, quem, etiamsi ad inferiores spectet institutio, adhuc tamen semper ipse examinabit. Et is profectò assumendus sit idoneus ad administrationem,& curam animarum subeundam. ut reuera pastor in grege sit, non lupus inter oues, uigilare aptus, non in sopore dormitionis, nam & pastores, ut supra diximus, erant uigilantes, & custodientes uigilias noctis super gregem suum. Quare seruanda sunt circa hunc præsentatum, quæ circa parrochi officium dicta sunt supra; cùm & iste teneatur, sicut & parrochus pro suis subditis sacrificium offerre, & prędicatione uerbi Dei pascere, sacramentorumque administratione; bonorumq; item operum exemplo.

Sess. 24. c. 18. §. cum uerò.

Sess. 25. c. 9. §. quod si ad inferiores.

Supl. li. 1. tra. 4 per tot.

Sess. 23. c. 1

Episcopus, quando instituet in Ecclesia patronata sine consensu patroni. Cap. XXIIII.

Vando verò est inuenta Ecclesia uacare per quatuor menses, uel ante, propter necessitatem ipsius, propter negligentiam patronorum, uel discordias,& lites inter ipsos, aut etiam inter præsentatos, ut sæpe, ac sæpius euenit, citra præiudicium patroni in posterum de rectore (post lapsos quatuor menses) de idoneo Episcopus prouideat, quia tunc ei facultatem dant iura prouidendi. In aliis autem casibus semper patronus est requirendus,& eius consilium est amplectendum, quia ita dilexit Ecclesiam; ut ei bona sua conferret.

Nota.

c. cũ propter laicorum, de iurepat. c. cum uos, de off. ord.

Episcopus, quando possit transferre Ecclesiam patronatam.
Cap. XXV.

NEc quidem est ferendum ullatenus ab Episcopo, ubi necessitas,& scandalum imminent; ut ipse finat Ecclesias patronatas dirutas remanere, & disiectas: sed ut recuperentur,& reficiantur, operam dare ipsum oportet. At ubi ex fructibus,& redditibus reparari nequeunt, ipse Episcopus trāsferat, uocatis primò patronis in Ecclesiam matricem, uel in aliam eiusdem diœcesis, seu uiciniæ arbitrio suo. Fieri.n. ita præcipit Synodus Tridentina. Hoc autem faciat demum Episcopus,si ex fructibus,& redditibus ad quoscunque uenientibus,uel per subsidium parrochianorū restaurari non possint. Nam in primis ad hoc adhibeat diligentiam; quod & supra diximus in primo libro.

Episcoporum auctoritas in transferen. & reficien. Ecclesiis.

Sess.21.c.7

li.1.tra.4.c.22.

Instituti in beneficijs ad præsentationem laicorum, non possunt ab ijs remoueri sine auctoritate Episc.
Cap. XXVI.

REformandumq; est, quod & multi in abusum traxerunt,ut præsentatos clericos in beneficijs,capellis,altaribus,& per Episcopum admissos,& institutos, laici non audeant ad libitum remouere,sine aliquo consensu Episcoporum,contra determinationem Lateranen.Concilij.Nec enim iuri consonum est,vt laici arbitrij sui temeritate,&(quod grauius est) ducti cupiditate,præsbyteris quibuscunque absq; consensu suorum Episcoporum dent Ecclesias,uel conferant, & remoueant ad libitum; cùm nec instituere, nec destituere eos possint. Vnde si visitans in recognitione bullarum inuenerit clericum beneficiatum, & possessionem uiderit, & ipsam Ecclesiam a manu laici patroni accepisse contra canonum regulas, sine aliqua Episcopi sui institutione, seu auctoritate, grauiter in eum animaduertat,& digna per priuationem communionis animaduersione puniat; & cum perstiterit, priuet eum ministerio Ecclesiastico, & ordine, secundum determinatio-

c. in Lateran. de præben. c. inuentum. 16.q.7

c. cum laicus. de iurepat.
Clericus accipiens Ecclesiam a manu laici, qualiter puniatur.

c.preterea, de iurepat. c.relatum.eo. c. cum laicis, eod. Presentati nō possunt beneficiū resignare sine consensu Episcopi. c. Gonsaldus, 17.q.2 c.quod iu dubiū, de renūc. Pius V. nationem Concilij Lateranensis supradicti, nisi penitentia ducti patroni, primis remotis, alios præsentauerint, nō tamen ipsi clerici presentati possūt patronis beneficiū resignare, sed oportet, ut ipsimet Episcopo renuncient. Quod si quis contra fecerit, in eum canonica est exercenda ultio. Sed hodie alia regula est obseruanda, scilicet illa a Pio V. edita, de anno 1567. incipiens, officium creditæ. quæ ad reprimendum fraudem cupientium renunciare beneficijs, ne quid prohibitum committeretur, disponit, coram ordinarijs nullam resignationem beneficiorum fieri posse quouis quæsito colore, aut admitti, etiam quod fuerit patronatus laicorum, seruatis illis omnibus dispositioni Sedis Apostolicæ. Hæc tamen regula postea per eundem, dum uiuebat, Pontificem, de anno. 1568. per aliam Cōstitutionem, quæ incipit: Quanta Ecclesie, fuit in multis mo-

Causæ renunciationis beneficiorum. dificata casibus; quibus resignationes ab ordinarijs admitti potuissent; presertim eorum, qui sunt senio confecti, ualitudinarij, corpore uitiati, seu impediti, crimini obnoxij, censuris Ecclesiasticis irretiti, ex quibus uel nequeunt, uel non debent

c.nisi cum pridem, de renū. beneficio seruire; ut ingressus Religionis, & contractus matrimonij cum effectu. seruatis etiam insuper alijs per Innocentium dispositis, quæ sunt, conscientia criminis, debilitas corporis; defectus scientiæ; malitia plebis, graue scandalum, irregularitasq; personæ. Quæ omnia Visitator considerabit in visitatione, An videlicet huiusmodi renunciandi causas inueniat esse ueras, quibus resignantes moti fuerunt, ne ex suspitione unius in aliud euenisse reperiatur; cum nostris his tem-

Resignatio est duplex. poribus multi quæsiuerint non subesse ordinarijs. Considerabitque, an pura, liberaq; facta sit renunciatio, an uerò cum conditione: nam prima coram Episcopo fieri potest, secunda uerò non, nisi coram Papa, & in suis manibus. Nam ordina-

c. ex parte, de off.del. Bulle ordinū, & beneficiorū sunt registrandæ. Doct. in c.ordinarij, de off. ord. in 6 rius cum conditione accipere non potest. Oportet item Episcopum inspicere bullas omnes tam ordinum, quàm beneficiorum, eaq; registrari facere in communi libro, titulosq; omnium, & beneficiorum ostendere tenentur Beneficiati, ac ordinati; ne ordines sacri sint accepti extra tempora statuta, aut ante ætatem legitimam requisitam; uel sine literis dimissorijs

pro-

proprij Episcopi contra canonicas sanctiones Concilij Triden Sess.23.c.8.&
tini, quia suspensio ipso iure incurritur, & admistiando item 10
& irregularitas; ut demum ad priuationem beneficiorum iu-
re procedi possit; iuxta constitutionem Pij Secundi, quæ in- Pius Papa II.
cipit, Cum ex sacrorum ordinum collatione. & summatim nō
solum bullas, ac titulos, sed & collationis onera, atque pensio-
nem talium diligenter examinare debet visitator. Nam con-
ferentes, & etiam resignantes beneficia contra formam præ-
dictam Pij V. ipso iure sunt suspensi, excōmunicatique, & absol Pœna resignā
ui nullatenus possunt, nisi a summo Pontifice, per dictam Pij tium, aut con
V. regulam. Pensiones uerò non nisi cathedralibus Ecclesijs, feren. benefi-
quarum redditus excedūt summā ducat. mille, parrochialibus cia contra cō-
uerò, quæ summam ducatorum centum, secundum uerum an- stit. Pij V.
nuum ualorem, imponi debent, secundum præfatum Conc. ꝙ Sess.24.c.13
& supra diximus libro primo. Nec debent poni pensiones in c.28.tract.4
fauorem filiorum in Ecclesiis possessis ab eorum parentibus;
quia, secundum dictum Concilium, filij naturales clericorum Sess.25.c.15
non possunt in Ecclesiis ministrare, in quibus eorum pater ha-
bet beneficium. Et habens pensionem, si ordinari cupit, con-
sentiente Episcopo, eā extinguere non potest sine licentia eius
dem Episcopi: quemadmodum etiam quis beneficio renun- Beneficio re-
ciare non potest sine eius consensu. Nā sicuti ad Ecclesias obti nunciari non
nendas nemo adintrat sine licentia prælati, ita etiam eo incon- potest sine cō sensu superio-
sulto renunciat nemo; quia quando talis acceptauit beneficiū, ri.
visus est per quasi cōtractum se obligare administrationi illius c.admonet, de
beneficij. Et si aliàs facta fuerit renunciatio, canonica ultio, renunc.
idest secundum gl. in citato cap. admonet. ut excommunicatio c.si cum pridē
contra renunciantes adhibeatur. Puta, si admonitus non redie §.uerum, eod.
rit, excommunicandus erit; quanquàm habens primam tonsu gl. incōsulto.
ram, suo beneficio uidetur renunciare, faciendo contrarios
actus; ut si ea omissa se secularibus immisceat, cùm uideretur c.Ioannes. de
eam habere in uituperium ministerij Ecclesiastici. Quod idem cler. coniug.
dicendum est de delinquentibus, puta homicidis, necnō & tur Delinquentes
pibus Ecclesiarum rectoribus, & de ante decimumquartum sunt priuandi beneficiis, si-
annum initiatis prima tonsura beneficium obtinentibus, uel si cut imperiti Rectores.
beneficium est adeptum ante primam tonsuram, quæ debet Sess.14.c.7 Sess.21.c.6

X præ-

præcedere, quod ſæpenumero euenit. Vnde diligenter Epiſcopus ſcrutetur datam ordinum, & ſupplicationis ſignatæ; maximè, quando beneficium in curia eſt obtentum. nam omnium iſtorum ſupradictorum beneficia uacare declarantur per eundem Epiſcopum, aut Viſitatorem; quod & ſupra annuimus. Demum ad hoc etiam aduertendum eſt, nempe quòd admiſſis tandem renunciationibus eis ab ordinarijs, ipſa beneficia reſignata non conferantur alicui ex ſuis ordinarijs, aut conſanguineis, affinibus, familiaribusue reſignantium; ad prohibendum, ne dictę renunciationes fiant ob carnis affectum, & ne conſanguinei, & familiares hęredes quodammodo fiant beneficiorum Eccleſiæ: quod & ſacrum Concilium Tridentinum deteſtari etiam uidetur. Beneficiatus itaque uolens renunciare, debet habere unde uiuat; quod euidenter conſtare, atque approbari debet, (excępto tamen eo, qui renunciat, ut matrimonium contrahat, uel religionem ingrediatur, ſecundum prædictam Pij V. conſtitutionem) ne cogatur mendicare, quia rediret hoc utique in uituperium Eccleſiaſtici miniſterij. Caueat autem renuncians beneficio, ne quo pacto poſſeſſionem, introitus, redditus, fructus in toto, uel in parte ipſius beneficij reſignati amplius tractet, uel ſe intromittat: neque ut procurator, aut mandatatrius; nam incideret in præſumptionem confidentiæ, & pęnis contra ſimoniacos ſtatutis puniretur, iuxta aliam Pij. V. determinationem, incipien. Intolerabilis. de anno, 1564.

lib. 1. tr. 3. c. 25 & trac. 4. c. 56

Beneficia reſignata, quibus nõ poſſint cõferri.

Seſ. 25. cap. 1

Beneficiatus reſignare uolens, debet habere unde ſe commodè ſuſtẽtare poſſit. c. ad ſupplicationem. de renunt.

Beneficiis renũcians, a quibus abſtinere debet, ne in confidentiam incurrat. Pius V.

Ius patronatus an poſſit donari ſine licentia Epiſcopi. Cap. XXVII.

Tem inquirat Epiſcopus, quomodo Ius patronatus ſit in alium tranſlatum, aut interuenerit conſenſus Epiſcopi diœceſani; aliàs pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non poteſt donare. Tamen cum moderatione procedit hoc aliquando, ut ſi donatio facta fuerit compatrono, ualet. Tunc enim cum non ſit noua perſona, ualet omninò, ſecus tamen eſt in extraneo. Nec

c. quod autẽ, de iurepat.

Abb. in c. ex inſinuatione, de iurepat.

item sit translatũ ipsum ius patronatus titulo uenditionis contra sacros canones. Et ubi visitans sic inuenerit, declaret patronum priuatum ipso iure & excommunicationis, & interdicti pœnis subijciantur, iuxta sacrosancti Concil. Tridentini decreta. Secus tamen erit, si generaliter sub nomine vniuersitatis translatum fuerit; non facta de ipso iurepatronatus mẽtione, quia tunc bene dicetur translatum, etiam si sub utili dominio tantum; ut sic cum vniuersitate uideatur transire secundum Alexandri constitutionem, & D. Abbatem in cap. Quanto, de iudicijs.

Iuspatr. transferri non potest.

Iuspatronatus an transeat cũ uniuersitate.

c. ex literis, de iurepat. Abbas.

Ius patronatus an ueniat in confiscatione bonorum facta per iudicem laicum. Cap. XXVIII.

Ræterea ubi patronus deliquisset, per quod delictum iudex secularis bona eius confiscat, procuret Episcopus omnino Ecclesiam remanere liberam, non enim transit ius patronatus in fiscum propter patroni delictum, secundum Abb. in cap. Quanto, de iudicijs. licèt aliqui dicant, quòd si ius patronatus est transitorium ad hæredes extraneos, tunc uadat in Fiscum cum uniuersali confiscatione bonorum, aliàs non. Iam nunc finem accipiat hic tractatus de iure patronatus, de quo qui alia desiderat, uideat quæ supra diximus lib. primo tractatu quarto. per totum.

Abb. in c. quãto. nu. 11. de iud. Clar. in pract. crim.

lib. 1. trac. 4. & c. 11. cũ seq.

DE VISITATIONE MONASTERIORVM, Monachorumque, ac Regularium personarum,

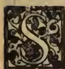
Atque de in eisdem, & circa eosdem ordinandis.

Tractatus Sextus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Sexti Tractatus.

Quæ monasteria ab ordinarijs locorum sint uisitanda. Cap. I.

I ea monasteria, in quibus uiget regularis obseruantia; qualia sunt illa pręcipuè in primis quatuor mendicantium, sancti Dominici, sancti Augustini, sancti Francisci, & Carmelitarum, ac deinde omnium regularium, professionem emittentium, minimè ab Episcopis, & ordinariis locorum sunt uisitanda; nisi talium Regularium superiores ab Episcopis paternis admonitionibus admoniti, ut regularia eorum instituta, ac debitam uiuendi rationem obseruent, ac obseruari faciant, & subditos in officio contineant, ac moderentur; intra sex menses non uisitauerint eos, uel correxerint; quia tunc Episcopi, etiam Legati Sedis Apostolicę eos uisitare possunt, & corrigere, prout ipsi superiores possunt, iuxta eorum instituta, quibuscunque appellationibus, priuilegiisq; non obstantibus, & exemptionibus pęnitus remotis, ac nisi etiam huiusmodi regularium monasteria animarum curam annexam habeant secularium personarum: eo etenim casu, quoad sacramentorũ administrationem, & ad administrantis personam uisitare hęc duo, & opportunis remediis circa ambo prouidere potest Episcopus: ergò alia monasteria, in quibus non uiget regularis obseruantia, omni cura, ac diligentia uidentur esse uisitanda; quia si cognouerimus, quæ minimè sunt uisitanda, simul intelligemus quę profectò sunt uisitanda.

Conc. Tridēt. sess. 21. c. 8

Sess. 25. c. 4

Episcoporum in omnia monasteria auctoritas.

§. j. inst. de his qui sunt sui, uel alien.

Episcopus uolens uisitare monasteria, si ostia ei claudantur, quomodo procedet. Cap. II.

Voniam autem in uisitatione monasteriorum euenire potest, ut superiori uolenti uisitare ostia claudantur, & uis inferatur, recusando obedientiam præstare, nec iugum Christi patienter uelle ferre: ideo opportunè quęrendum uidetur, si ipsa ostia possint per superiorem frangi etiam uiolenter. Vel sit procedendum contra ipsos monachos, uel moniales per censuras Ecclesiasticas; & uidetur innuere Clemens

publicas pœnitentias; & eò fortius, cùm inuenerit campanas pulsatas, all'armi. quòd sæpe euenire solet. Et hoc faciet Episcopus, licèt ex delicto unius omnes puniantur: quia, referente Hieron. uno peccante, ira Dei desuper populum uenit. c. non ociosè, dist. 45

Quæ inquirenda sunt in visitatione monasteriorum. Cap. III.

CVm autem per Episcopum auctoritate ordinaria, aut per alium facultate delegata, fiet uisitatio in monasteriis, inquirendum in primis est de qualitate monasterij, uidelicet: Cuius regulæ professio ibi fiat, & si ea tempore debito seruetur. Quot sint monachi, uel fratres: si iuxta numerum institutionis; ne si pauciores, uel plures fuerint, fundatoris intentio defraudetur; uel quia requisiti omnes esse nequeant propter diminutionem eleemosynarum, uel reddituum. Si per omnes obseruatur regula professa, præsertim circa uota eorum substantialia, uidelicet obedientiæ, paupertatis, & continentię. Item si Missæ, & horę canonicæ celebrantur suis temporibus, & horis debitis, omnesq; conueniant: Si officiales cuiuscunq; gradus munus ipsis iniunctū fideliter obseruent, & exerceant, quibus ab aliis debita præstetur obedientia. Fructus, redditusve describantur, quomodo, & in quibus consistant, & qualiter expendantur. Vbi in communi possident. Quod alienum a regula inuentum fuerit, corrigatur; attenteque componatur tam circa pecularia uota, quàm pertinentia ad omnem uitam, uictum, & uestitum, ex præmemorati Tridentini Concilij decreto. Vnde piè quidem factum est a prædicta sancta Synodo, ut monasteria suis quidem temporibus ab eorum superioribus uisitentur: ut salubri ordinatione disponatur super eorum quiete; & sic in eorum recessibus, & receptaculis nulla popularis præbeatur occasio conuentus, multitudinis, aut parlamenti: quia non expedit animabus eorum: hoc enim fieri pernecessarium uidetur, cùm pro uarietate temporum, & personarum multa indies in ipsis monasteriis occurrant, quę

Conc. Tridét. sess. 25. c. 1 Regularum præscripta seruari mandatur.

Sess. 25. c. 1. Visitationes monasteriorū suis temporibus omitti nō debent.

Sess. 24. c. 4

c. luminosa, 18 q. 2.

quæ decet in melius reformari, quia quot capita tot ſunt ſententiæ,& diuerſitatem (ait Innocent.) corporum diuerſitas ſępe ſequitur animorum. Quę omnia rectè profectò geri ſolent, ſi capitula in ipſis monaſteriis,ſæpius,ut debet,frequententur, ut quæ ad obſeruantiam prædictorum, & regularis uitæ pertinent,obſeruentur; in eiſdem legendo regulam pro eius obſeruantia,& ſingula diſcurrendo,quę firmam reddunt ipſam regulam: habendoq; præ oculis,ne libertates ipſorum monaſteriorum opprimantur,aut a malis uicinis moleſtentur. Fauor enim religionis multum militat,ne domus orationis fiat domus negociationis; nec temporalia negocia in Eccleſia ſua fieri Dominus patitur; ne ulla mala conſuetudine,aut ſeruilibus oneribus ſubiiciantur. Sed cùm monaſteria ſint multa,& uariæ eorum inſtitutiones,& regulæ etiam unius fundatoris, & ſuos habeant ſuperiores. Ideò Epiſcopi in uiſitationibus ſuis non aliter ſe intromittent in ipſis, propter multa priuilegia unicuiq; Regulæ conceſſa; quæ indies fuerunt ampliata, propter illam cõſtitutionem,quam, Mare magnum, appellant ipſi monachi, & fratres, ampliatam per Pium V. de anno 1567. licèt poſteà ad terminos iuris communis cum Concilio Tridentino reduxerit. Relinquant ergo Epiſcopi hanc uitandi ſollicitudinem ipſis regularibus ſuperioribus, qui perambulent ciuitates, & prouincias, gerantq; earundem curam; habent enim ex Concilio Tridentino hanc facultatem, atque auctoritatem. Poſſunt tamen Epiſcopi per uiam, exceſſus eorum corrigere, quuandoq; iure proprio ex conſuetudine,uel delegatione ſanctiſſimi Domini noſtri. Sic tamen illos in viſitatione poterunt Epiſcopi monere iuxta dicta Cornelij, ut ſcilicet ſint pauperes ſpiritu, & non elati, mites animo, & manſueti, non iracundi: diligentes,ſed non curioſi; religioſi, ſed non ſuperſtitioſi; pacifici prorſus, & nullo pacto contentionem amantes: ita ut populos noſter exemplum ab illis accipiat, & odorem uitę in uitam, non in mortem; propter eorum laudem glorificetur, non blaphęmetur nomen Dei.

de conſ.diſt.2 c.ſicut in. c.quia,de con ceſſ.præb.

Capitula in monaſteriis, sũt ſępius frequentanda.

Libertates monaſteriorũ nõ ſunt opprimendæ.

Matth.21

Conc.Tridẽt. ſeſſ.25.c.20.§. decernit.

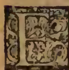
Epiſcopi in monaſt. regularium, quomodo ſe intromittant.

Nulla priuilegia,nec etiam mare magnũ, obſtant.

Seſſ.25.c.22

Seſſ.25.c.8

Visitator, siue Episcopus, quos alios defectus prælatorum regularium visitare, aut (si mauis) supplere debet. Cap. IIII.

T si in omnibus ferè monasteriis sit exéptio ab Episcoporum iurisdictione, sunt tamen ab eorundem superioribus multa reformanda; & in multis Episcopi etiam procedere possunt, remouentes antiquum, & solemnem statum illum religionis; & primò circa omnia monasteria, quæ generaliter capitulis, aut Episcopis non subsunt, sed sub immediata Sedis Apostolicæ sunt protectione, potest Episcopus supplere defectus eorum Abbatum, seu Priorum huiusmodi prædictorum monasteriorum, qui de triẽnio in triennium non fecerunt in Regnis, & prouinciis capitulum, seu congregationem, eosdem pro congregationibus, ac statutis erigendis, ac statuendis, tanquàm sedis Apostolicæ delegatus conuocans, & in huiusmodi congregationem redigẽs. Secundò in hoc etiam talium superiorum regularium defectũ suppleat Episcopus; uidelicet, si superior non euocet monachum vagabundum, potest Episcopus loci reuocare illum, supplendo negligentiam superioris illius; quia uagatio monachorum, & religiosorum periculosa est, secundum Gregorium: & ideò fugitiui sunt requirendi, & cogendi, ut ad monasteria sua reuertantur. Tertiò, si regulares debitam uiuendi rationem amiserint, procurare debet tũc Episcopus, ut ipsam assumant, secundum regularia statuta; & ubi per sex menses eorum superiores admoniti non uisitauerint, & (ut dictum est) correxerint, Episcopus, tanquàm Sedis Apostolicæ delegatus, potestatem habet uisitandi, & corrigendi: seruata tamen eorũ ordinũ institutione. Quartò, si nouitij aliqui tempore faciendę professionis eam non fecerint, sed ante professionem a monasteriis, ad seculum redierint, non habuerint omnia sua bona, quæ secum ad monasterium detulerunt, & in hoc negligẽtes ad restituendum fuerint superiores monasteriorum, tũc Episcopus, etiã per censuras Ecclesiasticas supplebit eorũ defectũ, in hoc,

c. in singulis, de sta. mon.

Monasteria subdita sedi apostol. uti sunt gubernanda.

Exempti constituant congregationem.

Episc. quando possit reuocare monachum uagabũdum.

Abb. in c. quęsito, de off. or. c. ne religiosi, de regular.

Episcopus uti cogat monachos ad assumen. debitam viuendi regulam.

Sess. 21. c. 8

Nouitij ante professionem uolentes redire ad seculũ, debent habere sua bona, aliter Episcopus cogat.

Sess.25.c.16 compellens eos restituere dicta bona nouitiis, secundum Concilium Tridentinum. Quòd si ex alia causa quis habitum susceptum dimittere uoluerit, prætendens fortè per uim accepisse, potest intra quinquennium a die professionis causas, quas prætendit, coram suo superiore, & item coram ordinario proponere; quibus discussis, & probatis, admittitur ad relinquendum habitum susceptum, secundum idem Concilium. Quintò si superiores in suis monasterijs non prouiderent de lectione sacræ scripturæ, & legi eam non fecerint, tunc supplebit Episcopus loci; ut omnino habeatur in eis lectio talis sacræ Theologiæ, seu scripturæ, ubi maximè id commodè fieri poterit. Sextò, ordinarius non tantum supplet negligentiam Abbatis non reuocantis monachum uagabundum, sed etiam non cogentis illum renunciare omne proprium in manibus eius, iuxta Innocentij constitutionem. Septimò, si monachus intra claustra degens, sed extra diliquens, si non punitur ab eius Prælato, de hoc prius ab Episcopo per literas admonito, tunc Episcopus potest eum punire, faciens illas literas requisitorias scriptas in præsentia duorum testium assignari, secundum Concilium Tridentinum, quod & supra diximus libro primo. Octauò, si parrochialis Ecclesia quæ pleno iure spectat ad Abbatem, & conuentum, non conferatur per Abbatem infra tempus præfixum a Concilio Lateranen. scilicet sex mensium, tunc Episcopus supplebit negligentiam Abbatis, seu conuentus, conferendo illam regularibus illius monasterij, si solita est regularibus conferri. si autem solita est dari secularibus, illam secularibus conferat auctoritate sua Episcopus: si autem exempta est huiusmodi Ecclesia, conferat auctoritate Apostolica secundum dispositionem Clemen. Quia regulares, de supplenda negligentia Prælatorum. licèt potius de regularibus uideatur disponere Concilium Tridentinum. Reliqua huiusmodi Episcoporum, pro negligente regularium Prælato supplementa, tibi, Lector Reuerendissime, obseruanda relinquo. Hinc ad visitationem monasteriorum, seu Capellarum regularium curam animarum habentium, tractatum nostrum accipiamus, dicentes.

Præscriptio annorū quinque ad dicen. de coacta professione.
Sess.25.c.19
Lectio sacræ scripturæ in monasterio est habenda.
Sess.5.c.1
c. quanto, de off. ord.
De Regularibus puniēdis.
Sess.25.c.14
c.61.tract 4
c.2.de concess. præb.
Clem.quia regulares, de sup plen.neglig.
Sess.25.c.21

Qua

Quæ Episcopus inquiret in uisitando monasteria curam animarum habentia. Cap. V.

INquiret autem visitans ipsa monasteria, seu earundem capellas curam animarum habentes, in primis de fundatione ipsarum capellarum, & superioritate: de institutione capellani illius, & de eius sufficientia, modo, formaq; regiminis; deq; sacramentorum administratione, de libris, & ratione ipsorum, uita populi, & necessarijs pro salute animarum ipsius populi; si capellanus pascat illum uita, & exemplo, docendo alios ad instar Archipræsbyteri. Et si capellanus est monachus, quòd obseruet vota suę religionis, nam ab his quæ sunt compatibilia, est obligatus: secus ab alijs; sic de esu carnium, habituque; & quòd dicat debitum officium cum puritate conscientiæ: bona non dissipet; celebret frequenter: per uillas, & plateas non commoretur; Ecclesiæ, cappellæve libertatem defendat, nec laicorum conuenticulas, seu parlamenta fieri faciat, cum aliis (ut supra diximus) necessarijs ad habentes curam animarum, uel Ecclesię reparationem, & sepulturæ, si adest, pro satisfactione defunctorum. A prędicta tamen visitatione immunes sunt, atque exempti parrochi Cluniacensium, & aliorum Abbatum, & Generalium, sedem ordinariam principalem, uel iurisdictionem Episcopalem, & temporalem, in parrochos, & parrochianos habentium, seu exercentium, secundum determinationem Concil. Tridentini. Parrochi autem, aut capellani prædictorum monasteriorum ad Synodum Episcopi accedere debent non respectu sui, sed ratione populi, qui Episcopo subest. Prouideat item visitans, ubi commodè fieri potest, ut dictus parrochus, si est monachus, habeat secum alium monachum sociū, secundum constitutionem Innocentii, quasi in testem regularis uitæ, & cum quo conferat solita obseruari ad regulam: Aliàs assumat normam ab ipsis clericis de pertinentibus, non solum ad Ecclesiam, ad quam assumptus est, sed ad modum uitæ.

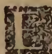
c. omnes basilicę. 16. q. 7
Seß. 25. c. 11
Seß. 5. c. 2
Clem. 1. de celeb. miss.
Priuilegia cluniacēsium; & quo undā saluasunt.
Seß. 25 c. 11
Monachi, quādo uenire debent ad Synodum Episcoporum.
c. 1. de sta. mo.
c. quod Dei, eodem.

Capellanus per Monachos Episcopo præsentatus, quam portionem habebit. Cap. VI

Aeterum ipsi Capellano, seu Vicario per Monachos præsentato, & per Episcopũ instituto, dabitur portio capellaniæ, quãdo redditus sunt, ex ipsius fructibus arbitrio Episcopi, ex generali decreto Conc. Trid. non obstante quacunque Pij Quarti constitutione, incip. Ad exequendum pastoralis officij debitum, de ann. 1567. per quam certa est determinata portio, quia D. Papa Greg. xiij. ad præsens summus Pontifex reduxit ad primam sacri Concilij prædicti allegatam decisionem. Et talis monachus præsentatus per Abbatem Episcopo, & ab ipso institutus non potest amplius remoueri per Abbatem, sine causa legitima, non obstantibus quibuscũque: nec dicitur venire contra obedientiam. Si autem fuerit dilapidator bonorum Ecclesiæ, uel uiuat incontinenter, aut quid simile dignum remoueri committat; aut etiam pro necessitate maioris officij de consilio fratrum, cum habito Episcopi consẽsu, poterit Abbas illum remouere, prout disponit Bonifacius Papa. Ex quibus supradictis possumus colligere, quòd talis prædictus monachus ad regimen alicuius Ecclesiæ sic positus, curam animarum habentis, per Episcopum institutus, si delinquat, potest per ipsum Episcopum puniri, & priuari Ecclesia, eiusq; cura, sicut alius quilibet Episcopo diœcesano subditus, per decisionem c. postulasti. de fo. comp.

Sess. 7. c. 7 — Sess. 25. c. 16 — Monachus p̃sentatus per Abbatem, & ab Episcopo institutus, nõ potest remoueri amplius per Abbatem. — c. 1. de capell. monac. in 6. — Monachus positus parrochus, si delinquit, a quo punitur. c. postulasti, de fo. comp.

Monachi existentes extra monasterium, an possint cognosci ab ordinarijs. Cap. VII.

Xtra uerò monasteria stantes monachi, & delinquentes, in locis ordinariorum, puniuntur ab ipsis ordinariis, ita ut exemptio nulla eos ab huiusmodi punitione liberet: prout expresse statuit summus Pontifex, declarans ratione contractus, & delicti, reiq; sitę, exemptos, & priuilegiatos ab ordinariis cognosci, idest ab eis, in quorum loco, & iurisdictione ipse monachus extra manens reperitur. Quæ con-

c. 1. de priuil. in 6. — c. quanquam. de censu. in 6.

constitutio reuocata est etiam a sanctis patribus sacri Concilij Trid. & diximus etiam supra lib. 1. c. 61. Sess. 7. c. 14 Sup. tr. 4. c. 61

Monachi extra monasterium degentes, in quibus conueniantur coram Episcopo. Cap. VIII.

AT vbi aliqui ipsorum monachorum extra monasteria de superiorum licentia degunt, non propterea eximuntur a potestate ordinariorum, quin coram ipsis conueniantur in causis ciuilibus, mercedum maximè, & miserabilium personarum, ut ad soluendum cogantur ab eis, quibuscunque non obstantibus, per nouam dicti Concil. Tridentini decisionem; ut sic pauperum miseriis subueniant ordinarij, ne fatigentur propter prætensa priuilegia: nam priuilegium particulariter concessum, ut quis non, nisi corā uno tantum iudice conueniatur, non prodest, quin ratione delicti, contractus, & rei sitæ, possit coram aliis conueniri, per dictam primam Decretalem. Vnde discutiendum semper est priuilegiū exemptorum omnium quorumcunque: quia eius uerba sunt attendenda, & quodlibet uerbum est operatiuum, maximè quando verba ponuntur gratia ampliandi, & concedendi. Inspicienda sunt ergo a uisitantibus quibuscunque omnium Ecclesiarum priuilegia, & ipsorum tenor est diligentiùs attendendus, dicit Alexander Papa in sua Decretali ad Iud. Ap. Sed. Legat.

c. ... de priuil. in 6 Sess. 7. c. 14

Priuilegiū cōcessum de certo iudice, non procedit indifferenter.

cap. 1. de priu. in 6

Priuilegij uerba sunt attendenda.

c. si Papa, de priu. in 6

c. recepimus, de priuil.

DE VISITATIONE MONIALIVM, ET EARVM REFORMATIONE.

Tractatus Septimus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Septimi Tractatus.

In visitatione monialium quænam inquirenda sunt. Cap. I.

CVM nihil sit gratius Deo uirginibus, nihilq; magis charum habetur, quàm virgines seruare castitatem, & propterea virginitatem cum humilitate admiratur sancta mater Ecclesia, & continentiam cum castitate esse religionem Deo acceptissimam dicit, cum & uirginitas repleat Paradisum; de quibus omnibus in expositione hymni, qui incipit: *Cumq; viuere in carne præter carnem, non sit quidem terrenum, sed potius Angelicum:* & proinde sit sic difficillimum viuere; ideò ubi maius est periculum, ibi cautius est ab Episcopo agendum, uidelicet erga Christi sponsas, ut quocũque pergit Christus, uirgines cum laudibus sequantur, & hymnis. Quare diligenti perscrutatione in hac sacrarum monialium visitatione inquirendum est, ne quid sit inductum in earũ disciplinam, quod non pium dicatur, & sanctum, cùm Deo, non ho-

32.q.j.nuptię.

lib.4.hym 26

c.ubi, de elec. lib.6

hominibus desponsatæ sint. Ideò nihil, nisi quomodo Deo placere possint, studere debent. Et quot igitur sunt professæ, examinentur, & quot nouitiæ: & si tempore præscripto fiat professio, si habitus professarum, & nouitiarum sit distinctus; si obseruant regulam, quam professę sunt, maximè circa substantialia, uidelicet, paupertatem, obedientiam, & continentiam; silentia, ięiunia, & esus carnium, (extra casum tamen necessitatis) abstinentias, si uestes debitæ, si tempore debito celebrent officia: An omnes conueniant, ne sit aliqua recepta per simoniã; si habent debitam clausuram; si portæ clauduntur tempore cõgruo, & hora conuenienti: in quibus ipsæ se exercent, si habẽt conuersationes suspectas, qualiter Abbatissa, Vicaria, & aliæ præfectæ officium suum compleant. Qualiter se gerat Confessor, præcipuè in nouitiis, ut sit intentus, & modestus in honestate locutionis, & conuersationis; habeant libros honestos, non recipiant litteras secretas, nisi primùm a præfecta Præuideantur. Regulam custodiant, & in mensa semper legant, non nutriant canes, aut aues; non dormiant simul plures moniales, & cellę possint semper ab Abbatissa uisitari; & melius in communi dormitorio, & dė nocte sint luminaria, sit infirmaria, nulla utatur pannis sumptuosis, aut foderatis. Prohibeantur colores, specula, neque pigmento uti liceat, quia Christus est earum sponsus. Fugiant tripudia in festis, & in ipsarum benedictionibus, in quibus cesset superfluus modus expensas faciendi tam circa Episcopum consecrantem, quàm circa alios, dum habitum regularum præstant; uel professionem emittunt. Comedant in communi refectorio, nec aliqua sine licentia superioris extra comedat. Et ubi magnates, & generosæ sunt, sicut cęteræ in obedientia persistant: ne scandala, discordias, rixas, dissensionesuè seminent; & si incorrigibiles existunt, in arctius monasterium detrudantur. In quibus attendendum est, dum eis necessaria subministrantur, ne superfluis cibis deditæ sint. Musicis instrumentis non utantur, nec colloquiis prophanis se maculent, orationi uacent, & alias consorores ad id faciendum excitent. Hæc Sarnensis Episcopus: Nunc Bituntinum Antistitem audi. Visitabimus, inquit, nostras sanctimonlales; prouidentes

c. super eo. de regul.

Abbatissa, de quibus examinanda sit a uisitatore.

Clem. Attendentes, de sta. regul.

c. sueate, de cõsec. dist. 5.

c. si qua monialiũ. 27. q. 1.

Corn. Episco. Bitunt.

uidentes per Dei gratiam, ut ſint ſimplices corde, ore, & opere; ut nihil ſit in eis fictum, vel fucatum; ut orationibus uacent, ut colloquia mulierum vitent, ut virginitatem illam illibatam matris Dei nunquam non recogitent, & in illius admiranda, atque incomparabili humilitate, Deo ſoli placere ſtudeant. Hęc autem ad ſupradictas facta inquiſitio uenit ab Epiſcopis facienda in monaſterijs tantum exemptarum monialium, & non in illis monaſterijs, quæ regularibus commendata ſunt a ſummis Pontificibus; uel per diſpoſitionem fundatorum alijs, quàm ordinarijs gubernanda, & regenda conceſſa, ſeu relicta ſunt.

Monialiũ monaſteria, quæ exėpta ſunt, ab Epiſc. uiſitanda ſunt.

Epiſcopus poteſt viſitare indiſtinctè omnia monaſteria ſibi ſubiecta, & non ſibi ſubiecta, quoad clauſuram. Cap. II.

Licèt autem aliqua ſanctimonialium monaſteria a regularibus regantur, & gubernentur, & ſub eorum cura, & cuſtodia relinquantur, ferè in omnibus, & ſic alteri, quàm Epiſcopo ſunt ſubiectę, non obſtat tamen, quin ipſe eaſdem circa clauſuram poſſit viſitare, cognoſcere, & prouidere auctoritate Apoſtolica, iuxta Concilij Tridentini decretum: Et propterea moniales quoque ſanctæ Claræ Epiſcopus uiſitabit, & gubernabit auctoritate ordinaria; licèt primum ex conſtitutione Pij. V. quæ incipit, Ad perpetuam, de anno. 1568. fuerint Generali miniſtro conuentualium in curam, & cuſtodiam traditæ; quamuis etiam huiuſmodi conceſſio in aliquibus quoquo modo ſortiretur effectum, ob id quòd Rex aliquis haberet eorum protectionem, ut Neapoli in magno illo monaſterio ſanctę Claræ, ac monaſterijs Magdalenæ, & Marię Aegyptiacæ; quæ per diſpoſitionem Regis Roberti fundatoris eiſdem fratribus ſancti Franciſci de obſeruantia, adminiſtranda, & gubernanda relicta fuerunt. Et ſic illa Pij V. conſtitutio nõ ita proceſſit in aliquibus partibus, ut tamen huiuſmodi moniales non venirent in priſtinorum ordinariorum poteſtatem. In qua monialium uiſitatione ſi accideret

Seſſ. 25. c. 9

Pius V.

Moniales ſanctæ Claræ, ex lege Pij V. ſubſunt conuentualibus ordinarijs.

deret Episcopum, uel alium superiorem impediri, monitione præcedente, si impedientes non destiterint, excommunicatione ipso iure irretiuntur, atque innodantur. Sed hodie dicimus maiorem excommunicationem incurri ipso facto, per bullam D. Gregorij Papæ xiij. quia tales dicuntur turbare iurisdictionem ordinariam superiorum Ecclesiasticorum.

Impediẽs Episcopum in visitatione monialium, est excõmunicatus excõmunicatione maiori. Clem. Attendentes. de sta. monac.

Nemo debet ingredi claustra monasteriorum monialium.

Cap. III.

SEd & magnam quoque perturbationem causat ipsis monasteriis ingressus secularium personarum; & ideo expresse cauendum est, neminem ingredi debere intra huiusmodi monasteriorum septa, sub pœna excommunicationis ipso iure incurrendæ ex decreto sacri Concil. Tridentini, sine facultate, aut licentia in scriptis a superioribus obtenta. Quòd fortiùs solidauit Gregorius Papa Decimustertius, in constitutione super huiusmodi ingressus prohibitione, quæ incipit: Vbi gratia, de anno 1575. qui reuocauit quascunque licentias factas primitus a quibuscunque Romanis Pontificibus. Licentia autem, iuxta dictum Concilium Tridentinum prædicta ingrediendi monasteria, debet esse rationabilis, & manifesta, uel propter utilitatem, uel propter necessitatem; non tamen debet esse voluntaria. Vnde si superior ad libitum, & extra casum necessitatis, alicui daret licentiam ingrediendi monasterium, Abbatissa, seu alia Præfecta non tenetur obedire, iuxta allegatam constitutionem Do. Gregorij Papæ, uers. Neve moniales. Nec repugnare uidentur uoto obedientiæ, si recusant, quia Papa est superior omnium. Idemque de puellis dicimus, non esse permittendum passim earum ingressum, ut inibi in eis educentur, quàmuis eas tenere vsq; ad ętatem 25. ann. non sit contra dispositionem Conc. Trid. adhoc si stare volunt, vt melius cognoscant ipsius normã, & obedientiã discant, cùm inibi alias obedientissimas uideant. Humilitatem seruant, cùm maiores se eam custodire student, & quam habere debent, omnes Dei seruientes, adhibitis tamen qui-

Ad sanctimoniales nemo ingrediatur.

Sess. 25. c. 5 Sup. lib. 1. tra. 4. c. 41 Gregor. xiij.

Causa ingrediendi monasteria debet esse legitima.

Puellæ seculares, quibus cõditionibus in monasteriis educandæ admittantur.

busdam conditionibus, quas tanquam necessarias hic enarramus. Quarum prima est, scilicet, quòd tale sit monasterium, quod primum consueuerit tenere puellas educationis causa. Secunda, quòd superior scriptam licentiam dederit. Tertia, quòd cõsensu Abbatissę, & reliquarum monialium recipiatur. Quarta est, quòd tales puellæ ex simili causa introductæ, eo uestitu in monasterio utantur, qui uirginali modestiæ, & pudori conueniat. Quinta, quod nullam famulam secum adducere, aut retinere possit. Sexta est, quòd ibi stare, ultra 25. annum, non liceat. Septima, quòd ad eandem legem clausuræ teneatur, ad quam omnes reliquæ moniales obligantur. Octaua est, si semel aliqua ipsarum exierit monasterium, nũquàm amplius eò intromittatur, nisi exierit causa infirmitatis curandę, & cum licentia. Sed hanc ego Concilij Tridentini non inuenio dispositionem, qua permittantur puellę in monasteriis educari vsq; ad 25. annorum ætatem, sicut dicit Episcopus Sarnensis. Vnde magis mihi arridet dispositio Cornelij Episcopi disponentis, libentes, & lubentes, ut puellas uirgunculas, quę nuptui destinatę sunt a parentibus, Abbatissæ utroque monasterio recipiant, & teneant usque ad duodecimũ annum inclusiuè, quasi sub ferula, & disciplina uirtutum. Sed eo tempore completo, iubemus, ut eas, ne per diem quidem vnum retineant: nisi re ipsa declarent se in sanctę virginitatis proposito firmas, & fixas nolle transire ad animę, & corporis corruptores mortalem hominem, sed permanere cum integritatis conseruatore, & consecratore immortali Deo & homine Christo Iesu.

Episc. Bitunt.

Monasteria existentia extra urbem, sunt reducenda intra.
Cap. IIII.

Sanctimoniales intra mœnia urbis sunt reducendæ.

Orrò id etiam curandum est, cum ciuitates aliquæ propter bella, pestes, aliasq; causas collapsę sunt, ut in ea frequenti appellatione sint, sicut primum erant: Ideo nunc monialium monasteria extra urbem reperiantur; quòd propter scandala, & occasiones peccatorum, in maxima etiam uersantur suspitione; Tunc Episcopi,

pi, si ita expedire uidebitur, inuocato, cùm opus fuerit, auxilio brachij secularis, intra ciuitatem reducere ea conentur, per decisionem factam super hoc a sacro Concilio Tridentino; quod etiam supra diximus. Sic etiam ubi in uicinia ipsorum monasteriorum aliquæ domus sunt contiguæ habentes aspectum ad ipsa monasteria per fenestras, cancellos, parietes, aut aliunde, ex quibus suspitio multa insurgit ipsas uidendi, superior faciat remoueri, & claudi, quantuncuuque per distantiam sint. Nec ipsæ Moniales exire clausuram ullo tempore post professionem quęrere debent. Quod strictè cautum est per Bonifacium in Decretali, quæ incipit: Periculoso. nec non & nouissimè per Concilium Tridentinum, ubi quamuis arbitrio Episcopi relinquatur in casu necessitatis, cum possit Episcopus per se iudicare, num expediat saluti Monialis alicuius, non autem ad libitum ipsarum, & qualibet instantia. Tamen ex aliquibus occurrentibus non debent Episcopi esse proniores ad concedendum. Declarauit tamen Pius V. in constitutione, quam fecit de Monialibus, quæ incipit, Decori & honestati, de anno 1569. in causa necessitatis approbanda; in casu scilicet magni incendij, & infirmitatis, lepræ, siue epidimiæ: & tunc, nisi ad necessarium tempus, accedente tamen Episcopi licentia, quia licet exemptio sit uniuersalis, per se tamen qui cōcessit, potest conditionem imponere, vel modum limitare, nec præiudicium dicitur facere. Fuit tamen bonum duriorem apponere legem, ut pœnarum timore clausura ab ipsis obseruaretur, ut exeuntes moniales, eas receptantes, siue comitantes, uel etiam licentiam dantes, incidant in excommunicationem maiorem, eiusque absolutione sanctissimo Domino nostro reseruata, pręter mortis articulum, ex dicta lege Pij V. Abbatissam tamen, etiamsi confirmata fuerit post suam electionem nunquam excommunicare, aut absoluere, seu interdicere posse eam aduertat Episcopus, seu superior eius: neque aliquid, quod sit ordinis, facere, nec uelum dare; siue aliam uelare, nec confessionem audire, aut aquam benedicere, seu pœnitentiam imponere: Sed talem bene se exhibere debet reliquis monialibus in uictu, uestitu, colloquio, ac cęteris

Sess. 25. c. 5.
Sup. li. 1. tra. 4. c. 42
Fenestra habētes aspectum ad monasteria debent claudi.
Moniales non debent vagari extra monasteria.
De statu regular. in 6
Sess. 25. c. 5
Pius V.
Moniales, q̃do de monasterio possint exire.
c. constitutus. de relig. dom.
Pœna contra moniales exeuntes clausuram, licētiam dantes, & associantes.
De ann. 1569 quę incip. Decori.
Abbatissa, de quibus est instruenda.
c. de monial. de sent. exc.
c. Statuimus. 20. q. 1
ca. dilecta. de maior. & ob.

Abbatissa, qualem se præferre debet aliis monialibus.

Moniales debent confiteri quolibet mense.

Clemēt. ne in agro, de stat. mon.

lib. 1. tr. 3. c. 7.

Confessor monialium examinandus est ab Episcopo.

teris actionibus, ut simul omnibus ad cœlestia regna ducatum præstet, & gaudeant eam in matrem accepisse. Similiter ea aliis prę uia sit semel in mense ad confitendū sua peccata, & ad sacram Eucharistiam accipiendam, sublata quacunque occasione. Ex qua sacramentorum frequentatione assuescant diuinę participationi, & securius tentationibus resistant. Hoc enim cautum fuit nedum a Clemente V. sed etiam a cuncta sancta Tridentina Synodo; quod & nos etiam supra diximus libro primo. Inde Confessor ipsis monialibus est ab Episcopo prę ponendus, & primò ab eodem examinandus de uita, moribus, scientia, legalitate, & singulari iudicio: Et sit eius intentionis, ut obseruet contenta, quæ in sacramento Pœnitentię obseruari debent. Et in primis sit cautus non rememorare crimina non confessa, ne virgines discant, quæ prius ignorarunt; ut patientissimè corrigat, pientissimè consoletur: qui ubi se non idoneum præbuerit, submoueatur, aliusque in eius locum subrogetur. Quòd, si bonum est in corporis infirmitate idoneum habere medicum, præstantiùs, ac multò magis necessarium est habere pro salute animæ. Hoc etiam addito, ut præter ordinarium, quod & supra diximus, confessorem ipsorum, bis, aut ter in anno, alius extraordinarius confessor adhibeatur, qui singularum confessiones audiat, & salutari imposita pœnitentia, absoluat. Quod salubriter quidem sancitum est ab eodem Tridentino Concilio: ne ex longa frequentatione unius duntaxat confessoris, abstineant moniales aliquando conscientiam suam examinare, & de singulis commissis confiteri, siue ex pudore, aut confusione reuereantur.

Nota.

Confessor monialium, quando debet esse extraordinar.

lib. 1. tra. 7. c. 8

Sess. 25. c. 10

Moniales, a quo accipere debent alia sacramenta. Cap. V.

Irca uerò aliorum Sacramentorum susceptionem, maximè extremæ unctionis, ubi aliquid expressiùs ordinatum non est, eædem moniales subiiciuntur præsbytero parrochiali, intra cuius parrochiam situm

tum est ipsarum monasterium. Quia in hoc iure communi fundatur opinio, quod parrochus sit administrator, secundum mentem Abbatis, qui dicit, quòd Episcopus prouidere debet eis de certo præsbytero. Nec ullatenus consentiendum est opinioni aliquorum monachorum, volentium, parrochum portare sacramentum extremę unctionis usque ad portas monasterij, & deinde monachus capellanus ubi est, accipiet, & administret; quod satis durum videtur, & de Parrochi fide, ac diligentia multum detrahitur. Sed ubi in dictis sanctimonialium monasterijs non reperitur Ecclesia publica, sed sit intra septa eius, seu claustra; aut etiam intra chorum. Tunc sanctissimum Christi corpus intra huiusmodi prædicta septa, claustra, seu chorum, nullatenus retineatur, quibuscunque non obstantibus, sed in publica, si adest, Ecclesia seruetur, iuxta decreta prædicti Concilii. At ubi Ecclesia est extra clausuram caueatur omnino, ne porta aliqua sit, ex qua aditus pateat intrò ad ipsum monasterium, per dispositionem factam a Domino Gregorio Papa decimotertio, quæ incipit. Deo sacris, §. Declaramus. ut omnino clausura seruetur, nec occasio sit eam uiolandi. Quinimò nec Episcopus pro exploranda monialium uoluntate debet ingredi dictam clausuram, sed stare debet ante fenestellam cancellorum, examinando mentem ipsius puellæ. Quæ nullatenus uELetur ante eius professionem, nisi primum eius uoluntas exploretur ab Episcopo, seu eius Vicario, ut uideri possit, an sponte, aut coactè hoc faciat, & conditiones requisitas monasterij, & regulæ habuerit. Cuius quidem puellæ professionem, seu tempus, ne Episcopus ignoret, Præfecta monasterii ante mensem eum certiorem facere debet. In cuius quidem puellæ uoluntate explorando peccant, qui non stant sic ante dictam cãcellorum fenestellam, sed portam ingrediuntur, & ante pedes suos positam puellam examinant.

Abb. in c. dilectus, de capel. monach.

Corpus Christi non est tenendum intra septa monasterij.

Sess. 25. c. 10

Greg. xiij. Episcopus, pro explorãda monialis alicuius uolũtate, clausuram ingredi non debet.

Sess. 25. c. 17

Moniales non debent esse plures, quàm uiuere poßint.
Cap. VI.

c.quia tãtum. de præben.

Ed ne occasio multitudinis aliquam generet confusionem, cum & multitudo sit canonibus inimica, aut exeundi materia monialibus ullo vnquam tempore præstetur. Ideo numerus ipsarum monialium non adeò crescere debet, ut non possint commodè uiuere, sed tot esse debent, quæ ex redditibus propriis ipsius monasterij, uel consuetis eleemosynis sustentari possint, ex eadem Concilij Tridentini dispositione, & per legem Pij V. quæ incip. Cura pastoralis, de anno 1566. Vt autem officium pietatis in eis, & circa eas sanctimoniales exerceatur, lata est constitutio per Dominum nostrum Gregorium Decimumtertium, quæ incipit: Deo sacris. ut quando in monialibus imminet necessitas uiuendi, prouisum est eis de medietate eleemosynarũ, quę per quascunque personas Ecclesiasticas, & seculares, & alia quæcunque pia loca pauperibus essent distribuendæ, etiam si a laicis in testamento, uel inter uiuos essent relictæ. Ad ipsum enim Papam, tanquàm patrem pauperum, seruis Dei prouidere spectat. Reliqua circa sanctimoniales, Ordinariis earum, & sanctissimis Episcopis obseruanda relinquimus, ut, nempè, eas uisitent, solident, arguant, aut etiam corrigant, scilicet. Deputati regulares a capitulis generalibus sua uisitabunt monialium monasteria, eis in curam a summis Pontificibus tradita, Episcopi uerò exempta, scilicet, quę non recognoscunt superiorem, nisi Papam, uel alia etiam non exempta aliquo modo.

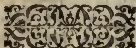
Sess.25. c.3.§. in prædictis. Pius V.

c.1.§.sanè, de sta.regu. Greg.xiij.

gl.Apostolica. in cle. Attendent. de stat. monac.

DE VISITATIONE ORATORIORVM, Hoſpitalium, ac piorum locorum: AC DE ORDINANDIS IN EISDEM.

Tractatus Octauus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Octaui Tractatus.

Epiſcopus poteſt, & debet viſitare quæcunque oratoria.

Cap. I.

Nſcius eſt nemo, ſtatutum fuiſſe a ſacroſancta Tridentina Synodo, Epiſcopum loca ipſa, ſeu oratoria deſignare debere, in quibus celebrari deſideratur, ipſumq; poſſe eadem poſtea uiſitare, & inquirere, an bene, & iuridicè, ſecundum formam iuris, & Conc. Trident. conſtructa ſint, ſi honeſtè deinde tractentur, ſi ſeruetur uoluntas fundatoris, ſeu teſtatoris, etiam quòd ſint oratoria priuata; etiam ꝙ fuerit

Abb. ca. inter dilectos, de donat. nu. 12.

fuerit ordinatum a fundatore, quòd Episcopus nullo modo se intromittat; quia Episcopus nihilominus uisitabit, & uidebit, secundum Abbatem, & alios. Nam ordinatio testatoris nunquam prouisionem Episcopi impedire potest, etiam si dixisset ipse testator, quòd aliàs esset cassa, & irrita dispositio sua, & nullum debere sortiri effectum; quia tenet, non obstantibus quibus ordinatio prima, & pœna adiecta omninò remouetur. Et cum honestè prędicta oratoria non tractantur, potest ordinare sub censuris, quòd destruantur, secundum prędictum Abbat. in cap. fin. de censib. num. 3. Quæratque insuper, si in eis adsunt imagines, & quæ; ac si alia adsunt necessaria pro Missa, cùm ibi Missa celebratur, si quæ etiam clausis portis Missa dicatur. Quæ supradicta omnia ad hospitale trahuntur, cùm Oratorium, & Hospitale, secũdum prędictum Abb. a pari procedant. Vnde de hospitalibus modò sumamus tractatũ, omittentes dicere multa de Oratoriis, quę abierunt in multis in desuetudinem propter prouisionem factam per dictum Concil. Tridentinum; a quo nullatenus permittitur in priuatis domibus, quæ hodie sunt Oratorium, cras erit camera, aut domus ad uoluntatem domini, celebrari. In priuatis autem domibus quæcunque altaria sunt, curent parrochi, ut omnino destruantur; nisi sint Oratoria per nos, secundum Bituntinæ Synodi decreta, literis nostris approbata. Item si quæ inter rura, nemora, uias, pagos, uel cryptas inueniantur Oratoria (non enim in campis, aut syluis, secundum decreta Mediolanensis Ecclesiæ, sed potius in uia publica construi debent:) in quibusq; etiam nullæ reliquię Martyrum conditæ sunt, ea omnia penitus destruantur. Quòd, si per tumultus populares fieri sine periculo non possit, saltem & uoce, & scripto a Visitatore improbentur.

Fel. in c. cum uenerabil. de excep.

Abbas.

Vbi sup. nu. 4.

Vbi su. de obseru.

Syn. Bitunt.

Card. Borr. de orator. c. 30.
Oratoria, ubi cõstrui debẽt, quando in eis non celebratur.

Epi-

Episcopi possunt visitare omnia hospitalia commendata, & unita, non tamen immediatè existentia sub Regibus. *Cap. II.*

QVòd autem Episcopi habeāt ius hospitalium uisitando rum, supra disseruimus, dum diximus amplissimam esse Episcopi auctoritatem in visitandis locis piis, etiam laicorum. Ideò ne tam pium opus hospitalitatis discurrere omittamus, dicimus hic, quòd Episcopi curare debent, maximè propter incuriam, seu negligentiam eorum, ad quos pertinet, in uisitatione huiusmodi hospitalium, ut diligenter, atq; fideliter administrentur, ac gubernentur. Et si in huiusmodi uisitatione difficultas aliqua oritur, uisitabunt tanquam sedis Apostol. delegati, etiam quòd ipsa hospitalia fuerint concessa in commendam perpetuam, aut temporalem; aut in administrationem, uel alium titulum; uel Ecclesia unita etiam parrochialibus, uel è contra, in quibus tenetur hospitale ipsum, prouidendum est, ut impositum onus adimpleatur, & ex fructibus, & bonis assignatis hospitalitas ipso actu exerceatur, ut iam dictum Concilium præcipit, non obstante quod per huiusmodi concessas commendas iam ipsa, hospitalitas deperdita uideatur. Excipiuntur tamen ab hac Episcoporum potestate, & generali concessione uisitandi, quæcunque hospitalia, & pia loca, ea, quæ existunt sub protectione regum, & supremorum principum iura imperij habentium in suis dominiis: quemadmodum etiam supra diximus; quibus & Ecclesia multum fauet propter protectionem, quam habere tenentur, & qui propter sublimitatem eorum, ac generis claritatem, sunt prærogatiua gratiæ attollendi.

lib.1.tr.4.c.36
Conc.Tridēt. Sess.7.c.15 c.quia contingit, de relig. dom. Ses.25.c.8.de reform. Sess.22.c.8.& 9.
Sess.25.c.8
lib.1.tr.4.c.36.
In extrau.exe crabil.§.Itaq; de præb.

Quæ inquirere debet Episcopus in visitatione hospitalium. *Cap. III.*

INquisitio autem generalis hospitalium in uisitatione circa hæc versari debet; uidelicet, si Hospitale est patronorum, & quorum Ecclesiasticorum, uel lai-

Sup.lib.1.tr.4 cap.43. Seff.22.11. Seff.25.c.8.

corum; & si ipsi excedant ius sibi competens; uel occupant eius bona contra decretum sacri Concilij Tridentini,& quę sit conditio erectionis Hospitalis: si ad infirmos tantum suscipiendos, uel etiam peregrinos,uel insimul utrosque,& infantes expositos nutriendo. Aduertendo, si conijci potest,ipsos esse ex legitimis matrimonijs procreatos, licet non p̄sumatur, ut postea ab ordines Ecclesiasticos non promoueantur absq; dispensatione; similiter si Hospitalitas ipsa actu existens fideliter exerceatur omni diligentia iuxta prærallegatum Concilium. Fiatq; inuentarium bonorum, & redditūum, si adsunt; & omnium ad ipsum locum spectantium, ex præcepto Clementinæ. Quia contingit. & quod ipsum inuentarium sit solenniter factum; ne Hospitalia sint collapsa propter paupertatem, aut aliqua egeant reparatione; neue bona conuertantur in priuatos, & proprios usus, ut sic fraudentur Christi pauperes. Examinentur constitutiones, statuta; & diuersa sit fœminarum, & hominum pauperum statio,ne confusio committatur.

Seff.25.c.8

Clemen.quia contingit, de relig.dom. Inuentarium bonorum hospitalium conficiendum.

Hospitalium custodes iurare debent de bene administrando.

Quòd rectores,& Gubernatores iurent de bene gubernando ad instar tutorum, & curatorum, & suspectis uita, & moribus, & inhonestate non debent tradi gubernanda; & quando Hospitalarius deficit in aliquibus circa pauperum,& aliorum curam,post unam admonitionem remoueatur. Sint etiam personæ deputatæ pro collegendis eleemosynis pro ipsis hospitalibus honestæ uitæ & spectatę religionis per Episcopum approbandæ, ne ullo modo sint participes eleemosynarum,quę recolliguntur, fungentes suo munere sine ullo scandalo,ullaq; fraude; sed cum omni modestia, & dexteritate; ne habeant nomen Quęstorum, sed tantummodo collectores eleemosynarum nominentur. Indulgentias non publicent; non concionentur, non circumferant priuilegia, non reliquias,nec fideles ad dandam eleemosynam inducant minis, seu imprecationibus: non portent campanellas, nec petant, ac si esset debitum,& solitum dari,nec ulla arte utantur,etiam sub pretextu dicendi orationem illius sancti,cuius noīe petunt, sed tantummodò simpliciter,piè,ac modeste petendo pro subuentione ipsius hospitalis, quod libenter offertur; cauentes principaliter

Quęstores hospitalium ab Episcopo approbandi.

A quibus cauere debent quæstores hospitalium. Sup.lib.1.tr.4 c.12

ne

ne sub ipsis eleemosynis petendis quouis nomine aliquã conuentionem faciant, etiam ꝙ sint in euidentem utilitatem ipsius hospitalis; ut quicquid nomine prædictarum eleemosynarum fuerit collectum, totum in vsum ipsius hospitalis, sub quo colligitur, & non in alium usum conuertatur. Hæc omnia obseruanda sub onere conscientiæ procuret Episcopus a collectoribus eleemosynarum hospitalium, quę omnia sunt necessaria. Multi namque eleemosynarij portant certos quinternos, in quibus scribunt omnes de domo, seu in domo existentes, & in familia, & uiuos etiam in locum mortuorum, & postea ut debitum nomine ipsorum eleemosynas extorqueant.

Bona hospitalium, seu eleemosynæ illis datæ, quando in opus, seu in usum præter relictum conuerti possunt.

Cap. IIII.

Aeterum, si hospitalia ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aliarũuè personarum genus suscipiendũ fuerint instituta, nec in loco, ubi sunt hospitalia prædicta, similes personæ, aut perpaucę reperiũtur, mandat adhuc sacros. Trid. Synodus, ut fructus, & eleemosynæ collectę in alium pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro loco, & tempore utiliter conuertantur, prout ordinario cum duobus de Capitulo, qui rerum usu peritiores sint per ipsum diligendis, magis expedire uisum fuerit. Nisi aliter fortè etiam in hunc euentum in eorum fundatione, aut institutione fuerit expressum. Quo casu, quod ordinatum fuit, obseruari curet Episcopus, aut si id non possit, ipse prout supra, utiliter prouideat, quod & sup. diximus. Vbi etiam diximus, quinã teneantur hospitalitatem seruare, & quomodo ab Episcopo ad eam continuè obseruandam compellantur per censuras, & per priuationem administrationis, & curæ ipsorum locorum, & etiã, ut ipsorum hospitalium, (ut omnis fraus, atq; usurpationis suspitio tollatur) nõ debeat Episcopus permittere, ut semper uni, atque eidem administratio concedatur, sed uariari de bono in meliorem administratorẽ; ut tamen in qualibet persona non exce-

Sess. 25. c. 8

Ordinarij possunt Hospitalium fructus in alios usus conuertere.

Sup. lib. 1. tr. 4 c. 39. ibid. c. 38.

Vbi sup. c. 40. Hospitalium administratio nõ debet semper uni concedi.

excedat triennium, dummodo quid expressius in fundatione non sit cautum, quòd non derogetur. Similiter etiam ibi diximus, administrationis ipsorum hospitalium,& quorumcunq; piorum locorum, ab omnibus Præpositis Ecclesiasticis, seu laicis, tam prædictorum, quàm confraternitatum, eleemosynarũ, atque etiam Montis pietatis, singulis annis, non alteri, quàm Episcopo reddendam esse, ex decreto eiusdem Concilij, rationem. Et ubi in fundatione aliter est dispositum, uel priuilegio, seu loci constitutione, quòd aliis reddatur ratio dictæ administrationis, quòd adhuc adhiberi debeat unus ab Ordinario; aliàs liberationes factæ nullatenus suffragentur. Et proptereà in uisitatione Episcopus perquirat,& inhibeat, ne laici bona hospitalium in alium vsum, quàm in destinatum erogẽt; cùm secundum Pontificem in cap. cùm non ab homine. de iudic. nullo modo liceat.

Ratio administrationis hospitaliũ debet singulis annis Episc. reddi.

Sess. 25. c. 8

Laici non possunt bona hospitalium in alium usum, q̃ destinatũ, conuertere.

Quænam alia ab Episcopo ueniant obseruanda circa hospitalia, & alia huiusmodi loca.

Cap. V.

HOc item curet Episcopus, ut non cuilibet committatur hospitalium, & piorum locorum administratio; quia de ętate multum præsumitur. Vnde hospitalarius debet habere completum annum 25. ad instar tutorum, secundum communem Doctorum opinionem. Sic etiam sit in sufficientia idoneus, diligens, & pius in suo munere. Imò debet iuramentum præstare utilia procurare, & inutilia prætermittere; utq; personas inibi existentes, & res etiam ad commodum, atque utilitatem eorum, bona fide custodiat, & in usum miserabilium personarum conuertat. Hospites semper accipiens pro Dei misericordia egenos, & uagos recolligendo, etiam nolentes trahendo; sicut duo discipuli coegerunt Christum hospitari, quia multa pręstantur bona inuitis, quando eorum consulitur saluti, & utilitati, secundum Decium. Vnde Dominus ait: Quoscunque inueneritis, cogite intrare ad nuptias. Et Iob: Foris non mansit peregrinus, & hostium meum uiatori patuit.

Aetas, & sufficientia hospitalarij, quę esse debeat.

in Clem. quia contingit, in uerbo tutor, de relig. dom.

Luc. vlt.

Dec. l. inuito. ff. de reg. iur.

Matth. 22.

Iob 31

patuit. Sed nõ tantum prędicti pauperes debent recolligi, sed etiam cibari, foueriq; & corporaliter, & spiritualibus etiã cibis. Vnde statim hospitalarius ad eorum ingressum faciat eos statim confiteri sua peccata, eosq; sacram accipere communionem a parrocho, intra cuius parrochiam hospitale, & ipsi existunt, si non affuerit, Capellanus in hospitali deputatur propter magnum infirmorum numerũ, qui a parrocho gubernari non possit, propter alios parrochianos, quos in parrochiali sub se habet. Vt euenit mihi hic Romę, qui habeo hospitale Consolationis intra septa meę Ecclesię parrochialis, & illi seruire non possum; quia est nimis grauatum infirmis, & sic meis ouibus, & illis non est possibile subuenire. Secus, si hospitale haberet priuilegium, aut cõsuetudo esset in contrarium, quia tunc antiqua est seruanda consuetudo. Concludamus ergo, quòd omnia Hospitalia, siue Zenodochia appellentur, aut etiam Orphonotrophia, Bethotrophia, Nosocomia, Gerontocomia, & alia similia loca, ad Episcoporum, in quorum sunt diœcesi, sollicitudinem pertinent, & per eosdem ad eas utilitates, quibus constituta sunt, ordinanda, atque dirigenda erunt.

Sacramenta, per quem debent ministrari existẽtibus in hospitalib.

Clem. 2. § fin. de relig. dom.

l. orphanotrophos. C. de ep. & cler. & Cle. 2. de relig. do.

Notẽt hic Episcopi.

Montes pietatis uisitentur ab Episcopo. Cap. VI.

QVinimò & ad eosdem etiam. s. sanctis. Episcopos spectat & Montium pietatis dicta cura, & solicitudo: & propterea quæ de visitatione hospitalium diximus, procedunt similiter in visitatione Montium Pietatis, seu Charitatis, cùm sint in diœcesi, & in aliis quibuscunque locis piis, ad Dei cultum, salutem animarum, & pauperum curam instituti. In quibus eadem est adhibenda diligẽtia ex eodem Concil. Trident. decreto. Vt inquirat in eis Episcopus in primis, si liber ipsius custodis, in quo adscribuntur pignora ad Montem delata, & ab eodem custode recepta, conformis sit, & correspondeant libri ipsius computistæ tam in datione, seu pignoratione pignoris, quàm in exactione posteà eiusdẽ in qualitate, quantitate, nnmero, pondere, mensuraque, atque ualore pignoris delati, dati, & eisdem relicti in pignus.

Ratio, cur uisitẽtur ab Episcopo Montes Pietatis.

Sess. 22. c. 8

Visitatio Mõtium pietatis, circa quæ est facienda.

Si

Cuſtodis officium in monte pietatis,circa quod uerſetur.

Si campſerius dedit, & reuera numerauit nummos portanti, & impignoranti pignus. Si cuſtos diligenter inſarciat, & cuſtodit pignus, cum chirographo eidem annexo, exprimente diem,menſem,& annum,quibus pignus pignoratum fuit,& cuius ſit dictum pignus. Si in uenditione dictus cuſtos exhibuerit pignus minoris ualoris ad uendendum pro eo, quod fuit in pignus datum pro maiori precio, ut fraudet poſtmodum dominum pignoris,uel etiam ipſum Montem pietatis; retinendo ſibi illud pignus,quod fuit multò maioris ualoris. ſi æſtimator reſtituerit ꝙ minoris æſtimauit pignus. Si id non fuit uenditũ, pro quanto fuit pignori datum; quia æſtimator tenetur Monti refundere damnum,quod ſentit; non uendendo rem,& pignus tanti, pro quanto fuit acceptum, cum uſuris permiſſis; Si plus acceptum fuit pro ſcuto, quàm unum groſſum; & pro uno Iulio,quàm duo quadrantes. Si fuit reſtitutum quod ſuperfuit pro uenditione pignoris ei, cuius erat illud pignus; quando poſt tempus lapſum fuit illud ſic uenditum. Si officiales faciunt gratias (ad quas res exhortamus faciendas ſæpe) ipſis dominis pignorum ad expectandum per aliquot alios dies, ultra quàm quibus ſint ſubhaſtanda,ac uendenda dicta pignora. Et ſummatim prouideat Epiſcopus,ut ſæpenumero ab eiuſdem Montis pietatis officialibus,& deputatis fiat cõgregatio, in qua tractent de illius conſeruatione,deq; diligentia,& negligentia officialium,deq; eorum creatione,ſeu remotione, maximè fraudulentorum, atque etiam de redditione, & ratione adminiſtrationis eorum. Curando ſemper, ut ipſe locus Pietatis,& Charitatis,non perdat,ſed recuperet,& includat quod dedit,ac præſtitit.

Nota, quomodo cuſtos mõtis poſſit facere fraudem.

Aeſtimator montis,quando,& quæ reſtituere tenetur.

Pro quolibet Iulio detur ꝓ uſura duo quadrantes.

Officiales mõtis, ad quod exhortantur.

Confraternitates,& laicorum ſocietates Epiſcoporum uiſitationi ſubſunt. Cap. VII.

li.1.tr.4.c.36.

Seſſ.22.c.8

CVm ſupra de mente ſacri Conc.Trident.enarrauimus, Confraternitates laicorum etiam, quas ſcholas, ſeu quocunque alio nomine uocãt, Epiſcopos tanquàm Apoſtolicæ ſedis delegatos eaſdem omnes uiſitandi ius habe-

re. Ideo in ipsis omnibus diligens requiritur eorundem Episcoporum indagatio; ne dum licitæ reputantur huiusmodi cōfraternitates, tractu temporis quadam congregationes dæmonum adinstar (liceat mihi hoc dicere) Beguinorum, & Beguinarum, quorum status est omninò prohibitus a sancta Catholica Ecclesia; sicut prohibita est etiam omnis virorum multitudo, seu status, qui uulgariter Fraticelli, seu fratres de paupere uita nuncupantur; seu Bizochi, seu Beguini, qui damnantur omnes; & ideo tales Episcopus permittere non debet, & ubi inuenerit, prohibeat, & de medio tollat, iuxta auctoritatem, quam habet a prædicta extrauaganti. Quod quidem optima ratione fit; nam ubi extra opus pium, & honestum, conuentio sit, non collegium, aut confraternitas dicitur, sed monopolium, quasi conuentio plurium loco publico, hoc est religioni christianæ obuians; quorum pœna est confiscatio bonorum cum perpetuo exilio. Non tamen, si repererit Episcopus, remouebit collegium leprosorum in aliquo loco: quia id approbatū esse uolunt Doctores: licet non possit dici religiosum secundum Abbatem; quia non profitentur tria substantialia regulæ. quod Io. Paulus de Perusio in suis Institutionibus sequitur. Item uoluit etiam Abbas, quòd facientes collegium ex aliqua pia causa, ut sunt disciplinata, uel facientes collegia, pro maritandis puellis, uel similibus piis actibus, puta nutriendis pauperibus, id collegium prædictorum sit approbatum.

In cle. ad nostrum. de hær. Clemen. 1. de relig. domib. In extrau. sancte Ro. Eccle.

Monopoliū. l. unica. C. de monopol.

Abb. in c. 2. de ędif. eccl. de relig. dom. § 7

Et disciplinatorum, & leprosorum collegia sunt approbata. Abb. c. 2. nu. fi. de elect.

Episcopus quid quærere debet in locis piis, & honestis prædictis. Cap. VIII.

Taque, quandò Episcopus, seu alius uisitat has confraternitates, collegia, & cætera huiusmodi pia loca, primò inquirit, quis sit præcipuus orandi modus in eis, uideantur, & examinentur, quæ sint orationes, quod tempus, & an in determinata hora ad interessendum orationi, quod sit officium, & an id deuotè, & piè exequantur, si denique præcedant in publicis processionibus: quo habitu, qua honestate, decentia, pietate, & deuotione: ut in omnibus

nibus habeatur respectus ad animarum salutem, & populi ędificationem, ita ut omne scandalosum absit. Quibus diebus inter se conueniant, & quid in congregatione tractetur. Et prohibendum est eis, ne conueniant diebus Dominicis, & festiuis, tempore diuinorum officiorum, & solennium Missarum, uel prædicationum, tam in Cathedrali Ecclesia, quàm in Collegiata, & parrochiali; neque ipsis diebus Dominicis, & festiuis faciant cantari publicè Missas, & officia defunctorum; licet societas sancti Iosepi hic Romę faciat contrarium: Fortè, quia diebus profestis non possunt confratres cōuenire, ob id, quod habeant laborare, & proinde permittitur. Et si habent Capellanos, & sacerdotes, uideatur, si illos honorant, & sufficienter sustinent, & quàmprimum discutiatur, ne sit in eis aliquod statutum sapiens contra sanam doctrinam, uel bonos mores, uel aliquo modo sit superstitiosum, ut omnino deleatur, etiam si esset iuratum, cum sit contra omne ius, & in pręiudicium Domini nostri superioris. Ideo omnes confratres absoluantur ab obseruantia, & si qui in eis scandalosi, inquieti, aut etiam discoli reperiuntur, corripiautur, & ubi incorrigibiles sint, puniantur secundum laudabiles reformationes ipsarum confraternitatum, etiam per eiectionem. Et si isti prætendunt iuspatronatus, reuideantur fundationes. Similiter adnotetur, si adsunt particulares redditus, & recognoscantur, cum aliis bonis preciosis mobilibus, & ne usurpentur, aut ad alios usus, quàm destinatos conuertantur, & ipsarum factores, gubernatores principales, œconomique, singulis annis reddant rationem ordinario loci, non obstantibus quibuscunque, iuxta Concilij Tridentini pręceptum, cum modificatione, ut ibi. Hoc demum addito, ut Magistri, & Præfecti doceant sanam, & catholicam fidem, sæpius confiteantur, & sacram Eucharistiam accipiant. Non tamen faciliter permittatur licentia orandi noctis tempore, propter multa inconuenientia, quæ euenire possunt, & maximè in oratione quadraginta horarum. In qua facienda diligenter intuendum est, ut qui curam ipsius orationis tenent, uiri sint undequaque Dei timorati, & possideant honestatem omnem in uita, & moribus; utque, cum licentia

Statuta Confraternitatum qualia esse debent.

c. uenientes, de iureiur.

Sess. 22. c. 9

Oratio 40. horarū, qualiter sit facienda.

Card. Borr. in 1. par. act. Ecc. Mediol.

centia Episcopi fiat, & decenter cum debitis luminaribus ante sanctum sacramentum altaris, & videantur orationes, quæ ibi fiunt. De nocte fores claudantur, nec mares simul orent cum fœminis, neque ultra ptimam stationem prorogetur sine licentia Episcopi; nec Quæstores proinde permittantur sub specie candelas exigendi, & huiusmodi.

DE VISITATIONE LAICORVM CHRISTIANORVM:

Tractatus Nonus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Noni Tractatus.

Visitator, qualiter se habere debet erga laicos uisitandos.
Cap. I.

De laicis uisitandis. Plebs conuocanda est ab Episcopo, quando uisitat, ad Ecclesiam. Card. Borr. in 1 par. act. Ecc. Mediol.

POst peractam erga Clerum, Monachos, ac Confraternitates prędictam inquisitionem; conuertat se Episcopus ad laicos, & pręsente, ac adhibito rectore, curatove, aut parrocho, siue plebano, quærat de defectibus, & uitiis, quibus populus eorum magis abundat: si nempe in sortilegiis, aut pessimis moribus sit addictus, sique etiam adsint aliqui excommunicati; si sint errantes a fide; & in hoc casu malos acriter increpet, & excommunicatos ab Ecclesia deiiciat. Magosq; omnes maleficos, ac ueneficos acriter puniant Episcopi, & e societate fidelium exterminent, omnesq; supradicti defectus pro memoria in scriptis redigantur per Notarium, quem Visitator secum in uisitatione habere debet; qui Notarius habeat libros, in quibus omnia scribantur, quæ geruntur in uisitatione per uisitantem; vt finitis visitationibus, pręlatus illos reuideat, & exequatur, quæ repentè, & in tempore tam paruo visitationis exequi nequit. Quærat insuper, an omnes maximè circa festum Paschatis communicauerint, an Missas frequentent, an sacramenta venerentur, & an soluant pia legata ab eis præstanda, de quib. sup. diximus.

li. 1. c. 44. & 45 tract. 4

Populus, in quibus sit a Visitatore erudiendus.
Cap. II.

Sup. lib. 1. c. 6.

COnueniens igitur populus ad uisitationem Episcopi, seu alterius Visitatoris, informabitur ab ipso circa Symbolum, in primis Apostolorum, & uim etiam Sacramentorum, augustissimiq; Eucharistiæ sacramenti, & missarum frequentationem, uirtutibus prępositis, uitiis verò detestatis. Mandari debet ei, ut singulis diebus Dominicis ad Ecclestam conueniant. vbi Parrochi eos omnes informent in fide, maximè pueros, & simplices: & etiam circa adorationem imaginum, de quibus infra. Archipręsbyteri verò, plebanis, ac cęteris curatas Ecclesias habentibus, mandet Epi-

Conc. Tridét. sess. 2. & sess. 24 c. 4. & 7

Infra c. ...

Episcopus, ut saltem Dominicis diebus per se, uel per alios idoneos plebem sibi commissam salutaribus uerbis instruant, quod & supradictum est. Porrò promiscuam (inquit Cornelius Episcopus) tam nobilium, quàm popularium multitudinem, uelut rationabiles pisces una sagena Euangelij in hac ipsa Ecclesia nostra, quasi in littore maris, uisitabimus. In primis autem Magnificum ciuitatis Gubernatorem admonebimus, ut non accipiat munera; ut defendat uiduas: ut introeat ad eum clamor pauperum; ut non inferat falcem in messem alienã; ut discernat inter sanctum, & prophanum. Senes uerò & iuuenes, sint illi sobrij, pudici, & nullis parcentes laboribus. At uiros, & coniugatos, ut unusquisque possideat vas suum in sanctificatione, & honore. Vxores, ut timeant, & diligant uiros suos. Patres, & filios; ut hi obediant parentibus per omnia: ut illi sua ipsorum bona non prodigè effundant, sed thesaurizent filijs suis, eosq; non prouocent ad iracundiam. Dominos, ut remittant seruis minas, & onera, & illos mercede sua, nulla ratione defraudent. Seruos, ut dominis non bonis, sed etiam discolis in omni timore subditi sint. Diuites, & pauperes, ut illi non faciant sibi amicos de mammona iniquitatis. Hi confidant repositum sibi esse thesaurum in cęlis, ubi neque erugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, neque furantur. Viduas, ut dum desolatas se putant, non contristentur, sicut gentes, quæ spem non habent, sed delectentur in domino, qui dabit illis petitionem cordis sui. Doctos, ut ornent in omnibus doctrinam exemplo inculpatæ uitæ, quo luceant tanquam luminaria in mundo. Idiotas, ut amplectantur supereminentem scientię charitatem, qua sint literatura ingrediantur in tabernacula domini. Denique omnes Christi fideles, ut potestatem Ecclesiæ, & sedis Apostolicæ in primis reuereantur. Timeant gladium excommunicationis, quem non sine causa Episcopi portant. Excommunicatos uitent. Ablata restituant. Se morituros credant, & sæpe recogitent. Sacerdotibus, & religiosis obedientiam, atque reuerentiam pręstent. Verbum Dei libenter audiant. Missas frequentent, dies festos custodiant. Decimas ritè sol-

Card. Borr. in 1. par. act. Ecc. Mediol. Synod. Bitun.

Gubernator ciuitatis, de quibus admonendus.

Senes, & iuuenes.

Coniugati.

Filij, & parentes.

Domini.

Serui.

Diuites, & pauperes.

Viduæ.

Docti.

Idiotæ.

Omnes Christi fideles.

uant: Pœnis sibi in foro pœnitentię iniunctis, diligenter cum fiducia remissionis peccatorum quoad possunt, satisfaciant. Deum timeant, & mandata eius obseruent; sintq; unanimes in fide, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles. Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Alter alterius onera portantes, ut adimpleat legem Christi, quæ tota est charitas, & humilitas.

Episcopus quæ attendere debet in visitatione laicorum & magnatum.. Cap. III.

Episc. quæ attendere debet in uisitatione laicorum, & magnatum.

12. q. 2. omnis c. illa. cum si.

ET in hac laicorum visitatione attendere debet Episcopus qualitatem regionum, & locorum; nam plerunqne ex uariatiône locorum, datur uariatio hominum etiam in moribus. Ex quo dicimus unamquamque prouinciam suo abundare sensu, & secundum personas se gerat Episcopus: non contemnendo uirtuosos pauperes, & stantes in fide, honorando diuites, superbos, bene vestitos. Aliis uerbis monendo principes, & dominos temporales super concessionibus, rapinis, taleis, bellis iniustis, in gestibus in uisu arguendo artificiosè eos, ne iratè se erigant contra corripientem, & Prælatum monentem. Igitur Visitans Imperatorem, seu Impetratricem, quęrat an faciant iustitiam, ne aliàs ueniant tempestates in populum & flagella: Item quęrat an moliatur impugnare sanctam Ecclesiam matrem suam, quam tenetur tueri: quia siue pacata, siue turbata fuerit Ecclesia tempore sui regiminis, Deus, qui illius tuitionem ei commisit, exiget ab eo rationem. Item quærat, si immiscent se electionibus contra iura. Item si aliquos ex odio exhęredat. Item si reliquit uxorem propria temeritate. Item si labitur in hęresim, si non reueretur Episcopos, & huiusmodi, de quibus Thesaurus sacerdotalis fatur. Reges uerò roget Visitator, si trahunt clericos ad forum suum, unde deponendi essent. Item si ab Ecclesijs, & personis Ecclesiasticis pensiones, procurationes, & banna extorqueant contra Ecclesiasticam libertatem; si ducunt secum ad exercitium sacerdotes. Item si

Imperator, de quibus est uisitandus.

23. q. 5. c. Regum.

c. uenerab. de elect.

15. q. 7. c. Sexta act.

c. per uenerabilem, qui fil.

11. q. 5. nullus.

23. q. 8. quo ausu.

taleis, & exactionibus populum Dei affligunt indebitè; si occupant alienas terras. Item si uolunt plures habere, tenere, & cognoscere mulieres; & si incorrigibiles apparerent, essent excommunicandi, & deponendi. Item, si soluunt decimas Ecclesiis debitas: si sequuntur auguria, & id genus reliqua. At Barones, & Proceres examinentur super rapinis, taleis, & bellis iniustis, spoliis, & homicidiis. Item an faciant filios suos in domibus eorum priuatis baptizari contra iura. Marchiones uerò, & Comites interrogentur, an liberos homines subiiciant seruituti, an priuauerint filios legitimos, ut adulterini succedant. Si Episcopos, & alios clericos honorant, sicuti debent. Si in causis propriis dicunt sibi ius; an differant iustitiam tantum, affligendo partes laboribus, quòd cogantur iuri suo renunciare, uel ipsum uendere; hoc idem statuas de aliis principibus. Aduocati uerò sunt interrogandi, si subdolè fouent causas desperatas contra conscientiam: si dilationes superfluas nituntur obtinere, ut negocium protrahant: si nimium salarium accipiunt: si faciunt positiones cauillosas, ut aduersas partes decipiant, & inducant clientulos ad peierandum, uel informent falsos testes. Item, si sciant se non esse sufficientes, tamen recipiunt salarium; uel recepto salario, non curant de causa, & reliqua huiusmodi. De cæteris uerò personarum gradibus, supra paulò ante diximus. Nunc reliquum est, ut intra sex menses Episcopus, secundum determinationem Cardinalis Borromæi, omnibus notariis, & scribis sui fori, tam ciuitatis, quàm diœcesis, communem taxam præfiniat, quam pro operæ, atque officij sui mercede ab unoquoque in singulis causarum generibus, pro loci, & cuiuscunque rei, ac personæ conditione exigere liceat. Qui autem non obtemperauerit, in eum diligenter animaduertat. Taxam similiter præscribat Episcopus executoribus, uel ministris, & carcerum custodibus, ut ab iis, qui capti, & in carcerem clausi sunt, pro comprehensione, & carceris commoratione, & uictu id tantummodo exigatur, quod æquitas, & ciborũ pretium postulat. Et si qui in carcere tenentur, sibi, quæ ad uictum pertinent, ab aliis, quàm a

14.q.5.Non.
11.q.3.præcipuè.
14.q.5.non sanè.
c.solitę, de maior. & ob.
c.fin. de rescr.
12.q.3.si quis uerò.
22.q.5. c.Ille qui.
Card.Borr.
De carcerum custodibus.
De carceratis & uictu eorũ.

cu-

custodibus,& ministris carceris suppeditari uoluerit, id eis facere liceat. Poterit etiam Episcopus iisdem custodibus demandare, ut quamcunque pecuniam, uestes, arma, aliasve res secũ habeant ij, qui in carcerem includuntur, tuto loco collocẽtur, & asseruentur: & nullatenus ex illis rebus ianitori, uel executori, uel carceris ministris attingere liceat; sed eis, cùm exierint, uel eorum hęredibus integræ, atque intactæ seruentur. Et qui contra fecerint, duplo mulctentur; quæ mulcta ei, cui damnum datum sit, attribuatur. Curet item Episcopus per certos homines ab eodem eligendos, semel in hebdomada uisitandos eos, qui in carcere detinentur. Quòd si illos indignius, & acerbius tractari compererint visitantes, referant ad Episcopum, qui secundum prudentiam suam prouideat, ne quid iniqui fiat. Porrò similiter poterit designare aliquos, qui miserabilium personarum causas gratis defendant. Prouideat insuper Episcopus, ut meretrices ab honestis mulieribus cognoscãtur; ut aliquod signum palàm deferant, quo earum turpem conditionem, & vitam omnes notam habeant. Inhibeat etiam eis, ne habitent, aut pernoctent in tabernis publicis, nisi itineris causa. Amplius curet, ut habeant locum in ciuitate ab hominum frequentia, & a maioribus Ecclesiis semotum, ubi omnes habitent, ea lege, ut si extra assignati loci fines conduxerint domos ad habitandum, acriter puniantur. Aspiciat item Episcopus, ne Iudęi Christianorum bonos mores corrũpant, aut eis bona per fraudem, ut solent, auferant. Prouideatque, ut viri pileum, mulieres verò velum crocei coloris, cùm iter faciunt, habeant. Præterea & ne tribus ante Pascha sanctissimæ Resurrectionis diebus in publicum prodeant, aut aliquid contra Christianam religionem facere audeant.

Res repertæ circa captos, ubi asseruentur.

Meretrices sunt internoscendæ ab honestis mulieribus.

Super quibus possit inquirere Episcopus uisitans laicos. Cap. IIII.

c.cũ ex iniuncto. de hære. Sess.24.c.4

PRimò videat Episcopus, ne quis laicus ullatenus prædicet; quia illis prohibetur prædicare: & prædicandi officium solis viris approbatis reseruatum est, cùm sit

præ-

præcipuum Episcoporum officium, aliter ab eo puniantur, & excommunicentur, si non destiterint; nam scandalum inferũt populo, quia incauta locutio in errorem pertrahit. Secundò, Episcopus inquirat de crimine hæresis, & suspitione, & non ab alio q̃ ab ipsis iudicibus ecclesiasticis cognoscantur, & puniantur hęretici. Tertiò, inquirat, si matrimonia inita sint ritè, & legitimè, seruata forma sacri Con. Trid. Auocando ad se omnes causas matrimoniales, quas laici tractare non possunt; & ubi contractum matrimonium aliter inuenerit, procedat Episcopus secundum declarationem ibidem appositam, irritando ea, & puniendo ipsos contrahentes, ac cæteros. Quartò percontetur, an aliquis laicus fuerit, uel sit iudex, uel arbiter in causa spirituali; & si inuenerit, prohibeat; hoc enim iudicibus ecclesiasticis tantum facere licet. Vnde Innocentius ait: Generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum. Quintò inquirat, ne aliquis purus laicus habeat aliquod beneficium Ecclesiasticum, cuius omnino incapax est. Sextò inquirat, & in laicos animaduertat, si in Ecclesia delinquerint, & puniantur, & excommunicentur. Septimò indaget Episcopus contra laicos de frequentatione monasteriorum, turbant enim personas deditas continuò cultui diuino. Octauò quærat, si usurpant bona Ecclesiastica, & ut sacrilegi puniãtur, atque ad restitutionem compellantur: imò sunt ipso facto excommunicati. Nonò moneat Episcopus, ne quis laicus prope altare accedat, dum sacra fiunt, sed retro stet cum deuotione, ut ipsi celebrantes non impediantur, aut disturbentur, secus si accedant ratione communionis. Decimò quęrat de adulteriis, stante maximè publica fama; & si qua inuenerit, corriget, & iudicabit secundum Canones, & fortiùs si quis duas insimul habuerit uxores. Vndecimò quęrat de quocunque crimine notorio, quando scilicet contra populum perpetratum fuit, uel coram eius maiori parte, quod nulla tergiuersatione celari potest. In quo sic procedet Episcopus, ut scandalum remoueatur, congruam adhibendo medicinam pestifero morbo. Duodecimò inquirat Episcopus de simonię labe, cum sit crimen merè Ecclesiasticum; & committentes id crimen, puniat, dili-

c. 2. de hęret. in 6. §. 1
Card. Borr. 1. par. de prędi. uerbi diu.
Excommunicari debẽt laici publicè, uel occultè dispu tantes de fide.
Conc. Tridẽt. sess. 2 5. c. 7.
c. ad abolendam, de hære. in 6
Sess. 24. de reform. matr. & can. 3. eiusd. sess.
Laicus nõ potest esse iudex in causa spirituali.
c. cõtingit. de arbit.
c. cum adeò. de rescr.
Conc. Tridẽt. sess. 22. c. 11.
Laici non debent stare prope altare.
c. ut laici, de ui. & hon. cle.
c. 1. de off. ord.
Notorium crimen quod dicatur.
In extrau. uas elect. de relig. domib.
c. 1. de off. ord.

diligenter perscrutans factum, & mediatores etiam cum omnibus excommunicando, secundum iura, & Pij etiam constitutionem, quæ incipit: Intolerabilis, de anno 1569. Decimotertiò inquirat de usuris laicorum, & criminaliter eos punire potest; quia cùm sit detestabile crimen, Episcopus uisitans illud reprehendere debet, & monere etiam Notarios seruare in cōtractibus censualibus disposita in Bulla Pij V. quæ incipit cum onus, de anno 1568. Decimoquartò inquirat de concubinariis, eos puniendo, ac excommunicando, secūdum præceptum Conc. Tridentini, quod & sup. diximus. Inquirat item de nephando crimine, & id puniat; quia & Ioseph non pepercit fratribus suis, sed accusauit eos apud patrem de crimine pessimo. Sextodecimò inquirat Episcopus de sortilegiis, contra quos insurgat, & puniat, atque excommunicet, iuxta Decret. conquesti sunt. Decimoseptimò visitentur laici super crimine blasphæmiæ, & corrigat, & puniat blasphæmantes. Vnde ipse Episcopus debet publicare indulgentiam decem annorum, deferentib. puniendos blasphemantes ex Concilio generali Lateran. sub Leo. X. De Iudæis blasphemis aliqua possunt uideri in Bulla Gregorij Papæ XIII. quæ incip. Antiqua Iudeorum, de anno 1581. Decimooctauò item inquirat Episcopus de crimine incestus proponendo grauem pœnitentiam iis iniunctã; ut nempè inter fideles Christianos non habeantur; nec cibũ, nec potum, salutationemuè accipiant. Decimononò inquirat item, & grauiter procedat cōtra laicos torquentes sententias, & verba sacræ scripturæ ad scurrilia, & fabulosa, ad adulationes, & detractiones, & ex arbitrio eos pro facti qualitate puniat. Vigesimò puniat rapientes res Ecclesiarum, & earum uiolatores, falsificantesq; etiam literas Apostolicas, atq; etiam falsantes sigillum, & aperientes literas aliorum. Excommunicet item omnes incendiarios, cùm & lege ciuili pœna mortis sit eis etiam imposita. Arguat etiam opprimentes libertatem Ecclesiasticam, quam seruari mandat Conc. Trid. Faciat etiam decimas a laicis exolui Ecclesiis, quę debentur Ecclesię de iure diuino: & si denegantes persistunt, excommunicandi sunt, secundum mandatum dicti Concilij. Vigesimotertiò loco, moneat

Extrau. fin. de Simon. Pius V.
c. quia in omnib. de usur.
Cōcubinarij.
Sess. 24. c. 8
li. 1. tra 4. c. 59
Auth. ut non luxur.
Gen. 37
c. 4. de excess. prǣl.
c. cōquesti. de sen. exc.
Card. Borr. in 1. par. ac. Ecc. Mediol.
Greg. xiij.
35. q. 9. c. incestuosi.
Card. Borr. in 1. par. ac eccl. Mediol.
Conc. Tridēt. sess. 4. in fi.
c. Parrochiani. de sepult.
c. cum olim. de off. del.
c. ad fallariorū, de cri. falsi.
c. superuen. de exemp.
ff. de incend. l. qui ædes.
Sess. 25, c. 20
Deuter. 14
Exo. 22
16. q. 1. c. Decimæ.
Sess. 25. c. 12

neat, & cogat dies festos per laicos, & omnes coli, & sanctificari; ne fiant in eis mercata, aut nundinæ, & maximè in diebus Dominicis. Itemq; ipsi laici induci debent, quòd attenti sint talibus diebus festiuis missas audire, suasq; Parrochias frequentare. Vigesimoquintò, visitans populum Episcopus, ei, & omnibus debet detestari, & prohibere ludos noxios, & inhonestos, de quibus scripsi in Hymno, qui incipit. Ex more docti mystico. Vigesimosextò, si laici in spectaculis, & ludis, maximè inhonestis utantur uestibus religiosis ad cultum diuinum deputatis, uel eas lacerantes, dum a clericis deferuntur, puniuntur ab Episcopo excommunicatione, & pœna extraordinaria, secundum Innocentium. Proinde uideat, ne quis laicus aliqua ueste religiosa utatur fraude, uel dolo, uel pro exactione eleemosynarum, quia talis religionem ingredi cogitur ad peragendam pœnitentiam. Corrigat etiam grauissima pęna spirituali exercentes duella, torneamenta, artemuè sagittariorum, ex iure Concil. Tridentini. Imò sunt excommunicati omnes ad duellum accedentes, pugnantes, patrini, cōsultores, suadentesque, & spectantes; sicut superiori anno puniuit multos, atque excommunicauit Gregorius Papa xiij. qui huiusmodi duellum exercuerant. Vigesimooctauò, inquirat Episcopus de executionibus testamentorū, quia ipse, elapso anno, est executor, & cognoscit; cùm nephas sit perire uoluntates piorum defunctorum, de quibus supra diximus. Proinde Episcopus curet, nę committetur fraus per testamentarios executores; licèt hodiè commissarij fabricæ sancti Petri de Vrbe se intromittant ex multis constitutionibus summorum Pontificum. Vigesimononò inquirat Episcopus, si iuramenta per laicos seruantur; Imò & iudices seculares cōpellat per censuras, ut faciāt obseruari iuramenta pstita. Trigesimò uideat, an laici habeant statuta, quæ sine peccato mortali seruari nō possint, & ea faciat aboleri, antiquari, aut deleri: quia omnis causa ratione peccati, secundum gl. saltem indirectè pertinet ad Ecclesiam. Vltimò, si laici in solemni visitationis die non omnes conuenerint, tūc potest eos Episcopus excommunicare per dispositionem Decretal. si quis uenerit & Romanam, in fine.

c. 1. de ferijs.
c. 1. de consec. dist. 3.
Sess. 22. de obseru. & euit. in celebr. miss.
Auctor alibi in expositione Hymnorū lib. 3.
c. Clericis de uit. & honest. clericor.
c. Cum ad decorem, de uita, & honest. clericor.
c. Interrogasti. 27. dist.
Duella prohibita.
Sess. 25. c. 19
ca. Monomachiam. 2. q. 4
Not. in c. nos quidem. de testam.
li. 1. tra. 4. c. 45
c. licet, de Iureiuran. in 6.
c. fin. de præscript.
In c. nouit, de Iudic.
c. si quis uene. de mai. & ob.
c. Romana, de pœ. in 6.

Magister Grammaticæ conducendus est ad docendum pueros, & pauperes. Cap. V.

Conc. Tridét. sess. 18. § quoniam uerò.

SAncta mater Ecclesia, quæ quos peperit, obliuisci non potest, ut pauperes iuuaret, ne eis & legendi, & proficiendi opportunitas subtraheretur, statuit in unaquaque Ecclesia Cathedrali magistros conduci Grammaticæ, qui gratis clericos, & alios pauperes docerent, prouiso eis de aliquo competenti beneficio. Vnde, ut indies magis hoc salutare institutum illabefactè seruaretur, iterum eadem pia mater Ecclesia, expresso ordine renouauit illud, cõstituens, ut in omni Ecclesia, præcipuè Cathedrali, Seminarium puerorum clericorum erigeretur; ubi sacris litteris imbuti, aptius, & cum maiori plebis utilitate Ecclesias possint regere. Quomodo autem hoc Seminarium sit instituendum, & pueri in eo existẽtes, quibus instruendi sint disciplinis; & quomodo sit hoc collegium conseruandum, & de multis aliis, quoad Seminarium, ad plenum diximus supra superiori libro. Ideò de eo uidendum est ibi, & de puerorum illud ingredientium utilitatibus; & de quibus locis detrahenda sint alimenta pro eorundem sustentatione, & de negligentibus in erectione huiusmodi. Hæc autem hic dicta sint obiter.

c. 1. & c. quia. de regular.

Sess. 23. de reform. c. 18

lib. 5. c. 5. trac. 4 cum seq.

Visitatio Seminarij, & eius qualitatum, circa quæ consistunt. Cap. VI.

Card. Borr. in 1. par. act. eccl. Mediol.

N visitatione autem huiusmodi prædicti Collegij, seu Seminarij, informet se Visitator de illius regimine, administratione, ordine, norma, modoq; uiuendi. De ipsius magistris, officialibus, & præpositis omnibus, de uita, & moribus ipsorum. De studio, lectionibus, doctrina, religione, atque obseruantia cuiuslibet. De domo, habitatione, atque uicinis, ne quid obscœnum committatur. Vitia sint aliena, timor Dei habeatur, ut sic Spiritus-

sancti

ſancti gratia, omnem habẽs virtutem, omnemq; ſcientiam, inueniat in eis receptaculum mundum, & tribuat eis plenam, perfectamq; ſcientiam, ne in perſpicacia ingenij, capacitate, ſtudijq; abſſiduitate, & memoriæ tenacitate confidant; ſed habeant fiduciam ſuam in Domino, qui eſt ſcientiarum dominus, in quo ſtant omnes theſauri ſcientiæ, & ſapientię Dei abſconditi. Initium ergo ſapientię eorum ſit timor Dei. Vnde ſancti patris in ſuis collationibus bene ſcriptum reliquerunt, nempe malos homines diſputandi tantum habere peritiam, & elocutionis ornatum; at ſacrarum, ac cęterarum etiam ſcripturarum uenas, & archana ſpiritualium ſenſuum intrare non poſſe. Nullus enim, inquiunt, in quo adhuc carnalium paſſionum dominatur affectus, ſpiritualem potuit ſcientiam poſſidere. Officium prętereà omnes, ſaltem glorioſæ ſemper virginis Marię, cum ſeptem pſalmis, & litanijs ſingulis diebus dicant. Roſarium quoq; eiuſdem B. Mariæ virginis frequentẽt; & alia huiuſmodi ſecundum locorum regulas, & normas traditas; ut ſępius confiteri, & Euchariſtiæ ſacramentum ſumere. Menſam etiam ante prandium benedicentes, & poſt gratias agentes. Similiter ante, & poſt cęnam facientes; aſſidueq; ſic incumbentes in Dei laudes perſeuerent.

Parab. 3

Caſſia. coll. 4. c. 16

Conc. Tridẽt. ſeſſ. 2

Epiſcoporum eſt ſtudium uariarum ſcientiarum eſſe in populoſis, & diuitibus Eccleſiis. Cap. VII.

Via verò anima noſtra, ſecundum gl. ſine uirtutibus ruit; nam quemadmodum hominum genus homines, ita animarum genus ſunt uirtutes. Et ſicut familię hominum ſplendore generis nobilitantur, ita animarum gratia clarificatur ſplẽdore uirtutum. Ideò in hoc totis uiribus incumbat Reuerendiſs. Dominus cuiuſcunq; Eccleſiæ diuitis Epiſcopus, ut publicum in ſua ciuitate ſtudium, ſeu Gymnaſiũ, pro plebibus ſibi ſubiectis inſtruendis, inſtituat diuerſarum ſcientiarum; iuxta quod pręcipit Eugenius in ſua Synodo, dicens: de quibuſdam &c. Quibus Studio, & Gymnaſio erectis, Epiſcopus ea poſtmodum uiſitabit, eorumque etiam ſtatuta,

De ſtudiis generalibus, & publicis Gymnaſiis.

in c. Propheta 1. q. 1

c. de quibuſdã diſt. 37

Episcopus tenetur uisitare studium publicum.

Sess.25.c.7.de Reform.§.sed & si.

reformationes,constitutiones, modumq; diligenter perscrutetur,si omnia sunt ordinanda pro augmento religionis,& Ecclesiæ,& si quæ minus habent,potest corrigere,atque emendare; quia a sacro Conc. Tridentino hanc habent Episcopi facultatem,& potestatem. At ubi (idem fert Concilium) Vniuersitatem,& Studia immediatè subsunt Pontifici,ipsa uisitanda relinquuntur, personis per ipsum summum Pontificem delegatis.

Singulis annis publicari debet Decretum de studijs

Lectio sacræ scripturæ sit i publicis gymnasiis.

Sess.5.c.1.§.in gymnasiis.

Decretum item Concilij generalis in principio studij singulis annis, de studiis generalibus publicari ab Ordinariis debet, & ab eodem Episcopo. In huiusmodi autem Vniuersitatibus, & Gymnasiis publicis procurandum est ab eodem Episcopo, ut instituatur in eis lectio sacræ Scripturæ; & ubi aderat, sed dimissa est,instituatur iterum. Ad hoc si quidem laudabile institutum, & regum pietas,& religiosorum,& rerum publicarum, & Principum charitas,ad Catholicæ fidei incrementum accedere,& adiuuare,ut præsto sit, hortatur plurimum sacrosancta Synodus Tridentina.

Quæ alia circa studiorum personas prouidere debeat Episc. Cap. VIII.

Professores cuiuslibet scientię, ad fidei professionem tenentur.

Conc.Tridét. sess.... c.2. §. ad eorum.

Car.Borr.par. 1.

Sess.4. cap.de edit.& usu sacro.lib. §.post hac.

Magistri Grāmaticæ,ad fidei professionem tenētur.

Sess.9.c.7.sub Leone X.

Rouideat etiam ordinarius, ut quicunque ad onus legendi in pręfatis, ac memoratis publicis gymnasiis assumptus fuerit,is cuiuscunque artis professor sit,iu principio studij professionem faciat; promittens,quòd ipse professus est alios docere,uidelicet,quæ catholicæ fidei sunt: nullatenus etiam uerba torquens,& sententias sacræ scripturæ ad scurrilia,& fabulosa,& similia. Aliàs, ut temerator, & uiolator uerbi Dei puniendus sit. Hoc idem, quod diximus, ad ludi magistros etiam extendi faciat Episcopus,seu Grammaticę praceptores,nempè ut & ipsi ad eandem professionem teneantur; & fortiùs,quia pueros teneros edocere debent,qui faciles sunt ad decipiendum. Vnde benè de istis præceptoribus disposuit sacrosanctum Lateranense Concilium. Statuimus,inquiens,ut magistri scholarum,& præceptores,pueros suos,siue adolescentes nedum in Grammatica,

&

& rhetorica, & cæteris huiusmodi instruere debeant; uerum etiam docere tenentur ea, quæ ad Religionem pertinent, ut sunt Præcepta diuina, Articuli fidei, sacri Hymni, & Psalmi, & sanctorum uitæ, eosq; in diebus festiuis instruere, hortari, & cogere, ut nedum ad Missas, sed etiam ad Vesperas, diuinaque officia audienda ad Ecclesias accedant: similiter ad sermones audiendos impellant. Et nihil omninò contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eis legere permittāt. Quę omnia renouauit sacrosanctum Concilium Tridentinum; Qui præceptores, & magistri Grammatices, secundum ea, quæ paulò ante diximus, dum de lectione sacrarum scripturarum disseruimus, in omni Cathedrali Ecclesia esse debent: qui clericos eiusdem, & seculares pauperes doceant, assignato eis aliquo beneficio, iuxta institutionem sanctorum Pontificum. Sess.2.c.vno. c.1.de magist. & cle.1.in fi. eod.tit.

Quòd prædicta professio fidei non tantum a prædictis publicè legentibus, sed etiam a cæteris Doctoribus, & medicis non legentibus fienda sit.

Cap. IX.

IAm fuit a nobis enarratum in cap. De lectione sacrarum scripturarum, quænam & legentes, & addiscentes priuilegia obtineant, dum legunt, & studen; subsequenterque & de eorum professione paulò superius disputauimus. Nunc reliquuum est de cęteris Doctoribus, & medicis non legentibus aliqua prelibare: dicentes scilicet, quòd & ipsi quoque Doctores, & alij etiam, qui ad Doctoratus magisteria aliosve gradus cuiuscunque scientiæ promouendi sunt, fidei professionem emittere publicè debent, iuxta formam prędictę bullæ Pij Quarti, quę incipit: sacrosancta. Medici autem non solùm hanc tenentur eandem edere professionem; uerum & iurare astringuntur in manibus Episcopi, statutum factum per Pium V. quod incipit, super gregem. in confirmationem antiquæ, & salutaris Decretalis Innocentij, quę incipit: Cùm infirmitas, nempe, ut cùm ad Card.Borr.in 1.par.ac. Eccl. Mediol. Pius Quartus de anno 1564. Medici, ultra professionem, ad quid aliud teneantur. de anno 1566. de pę. & rem.

 infir-

infirmum uocantur, primum moneant, & inducant ad procurandum salutem animæ, uocando Medicum spiritualem. In qua etiam Pij V. constitutione dicitur, quod talem constitutionem publicare medici debent, & eosdem excommunicare, si iurare recusauerit. Nunc libros Doctorum, medicorum, & aliorum etiam consideremus, & examinemus.

Libri debent examinari, & approbari ab Episcopo omnes. Cap. X.

Postquã de Magistris, Doctoribus, legentibus, studentibus, ac medicis, nec non de præceptoribus, scholaribusq; etiam sermonem habuimus. Nunc de libris, quibus uti debent ipsi omnes prædicti, uerba aliqua faciamus; Et quamuis illi sciuisse ex indice librorum prohibitorum potuerint, quinam ab eis retinendi sint libri, & qui a se abdicandi; oculate tamen eos uidere Episcopum oportet ex officio suę exactæ uisitationis, & ex præcepto, quod sacrosancta Tridentina Synodus ei hoc demandauit; ut supra fuit etiam a nobis expositum. Faciat ergo Episcopus sibi exhiberi ab omnibus tam laicis, quàm clericis, libros omnes, & tam qui sunt in Ecclesia, quàm qui sunt extra Ecclesiam; eosq; an canonici, atque approbati sint; utque nihil unum, erroneum, alienumuè a fide contineant; uideat; utq; ij non in figmentis, fabulis, aut lectionibus obscœnis sint positi, examinet. Hæc autem diligens inquisitio fiet de ijs libris tantum, qui non sunt ex numero eorum, quos enumerat Tridentina Synodus in Sess. quarta; quia ut canonici, & approbati, ac pro authenticis ij habentur, & catholici. Quos autem libros deprehenderit Episcopus hæreticorum, artisve Magicæ, aut incertorum auctorum, aut libellos famosos continentes, aut alios improbatos ab Ecclesia, aut illicita, atque improba continentes, eos euacuabit, prohibebitque retineri a fidelibus Christianis; prout prohibet Pius Papa Quartus in sua bulla, quæ incipit: Dominici gregis, & maximè in nona regula

De libris prohibitis.

Sess. 17. de lib. delectu. & Sess. 4. c. insup. Sup. lib. 1. c. 5. tract. 1.

Sess. 4. c. 1 dist. 15. c. sancta Rom.

caus. 5. q. 2. c. si qui inuenti.

de anno 1564

gula in qua enarrat omnes ferè libros, qui abdicandi sunt propter eorum diabolicam scientiam.

Bibliothecæ uisitandæ sunt a personis ad id deputandis ab Episcopo. Cap. XI.

SImiliter etiam bibliothecę omnes possunt, & debent uisitari ab Episcopo, tam quę sunt in Ecclesijs, & Palatijs, uel monasterijs, quàm quę publicè habentur, in quibus libri uenales tenentur. Quod & sæpius faciendum esse cauetur in decima prædicti indicis regula, ne quis liber in eis prohibitus retineatur. Et si quis inuenitur liber in eis prohibitus, excusari ipsi librarij non possunt propter præceptum, quod habent, ut indicem librorum uenalium apud se habeant, quod hic Romę incorruptè certe ab omnibus seruatur. Demandet insuper Episcopus omnibus, & singulis librarijs, ne quouis quæsito colore in posterum librum aliquem imprimant de prædictis, aut uendant, aut detineant; quia cautum est a sacro Concilio Tridentino, ne ipsi libros sine licentia superiorum Ecclesiasticorum imprimant. licentia uerò huiusmodi detur, & fiat omninò gratis, ad tollendum omnem suspitionem alicuius lucri, eaq; probatio, siue licentia fiat in scriptis. Quòd si secus ac dictum est, factum fuerit ab huiusmodi impressoribus, uel quis libros manu scriptos communicauerit, uel euulgauerit, nisi antea prædicti libri examinati, approbatiq; fuerint, anathematis pœnis, & pecuniæ feriantur huiusmodi transgressores, Ut autem post approbationem, & licentiam præstitam aliquid præmemoratis libris addi non possit, prouideat Episcopus, ut apud se, uel alium deputatum ad hoc remaneat exemplar authenticum talium imprimendorum librorum, & proprij auctoris manu subscriptum, ut adimpleatur dicti libri indicis præceptum.

De libris, Bibliothecis, & impressorib.

Index in Regula decima.

Sess. 4. in decr. de edit. lib. ibi. §. omnes.

Impressores nō imprimāt sine licentia.

Sess. 4. in decr. de edit. libr.

Licentia fiat imprimēdi libros gratis.

Pęna eorum, q imprimūt, seu euulgant libros manu scriptos sine licentia superiorum.

ead. regu. 10. §. hac lege.

Biblia

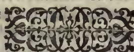
Biblia sacra in vulgari, non ab omnibus sunt retinenda.
Cap. XII.

Vando autem reperitur Visitator in bibliotheca visitanda, si in ea sacra vulgari idiomate Biblia conuersa inueniuntur, prohibeat teneri,& uendi; nec aliis permittat legi,nisi personis cognitis,& fidelibus, data primùm licentia: Quia visum est plus inde (inquit dictus liber,Index)ob hominum temeritatē,detrimenti;quàm utilitatis oriri. Nec minus in ciuitate, seu diœcesi permittat Episcopus libros introducendos esse aliquos; tam venales, quàm particulares, seu alijs legendos mitti, nisi sibi primùm præsententur,& ab eodem Episcopo examinentur, uel ab alio deputato: nisi essent libri adeò publici, quòd notoriè constet eos esse permissos.

Libri nō sunt introducendi in ciuitate sine licentia Episcopi.

DE POENIS.

Tractatus Decimus.

ANNOTATIO SINGVLORVM CAPITVM Decimi Tractatus.

1 *Cur de pœnis tractandum sit.*
2 *Pœna, quæ timenda sit, imponenda est ab Episcopo.*
3 *Quid facere debeat Episcopus de pecuniis ob pœnas exactis.*

Cur

Cur de pœnis tractandum sit. *Cap. I.*

Vm omnes populi Christiani legibus ab Imperatoribus, & canonibus a summis Pontificibus editis regantur, ac secundum eas uiuere teneantur; Sequitur ergo, quòd si lex permiserit, petere licet; si uetat, nulli petere licet; si punit, qui cædem fecerit, pœnam non euadat. Vnde cùm supra in præcedentibus Tractatibus, legem aliquando uetantem, aliquandoque etiam permittentem, scripsimus, & in ea de uarijs excessibus, propter quos pęnæ deberentur, tractauimus: meritò nunc aliqua de pœnis subiicienda uidentur.

Inst. §. quorsi, in prohem. l. digne uox, de legib. & cō stit. princ. Quod sit officium legis.

Ratio redditur.

Pœna, quæ timenda sit, imponenda est ab Episcopo. *Cap. II.*

ADuertat autem Episcopus circa pœnarum impositionem, ut cognita, & considerata qualitate loci, & personarum, medicinam morbo congruam apponat, easq; sciat apponere pœnas, quę magis suo iudicio timentur, ne ludibrio fiant, & maior sit labor suus. Nam delicta secundum mensuram proportionis, ratione loci, temporis, personę, & quantitatis, quis nescit esse punienda? in quibus quidem plurimum Episcopi uersatur arbitrium, cùm ipse dispenset in pœnis; licet ipse, & quilibet superintendens in actionibus, & iudiciis Ecclesiasticis suo sensu nullatenus duci, seu regi debeat, sed eorum auctoritate, & secūdum canones, legesq; iudicare debeat, ac multum considerare uim uerborum legis, & canonum, qui diuersimodè de pœnis fantur, ac uarijs, pro pęnis infligendis ad malorum terrorem, modis utuntur. Nam cùm lex dicit, Per censuram Ecclesiasticam compellatis, uel censura sacrorum canonum, utendo tantum censura, intelligimus pœnam, siue priuationem a quocunque licita communione fidelium, quam Ecclesia propter inobedientiam, uel huiusmodi infligit. Cum uerò in lege legitur, sub pœna Ecclesiasticę districtionis, intelligimus non tātum pęnam c. Quęrenti.

c. irrefragabilis. § cæterum de off. ord.

gl. c. 2. de pœ.

c. 1. de const.

Districtio Ecclesiastica, qd sit.

Abb. c. pro illorū, de præb.

c.quærenti.de uerb.sig. — Abbas. — Disciplina Ecclesiastica qd sit. — dis.45.c.& q. Bonæ discipli nę.

renti, ideſt pœnam ſpiritualem, ſed etiam citrà huiuſmodi pęnam, hoc eſt cenſuram, pęnam temporalem. Nam diſtrictio ſecundum Abbatem, in dicto cap. Quærenti. importat pœnam temporalem. De diſciplina Eccleſiaſtica idem dicimus, ſcilicet eam conſiſtere, ſecundum Auguſtinum, in coercendo: eſt enim diſciplina ultrix male uiuendi. Diſciplina enim reddit compoſitum habitum mentis, & corporis; ceruicem ſubmittit, ponit ſupercilia, componit uultum, ligat oculos, cohibet cachinnos, moderatur linguam, gulam frenat, iram ſedat, format inceſſum, docet denique ſubeſſe, coeſſe, & pręeſſe. Quæ omnia a ſuperiori ſunt attendenda; quoniam ubi gubernaculum diſciplinæ contemnitur, reſtat ut Religio naufragetur.

Cle.attendentes, de ſta.mo. — gl.in c.cũ clerici, de pac. — Seueritas Eccleſiaſtica, qd ſit. — c.ut officium. §. uerum. de hęret.in 6 — Pœna canonica quid commendat. — gl.in c.dolẽtes. de celeb.miſſ. — c.ſi qui ſunt. diſt.81. — Pœna animaduerſionis, quę ſit. — gl.fin. in c.fin. de elect. — gl.pen.in extr. excer. de præben.& dig. — Pœna maledictionis ęternę quæ ſit. — 24.q.3. Deus. — gl.c.1.§.fin.de immun.eccl. — c.viſis.16.q.2. — gl.in c.j.de cu ſtod.Euch.

Sed ſi dicitur in lege, ſub ſeueritate Eccleſiaſtica, intelligitur pęna impoſita, ſecundum delicti qualitatem in materia, in qua de ea loquitur legislator: nam ſeueritas eſt, cùm rigor, & integritas iuſtitiæ exercetur. Item cùm ſit ordinatio ſic ſcilicet, & cõtraueniens puniatur pęna canonica, intellige pœnam depoſitionis cum infamia, ſecũdum Abb. in c.2. ne prælati uices ſuas. Cùm uerò Pontifex mandat ſub pœna obedientiæ, ut in cap. dolentes. poſſumus intelligere peccatum infidelitatis, atque inobedientiæ, quod eſt peccatum grauiſſimum. Cùm uerò lex, aut Canon dicit: Digna animaduerſione puniatur, tunc Epiſcopus iudicablt ſuo arbitrio; ex quo certa non eſt ſtatuta pœna. Sed cùm indignationis pœna in lege auditur, etiam beneficiorum priuationem intelligere nos debere, dicit Sarnen. Epiſcopus. At ſub illis uerbis. ſ. ſub obteſtatione diuini iudicij, & in terminatione maledictionis æternę, precationẽ mortis æternę intelligimus, quæ pro peccato mortali debetur. Quandoq; uerò fit lex cum illa dictione. ſ. ſub pœna acrimoniæ noſtræ, dicit gl. acrem pœnam, uel etiam excommunicationem, ſeu magis arbitrariam. Acrimonia enim dicitur auſteritas in uultu. De illis uerò uerbis, ſcilicet, de pœna mucronis, uel Eccleſiaſticæ animaduerſionis, dicunt quidam, quòd uenit Epiſcopi iudicium, ſeu etiam excommunicatio. Demum uerba, ſcilicet, diuinam vltionem non effugiant, dicit glo. hanc pœnam remitti ad arbitrium iudicis; ex quo non determinatur: ſed ſi dicitur

ſub

ſub pœna banni Christianitatis, intellige pœnam excommuni cationis.

Quid facere debeat Episcopus de pecunijs ob pœnas exactis. Cap. III.

Vm habeat autem facultatem, ſeu ius imponendi pę nas pecuniarias Epiſcopus a multis iuribus, & Cō cilijs, & pręſertim a Concilio Tridentino, dum dicit, Temeratores, & uiolatores uerbi Dei iuris, & arbitrij pęnis per Epiſcopos coerceantur. Ideò nunc reſtat uidere, in quibus conuerti debeant pęnæ pecuniarię ab Epiſcopo exactæ; An nòn poſſit ſibi eas applicare. Et quidem ex uerbis eiuſdem Concilij Tridentini facile eſt colligere, in pios uſus eas conuerti debere, ſeu pauperibus eas erogari, uel uſibus piarum Eccleſiarum: Niſi Epiſcopus ſit adeò pauper, ut non habeat commodè unde uiuat; quia tunc ſibi eas aſſignabit ſecundum communem Doctorum opinionem; quemadmodum etiam ſibi Epiſcopus uindicabit iuriſdictiones ſuæ fructus, & emolumenta, ſiue per ſenteutiam. ſiue per contumaciam, aut etiam per contrauenientiam ſtatutis factam. Meminerint tamen ſępenumero Epiſcopi magis miſericordiam, ac æquitatem ſequi in pœnis, quàm faciant iudicium, & iuſtitiam. Nam

c. dilectus, de off.ord. c. irrefragabili §. fin. de of. or. Seſſ. 4. de edit. & uſu ſac. lib.

Pęnæ pecuniariæ exactæ, in quę conuerti debent ab Epiſcopo.

Seſſ. 25. c. 3. §. ſed licet.

c. dilectus, de off. ord.

, *Si quoties peccant homines, ſua fulmina mittat*
, *Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.*

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

a, b, c.
ABCDEFGHIKLMNOPQRSTVXYZ.
Aa Bb, Cc.

Omnes ſunt Duerniones, præter c, & Cc, quæ ſunt Terniones.

Venetiis, apud Altobellum Salicatium,
M D L X X X V I.

TRACTATVS
DE ORIGINE,
DIGNITATE, ET POTESTATE
DVCVM ITALIÆ,
QVIBVS REGALIA, IVRAQ;
Imperij competunt.

LVDOVICI RODOLFINI
de Sabloneta. I. V. D.

IN QVO PRINCIPALITER TRACTATVR, AN IPSIS DVCIBVS
Conueniat nomen, vel titulus SERENISSIMI.

CVM SVMMARIO, ET INDICE.

DERTHONÆ,
Apud Bartholomæum Bullam. M. D C V.
Superiorum permissu.

TRACTATVS DE ORIGINE, DIGNITATE, ET POTESTATE DVCVM ITALIAE,

QVIBVS REGALIA, IVRAQ; Imperij competunt.

LVDOVICI RODOLFINI

de Sublimati. R. P. D.

IN QVO PRINCIPALITER TRACTATVR, AN IPSIS DVCIBVS [illegible], vel cui Serenissimi.

CVM SVMMARIO, ET INDICE.

DERTHONAE,

Apud Bartholomaeum Bollam, M. D C V.

Superiorum permissu.

SERENISSIMO

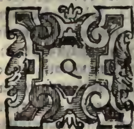
RANVTIO FARNESIO

PARMAE, ET PLACENTIAE DVCI IIII. &c.

EQVITI VELLERIS AVREI, SANCTÆQ; Romanæ Ecclesiæ Vexillifero perpetuò.

Ludouicus Rodolfinus I. V. D. N. S. P. & perpetuam felicitatem.

VONIAM res est operosa, & difficilis ars imperandi: nec eam bene, beatèq; potest Princeps tractare sine sapientię lumine, aut numine potius; in animum mihi induxi Ducum eorum originem, & dignitatem, qui Italiam summa suâ illustrant virtute, iuris bilance modo perpendere, & examinare. Etenim nihil est in iure, quod in Principis quasi non delitescat nomine: cum personam induat iuris, &

iustitiæ. Nam quòd ius imperat honesta: vetat contraria: permittit tolerabilia, atq; ab improbitate mortales arcet supplicio, & ad virtutem excitat præmio, id omne Princeps non solum cum iure habet commune: sed etiam ius vincit æquitate. Iure igitur Principis nomen ortum traxit à capite. Nam sicuti caput corpori sensus omnes ministrat: eiusq; sordes sic abstergit, vt per oculos cholera: per aures atra bilis: pituita per nares: per os deniq; purgetur sanguis: ita Princeps cum caput sit populi, populusq; corpus Principis, eam vsqueadeo tundit incudem, vt nunquàm quod turpe est admittat in populo, & semper ingerat quòd honestum, præclarumq; est. Cuius ex officij splendore, & summa virtutum omnium Serenitate præstantissimi quiq; Italiæ Duces, qui regalia, iuraq; Imperij habent Serenissimi nomen sortiti sunt. Verùm quando nonnullos hic pungit scrupulus, & in controuersiam trahi solet, sint necne hoc agnomine decorandi, statui pro viribus nodum soluere quæstionis. Nomina non solum dignitates declarant officiorum: sed etiam animorum denotant affectiones. Itaq; Græcorum Heroes gloriosis vtendo nominibus consueuerunt omnia gloriæ splendore illuminare. Diomedes quippe Rex Ætoliæ propter nominis sui gloriam tanto virtutis exarsit amore, tamq; fortis euasit, vt etiam Martem in bello Troiano vulnerarit. Sed quid ego hæc de Græcis? Romani cum nihil ducerent esse gloriosius disciplina militari, religione, & re agraria, semper ferè nomina sua mutuati sunt trium harum virtutum ex aliqua. Hinc Numa Pompilius à numine: Hortensius ab hortandis militibus: Fabij à Fabis, & Lentuli à Lentibus Serendis sunt nominati: quorum virtutes simul omnes in vno Serenitatis nomine delitescunt, quæ cum dicatur à Serendo, iccircò Summi Italiæ Duces Serenissimi sunt vocati, quòd nihil sit neq; in religione, cuius sanctimoniam: neq; in re militari, cuius virtutem: neq; in agrorum cultura, cuius vtilitatem non consueuerint inter mortales serere. Quæ omnia vnus instar omnium ita, RANVTI DVX, præstas, vt non tam videaris regere, quàm quomodo sit regendum alijs non atramento:

Sed

Sed vitæ exemplo præscribere. Quare te Duce tanquam optimo Reipublicæ Medico nullus metuendus est Imperij morbus: non improborum iniuria: non rerum inopia: non deniq; hostium vis, aut dolus. Hæc enim omnia, si antiquitati credimus, penes vnum tantùm sunt Principem, qui sit imperandi gnarus. Nam cur aut Vlysses Irum, quò nemo vnquàm fuit inops magis, aut Hercules Linum interemit Magistrum? Quia si bene attendimus, est Principis, rerum in Imperio abundare copia: non egere disciplina, & Consilio. Cùm igitur in tuo Imperio serena, & tranquilla sint omnia, non solùm debeo, sed etiam cogor Tractatum hunc tuo nomini nuncupare, qui annis præteritis tibi destinatus est, idq; ob priuata tua erga me merita, quæ semper mihi hærent infixa in animo. Nam cum in Bononiensi Rotæ Tribunali sedem, quæ tunc temporis deserta erat, & vacua, affectarem, tu, vt compos fierem voti, vni tuò à secretis hoc negotij dedisti, vt ad hanc rem aculeatas pro me scriberet binas literas. Verùm id, mea culpa serius. Nam res iam propter competitorum multitudinem, aliò pro Summorum Principum voto cesserat. Quorsum hęc? vt omnes intelligant, quando beneficium non ex effectu, sed ex affectu penditur, tantum me Serenissimæ tuæ Altitudini debere, quantum ij debent, qui abs te summa dignitate aucti sunt, & cumulati. Quare, & si literas eas malui penes Secretarium tuum remanere, quàm frustrà à Secretario capere, eas tamen tuæ Altitudini gratias egi, quibus intelligeret nihil mihi potius esse, quàm in eius ære vitam & agere, & deponere: statuiq; iam præsentem Tractatum tanquam huius meæ erga te voluntatis obsidem in omnium conspectum, & oculos emittere. Hæc enim postulant multò maiora tua erga omnes merita, quibus minimè soleo mirari. Nam ita natura es instructus, ea arte educatus, vt nemo non hilaris à te abeat: malisq; semper alijs prodesse, quàm præesse: quo fit, vt summæ tuæ dignitati ad gloriam magnus cumulus accedat. Nec enim alia de causa pretes, puto apud Orpheum, natæ censentur ex Iouis semine, nisi

vt

vt admoneantur Principes omnes præclarius eſſe beneficia inter mortales præmio compenſare, quàm maleficia expiare ſupplicio; vtrunq; tamen eſt in Imperio cedro dignum. Quorum alterum habes ab Atauo PAVLO III qui Cęli, & terræ regiones omnes ſua impleuit beneficentia: alterum ab ALEXANDRO Patre, qui Religionē ex Hęreticorū flammis ereptā Eccleſiæ Romanę reſtituit. Quare cùm in te vno alter togato: alter armato iure reuiuiſcat, quid eſt aut in præmio virtutis, quod à te non ſit expectandum: aut in criminis ſupplicio, quod non ſit metuendum? non curas in rerum diſcrimine vitam, ſed iuſtitiam: non fortunæ caducæ opes, ſed Dei immortalis opem. Nam cùm ageretur nuper de incolumitate Religionis, reiq; eſſet in ſumma periculi flamma, quo ſtudio, qua induſtria, quo Marte Iuliam Cęſaream vt expugnares, armata claſſe inſtructus rei bellicæ ſummam tuis humeris ſuſcepiſti? Difficile eſt, quod res eſt dicere, tacere turpe: honeſtum à me, qui balbus ſum, tantum attingere. Non exigua in belli incendio ars eſt deliberandi: magna audendi. Etenim vbi audet temerarius, ibi timet qui fortis eſt: vbiq; timidus perhorreſcit, ibi effertur audacia fortis. Omnia enim audere in bello eſt inſaniæ: nihil audere deſperationis: audere verò, vbi eſt timendum temeritatis: timere, vbi eſt audendum, fracti, & remiſſi animi. Horum omnium ars, & ſcientia quia in ſumma tua fortitudine eſt poſita ex turbulentis, & obſcuris, omnia à te tranquilla ſtatim redduntur, & ſerena. Hoc quicquid eſt cum ſis Sereniſſimus non dubito, quin ſerena fronte oblata etiam minima ſis accepturus. Solum te humiliter obſecro, vt non ex ipſius opuſculi merito, ſed ex humanitate tua, & ex mea erga te promptiſſima voluntate in fidem tuam me conſeruare digneris. Vale.

LVDOVICVS RODOLFINVS

I. V. D.

LECTORI.

IN publicum exhibeo (candide lector) Tractatum hunc, spero tamen te propediem visurum alia magis exercitata, quæ in Pretorijs muneribus versatus per tria Lustra collegi, & editioni Venetijs a superioribus sunt adscripta, præsertim librum vnum quæstionum, nonnullas conclusiones, Tractatum vnum de plenitudine potestatis, alterum de brachio seculari, & ecclesiastico vicissim implorando, deinde alium quibus modis ordinarius efficiatur delegatus, ex quibus acilè colliges, me nihil magis, quàm publicam vtilitatem anhelare: nihilq; ardentiori me animo,

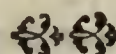
quàm

quam ius, & iustitiam sequi. Interim te admonitum volo, ne ex ordine literæ, aut scripturæ sumas argumentum, me aliqua in parte innuere voluisse, quis Ducum aut Principum maiore præcedens excellentia alijs preferendus sit, cum eos præposuerim, qui prius in mentem casu magis, & fortuito quàm consultò venerint. Vale.

TRACTATVS
DE
ORIGINE, DIGNITATE, ET POTESTATE DVCVM ITALIÆ, QVIBVS REGALIA

Iuraq; Imperij competunt.

LVDOVICI RODOLFINI DE SABLONETA
Iuris Vtriusq; Doct.

SVMMARIVM

1 *Pposita iuxta, se posita magis elucescunt.*

2 *Solus Imperator dicitur Serenissimus, & Augusta serenissima, & Reges, qui superiorem non recognoscunt Serenissimi dicuntur. Rex Fracia, & Rex Hispaniæ sunt serenis. ibi*

3 *Omnes dignitates, & tituli, vel præminentia procedunt à summo Pontifice, & ab Imperatore.*

4 *Origo Ducalis dignitatis tenuis, & humilis fuit.*

5 *Dux quis diceretur apud Romanos.*

6 *Ducalis dignitas à quibus habuerit originem in Italia.*

7 *Duces an fuerint spectabiles, vel Illustres?*

8 *Lex quod non dicit, nec nos dicere debemus.*

9 *Nouitates sunt à lege damnatæ Intellige, vt sub nu. 350. vers. nec obstat.*

10 *Iesus Christus Dominus noster, quandoq; Dux, quandoq; Rex appellatus fuit.*

11 *Saul primus Rex Israel appellatus fuit Dux.*

12 Regio Burgundiæ olim erat Regnum, deinde fuit Ducatus.
13 In dignitatibus non fit descensus, & non promouetur quis de maiori ad minus.
14 Titulus Maiestatis conuenit soli Imperatori, & Regibus, vide nu. 18. 28. nu. 29. & nu. 38.
15 Reges ab initio maiorē potestatē habuerunt, quā Imperatores.
16 Lege Regia translata est potestas in Imperatorem.
17 Plus iuris habet Rex in Regno, quàm Imperator in Imperio Imperium est ex electione, ibi.
18 Titulus Maiestatis cōuenit Ducibus Regalibus Italiæ in suis Dominijs, vide nu. 28. 29. 38. & nu 50.
19 Maiestas dicitur status maior, vel maior potestas.
20 Marchio olim Ferrariæ habebat Maiestatem.
21 Crimen læsæ Maiestatis comittitur contra Marchiones.
22 Duces sunt maiores Marchionibus, quicquid alij dixerint.
23 Menoch. & Chassan. in errore lapsi sunt.
24 Duces præcedere debent Marchiones.
25 Duces habent sub se Marchiones.
26 Corona Ducis est magis rotunda cum gemmis, & lapidibus pretiosis, Corona autem, seu potius circulus Marchionis est absq; tanta rotunditate, & sine gemmis & lapidib⁹ ptiosis.
27 Ex qualitate ornamentorum dignoscitur maioritas dignitatis.
28 Duces non habent Maiestatem, vide nu. 18. 29. 38. & nu. 50.
29 Non est æqualis, seu tanta Maiestas in Ducibus Italiæ, vel alijs Dominis superiorem recognoscentibus, quanta est in Imperatore.
30 Splendor stellarum, non æque lucet, sicut splendor solis.
31 Coquus, & Barbitonsor Ducum non sunt nobiles, sicut sunt Coquus, & Barbitonsor Imperatoris, vide nu. 68. et nu. 69.
32 Coquus apud Antiquos vilissimum mancipium fuit, & estimatione, & vsu, licet ex vili ministerio postea Romæ ars haberi cœpta fuerit.
33 Crimen læsæ Maiestatis non committitur propriè aduersus Duces Italiæ, seu alios Dominos superiorem recognoscentes

sed

sed large, & impropriè secundū quosdā. Contrariū nu.37.

34 Crimen læsæ Maiestatis propriè committitur tantū contra Imperatorem, vel Rempublicam Romanam, vel contra quēcunq; Principem, superiorem non recognoscentem.

35 l.quisquis. C.ad leg. Iul. Maiest. non habet locum contra filios, nisi quando crimen committitur contra Cæsarem, vel Rēpublicam Romanam, non autem quando cōmittitur contra Duces, & Principes superiorē recognoscentes, vide nu.50.

36 Memoria defuncti damnari potest solum quando crimen committitur contra Imperatorem, vel Rempubl. Romanam, secus quando committitur contra Principes, vel Ciuitates Inferiores, vide nu. 50.

38 Duces Regales Italiæ habent Maiestatem vide nu.18.28.29. & nu. 50.

39 Maiestas nihil aliud importat, nisi æternitatem.

40 Imperator potest facere legem perpetuam.

41 Priuilegia Ducum Italiæ, qui sunt perpetuò inuestiti, & iure proprio perpetuā iurisdictionē regalia, & iura Imperialia habent, sunt perpetua secundum eorum naturam, nisi aliter dicatur, vel contrarium constet

42 Confirmatio priuilegiorum à Ducibus, & Principibus concessorum necessario non est facienda à successoribus ipsorum Ducum, & Principum.

43 Decreta, & Statuta Ducū, & Principū Italiæ sunt æterna, & perpetua, & dicuntur ius Ciuile, quicquid alij dixerint.

44 Ioan: Maria Riminaldus reprehenditur per Authorē, ex quo dicebat proclamata Marchionum Mantuæ non esse perpetua, sed finiri, & extingui per eorum mortem.

45 Successor si statim cum succedit nō reuocat legem Prædecessoris, videtur illam approbare cum sua determinatione.

46 Ioan. Bolognet. taxatur per Auctorem.

47 Becius reprehenditur ab Authore.

48 Verba debent intelligi in omni dispositione, vt aliquid operentur, & ne sint superflua.

49 Verba nō dicuntur superflua, quando sunt plata ad maiorem

 declarationem

declarationem, & tollendam dubitationem, quia tunc satis operari dicuntur.

50 *l. quisquis .C. ad leg. Iul. Maiest. habet locum contra filios delinquentis in Duces Regales Italiæ, & memoria huiusmodi delinquentis damnari potest.*

51 *Leges, & iura loquentia de Imperatore locum habent in Ducibus, & Principibus regalia, & iura Imperialia habentibus ex priuilegio, vel ex consuetudine, cuius initij memoria non existit.*

52 *Sermones particulares sunt veriores, generales vero faciliores.*

53 *l. bene à Zenone .C. de quadrie. præscript. habet locũ in Ducibus Italiæ regalia, & iura imperialia habentibus.*

Rim. iun. fuit Præceptor Authoris, ibi,

54 *Clem. 1. de probat. procedit in Ducibus regalia, & iura imperialia habentibus.*

55 Rex *nullus reperitur, in quo tanta, seu æqualis sit Maiestas, quanta est in Imperatore.*

56 *Crimen læsæ Maiestatis committitur contra Reges superiorem non recognoscentes.*

57 *Paucißimi sunt Reges, qui recognoscant superiorem.*

58 Rex *Franciæ non recognoscit superiorem de iure, nec de facto, ex communi.*

59 Rex *Hispaniæ non recognoscit superiorem.*

60 Rex *Portugalliæ non recognoscit superiorem.*

61 Rex *Angliæ non habet superiorem.*

62 Rex *Sciciliæ est liber, & Monarcha in* Regno *suo.*

63 Rex *Aragonum est exemptus ab Imperio.*

64 Rex *Nauarriæ, Armeniæ, Vngariæ, & Cataloniæ non subsunt (Imperio.*

65 Rex Castellæ *non subest Imperio.*

66 Rex *legionis non est subditus Imperatori.*

67 *Duces, Marchiones, & Comites perpetuo inuestiti habentesq; iura Imperialia æquiparantur Regibus, & Imperatori.*

68 Coquus, *& Barbitonsor huiusmodi Ducum sunt nobiles.*

69 *Nobilitas tanta nõ est in Coquuis &* Barbitonsoribus *dictorũ*

Ducum

Ducum, quanta est in illis Imperatoris.

70 Maior est nobilitas, quæ prouenit à maiori, quam quæ prouenit à minori, ita vt nobilitatus à maiori præferatur nobilitato ab inferiore, nõ obstante tẽporis anterioritate, et prerogatiua.

71 Dux Sabaudiæ recognoscit superiorem. contrarium nu. 83. Intellige vt nu. 114. 115. & nu. 116.

72 Dux Mediolani recognoscit superiorem. contrarium nu. 81. Intellige vt nu. 114. 115. & nu. 116.

73 Dux olim Ferrariæ recognoscebat superiorem. contrarium nu. 78. Intellige vt nu. 114 115. & nu. 116.

74 Dux Mantuæ recognoscit superiorem. contrarium nu. 80. Intelige vt nu. 114. 115. & nu. 116.

75 Dux Vrbini recognoscit superiorem Summum Pontificem, vide nu. 82. & intellige vt nu. 114. 115. & nu. 116.

76 Dux Parmæ recognoscit Ecclesiam in superiorem, vide nu. 77. & intellige vt nu. 114. 115. & nu. 116.

77 Magnus Dux Hetruriæ non recognoscit superiorem, ex quo nõ est feudatarius, sed liber, declara vt n. 114. 115 & n. 116.

78 Dux olim Ferrariæ non recognoscebat superiorem, declara vt nu. 114. 115. & nu. 116.

79 Dux Mutinæ non recognoscit superiorem, ex quo eidem suprema potestas data fuit à Federico tertio Imperatore, declara vt nu. 114 115. & nu. 116.

80 Dux Mantuæ non habet superiorem, declara vt nu. 114. 115. & nu. 116.

81 Dux Mediolani non habet superiorem ex communi, declara vt nu. 114. 115. & nu. 116.

82 Dux Vrbini est omnino liber in statu suo, declara vt nu 114. 115. & nu. 116.

83 Dux Sabaudiæ non recognoscit superiorem, declara vt nu. 114. 115. & 116.

84 Dux Sabaudiæ se Dei gratia Ducem vocat, vt ostendat se non recognoscere superiorem, vide nu. 88.

85 Dux Burgundiæ se Dei gratia Ducem vocat, eo quod non recognoscat

recognoscat superiorem, licet Chassan. dubitet, an recognoscat Regem Franciæ.

86 Rex Franciæ intitulatur Dei gratia Rex, quia non recognoscit superiorem, nisi Deum, & ensem.

87 Dux Mantuæ, & Dux Mutinæ intitulantur Dei gratia Duces, quia superiorem non recognoscunt.

88 Dux Sabaudiæ intitulatur Dei gratia Dux, & ibi affertur ratio.

89 Duces, Comites, et Marchiones Castellæ recognoscunt superiorem.

90 Comites Palatini ab Imperatore creati non possunt legitimare in terris Imperij, de quib⁹ aliquis Princeps cū oīmoda potestate fuit ppetuò inuestitus sine licentia ipsius Principis.

91 Imperator, vel Comes Palatinus ab eo creatus nō potest legitimare in Ducatu Mediolani, nec in Ducatu Mōtisferrati, quia Imperatoria potestas fuit translata in Duces.

92 Duces Mediolani, Mantuæ, & Ferrariæ fecerunt decreta, vt nemo posset impetrare priuilegiū ab Imperatore legitimandi in suis Dominijs, nec illo vti absq; licentia ipsorū Ducū.

93 Ratio quædam Curt. Iun. Barbat. Boss. Bursat. & Roland. à Valle improbata ab Auctore.

94 Intellectus ad cōstitutiones Mediolani sub tit. de legitim. lib. 3.

95 De his qui foris sunt, nihil ad nos.

96 Cessante ratione legis cessare debet lex, vel dispositio legis.

97 Dominus directus non potest in terra Baronis sibi subiecti tutorem dare pupillo; nec aliū actū Iurisdictionalē exercere.

98 Imperator nihil potest in terris Ducatus Mediolani, nisi quatenus permittitur à Duce.

99 Imperator hodie in terris alienis pro nihilo reputatur.

100 Imperator nō potest in Ciuitate Mātuæ vti clausula supremæ potestatis, vel auferre ius tertij, et ibi redditur rō remissiuè

101 Delegatus Cæsareus non potest citare in terris Vasallorum, & Domini Gōzagæ nō patiūtur hoc fieri in suis Dominijs.

102 Contrarium tenuerunt Boss. Nata Surd. & Aretin.

103 Sed Author ipsis respondet, & num. seqq.

eum qualitatibus, & priuilegijs suis, etiam si subrogatum sit alterius naturæ, quam est illud in cuius locum subrogatur, vel etiam si in aliquo discreparet.

121 *Dispositio l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscript. est odiosa, & sapit iniquitatem, quia quis de facto dominio rei suæ priuatur.*

122 *Lex quisquis. C. ad leg. Iul. Maiest. respectu filiorum hodie de consuetudine non seruatur.*

123 *Contrarium tenuit Author.*

124 *Declaratur quoddam dictum Angeli.*

125 *Pœna l. quisquis. C. ad leg. Iul. Maiest. respectu filiorum non habet locum, vbi crimen committitur contra propriam Ciuitatem ex communi, & veriori.*

126 *Pœna d. l. quisquis, respectu filiorum habet locum, quando crimen committitur contram Papam, Imperatorem, vel Regem superiorem non recognoscentem.*

127 *Pœna d. l. quisquis respectu filiorum habet locum, quando crimen committitur contra Duces Regales Italiæ.*

128 *Lex semper loquitur, & est in viridi obseruantia.*

129 *Statutũ corrigens ius commune seruandũ est ꝑ lege communi.*

130 *Statuta locorum sunt ius Ciuile.*

131 *Ius municipale in proprio loco Ius commune, seu eius pars appellari potest, vbi de communi.*

132 *Statutum præualet in loco, vbi viget, etiam si ius cõmune disponeret contrarium.*

133 *Iudex seruare debet Statutum Ciuitatis, licet Ius commune disponat contrarium.*

134 *Inanis est disputatio, vbi est Statuti decisio.*

135 *Author fuit Prætor, ac etiam locum tenens, & Gubernator in terra Castioni à stiuerijs pro Marchione dicti loci.*

136 *Statutum Castioni à stiuerijs reseruat legitimam filijs in bonis Patrum rebellium.*

137 *Alciatus reprehenditur ab Authore, & nu. 147. & nu. 148.*

138 *Dictio vniuersalis, omne, nihil excludit.*

139 *Crimen lesæ Maiestatis non comprehenditur in generali dispositione*

positione, ex quo requirit specialem mentionem tanquam exceptum, & reseruatum.

140 *Ea quæ requirunt specialem mentionem non veniunt in generali sermone.*

141 *Concessa iurisdictione cum mero, & mixto Imperio Vicario Principis, nunquam tamen censetur concessa cognitio criminis læsæ Maiestatis, nisi sit facta expressa mentio.*

142 *Concessa abolitione omnium criminum non est concessa abolitio de crimine læsæ Maiestatis.*

143 *Reus læsæ Maiestatis non gaudet immunitate Ecclesiæ, & inuitus extrahi potest ab Ecclesia, licet regulariter quilibet delinquens tutus in ea sit. Vide sub nu.144.*

144 *Athalia mater Ochoziæ læsæ Maiestatis rea extracta è templo interfecta fuit.*

145 *Exceptio aliquorũ casuũ in alijs firmat regulam in contrariũ.*

146 *Inclusio vnius est exclusio alterius.*

147 *Statutum intelligi debet secundum Ius commune, vt minus ab eo recedatur quàm fieri possit.*

148 *Interpretatio cuiuslibet dispositionis capienda est, & fauorabilis reputatur, per quam Ius commune conseruatur, & ad illud reducimur.*

149 *Reges possunt dici Serenissimi, sicut Imperator, ex quo in eorum Regnis sunt tanquam Imperatores, & obtinent supremum locum.*

150 *Duces Iura Imperialia habentes, & perpetuò inuestiti pro se, & descendibus sunt Serenissimi, cũ in suis Dominijs possint appellari Reges, & Imperatores, & omnia possint quo ad suos subditos, & eorum bona, quæ possunt Summi Principes in vniuerso Orbe, & ibi de communi & nu. r ei.*

151 *Duces perpetuò inuestiti pro se, & descendentibus, Iuraq; Imperialia habentes nihil differunt ab Imperatore nisi ambitu minoris circuli, sicut scapha differt à naui.*

152 *Dux Vrbini potest appellari in suo Ducatu Rex, & Imperator & habet Regiam potestatem.*

ttt 153 *Dux*

153 Dux Mantuæ, & Montisferrati est Magnus Dux, & habet Iura Imperij, & suprema est eius potestas in suo Ducatu, in quo ea potest, quæ suo in Imperio potest Imperator.

154 Suprema potestas Ducis Mantuæ, & Montisferrati fuit sibi ab Imperatore concessa, & longissimo tempore præscripta.

155 Idem iudicatur de Magno Duce Hetruriæ in suo Dominio, quod de Imperatore in suo Imperio, & ideo potest omnia, quæ potest Imperator.

156 Dux Sabaudiæ habet Iura Imperij, & omnia potest in suo Dominio, quæ potest Imperator in toto Imperio.

157 Dux Sablonetæ habet iura Imperij in suo statu.

158 Dux olim Ferrariæ in suo statu habebat Iura Imperij, & supremi Principis.

159 Dux Mediolani habet iura Imperij, & potest omnia in suo Ducatu, quæ potest Imperator in Imperio.

160 Negare potestatem Principis, immò solum disputare de ea, est crimen quasi Sacrilegij.

161 Hodiernis temporibus non est disputandum de potestate Dominorum in terris suis, quia esset ponere os in Cælum, & reuangare, ac reformare totum mundum.

162 Non est tutum subdito in dubium deducere Domini sui potestatem.

163 Disputans de potestate Principis facit se superiorem ipsi Principi, & ponit sedem suam ab Aquilone, tentando esse similem Altissimo.

164 In re dubia potestas Principis amplianda est.

165 Actus nullus, si de facto seruatur, vt quia superior ita velit, de illo idem iudicatur quod de actu valido.

166 Solus Imperator potest indicere, & bellum gerere.

167 Duces, & Principes Italiæ perpetuò inuestiti pro se & descendentibus, & Iura Imperialia habentes ius indicendi, & gerēdi bellū hēnt, & ita ex consuetudine, seu longa obseruantia præteritorum temporum consueuerunt bellum Cæsare inconsulto inter se indicere, & gerere, & sub nu. 177.

††　　168 Dux

168 Dux Sabaudiæ suscepit bellum iustum aduersus Gebennenses causa recuperandi illam Vrbem, quæ maiorũ suorum fuit.

169 Bellum quod dicatur, vel præsumatur iustum remissiuè.

170 Duces non habent ius indicendi bellum sine licentia Domini secundum Alciat. cuius dictum aut intelligitur vt ibi, aut ipse male sensit, vt nu. 177.

171 Ducibus, & Principibus Regni Franciæ prohibitum est per ordinationes Regias bellum, & arma mouere.

172 Duces, & Principes Regni Neapolitani habent potestatem multum limitatam.

173 Duces, & Principes Regni Neapolitani dicuntur Duces, & Principes abusiui.

174 Contrarium tenuit Ioan. Thomas Minado.

175 Sed reprehenditur ab Auctore.

176 Eo ipso quod quis creatur Dux, Marchio, & Comes non solum regalia videntur in eum translata, verum etiam omnia alia, quæ sunt reseruata in specie soli Principi, & Imperatori propter excellentiam.

Quod declaratur ibi.

178 Restitutio ad famam, & potestas aggratiandi est de reseruatis soli Principi.

179 Dux Sabaudiæ, Dux Parmæ, Dux Vrbini, ac alij similes Duces possunt aggratiare, & ad famam restituere tam vigore eorum facultatis, quàm ex vsu, & consuetudine.

180 Solus Princeps potest insuflare spiritum vitæ instantiæ peremptæ.

181 Dux Mantuæ & Montisferrati & alij Duces, Marchiones, & Comites Regales possunt restaurare instantiã peremptam.

182 Dux Montisferrati, seu eius sacrum Consilium in Ducatu Montisferrati ex consuetudine vigente, & semper practicata insuflat instantiam causarum vertentiũ coram Iudicibus ordinarijs eius Vasallorum, licet ipsi sint inuestiti de mero, et mixto Imperio, õmoda iurisdictione, ac de regalib⁹.

183 Instantia perempta suscitari potest in causis ciuilibus, & cri-

& criminalibus, hoc tamen fieri debet cum sale discretionis, puta inspecta sceleris magnitudine.

184 *Instantia restaurari potest parte aduersa nõ vocata, nec citata.*

185 *Instantia restaurari potest bis, & millies.*

186 *Deus potest resurgere mortuum bis, & millies.*

187 *Argumentũ de Deo ad Principẽ, vel Regẽ respectu terrenorũ valet secũdũ Neuizanũ. Author tamẽ hoc nõ approbat ibi.*

188 *Instantia causa appellationis restaurari potest cum clausula non obstante, quòd appellatio fuerit deserta, vel de plenitudine potestatis, vel ex certa scientia, vel motu proprio.*

189 *Declaratur Io: de Amic. & Cauagnol.*

190 *Instantia currit, etiam si steterit per Iudicem, ne causa expediretur, vt quia sit mutatus, absens, vel propter multitudinem causarum impeditus ex communi.*

191 *Impetrans restaurationem instantia lapsa facto, aut culpa Iudicis non tenetur reficere expensas retardati processus.*

Contrarium voluit Menoch. ibi.

Sed ipse Menoch. reprehenditur ab Auctore, à quo defenditur Bursat. contra quem Menoch. inuehebat, ibidem.

192 *Instantia quando negligentia actoris est perempta expensæ sunt soluendæ ab ipso Actore.*

193 *Instantia quando fuit lapsa dolo aduersarij, ipse tenetur soluere expensas.*

194 *Princeps quando instaurauit instantiam lapsam cum hoc, quòd reficiantur expensæ, si pars eas non refecerit, agere non poterit.*

195 *Instantia lapsa culpa, & negligentia Actoris, & instaurata per Principẽ nulla facta mẽtione expensarũ, pars opponere potest, quòd aduersarius nõ audiatur, nisi refectis Expẽsis.*

196 *Instantia lapsa culpa, & negligentia Actoris, & instaurata per Principem nulla facta mentione expensarum, si pars non petit earum refectionem, valet iudicium.*

197 *Instantia perempta partes possunt vno ictu, & vna approbatione omnia acta iterare, repetere, & renouare, ex cõmuni.*

Hoc

Hoc declaratur duobus modis, vt ibi.

198 Solus Princeps potest imponere, & instituere nouum vectigal.

199 Dux Sabaudiæ, ac alij Duces Regales possunt imponere noua vectigalia.

200 Solus Princeps potest tollere, & sanare oēm defectū iuris positiui.

201 Duces Regales possunt tollere, & sanare omnem defectum iuris positiui.

202 Potestas legitimaudi per rescriptum est de reseruatis Papæ, & Imperatori, quæ non potest exerceri nisi ab his, quibus ipsi concesserunt, & commiserunt.

203 Dux Mediolani, & Dux Sabaudiæ, ac alij Duces Regales legitimare possunt in statu suo, quicquid alij dixerint, maximè si in inuestitura dictum sit, quòd possint in suo Dominio ea, quæ Reges Romani, & Imperatores facere possunt.

204 Rex de facto superiorem non recognoscens legitimare potest.

205 Fuluius Pacianus Doctor Excellentissimus fuit Auditor, & Consiliarius Ducis Sablonetæ.

206 Legitimationes factæ à Ducibus Regalibus validæ sunt in eorum Dominijs, sed non extenduntur extra eorū Dominia.

207 Summus Princeps superiorem non recognoscens potest esse iudex in causa propria.

208 Duces, Principes, Marchiones, & Comites non recognoscentes superiorem de iure vel de facto, vel habentes iura Imperialia possunt esse iudices in propria causa.

209 Solus Papa, vel Imperator possunt remouere appellationem.

210 Duces possunt tollere appellationem.

Addit. ad Dec. in c. pastoralis, sub nu. 15. in verbo proprio, de appelat. reprehenditur ab Authore ibi.

211 Solus Imperator potest legem condere.

212 Dux Mediolani, & Dux Sabaudiæ, ac alij Duces perpetui habentes iura Imperij possunt legem condere, & ei derogare.

213 Solus Imperator regulariter potest concedere immunitatem, & exemptionem à collectis, oneribus, & angarijs, etiam in præiudicium aliorum.

214 *Dux Mediolani*, Dux *Mantuæ*, Dux *Sablonetæ*, & Dux *Mutinæ, ac alij* Duces *iura* Imperij *habentes, vel non recognoscentes superiorem de facto possunt ex obseruantia, & de iure immunitatem concedere in praiudicium subditorum cum clausula non obstante lege, vel clausula ex certa scientia.*

215 *solus* Princeps *cõmittit causas sũmariè, simpliciter, et de plano*

216 Duces *regales possunt causas committere summariè, simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura iudicij, ac sola facti veritate inspecta, etiam ex obseruantia.*

217 *Clausula sola facti veritate inspecta plenior est, & plus importat, quàm clausula summarie &c.*

218 *Locumtenentes, & Viceduces non possunt cõmittere causam cognoscendam summarie, simpliciter, & de plano nisi* Duces *dederint suis locum tenentibus huiusmodi libertatem, de consuetudine tamen aliud seruatur nu. 224.*

219 *Locumtenens nihil potest contra iura, nec legatus de latere.*

220 *Reseruata* Principi *non transeunt in Locumtenentem ipsius* Principis *generale mandatum habentem.*

221 *Locũtenens* Principis *licet possit oĩa, quæ ipse* Princeps, *non tamẽ potest facere ea, q̃ reseruata sunt* Principi *in signũ supremæ potestatis, nisi expressũ, & speciale mãdatũ habeat.*

222 *Mandatum non præsumitur.*

223 *Facta non præsumuntur, nisi probentur.*

224 *Legati de latere, & Gubernatores* Prouinciarum *de consuetudine committunt causas cognoscendas summariè, simpliciter, & de plano.*

225 *Solus* Princeps *potest restituere contra sententiam, quæ transiuit in iudicatum, vide sub nu. 226.*

226 *Magnus* Dux *Hetruriæ, ac alij* Duces *Regales possunt restituere aduersus sententiam in iudicatum transactam.*
Requiritur tamen quòd in rescripto dicatur non obstante tali sententia quæ transiuit in rem iudicatam, ibi.

227 Imperator, *& Rex liber possunt vti plenitudine potestatis.*

228 Dux

228 Dux Mediolani, Dux Parmæ, Dux Mantuæ, Dux Sabaudiæ, Dux Vrbini, ac alij Duces, & Principes Regales possunt, & sunt in possessione vtendi clausula plenitudinis potestatis in suis Dominijs.

229 Contrarium tenent aliqui.

230 Sed Author amplectitur conclusionem affirmatiuam, quam comprobat num. seqq.

231 Corona aurea cum lapidibus pretiosis, qua solent coronari Duces, designat plenitudinẽ potestatis, & insigna honoris.

232 In Corona, & per coronationem Rex consequitur plenitudinem potestatis.

233 Vestes, & indumenta Ducalia, vt pallium designant Maiestatem, & potestatis plenitudinem, sicut pallium Summi Pontificis, & Imperatoris.

234 Obseruantia & consuetudo mutanda non est, sed sequenda.

235 Obseruantia communis attendenda est.

236 Sufficit aliquid ex communi obseruantia receptum esse quicquid sit de iuris subtilitate.

237 Consuetudine, & obseruantia vigente index ab ea in iudicando recedere non potest.

238 Obseruantia communis subsequuta, & recepta in ambigua Doctorum opinione amplectenda est non obstante dispositione iuris communis.

239 Obseruantia est optima interpres in his, quæ dignitatem, & nobilitatem respiciunt, cum illa sit, quæ titulos tribuit.

240 Consuetudo attenditur in titulis.

241 Magnus Dux Hetruriæ appellatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia.

242 Dux Vrbini appellatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia. Nec non Inuictissimus, ibi.

243 Dux Mantuæ, & Montisferrati vocatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia.

Nec non Magnus Dux, ibi.

Ioannes Franciscus Terzanius Cremonæ fuit Præceptor

Auctoris

Praeceptor Authoris, ibidem.

244 Dux Parmae, & Placentiae vocatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia.

245 Dux olim Ferrariae appellabatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia.

Nec nō Potētissimus, Inuictissimus, & magnus Princeps, ibi.

246 Dux Mutinae Serenissimus vocatur.

247 Dux Mediolani appellatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia. Et Inuictissimus, ibi.

248 Dux Sabaudiae vocatur Serenissimus de consuetudine, & communi obseruantia.

Et Diuus, Inuictissimus, & Potentissimus, ibi.

249 Duces Regales sunt Serenissimi.

250 Episcopi possunt appellari Serenissimi.

251 Non de nomine sed de effectu curandum est.

252 Dignitates omnes non solum à Papa, & ab Imperatore profluunt, sed etiam à lege, & consuetudine.

253 Consuetudo pro lege obseruari debet, quia succedit loco legis vbi deficit lex.

254 Par est virtus legis, & consuetudinis.

255 Cōsuetudo est illa, q̄ titulos, & honores tribuit, & sub nu. 256.

256 Miles reputatur nobilis ex consuetudine in aliquibus Ciuitatibus, licet de iure communi militia non sit dignitas.

257 Ducalis dignitas adeo in dies aucta fuit, vt hodie existimetur Excelsa, & vna ex maioribus.

258 Duces obtinent primum locum post Reges. Contrarium ibi. Sed Author tenet primum dictum, ibidem.

259 Ordo dignitatum cognoscitur ex ordine literae.

260 Maior ille praesumitur, qui primo nominatus est.

261 Archiepiscopus Mediolanensis debet praecedere archiepiscopū Rauēnatem cum prius fuerit nominatus. vide sub nu. 294. vers. nec obstat.

262 Patriarcha Gradensis debet praecedere praesbiteros Cardinales, cum ipse reperiatur in ordine literae primo loco descriptus

scriptus vide tamen sub nu.265.& nu.266.

263 *Quilibet Patriarcha debet pracedere Cardinales, vide sub. nu.265.& seq.*

264 *Cardinalis ex consuetudine praferuntur omnibus* Patriar*chis exceptis Constantinopolitano Alexandrino Antioche no, & Hierosolymitano vide sub nu.265.& seq.*

265 *Cardinalis Hostiensis pracedit omnes* Patriarchas *ex* Privi*legio, quia* Papam *consecrat, & vngit* Imperatorem.

266 *Consuetudo in pracedentia Cardinalium, &* Patriarcharum *obseruari debet.*

267 *Sponsus an debeat primo interrogari, vel sponsa? & seqq. Vide ibi quid Author opinetur.*

268 Maior *honestas requiritur in fæmina, quàm in viro.*

269 *Digniores in sententijs proferendis prius dicere debent.*

270 *Vir est dignior fæmina.*

271 Mulieres *ex persona maritorũ dignitatẽ, & forũ cõsequũtur.*

272 Mulieres *corruscant radijs maritorum.*

273 Matrimoniũ *non vitiatur sine primò interrogetur sponsus siue sponsa, cum hoc non sit de substantia ipsius matrimonij.*

274 *Historia Franciscanorum minorum, &* Papa *Vrbani.*

275 Princeps *est maior Duce.*

Contrariũ sub nu.227.qd tenet, & cõfirmat Author nu.seqq.

276 *Consuetudo Neapolitana obseruat, vt* Principes *pracedant* Duces, *& sub nu. 277.*

277 *Consuetudini standum est in materia pracedentia* Ducis, *&* (Principis.

278 Princeps *nihil aliud est, nisi primus, & caput.*

279 Imperator *scribẽdo Ducibus Regalibus appellat eos* Principes.

280 Imperator *dicitur propriè* Princeps, *alij verò inferiores* Do*mini dicuntur impropriÿssimè* Principes *secundũ* Restaur.

Contrarium *tenuit Author de* Ducibus *Regalibus, ibi.*

281 Maior *& dignior qs dicitur ratione antiquioris institutionis.*

282 Institutio *Ducũ prior, & antiquior est institutione Principũ.*

283 *Albericus Cibo Malaspina fuit creatus Princeps Massa. Vespasianus Gonzaga fuit creatus Princeps Sabloneta ibi.*

Federicus Picus fuit creatus Princeps Mirandulæ ibi.
Iulius Cæsar Gonzaga fuit creatus Princeps Bozuli ibidem.
284 Terminus clarißimus capitur in genere, & in specie, & in genere conuenit omnibus dignitatibus, & in specie est quartus gradus dignitatum.
285 Adoptio est tanquam genus, & tanquam species.
286 Vespasianus Gonzaga Princeps Sablonetæ creatus fuit postea Dux eiusdem Ciuitatis.
287 Argumentum ab absurdo vitando validum est.
288 Filius potest esse nobilior patre.
289 Argumentum ab ordine scripturæ sumptum est debile, & fragile, modicumq; robur habere censetur; nec ex illo fieri potest valida conclusio.
290 Ordo scripturæ an attendi debeat, est materia brocardica.
291 A brocardicis non licet arguere.
292 In materia brocardica certum fundamentum, vel certa decisio non constituitur.
293 Ordo scripturæ non attenditur, vbi certi sumus dispositionem non dare ordinem maioritatis, vel præcedentiæ.
294 Ordo scripturæ non attenditur, cum ratio dissuadet.
295 Clem. 1. de baptismo loquens de Principibus intelligitur de magnis Principibus Regibus æquiparandis, à quibus non excluduntur magni Duces, Marchiones, & Comites.
Bonifacius de Vitalinis reprehenditur ab Auctore ibi.
296 Marchiones sunt maiores Comitibus, nisi aliter consuetudine receptum sit.
Par. de Puteo notatur ab Auctore, eo quod non alleget fideliter Hostiens. ibi.
297 Marchiones perpetuò inuestiti censentur supremi Principes in suo Marchionatu, & omnia possunt quæ potest Imperator in toto Orbe, ac ei æquiparantur in suo Marchionatu.
298 Dignitas Imperatoria facta est excelsa, licet à sua origine humilis, tenuisq; fuerit, ex quo olim Imperator creabatur vt exercitui præesset, illiq; imperaret.

 326 Du-

326 *Duces perpetui digniores sunt temporarijs non transmittentibus Ducatum ad posteros.*

327 *Duces habentes iura Imperialia sunt maiori tit. decorandi*

328 *Duces antiqui praerant sex, vel septem millibus militum, & parebant Magistro militum Aphricæ, qui Capitaneus generalis nunc appellatur, moderni verò præsunt longè maiori numero subditorum, & nemini parent.*

329 *Ex diuersis non bene infertur.*

330 *Illustris, & Magnificus idem sonat.*

331 *Reges Franciæ, & Lusitaniæ appellati fuerunt à Papa Excellentissimi.*

332 *Rex Franciæ appellatus fuit Magnificus à Papa.*

333 *Reges Franciæ, & Lusitaniæ appellati fuerũt Illustres à Papa*

334 *Imperator fuit appellatus Excellentissimus à Papa.*

335 *Imperator fuit appellatus Illustrissimus à Papa.*

336 *Imperator fuit appellatus à Papa Serenissimus.*

337 *Papa appellat Reges Charissimos filios, reliquos vero Principes dilectos filios.*

338 *Denominatio quando fit à pari, vel minori, nominatus decorãdus est maiori titulo, secus si denominatio fiat à superiore.*

339 *Papa loquitur tanquam pater spiritualis.*

340 *Pater filio omnem honorem impendere non tenetur.*

Decius defenditur ab Authore ibi, & sub nu. 341. vers. quo vero, cum seqq.

Ioan. Bolognet. reprehensus ab Authore, ibidem.

341 *Doctori quamuis magno non creditur nisi dictum suum probet per authenticam scripturam.*

342 *Patriarcha potest facere ante se Crucem deferre, nisi in Vrbe Romana, & vbicunq; Sũmus Pontifex fuerit, aut eius legatus vtens insignijs Apostolicæ sedis.*

343 *Præsente legato de latere officium legati minoris quiescit quãdiu legatus maior præsens fuerit.*

Lancellot. Conrad. ab Authore reprehensus, ibi.

344 *Honor alicui competens non est sumendus præsente superiore propter reuerentiam ipsius superioris.*

345 *Episcopi assistentibus Cardinalibus non portant Rochetam, saltem discoopertum, nec Cardinales assidente Papa.*
346 *Pretores Ciuitatum non ferunt baculum iustitiæ assistente Prouinciæ preside,*
347 *Papa est maior Imperatore, et Regibus, vt sol maior est Luna, quoniam quanta est inter Solem, & Lunam differentia, tanta est inter Papam, & Imperatorem.*
348 *Lex dicitur omne id, quod in ratione consistit.*
349 *Quærere legem, & authoritatem, vbi adest naturalis ratio infirmitas est intellectus.*
350 *Omnes casus non possunt legibus singulatim comprehendi, quia pluras sunt casus, quàm leges.*
351 *Author dubitat de quadam opinione Menochij.*
352 *Feudatarij status Mediolani non possunt gratias delictorum facere, nisi quo ad bona, & pœnam, quæ ipsis applicantur, non respectu personæ.*
353 *Feudatarij status Mediolani non possunt se impedire de vectigali salis, nec impedire Officiales ipsius salis sub pœna.*
354 *Feudatarij status Mediolani puniuntur receptantes bannitos vel eos non capientes.*
355 *Feudatarij status Mediolani non possunt statuere contra ius commune, nec possunt rescribere Prætoribus, & eorum officialibus, vt procedant summariè in causis ordinarijs.*
356 *Feudatarij Mediolani non possunt se impedire aliquo modo de pertinentibus ad annonam.*
357 *Feudatarij Mediolani nõ possũt apponere clausulas appellatione remota, vel mãdare ꝙ pcedatur simpliciter, & de plano*
358 *Titulus Excellẽtissimi cõpetit Marchioni Castioni à stinerijs.*
359 *Marchio Castioni à stinerijs est Princeps Romani Imperij.*
360 *Regalia, et Iura Imperij cõpetũt Marchioni Castioni à stinerijs.*
361 *Omnia Imperatori reseruata communicantur Dominis quando in eorum inuestituris apposita sunt verba, quod possint ea oĩa, quæ Romani Imperatores, & Reges facere possunt.*

Obilissima dubitatio nō leuis (iudicio meo) ponderis excitatur, Nunquid titulus Serenissimi conueniat Ducibus Italiæ regalia, iuraq; Imperij habentibus, adeò vt iure defendi possint, dum permittūt, se hoc titulo insigniri? Quā rē vti scitu dignā exacta, diligētiq; cōsideratione examinabo ꝓ paucitate ingenij mei referendo
1 fundamēta vtriusq; partis, † vt opposita iuxta se posita magis elucescant, secūdū Philosophū, quē sequitur Bald. in. l. 1. sub nu. 4. vers. reuertor ad ꝓpositū. ff. de his, q̄ sunt sui, vel alieni iur. & Mar. Anguissol. in cōs. 191. nobilis vir, nu. 1. vers. & quoniam, vol. 1. & Ioan. Bapt. Asini. in praxi iudiciorum. §. 3. cap. 31. nu. 1. in 1. par. & Crau. in cons. 135. verba decreti, nu. 18.

Non nulla igitur sunt, quę suadere videntur titulum Serenissimi nō cōuenire prædictis Ducibus.

2 Primo enim adducitur, † q̄ solus Imperator dicitur Serenissimus, & Augusta Serenissima, & Reges, qui nō recognoscūnt superiorē, Serenissimi dicūtur vt ait Bald. in. l. bene à Zenone, in 1. lect in addit. C. de quadrien. p̄script. quē sequitur Restaur. in tract. de Imperat. quæst. 2. vers. communiter nuncupatur, & Afflict. super cōstit. Regni, in præludi. quæst. 13. nu. 5. & hoc idē de Imperatore notauit Purpurat. in . l. 1. sub nu. 28. vers. & p hunc modū. ff. de off. eius, cui mand. est iurisdict. & ibi Io. Bolognet. nu. 11. vers. vnde verior, vbi ait, q̄ titulus proprius Imperatoris

est Serenissimus, vel Serenissima Maiestas, & Soc. in .c. ex speciali, nu. 3. & sub nu. 5. de iudæ., & de Regibus idē voluit Ant. Corset. in tract. de potest. reg. in 3 par. sub nu. 17. vers. puto tñ, vbi loquitur de Rege Franciæ, & de Rege Hispaniæ, & Ioan. Bolognet. in d. l. 1. sub nu. 19. vers. quinimo possunt dici Serenissimi. ff. de off. eius, cui mand. est iurisdict. & ibi Purpurat. nu. 114. vbi dixit, ꝙ titulus Serenissimi cōuenit Regibus Franciæ, & Hispaniæ, quia nō recognoscunt superiorē, ꝙ idē scriptū reliquit Lancellot. Cōrad. in tēplo oīum iudicū, in cap. 2. de Rege. §. 3. nu. 6. lib. 1. addens, his Regibus conuenire Imperatoris nomina. Et huiusmodi nomina, & titulū Serenissimi cōuenire Regibus nō recognoscentibus superiorē tradit Peregrin. Iannin. in tract. de citat. real. lib. 1. cap. 1. nu. 723. vers. Reges quoq;, & sub nu. 756. vers. quinimo Reges, & ideo conuenire Regi Franciæ, & Hispaniarum subdit ibi nu. 757. vers. qui nam vero & nu. 764. vers. diciturq;, & idē quoq; de Rege Franciæ dixit Andr. ab Exea in rubr. de constit. nu. 94. & Ioan. Neuizan. in cons. 12. nu. 11. vers. ideo secundum Deciū, inter consilia Bruni, q nu. 15. vers. præmitto, eundē Regem Serenissimū appellauit, prout fecit et Frāc. Marc. in q̄st. 237. nu. 3. vers. & pariter in 1. par. & vbiq; per doctores, & de Imperatore, & Regibus idem scriptū reliquit Bombin. in cons. 22. clarū est nu. 26. vers. item etiā, col. 7. & Barbat. in tract. de p̄-

stan.

stã. Cardin. in 1. q̃st. 1. par. princip. sub nu. 20. & Curt. sen. in cons. 79. sup articulo sub nu. 3. vers. sic Epi, vbi dixit, q nomẽ serenissimi est nomẽ Regiũ, & Imper.

3 Secundo adducitur, † qd omnes dignitates, omnesq; earũ tituli, vel p̃eminentiæ à summo Pontifice vel ab Imperatore tanq̃ à fonte, p̃fluũt, & emanant, vt ait Bald. in. c. 1. sub nu. 1. in 1. notab. quis dicat. Dux vel March. vbi alij, & Ias. in l. 1. nu. 4. ff. de off. eius, cui mand. est Iurisdict. licet Menoch. in cons. 302. q honoris, nu. 7. vers. primo q a, vol. 4. cum alleget in l. 1. C. de summa trinit. sed quicqd sit, huius opinionis fuit etiam Purpurat. in d. l. 1. nu. 26. vers. & dicit Baldus. ff. de off. eius, & ibi Curt. iun. nu. 6. vers. adducit, & Lancellot. Conrad. in templo omn. iudic. in tit. de Imperatore. §. 1. in verbo, Orbem, nu. 4. vers. quò fit, lib. 1. & in tract. de duello, & pace, tit. de prouocato, conclus. 77. nu. 3. in 3. pat. & iterum Purpurat. in l. more maiorum sub nu. 9. vers. & ita Papam ff. de Iurisd. omn. iud. & D. Pacianus in cap. 43. nu. 8. vers. ex quo infertur, lib. 2. de probat.

Sed istis Ducibus nec à Papa nec ab Imperatore tributus est titulus Serenissimi, ergo videt dicẽdum huiusmodi titulum ipsis competere non posse.

4 Tertio ad p̃dictorum confirmationem vrget, † qd Ducalis dignitatis origo tenuis, & humilis fuit,
5 vt ait Menoch. in d. cons. 302. nu. 48. vol. 4. † cum apud Romanos diceretur Dux, cui Imperator exercitus

citus partẽ ducendã mãdabat,& posteriore tempor e dicti sunt Duces illi, quibus Rex, aut Populus Regionis alicuius administrandæ potestatem dederat, vt late declarat Marin. freccia in tract. de subfeud. lib. 2. tit. quis dicatur Dux, sub nu. 1. 3. 6. 9. & 10. &
6 Menoch. in d. cons. 302. nu. 49. subdens nu. 50. † primam Ducũ in Italia Institutionem, vt demandatas sibi Prouincias regerẽt, atque administrarent, fecisse Longinum primum Iustini Imperatoris Exarchum. Quidã tñ volunt in Italia Ducalem dignitatẽ habuisse originem à Longobardis, vt ait Franc. Marzar. in cons. 26. sup controuersiã nu. 11. vers. ducariam verò. Sed dicendum est Duces primo institutos fuisse ab Exarchis, deinde á Longobardis, vt explicat Leander Albertus in descriptione Italiæ, in 3. regione, licet Marin. freccia vbi supra nu. 3. affirmet à Longobardis Ducũ nomẽ in Italia ꝓuenisse, & subdit Marzarius in loco mox citato, nostri tẽporis Ducatũ ab exercitus Romani Ducibus emanasse, tanquã illi ab Imperij Romani Principibus fuerint donati territorijs, quę tñ ab ipsis Principibus recognoscerent, & idem nos docuit Lancellot Conrad. in tẽplo omn. iud. lib. 1. cap. 4. de Duce, nu 4. vers. hosq; Duces, & Alciat. in tract. de singul. certam. in cap. 32. nu. 5. vers. sequuntur Comites, vbi ait, qđ dignitates Ducũ, Marchionũ, & Comitũ, quæ Carolo Magno, eiusq; liberis rerũ potientibus his conferebant

qui

qui Principis ipsius noĩe administrabant, mox sub Germanis Cæsaribus in proprij iuris titulũ transire cœperunt, ex quo patet Marzariũ imperfectè legisse Alciat. in d. c. 32. quia non dixisset ipsũ Alciatũ pter- misisse declarare, qualiter Ducalis dignitas originẽ habuerit, & p̃dictis addo Ioan. Thom. Minado. in constit. Regni, in aliquibus, in verbo, Comitũ, & Baronum, nu. 3. de successione filiorũ Comitũ, & Baronũ, vbi dixit, Duces à ducẽdo exercitu dictos esse, q. postea in Ciuitatibus, aut Oppidis per Imperatores cõstituti sũt participes facti Iurisdictionis, & Impij.
7 Quarto adduco, † qđ Duces sunt tm̃ spectabiles. l. raptores. C. de Episcop. & Cler. l. 2. §. 1. C. de off. pręfect. Pretor. Aphr. l. nemo. C. de off. milit. iudic. l. neminẽ. l. tam collatores. C. de re milit. lib. 12. §. 1. in Auth. de appellat. & intra quę temp. appell deb. l. Prouincialium. C. de eroga. milita. lib. 12. l. vnica. C. de rapt. virgin. Bal. in c. cum accessissent, nu. 10. vers. nã Imperator, de cõstit. & Alex. in rubr. ff. de iurisd. omn. iud. nu. 11. vers. qđ autẽ Duces, & Ias. in cons. 144. circa primũ dubiũ, sub nu. 1. vers. nõ obstat decisio, vol. 2. & in. l. 1. nu. 3. ff. de off. eius, & ibi Curt. iun. nu. 15. vers. circa gradũ, & Menoch. in cas. 68. nu. 45. de arbitr. Iud. & Socin. in rubr. ff. de off. eius, sub nu. 6. vers. tertiò qđ de ordine, & sub nu. 7. vers. tertia eius cõclusio, col. 2. & Ant. Corset. in tract. de potest. reg. in 3. par. sub nu. 15. quãquã aliqui voluerint

rint, eos esse illustres, inter quos est Iacob. de Nigris in.l. 1. sub nu. 11. sub vers. ex prædictis. ff. de off. eius, & ibi Decius nu. 22. vers. tertio spectabilis Quod verum est, quando Duces sunt electi de numero Illustrium, vt declarat ibi Alex. nu. 20. & alio modo declarat Alciat. in tract. de singul. certam. cap. 32. sub nu. 7. vbi ait, eos Duces esse Illustres, qui regali potestate pfulgent, & legibus soluti sunt, nec ex facto Cæsaris potentiã formidant, vt Mediolanensis, Austriacus, Burgundus, & Britannus, & alio modo declarat Ioan. Bolognet. in d.l. 1. sub nu. 23. vers. tñ dici potest. ff. de off. eius, dicens, Illustres esse Duces existentes apud latus Principis, vel militares, & cõtra Deciũ tenuit Petr. Calefat. ibi nu. 46. vers. Duces ẽt, & ĩ tract. de Equestr dignit. nu 108. dicẽs nõ esse verũ, qđ essẽt aliqui Duces Illustres nã Magistratus ipsius Ducatus erat spectabilis tm̃, licet is qui huiusmodi Magistratũ gerebat, posset alia ratione, alioue titulo esse Illustris, & cõtra Deciũ tenuit Purpurat in d.l. 1. nu. 17 vers. sed contra hanc resolutionem ff. de off. eius, & Gasp. Vallasc. in .l. Imperium, sub nu. 68 vers. & in eodẽ gradu. ff. de iurisd. omn Iud dixit, qđ illi Duces Comites, & Marchiones, qui nõ recognoscunt Superiorẽ sunt Illustres, & nõ æquiparãtur pſidi, sed Principi. Et qđ Duces sint tm̃ spectabiles, iterum repetiuit Petr. Calefat. in tract. de Equestr. dignit. nu 134. vers. in tertio, cuius opinionis fuit ẽt Lancellot. Con

rad. in tract. de duello, & pace, in titulo de ꝓuocato, conclus. 77. num. 7. in 3. par.

Quinto confert, qđ iure cautū non reperitur, Du
8 ces insigniri debere titulo Serenissimi, & ideo, † qđ nō dicit lex, nec nos dicere debemus. l. si seruū. §. 2. ibi non dicit Prętor ff. de acquit hęred. & in Authen de non eligen. secun. nuben. §. sin autem non valuerit ibi, nec quælibet est lex aliquid tale dicens.

Sextò, & vltimo, suffragatur, ꝙ maiores, & antecessores istorū Ducū nunꝗ eo titulo vsi sūt, quo circa appellare eos Serenissimos, esset īducere nouitatē q̄-
9 dā, † q̄ à lege dānata est c. q̄s nesciat, 11. distin. c. cōsue tudines de cōsuetud. Menoch. ī d. cōs. 302 n. 16. vol. 4

Quibus tamen non obstantibus contraria sententia visa est mihi verior, & probabilior, nempe ꝙ titulus Serenissimi conueniat istis Ducibus Italiæ, quibus Regalia, & iura Imperialia competunt.

Primo igitur in hanc sententiā me mouet exēplū
10 Dñi nr̄i Iesu Christi qui quandoq; Rex, quandoq; Dux, promiscuè appellatus fuit, vt de titulo Regis habetur in. c. dn̄s nr̄ 92. distin. & ꝓbatur Marc. cap. 15. nu. 2. & Luc. cap. 23. nu. 3. & Ioan. cap. 18. nu. 37. vbi Christus Pilato dicēti ei, ergo Rex es tu? respōdit tu dicis, q̄a Rex sum, & de titulo Ducis habetur apud Matth. in cap. 2. nu. 6. in illis verbis, & tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda, ex te enim exiet Dux, qui regat Populum

pulum meum Israel, ex quo probatur, quòd Ducalis dignitas in tanta honoris celsitudine posita, & instituta fuit, vt inter Duces, & Reges nulla differentia constitueretur.

Hoc idem probatur in cap. 9. nu. 16. Regũ 1. vbi
11 habetur, † quòd Saul primus Rex Israel appellatus fuit Dux vnctus in illis verbis, vnges eum Ducem super Populum meum Israel, cui rei plurimũ conferunt scripta in cap. 1. nu. 51. Paralipomenon. 1. vbi traditur, quòd mortuo Adàd Duces pro Regibus in Edòm esse cœperunt, per quem textum Nicolaus de Lyra in cap. 36. sup Genesi, in verbo, hi Duces, dixit quòd de filijs Esaù exierunt in terra Edòm primò Duces, deinde Reges, quia fecerũt sibi Regem, tertiò iterum Regnum redactum fuit ad Ducatum. Et hoc idem accidit in Ducatu Bur-
12 gundiæ, † nam olim illa regio erat Regnum, deinde Regnum fuit redactum ad Ducatum, vt attestatur Chassan. in consuetud. Burgun. in procem. in verbo, Duc. nu. 5. vers. & olim erat, & idem dicitur de Hetruria quæ olim erat Regnum, nam Porsena fuit Rex Hetruriæ, vt legitur apud multos præsertim apud Val. Max. lib. 3. tit. de patient. cap. quid enim, & Liu. lib. 2. ad vrb. condit. deinde redacta fuit ad Ducatum, nam vt sciunt omnes eiusdem Regionis est hodie Magnus Dux, Potẽtissimus, & sapientissimus Ferdinandus Medices. Vnde si de

Ducatu fiebat transitus ad Regnum, & de Regno fiebat promiscuè regressus ad Ducatum concludendum est, quòd inter Duces, & Reges sola erat differentia in nomine, nō autem in dignitate, alioquin à Regno non fuissent reuersi ad Ducatum,
13 † quia in dignitatibus nō fit descensus, & nō promouetur quis de maiori ad minus c.1. de Cleric. nō residen .c. legimus, in fi. 93. distin. l. vt gradatim. ff. de munerib. Archidiac. in c. frustra, num. 2. vers. secunda quia, 8. distin. & Menoch. in cons. 902. quemadmodum, nu. 50. & seqq. vol. 10.

Secundò moueor argumento, quòd sicuti Ducibus in suis dominijs conuenit & titulus Maiesta-
14 tis, † qui titulus est solius Imperatoris, vel Regis, vt ait Menoch. in d. cons. 302. nu. 32. vers. secundo comprobatur, vol 4. qui licet nihil alleget ad id probandum, attamen quo ad Imperatorem allego textum in procem. Instit. ibi, Imperatoriam Maiestatē, & in l. si Imperialis Maiestas. C. de legib. & quo ad Regem allego. l. 1. ibi Regiæ Maiestatis. C. vt nemo priuat. Aflict. in procem. constit. Regni in verbo, cum igitur, nu. 1. & Decian. in cap. 4. nu. 5. vers. contra Reges, lib. 7. rerum crim. & de vtroq; tradit Boer. in tract. de seditios. in 6. presupposito, nu. 11. vers. nam certum est, quamquam multi dicant, Reges non habere Maiestatem, sed Imperatorem tantum: vt ait Andr. de Iser. in tit. de no. forma

ma fidelit. sub nu. 8. eo quia iura loquentia de Regia Maiestate loquuntur de ipso Imperatore, ex quo ipse Imperator est Rex Romanorum, vt ibi subdit, & scriptum quoq; reliquit in tit. quæ sint regal. sub nu. 77. tamen videtur inclinare in con-
15 trariam sententiam, quia † Reges maioré potestatem habuerunt ab initio. l. 2. §. exactis. ff. de orig.
16 Iur. & † legia Regia translata est potestas in Impe-
17 ratorem. l. 1. ff. de constit. Princip. & † plus iuris habet Rex in Regno, quàm Imperator in Imperio, si verum est quòd dixit Curt. iun. in cons. 1. nu. 3. & Andr. ab Exea in rubr. de cõstit. nu. 92. quia transmittit regnũ ad hæredes. c. licet, de vot. quod non facit Imperator, quia Imperium est ex electione. c. venerabilem, de elect. & tradit Andr. de Isern. in tit. de his, qui feud. dare poss. nu. 11. vers. Rex est Monarcha, & in tit. quæ sint regal. sub nu. 77. Ita & dictis Ducibus conuenire debet titulus Serenissimi.
18 Et quòd † titulus Maiestatis conueniat his Ducibus in suis dominijs, id voluit Antonin. Tessaur. in præfat. ad suas decisiones Pedemontanas, sub nu. 14. vers. minus etiam obstat, vbi subdit aduersus quandam rationé, quę adducebatur in contrariũ, quod Duces eorũ modestia noluerunt Maiestatis titulo vti vt Cęsari, & maioribus Regibus quid relinquiretur.

Et licet Antoninus Tessaurus nil alleget ad ꝓbādum, quòd Ducibus conueniat titulus Maiestatis, attamen ego adducam quod in proposito notauit Menoch. in cons. 382. nu. 32. vers. secundò comprobatur, vol. 4. vbi ait hoc apertè probari ex eo, 19 quòd † Maiestas dicitur status maior. c. felicis, de pen. in 6. clem. 1. eo. titulo, vel maior potestas, vt voluit Lucas de Penna in. l. fi. num. 10. C. de delat. lib. 10. & Bellem. in cons. 15. factum est tale, nu. 7. & vtráq; interpretationem approbauit Oldrad. in cōs. 43. quæritur vtrum, nu. 8. vers. circa m sextam quæstionē, & Gigas in tract. de crimin. lęsæ Maiestatis, sub. rub. quotuplex sit maiestas, nu. 14. vers. dicitur autem, lib. 1. & Chassan. in Catalog. glor. mundi, in 1. par. quęst. 70. & Boer. in tract. de seditios. in 6. pręsupposito, nu. 19. & Barbat. in cōs. 22. à Ioue principium, nu. 2. vers. prætera, vol. 3. & in cōs. 70. viso puncto, sub nu 50. in fi. vers. prætera 20 facit, vol. 4. vbi ꝓpterea dixit, † Marchionē olim Ferrarię habuisse Maiestatem, & Decian. in cap. 1. nu. 3. vers. Maiestas, lib. 7. rerum crim. cum igitur Duces de quibus agimus in suis dominijs sint maior status, & potestas, sequitur dicendum, eos habere Maiestatem.

Quæ res maximè cōfirmatur ex eo ꝙ scribunt 21 multi Doctores dicētes, † crimen læsæ Maiestatis committi à subditis cōtra Marchiones, vt ait Menoch.

noch. in conſ. 302. nu. 33. vol. 4

Vnde ſi Maieſtas cõuenit Marchionibus multo
22 magis conuenit Ducibus, quia † ipſi ſunt maiores Marchionibus, vt ait Roland. à Valle in conſ. 1. nu. 99. vol. 1. licet aliqui non bene ſenſerint dicentes, Marchiones, vel eſſe maiores Ducibus, vt fecit Menoch. in d. conſ. 302. nu. 40. verſ. quinto confert, vol. 4. allegando Hoſtienſ. in ſumma de penit. & remiſſ. §. cui Marchio, nu. 38. in princip. & Lucam de Penna in tubr. C. de Comit. Conſiſtorian. lib. 12. & Boer. in addit. ad tract. de auth. magni conſilij nu. 109.

Vel ſaltẽ à pari ꝓcedere cũ Ducibus, vt ait idẽ Menoch. in loco moxmox citato, qui allegat Chaſſan. in Catalog. glor. mundi, in 1. par. cõcluſ. 19.
23 Sed † certè Menoch. deceptus eſt in allegando Hoſtienſ. Lucam de Penna, & Boer. poſteaquam Hoſtienſ. & Boer. contrariũ tenuerunt dicentes Ducem eſſe maiorem Marchione, hic nu. 109. in addit. ad tract. de auth. magni cõſil. ille verò in d. tit. de pœnit. & remiſs. §. cui Marchio, nu. 38. in princip. & Luc. de Pen. in d. rubr. C. de Comit. Cõſiſto. ſub nu. 1. circa medium, verſ. vel dic, col. 2. lib. 12. loquutus eſt de Marchionibus, & Comitibus, non de Ducibus, & Marchionibus, vt rectiſſimè animaduertit Petr. Calefat. in tract. de equeſtr. dignit. nu. 119. qui pariter ibi notauit, Ducem eſſe maiorẽ

Marchione

Marchione, quod idem antea notauit nu. 106. Quapropter patet, Chassaneum, & Menochium in locis supra citatis in errorem lapsos esse, dum scripserunt Marchiones esse pares cum Ducibus, quia id minimè verũ est, cum Duces sint maiores Marchionibus, vt dixi, quam opinionem amplexus est quoq; Lancellot. Conrad. in templo omn. iud. lib. 1. tit. de Duce, cap. 4. nu. 9. vers. est quoq; Dux & D. Pacian. in cap. 26. nu. 142. lib. 2. de ꝓbat. Et ꝓpterea Boer. in addit. ad tract. de auth. magni
14 consil. nu. 108. inquit, † Duces præcedere debere Marchiones, subdens hanc esse veram opinionem quam tenuit D. Pacian. in cap. 25. nu. 74. lib. 2. de probat.

Quæ res nõ mediocriter confirmari potest ex eo
25 † quòd Duces habent sub se Marchiones, vt in Francia, vt scribit Chassan. in Catalog. glor. mund. 5. par consideratione. 46. & in Germania, vt tradit de vtroq; Matin. Freccia in tract. de subfeud. lib. 2. tit. qs dicatur Dux, nu. 43. & in Italia videmus, quòd Dux Mutinæ, & Regij, Dux Mantuæ, & Montisferrati, Dux Parmæ, & Placentiæ, Dux Vrbini, & Dux Sabaudiæ habent sub se Marchiones, & Comites, vt de multis commemorare possem.

Similiter cõfirmari potest ex qualitate ornamẽto
26 rum Ducis, & Marchionis, nam † Corona Ducis designans dominium, & iurisdictionem, ac regalem

lem dignitatem sibi à Principe concessam est magis rotunda cum gemmis, & lapidibus pretiosis affixis, seu insculptis, corona autem, seu potius circulus Marchionis est absq; tanta rotunditate; & sine gemmis, & lapidibus pretiosis, vt ait Marin. Frecc. in d. tit. quis dicatur Dux, nu. 44. & nu. 45. lib. 2. de subfeud. vbi propterea subdit, hoc esse ad demonstrandam dignitatem Ducalem esse magis præfulgidam, & Illustrem, nam sicut gemmæ illę, & pretiosi lapides prælucent, sic ipsæ Dux cum sua
27 corona ornata magis est excellentior, nã † ex qualitate ornamentorũ dignoscitur maioritas dignitatis. c. vt apostolicæ de priuileg. in 6. & ibi hoc notat Geminian. nu. 2. & Marin. Freccia in d. tit. quis
28 dicatͤ Dux, n. 46. vers. nã ex qualitate. Et licet † aliq dixerint absolutè hos Duces non habere Maiestatem, vt fecit Decian. loquẽs de his, qui superiorem recognoscunt in cap. 4. nu. 8. vers. sed an prædicta, lib. 7. rerum crim.
29 Alij verò dixerint † non esse æqualem, seu tantã Maiestatẽ in prædictis Ducibus, seu alijs Dominis Superiorem recognoscentibus, quanta est in Imperatore, vt ait. Socin. in cons. 275. in causa fratrum, sub nu. 8. vol. 2. & Ripa in rub. de constit. nu. 8. quod repetiuit in resp. 14. nu. 8. tit. de diuers. rescript. qui mouetur exemplo Stellarum, quarũ
30 † splendor non æquè lucet, sicut splendor solis,
subdens

31 subdes propterea, quód † Coquus, & Barbitonsor horum Dominorum non erunt nobiles, sicut nobiles sunt Coquus, & Barbitonsor Imperatoris, prout hoc vltimum voluit etiam Roman. in sing. 655. nunquid esse Coquum, nu. 2. & Boer. in decis. 212. sub nu. 19 vers. aut est Coquus. & Purpura. in. l. 1. nu 32. ff. de off. eius, qui mand. est iurisdict. & multos in hanc sententiam adducit Tiraquell. in tract. de nobilit. cap. 30. nu. 10. vers. sed & Coquus, & Cotta
32 in Memoral. in verbo, Coquus, vbi etiã ait † quòd apud Antiquos Coquus vilissimũ mancipiũ fuit, & estimatione, & vsu, licet post deuictũ Antiochũ ex vili ministerio postea Romæ ars haberi cœpta sit, & quòd Coquus dicatur exercere vile officium, licet hoc non habeat locũ in Coquo Principis, qui dicitur habere dignitatem voluit D. Pacianus in cap. 26. nu. 86. lib. 2. de probat. vbi subdit, quod aliud obseruatur de consuetudine.
33 Affirmantes idcircò nõ nulli crimẽ † lęsæ Maiestatis non committi propriè aduersus ipsos Duces, seu alios Dominos Superiorẽ recognoscentes, sed largè, & impropriè tantum, vt ait Bellon. in cons. 23, resoluendo plura dubia, nu. 5. vers. & quamuis & Brun. in cons. 28. nobilis Domine, nu. 3. & seq. & Socin. iun. in cõs. 105. quamuis, nu. 10. in fi & nu. 21. vers. secũdo principaliter, & nu. 25. & 26. vol. 3. & Roland. à Valle in cõs. 74. in hærẽdo, nu. 3. vers.
item

item & similiter, volu. 3. & Ang. Aret. in tract. de Malefic. in verbo, che hai tradito, num. 3. & ibi August. de Arim. nu. 4. 5. & nu. 6. & Decian. in cap. 4. sub nu. 8. vers. sed an prædicta, lib. 7. rerum crim.
34 At † propriè committi tantum contra Imperatorem, vel Rempublicam Romanam, vel contra quemcunq; Principem superiorem non recognoscentem, vt videre est apud Minsing. in obseruat. 41. dubitatũ quoq; fuit, Cent. 5. & Ant. Gabr. in tit. de criminal. conclus. 37. nu. 7. & 8. lib. 7. & Decian. in cap. 4. nu. 6. vers. & generaliter, & vers. verum breuiter, lib. 7. rerum crimin. & Farinac. in tit. de Inquisit. quæst. 10. num. 43. vers. sublimita hanc secundam limitationem, lib. 1. quæst. & communi opin. crim. qui allegant ad saturitatem alios Doctores hoc idem sequentes, quibus addo Ioan. Fabr. in procem. Instit. num. 1. vbi ait, quòd Duces non dicuntur habere Maiestatem, ita vt in eos conspirantes maiestatis crimine teneantur, si superiorem recognoscunt.

Addentesq; aliqui, quòd quatenus de consuetudine, & de facto seruaretur, vt conspirantes in Duces, vel Dominos recognoscentes superiorem crimen læsæ Maiestatis committerent, vt multis placuit, de quibus inferiùs mentionem faciam, attamen. l. quisquis. C. ad leg. Iul. Maiest. non ha-
35 bet † locum contra filios, nisi quando crimen

committitur contra Cæsarem, vel Rempublicam Romanam, non autem quando committitur contra Principes recognoscẽtes superiorem, vt scripsit Decius in consil. 410. in causa mota, num. 28. vers. ex quibus verbis, & Gigas in tract. de crimin. læsæ Maiest. lib. 1. tit. qualiter, & à quib. crimen læsæ Maiest. committit. quæst. 29. nu. 2. vers. vnum tamen non obliuiscaris, & num. 3. & Cœpol. in cons. 79. ego consulta, nu. 2. vers. ratio tamen, & Grammat. in decis. 6. Magnificus Hector, nu. 19. & Boer. in tract. de seditiosis in 6. præsupposito, num. 6. & Alciat. in consi. 9. quia articulus, nu. 1. lib. 7. & Alex. in consi. 13. consideratis, nu. 3. & sub nu. 7. vol. 6. & Crau. in consi. 224. congregans gentes, sub nu. 6. Salycet. in d. l. quisquis, nu. 4. vers. quæro tunc. C. ad leg. Iul. Maiest. & Menoch. in cas. 316. nu. 28. de arbitr. iudi. & Odd. in consi. 38. factum, quod proponitur, nu. 35. 36. & num. 37. & Bursat. in cõs. 147. quod dominus Poianus, nu. 1. vers. primo quia, vol. 2. licet loquatur per verbum forte; & Roland. à Valle in consi. 74. inhęrendo, num. 5. & seqq. vol. 3. vbi dixit, hanc esse communem opinionem, quam pariter communem nuncupauit Clar. in §. læsæ Maiestatis, vers. dubium est, & huius opinionis fuit etiam Decian. in d. cap. 4. sub. nu. 8. & in cap. 41. nu. 35. vers. aduertendum tamen, & nu. 36. vers. pariter si tale, lib. 7. rerum crim. & Socin.

iun.in conf. 105. quamuis propofiti mei, num. 11.volumine 3.

36 Addẽtes quoq;, quòd † l.fi.C.ad. leg.Iul. maieft.qua dicitur, quòd in crimine læfæ Maieftatis poft mortem cognofci, procedi, & defuncti memoria damnari poteft, non procedit, quando crimen committitur contra Principes, vel Ciuitates inferiores, fed folum quando committitur contra Imperatorem, vel Rempublicam Romanam, vt ait Ang.in conf. 223. pro decifione. num. 2. verf. contrarium eft verum, & Alex.in conf. 13.confiderari, fub nu.7 vol.6.& Dec.in d.conf.410.in caufa mota, nu. 31. & Grammat. in decif. 6. Magnificus Hector, fub.num. 19.& Menoch.in cafu 316. nu.28.de arbitr.Iudi.& Crau.in conf.224. congregans gentes, fub nu. 6. & Decian.in cap. 4. fub.nu. 8.verf.quod tñ intellige verũ, lib. 7.rerum crim.

Attamen non defunt Doctores grauiffimæ au-
37 thoritatis, qui dixerunt †, crimen læfæ maieftatis committi contra Principes inferiores, inter quos omnium primus allegatur Archidiac.in c.felicis, fub nu. 13. de pœn.in 6. quem fequuti funt ibi Io. Andr.nu. 1. & Petr. de Anchar. nu. 2. verf. quarto nota, & Cuman.in cõf.33.ad primum, in princip. & Bertazzol. in conf. cri. 421.vt viri Illuftriffim, num.18.vol.2.& Socin.iun.in conf. 105. quamuis propofiti mei, nu. 10.verf.& fi dicatur, & num. 21

vers. secundo principaliter dico, vol. 3. & Felyn. in c. cum non liceat, nu. 12. vers. & dixit Brixiensis, de præscript. & Alex. in cons. 13. consideratis his, nu. 2. vers. circa primum, & num. 3. vol. 6. vbi ait, quòd ita tenent communiter Doctores, & Corn. in cons. 96. videtur in hac consultatione, nu. 3. & 4. vol. 4. & Alciat. in cons. 9. nu. 2. lib. 7. & Grammat. in d. decis. 6. nu. 19. vers. aut recognoscit superiorem, & hanc esse pariter communem opinionem, & seruari de consuetudine quo ad ipsum principalem delinquentē, licet secus quo ad eius filios, tradit Clar. in §. læsæ Maiestatis, vers. dubium est, lib. 5. senten. & Cœpol. in cons. cri. 17. visa commissione, præsertim nu. 19. vbi ait, quòd licet de iure non committeretur crimen læsæ Maiestatis contra inferiorem à Principe, tamen de consuetudine Italiæ seruatur contrarium, quia, vt subdit, quilibet Princeps recognoscens etiam superiorem publicat bona, & exercet iura loquentia de crimine læsæ maiestatis contra suos Rebelles, & proditores, & affirmat, huiusmodi consuetudinem valere, & debere attendi, & hanc opinionem sequutus est Roland. à Valle in cons. 74. inherendo, nu. 3. vers. item & similiter, & nu. 5. vol. 3. & ita voluit Barbat. in cons. 70. viso puncto, nu. 30. 31. 32. in fi. & num. 33. & 34. vol. 4. & Gigas in tract. de crim. læsæ Maiestatis, tit. qualiter, & à quib. crimen læsæ maiest. committ.

mitt.quæst.29.lib.1. vbi loquitur de Duce Florentiæ nunc magno Duce Hetruriæ, de Duce Vrbini, de Duce Mantuæ, & similibus, & Calcan. qui loquitur de Duce Mediolani in cons. 67. præsupposita veritate, nu. 1. de quo etiam loquitur Purpurat. in l. Imperium, nu. 153. vers. & propterea. ff. de Iurisd. omn. iud. & Menoch. in casu 316. nu. 29. & 30. de arbitr. iudi. vbi idem dicit de Duce Sabaudiæ, prout etiam facit Guid. Pap. in quęst. 344. pone aliquis, fere ad fi. & D. Io. Bapt. Laderch. in cōs. 71. sub nu. 1. vol. 1. & Antonin. Tessaur. in præfat. ad decis. Pedemon. sub nu. 14. vbi ait, quòd absurdum esset dicere, si quis in Ducis Sabaudiæ personam, aut statum moliretur, cum in crimen læsæ Maiestatis non incidere.

Quo circa non immeritò ex prædictis, & alijs inferius dicendis affirmandum est, huiusmodi
38 † Duces habere Maiestatem, vt affirmat in indiuiduo Antonin. Tessaur. in pręfat. ad decis. Pedemō. sub nu. 14. vers. minus etiam obstat, & Maiestatem attribuit D. Odd. Magno Duci Hetruriæ in cons. 38. factum nu. 67. vers. potest dici, & Dec. loquens de Duce Mediolani in cons. 410. in cā mota, n. 27.

Quæ res confirmatur etiam ex hoc præsertim,
39 quòd Maiestas † nihil aliud importat, nisi æternitatem, & perpetuitatem, vt ait ex Nicolao de Lyra Afflict. in proœm. constit. Regni, in verbo, cum

igitur

igitur nu. 1. quæ perpetuitas ſicut eſt in Imperatore,
40 qui † poteſt iccircò perpetuam legem facere, vt ait Fabius Optinell. in l.imperium, nu. 72. verſ. quia ſoli Imperatori.ff.de iuriſd. omn. iud. ita etiã
41 † cognoſcitur in his Ducibus perpetuò inueſtitis, & iure proprio perpetuam iuriſdictionem, regaliaq; & iura Imperalia habentibus, eo quia eorum priuilegia ſunt perpetua ſecundum eorum naturam, niſi aliter dicatur, vel contrarium conſtet, vt ait Natta in conſ. 160. in cauſa, nu. 25. verſ. ad qđ etiam facit. c. decet, de reg. iur. in 6.

42 In tantum quòd † confirmatio ipſorum priuilegiorum ab huiuſmodi Principibus conceſſorum neceſſario non eſt faciẽda á ſucceſſoribus ipſorum Principum, vt notat Cynus in. l. priuilegia, nu. 1. C. de Sacroſ. eccleſ. & Alex. in conſ. 33. ponderatis his, ſub nu. 16. verſ. & non eſt curandum, vol. 5. & ibi Natta in addit. & Natta ipſe in conſ. 122. in præſenti cauſa, nu. 18. verſ. non obſtat.

43 Item quia † eorũ decreta, & ſtatuta ſunt æterna, & perpetua, quia dicũtur ius ciuile, iura autem ciuilia ſunt perpetua, vt ait Ioan. de Amic. in conſ. 110. ad elicita dubia, nu. 13. 14. 15. & num. 18. & Ang. in. l. ſtipulationum, quæ eſt l. 5. num. 3. verſ. quærit Bartolus. ff. de verb. obligat. & Bald. loquẽs de comitibus in. l. receptitia, ſub. nu. 3. C. de cõſtit. pecun. & Roman. in rubr. C. qui admitt. num. 11.

verſ.

vers. nonb. in quantum Bartolus, vbi id intelligit verum, si huiusmodi Duces non recognoscunt superiorem, quem sequitur Franc. Aret. in d. l. stipulationum, sub num. 5. vers. vt ergo perfecte habeas istam materiam: ff. de verb. obligat. vbi ait, quod quando Duces, Marchiones, & Comites exercent iurisdictionem iure proprio, & præscripserunt iurisdictionem, & merum, et mixtum imperium, & quædam, quæ pertinent ad solum Principem, tunc acquirunt hanc potestatem vti Principes, si eam exercent non recognoscentes superiorem, vnde tenent locum Principis, & tunc eorum constitutio dicitur ius ciuile, quia iure proprio quæsito per præscriptionem exercent; & idem videtur in effectu tenere Felyn. in c. cum non liceat, sub num. 10. vers. & ibi de Ciuitate, & vers. hanc partem, de præscript. licet Ias. absolute contrarium tenuerit in. l. non dubium, sub nu. 22. vers. & per hoc pulchre .C. de legib. sed idem Ias. in d. l. stipulationum, sub nu. 10. vers. successiuè in quantum Bartolus. ff. de verb. obligat. ait, quòd si Duces, Marchiones, vel Comites non recognoscunt superiorem, vel de iure, vel de facto, tunc habent iura supremi Principis, & eorum statuta dicuntur ius ciuile, si vero recognoscunt superiorem, dicuntur ius prætorium, & hoc idem ante ipsum voluit ibi Alex. sub num. 14. vers. vnde puto, & Andr. ab Exea in rubr. de

constit.

constit.nu. 103. & Georg. Natta in clem. sæpè, in princip. in glo. in verbo, simpliciter, nu. 10. & 11. de verb. significat. quicquid circa id dixerit Fabius Optinell. in.l. Imperium, nu. 73. vers. quod non est verum. ff. de iurisd. omn. iud. sed hanc opinionem indistinctè tenuit Ruin. in d.l. stipulationum, nu. 24. vers. in illa quæstione. ff. de verbo oblig. & dixit Gasp. Vallasc. in d.l. Imperiũ, sub nu. 68. vers. dicebat tamen, quòd si officium Ducum, Comitum, & Marchionum esset perpetuum, tunc eorũ statuta sunt perpetua, non annalia, & ante ipsum hoc voluit Ias. in. §. sed istæ, sub nu. 33. vers. item aduertite, Instit. de act. vbi ait, hoc dictum esse verum, singulare, & peregrinum, subdens esse cogitandũ, quia istud non audet affirmare, ex quo ab alio comprobatum non inuenit.

Nec videtur obstare, si diceretur, dictos Duces recognoscere superiorem, tum quia infra respondebo, tum etiam quia communis opinio est, quòd decreta, & constitutiones Ducum, Marchionum, & Comitum, de quibus supra, dicuntur ius ciuile, sicut decreta, & constitutiones Imperatorum, vt ait Brun. in cons. 45. in causa castri, sub nu. 21. cũ quo concordat Purpurat. in l. 1. sub nu. 244. vers. & hoc modo. ff. de off. eius, & Cefal. in cons. 539. ad fauorem, nu. 39. vers. hinc eorum constitutiones, vol. 4. & Benincas. in. §. superest, nu. 277. vers. &

quam

quamplures volunt, Instit. de act. & eo magis, qa habemus Doctores loquetes in terminis de his Ducibus, prout de duce Mantuæ alias Marchione loquitur Socin in cons. 153. Pulchra, & subtilis, sub nu. 22. vers. sed ad hanc rationem, vol. 2. & de eodem Duce Roland. á Valle in tract. de lucro dotis quęst. 3. nu. 2. vers. aut ab Inferioribus, & nu. 8. vers. aut à Ducibus, & nu. 14. & Cauagnol. ad decreta Montisferrati, in proœm. §. 1. nu. 4. 5. 6. & nu. 7. vbi late, & Andr. ab Exea in rubr. de constit. nu. 103.

44 Ex quibus apparet † malè, & perperam loquutum fuisse Ioan. Mariam Rimin. in cons. 10, nu. 15. cum quinque subsequentibus, vol. 1. vbi respondit proclamata Marchionum Mantuæ nō esse perpetua, sed finiri, & extingui per eorū mortem, quia sunt perpetua per prædicta.

Et contra ipsum facit quod notauit Geminian. in c. licet, nu. 18. de constit. in 6. vbi ait, quòd † successor si statim cum succedit non reuocat legē predecessoris, videtur illam approbare cū sua determinatione. 45

46 Ex quibus † quoq; constat Ioan. Bolognet. errasse, dum dixit, quòd edicta Ducum erunt perpetua vsq; ad eorū mortem, quia finitur per mortē eorum iurisdictio, & hęredes habent ex priuilegio Principis, & est noua possessio, prout hoc scriptum

reliquit in rubr. C. qui admitt. sub nu. 43. qui tamen nihil allegat.

47 Et rursus † constat, Becium male consuluisse in cons. 4. Illustrissimus nu. 10. 13. & nu. 20. qui per multa iura, & rationes conatus est ꝓbare, proclamata quando ordinantur per viam statuti, vel decreti esse perpetua, & non finiri mortuo eo, qui ea constituit, sed aliter dicit in proclamatibus, quę non sunt redacta in volumine statutorum ex ordinatione constitutionis, quia censentur tanq̃ interloquutoria quædam, quæ ad authoritatem interloquentis, & eius dignitatem tuendam pertinet.

Addi etiam posset pro opinione Becij, ꝙ quando Dux, vel alius Dominus facit proclama hac adiectione, quòd registretur in statutis, vt quandoq; fieri solet, apparet, quod vult esse perpetuũ, & non finiri eius morte, nam si esset perpetuum absq; eo, quod mandet registrari in statutis inanis, & superflua esset illa adiectio de registrando illud

48 in statutis, & certum est, quòd † in omni dispositione verba debent intelligi, vt aliquid operentur, ne sint superfluò posita. l. si quando. ff. de legat. 1.

Verum responderi potest, quòd verba possunt apponi causa dubietatis tollendæ, quo casu tole-

49 rari possunt, quinimmò tunc † nõ dicuntur superflua, cum hoc operentur, quòd dubitationem tollant, vt resoluit Bellon. in cons. 7. nu. 14. & Gozadin. in

din. in conſ. 33. circa primum, nu. 15. verſ. ſed ad hoc reſpondeo, col. 3. & Menoch. in conſ. 587. ſub nu. 18. vol. 6. vbi ait, quod d. l. ſi quando, non habet locum, quando verba ſunt prolata ad maiorẽ declarationem, & tollendam dubitationem, quia tunc nõ dicuntur ſuperflua, & Ceſal. in conſ. 433. nu. 61. vol. 3. vbi ait, quòd verba ſatis operari dicuntur, quæ dubitationem auferunt.

50 Vnde concludo Duces † Italiæ de quibus ſupra, habere Maieſtatem, & contra ipſos committi propriè crimen læſæ Maieſtatis, in tantum quòd pœnæ, de quibus in. l. ſi quiſquis. C. ad leg. Iul. Maieſt. locum habent contra filios delinquentis, & memoria ipſius delinquentis damnari poteſt, iuxta. l. fi. C. eo titulo, prout de primo tradit Barbat. in cõſ. 79. viſo puncto, nu. 34. & nu. 40. vol. 4. & Boſſ. loquens de Duce Mediolani, & ſimilibus, in titulo de crimin. læſæ Maieſt. nu. 56. verſ. & ideo, vbi tamen titubare videtur, dũ ſubiungit, quòd quicquid ſit de iure, de cõſuetudine, & de facto faciunt hoc obſeruari, & quandoq; habent decreta grauius diſponentia, q̃. d. l. quiſquis, et de ſecundo tradit Cœpol. in conſ. cri. 17. ſub nu. 20. vbi ait, quòd damnari poteſt memoria defuncti, qui crimen læſæ Maieſtatis commiſit contra Dominum Fauentiæ, & Boſſ. in d. tit. de crim. læſæ Maieſt. ſub nu. 57. verſ. tamen tene, vbi loquitur de Duce Mediolani,

diolani, & similibus.

Quam conclusionem probo etiam per id quod notauit Cacheran. in cons. 25. viso elegantissimo
51 responso num. 24. vol. 1 vbi ait, quod † quicquid statutum est in Imperatore habet locum in cęteris Principibus, & præsertim in his, qui funguntur Imperiali authoritate, quod idem scriptum reliquit Cagnol. in procem. digestorum, nu. 43. vb dixit, q̄ quæ dicuntur de supremo Principe locum etiam habent in Duce, & Marchione, qui in terris suis iura Imperialia obtinent, & Calcan. in cons. 26. prima facie, nu. 9. vers. item dato, vbi ait, quód disposita in Papa, & Imperatore habent locum in quolibet alio Principe habere ius regale ex priuilegio, vel ex consuetudine, cuius initij memoria nō existit. & Bec. in cons. 56. in causa, nu. 61. & Cefal. loquens de Marchione Montisferati in cons. 58. p̄ponitur, nu. 65. vol. 1. & Crau. in cons. 135. verba sub nu. 2. & Socin. in cons. 66. nu. 13. vol. 3. vbi loquendo de Marchione Mantuæ dicit, quòd iura loquētia de Imperatore habent locū in dicto Marchione, & Plot. in cons. 12. viso priuilegio, sub nu. 3. vbi ait, quòd omnes leges loquentes de Imperatore habent locum in Duce Mediolani in Ducatu suo, ex quo respectu dicti Ducatus Imperator in eum transtulit omnem suā potestatem, addo Lancellot. Conrad. in templo omn. iudic. lib. 1. cap. 4.

tit.de

tit. de Duce, nu. 15. vbi dixit, quòd leges, & iura lo quentia in Imperatore habent locum in Regibus, Principibus, Marchionibus, & Comitibus, ac alijs inferioribus habentibus iura Principis, subdens hanc esse generalem conclusionem.

Et vt generalia omittamus, & ad aliqua particula
52 ria descendamus, ex quo † secundũ Philosophum sermones particulares sunt veriores, & generales
53 faciliores, dico quod †. l. bene à Zenone. C. de qua drien. pręscript. quę loquitur de Imperatore habet locum in huiusmodi Ducibus Italiæ, vt ait Baldus loquens de Duce Mediolani in cons. 359. quẽ admodum, nu. 2. vers. secunda conclusio, vol. 3. vbi subdit, se putare, de hoc non esse dubitandum, quẽ sequitur Plot. in cons. 12. viso priuilegio, sub nu. 3. & Corn. in cons. 299. viso rescripto, sub nu. 6. vers. quæ lex, vol. 1. & Bursat. in cons. 138. Illustrissimus, nu. 4. vol. 2. & Ruin. in cons. 48. videretur fortassis, sub nu. 15. vers. nec obstat dum dicitur, vol. 4. & Crau. in cons. 263. agit, sub nu. 7. vers. quinimmò, vbi dixit sibi placere magis hanc opinionem, quicquid alij in contrarium ibi allegati dixerint, & Paris. in cons. 1. visa facti narratione nu. 122. vers. & eo potissime, vol. 1. & Martin. laudens. in tract. de Princip. quæst. 11. & Roland. à Valle in tract. de lucro dotis, quęst 3. nu. 9. vers. nec quoq;, & in cons. 100. multiplici ex capite, nu. 49. vol. 4.

49.vol.4. & Bellon. loquens de Marchione Montisferrati in conſ.51.emens rem,nu.3.& in cōſ.59. ingenioſa,nu. 9. verſ.contrariam opinionem, & Aſcan.Clemēt.in tract.de patr.poteſt.cap.6.effect. 2. ſub nu.41.verſ.quarto limita,& Balbus in tract. de præſcript.in ſecunda par.5.par.princip. quæſt. 8.nu.2.verſ.primo igitur, & Addit. ad Andr. de Iſern.in c.1.ſub nu.78. verſ. tu tamen idem dicas, tit.quæ ſint regal.vbi ait, hoc procedere in Principe inferiore habente regalia à Papa, vel ab Imperatore,vel á Principe nō recognoſcente Superiorem, ſeu poſſidente regalia per tempus, cuius initij memoria non exiſtat, & Roman. loquens de Domino Fani in conſ.60.ad diſcutiendum, ſub nu. 8.& Iaſ.loquens de Duce Sabaudiæ in conſ.227.Carolus,verſ.vndecimo facit,vol.2.& quicquid alij dixerint hanc eſſe magis communem opinionē tradit Ant. Gabr. in tit. de acquir. poſſeſſ. in concluſ. 2.nu.10.verſ.contrarium, lib. 5.& non modo receptiorem, ſed etiam veriorem ſcripſit Alex. Turamin.in.l.non puto,in tertia par.quæſt. 2.nu.22. verſ. difficilioris explicationis.ff. de iure Fiſci, & hanc opinionem amplexus eſt Socin. iun. in conſ. 65,viſo themate,ſub nu.6. verſ. reſpondetur, vol. 3.licet ipſe ſibi contrarius contrarium cōſuluerit, & malè in Duce Vrbini in conſ. 69. pro dilucidatione,nu. 55. cum ſeqq. vol. 1. quem ſequutus eſt

Rimin.iun.præceptor meus in .§. 1. nu. 56.& 57. Instit.quib.alien.lic.vel nõ,vbi pulchre loquitur, licet eius opinio non sit à maiori parte Doctorum approbata.

54 Præterea dico, quòd † clem. 1. de probat. quæ loquitur in Papa, volens quòd eius assertioni stetur adeò vt probatio in contrarium non admittatur, vt ait Mascard.in cõclus. 123.nu.1.23.26.27. & nu.29.de probat. vbi tradit.ampliationes, & limitationes, procedit in his Ducibus iura Imperialia habentibus, vt ait Natta loquens de Marchione Montisferrati in cõs. 487. sine difficultate, nu. 39. vers.qui textus, & D. Io:Bapt. Laderch.in cons. 71. sub nu.1.vol.1.& Socin.loquens de Duce Sabaudiæ in cõs.4.super quæst.sub nu.11.vers.igitur fortius, vol.3.& de Duce Mediolani tradit Ias.in cõs. 101. immunitas, sub nu. 3. vers. vnde de huiusmodi, vol.3. & Curt. sen. in cõs. 65. sup præmissa sub nu. 10.vers. ex quo enim, & de Duce olim Ferrariæ tradit Felyn. in c. cum à nobis, sub nu. 3. de testib. & Ruin. in cons.200. nu.1.vol.2.& Mascard. in d. conclus. 123.nu.34.vers.limitatur primo, vbi loquitur de Duce Mediolani, cui inquit credendũ esse, adeò vt probatio in contrarium non admittatur.

Restat modo, vt respondeamus iuribus, & rationibus quæ nostræ conclusioni aduersari videntur.

Nō obstat igitur primò q̄ nō sit tanta seu æqualis Maiestas in his Ducibus, quanta est in Imperatore, vt dicebat Socin. & Rip. in locis de quibus supra, nu. 29.

Quia id quoq; nos fatemur, sed ob id nō est dicendum, quin contra ipsos committatur propriè crimen lęsę Maiestatis, quia videmus etiam, quòd
55 † nullus Rex reperiri potest, in quo tanta, seu æqualis sit Maiestas, quanta est in Imperatore, vt ait Purpurat. in l. 1. nu. 116. ff. de off. eius, cui mand. est iurisd. & Lancellot. Conrad. in templo omn. iudi. lib. 1. cap. 2. tit. de Rege. §. 3. sub nu. 6. vers. nono differre.

56 Et tamen † crimen læsæ Maiestatis committitur contra Reges, quia Maiestatem habent, vt ait Bellam. loquens de Rege Apuliæ in cons. 15. sub nu. 7. in fi. vers. non enim, quem sequitur Boer. loquens de Rege Franciæ in tract. de seditios. in 6. præsuppos. nu. 21. & nu. 23. de quo loquitur etiam Gigas in tract. de crim. læsæ Maiest. tit. qualiter, & à quib. crim. læsæ Maiest. committ. quæst. 28. nu. 1. vbi ait, quòd Rex Franciæ non recognoscit superiorem saltem de facto ab immemorabili tempore citra, & ideo supremis Principibus comparatur & in suis terris, in quibus superiorē non recognoscit, supremi Principis, idest Imperatoris authoritatem habet, & per consequens contra ipsū committitur

mittitur crimē lęsę maiestatis, licet Andr. de Isern. in c. 1, nu. 77. tit. quæ sint regal. dixerit esse de iure, quòd crimen lęsę maiestatis committatur tantum contra Imperatorem, & quòd Reges de facto persequuntur in personis, & rebus eorum proditores. Cæterum Clar. in §. læsæ maiestatis, vers. comittitur autem, dixit esse cōmunem opinionem, quòd huiusmodi crimen committitur contrā Reges superiorē non recognoscentes, & hoc voluit indistinctè Decian. loquens tamen in Regibus legitimis in cap. 4. nu. 5. vers. contra Reges, lib. 7. rerum criminal.

Et retenta communi opinione paucissimi erunt Reges, contra quos non committatur crimen læsę
57 maiestatis, cum † paucissimi sint Reges, qui recognoscant superiorem, vt ait Fulgos. in l. breuiter, nu. 4. vers. magis autem videtur. ff. de off. præfecti
58 Prætor. & ita de Rege Franciæ, quòd † non recognoscat superiorē in temporalibus tradit in c. per venerabilē. §. insuper, qui fil. sint legit. & hoc voluit Speculat. in. §. 3. sub n. 3. & in. §. 4. in princip. de appellat. & in tit. de feud. sub nu. 29. vers. nam Rex Franciæ, & Innocent. in d. c. per venerabilem, sub nu. 3. in verbo, recognoscat, vbi loquitur de iure, prout facit Oldrad. in cons. 69. consueuit, sub nu. 12. in fi. & Purpurat. in l. 1. nu. 114. & nu. 115. ff. de off. eius, & Felyn. in c. cum non liceat, sub nu. 10.

ſub verſ. demum dicit, de præſcript. vbi ait, quòd Rex Franciæ non recognoſcit ſuperiorem de iure, nam reſponſio Papæ in d. §. inſuper, debet intelligi de iure, cum Papa nõ approbet reprehenſibilia, vt ibi per eum, & hanc opinionem tenuit Boer. in deciſ. 8. nu. 4. & in tract. de ſeditioſ. in 6. præſuppoſito nu. 17. & in tract. de author. magn. cõſil. nu. 47. verſ. ſed de Imperatore, & Franc. Marc. in deciſ. 366. nu. 4. verſ. & licet, & in deciſ. 367. nu. 2. verſ. ergo idem, & in deciſ. 648. nu. 2. in ſecunda par. & Ioann. de Turrecrem. in c. in apibus ſub nu. 2. verſ. & idem de Rege Franciæ 7. quæſt. 1. & Ioan. Fab. in in proœm. Inſtit. in verbo Francicus, & Montal. de reprobat. ſent. Pilat. art. 4. nu. 3. verſ. itẽ addas, & Petr. Lenauſder. in tract. de priuileg. Doctorum quæſt. 1. in fi. & quæſt. 2. in princip. verſ. & quia Rex, & Aufrer. ad Capell. Tholoſ. in quæſt. 349. ſub nu. 6. & Fulgos in. l. ex hoc iure, n. 5. ff. de iuſt. & iure, & Cagnol. in. l. 2. ſub nu. 253. ff. de orig. iur. & Ioan. Ferald. in tract. de iurib. & priuilegijs Regni Francorum, nu. 1. & iterum Felyn. in c. nouit ille, ſub nu. 3. in fi. verſ. vltimo ſcias, de iudic. & Afflict. in prælud. ad conſtit. Regni, quæſt. 2. nu. 1. & ſub nu. 3. verſ. idem dicendum eſt, & in prælud. feudorum, ſub nu. 22. & in c. 1. §. inueſtitura, ſub nu. 10. de no. forma fidelit. & Natta in cõſ. 402. viſis actis, ſub nu. 22. verſ. ita ibi Petrus, & Bald. in

c. 1. ſub.

c.1.sub nu. 2.vers.& licet Regnum, de pace iuram. firman.& Restaur.in tract.de Imperat. quæst. 53. & quæst. 54. nu. 22. & Corset. in tract. de potest. reg.in tertia par.sub nu. 13.& sub nu.17.& sub nu. 19.& in 5.par.quęst.104.sub nu. 66.vbi tamen dicit hoc esse de facto,non de iure ad concordandas opiniones, & nu. 69. & nu. 70. & cum hac distinctione transiuit Aret.in.l.cunctos Populos,sub nu. 3.C.de sum.Trinit.& dixit Alciat.lib.2.dispunct. cap. 22. olim Gallos Romanis fuisse subditos, & Bart.inquit in.l.hostes nu. 6. vers. & idem dico .ff. de capt.quòd Rex Franciæ negat se esse subditum Imperatori, & Ias. in.l.1.nu.10.vers.nunquid autem Rex Francorum,in 1.lect.C.de sum.Trinit. dicit communiter teneri, quòd Rex Franciæ de iure non sit subiectus Imperio,quod idem sequitur Anton.de Tremol.in addit.ad practic.Vrbet.de Bona curs. in tit.quib.mod.examen ordin.iudi.declinatur, sub nu.3. vers.secundo limita,licet Ias.vbi supra in secunda lect. nō se resoluat, tandem Regem Franciæ non recognoscere de iure superiorē affirmauit Tiraquell.in tract.de iure primigen.quæst. 17.opin.4.nu.21.vers.nam, & si verum fateri volumus, dicens hoc á pluribus iam multis rationibus comprobatū esse, & prædictis addo.Vasq. illustr. controuers.lib.1.cap.22.sub nu. 13. & Gul. Benedict. in c.Raynucius,in verbo, & vxorem nomine

mine Adelasiam, in secunda decis. nu. 18. de testã. & Gozadin. in cons. 8. nu. 4. & Bermond. in tract. de publ. concub. in verbo, etiam si regali prefulgeant dignitate, nu. 18. & nu. 19. vbi pulchrè loquitur circa id.

59 Similiter † Rex Hispaniæ non recognoscit superiorẽ, vt ait glo. in. c. Hadrianus, il. 2. in verbo, per singulas, 63. distin. & Afflict. in prælud. ad cõstit. Regni, quæst. 2. nu. 1. lib. 1. & in prælud. feudorũ, sub nu. 22. & in cap. 1. §. inuestitura, sub nu. 10. de no. forma fidel. & Ioan. de Turrecrẽ. in c. in apibus, nu. 2. vers. vnde Rex Hispaniæ, 7. quæst. 1. & Cagnol. in. l. 2. sub nu. 253. ff. de orig. Iur. & Ias. in . l. 1. nu. 11. in 1. lect. C. de sum. Trinit. & in. l. id quod apud hostes, nu. 14. vers. hinc est. ff. de legat. 1. & Purpurat. in. l. prima, nu. 114. ff. de off. eius, & Vasq. Illustr. controuers. lib. 1. cap. 22. nu. 11. & nu. 12. & Corset. in tract. de potest. reg. in tertia parte, sub nu. 17. & sub nu. 19. & in 5. par. in quæst. 104. sub nu. 66. & sub nu. 72. in fi. vbi ait, quód Rex Hispaniæ de facto nõ recognoscit Imperatorem, & Lud. Montalt. de reprobatione sent. Pilat. art. 4. nu. 3. vers. item addas, & Anton. de Tremol. in addit. ad Pract. Vrbet de Bonacurs. in tit. quib. mod. examẽ ordin. iudi. declinatur, sub nu. 3. vers. vel in Rege.

60 Item † Rex Portugalliæ non recognoscit superiorẽ, vt ait Purpurat. in. l. 1. nu. 118. ff. de off. eius,

& Afflict.

& Afflict. in prælud. ad constit. Regni, quęst. 2. nu. 1. lib. 1. & in prælud. feudorum, sub nu. 22. & in d. c. 1. §. inuestitura, sub nu. 10. de no. forma fidelit.

61 Rex † pariter Angliæ non recognoscit Imperatorem, vt ait Felyn. in c. cum non liceat, sub nu. 10. vers. defendit etiam hanc partem, de præscript. & Afflict. in prælud. ad Constit Regni, quęst 2. nu. 1. sub num. 3. vers. & idem in specie, lib. 1. & in d. c. 1. §. inuestitura, sub nu. 10. de no. forma fidelit. & Corset. in tract. de potest. reg. in 5. par. quęst. 114. sub nu. 66. vers. & idē dicunt, & Bart. in. l. hostes, nu. 6. vers. & idē dico. ff. de capt. vbi ait, quòd Rex Angliæ negat se esse subditum Imperatori.

62 Rex † pterea Sciciliæ est liber, & Monorcha in Regno suo, & vbiq; vniformē habet iurisdictionem, vt ait Ioan. de Amic. in cōs. 22. dominus Rex, nu. 10. & Afflict. in prælud. ad cōstit. Regni, quęst. 1. nu. 6. & q̄st. 2. nu. 1. & sub nu. 3. lib. 1. & Restaur. in tract. de Imperat. quæst. 53. sub nu. 17. in fi.

63 Rex † quoq; Aragonū est exēptus ab imperio, vt ait Purpurat. in. l. 1. nu. 294. ff. de off. eius & Ful gos. in. l. ex hoc iure, nu. 5. ff. de iust. & iure, & Corset. in tract. de potest. reg. in 5. par. quæst. 104. sub nu. 66. vers. & idem dicunt, & Afflict. in prælud.

64 ad constit. Regni, quæst. 2. nu. 1. lib. 1. vbi † idem dicit de Regibus Nauarriæ, Armeniæ, & Vngariæ, quod idem affirmauit in c. 1. §. inuestitura, sub

nu. 10.

nu. 10 de no. forma fidelit. vbi etiam idem attestatur de Rege Cataloniæ

65 Rex † item Castellæ non est subditus Imperio, vt ait Fulgos. in d.l. ex hoc iure, nu. 5. ff. de iust. & iure, & Corset. in tract. de potest. reg. in 5. par. quæst. 104. sub nu. 66. vers. & idem dicunt, vbi idē
66 † scribit de Rege Legionis.

Nec facit ad propositū exemplū Ripæ de splendore solis, & stellarum, quia non reperitur facta æquiparatio solis, & stellarum, prout est facta de his Ducibus, & Imperatore, vt ait Bald. in. l. pen. in fi. nu. 3. C. de donat. inter vir. & vxor. vbi ait,
67 quòd † Duces, & Marchiones, qui in suo territorio non ligantur legibus dicuntur esse similes Imperatori, & Corn. in cons. 299. viso rescripto, sub nu. 7. vers. ad idem, vol. 1. & Brun. in cons. 45. in causa castri, nu. 21. & Cefal. in cōs. 58. nu. 65. vol. 1. vbi dicunt, quòd Duces, Marchiones, & Comites perpetui æquiparantur Imperatori, & Surd. in cons. 278. nu. 14. vol. 2. vbi ait, quòd Dux Mantuæ in suo statu æquiparatur nedum Regi, sed etiam Imperatori, & Purpurat. loquens de Duce Sabaudiæ in rubr. ff. de iurisd. omn. iudi. nu. 20. quem sequitur Menoch. in cons. 1. consultatio, sub nu. 158. vol. 1. & dixit Purpurat. vbi supra nu. 18. quod Dux, qui ex priuilegio, vel aliter habet iura Imperialia in suo Ducatu æquiparatur Imperatori, Inferens

nu. 19.

nu. 19. ad Ducē Mediolani,& Roland. à Valle in conſ.91.decreueram, nu.19. vol.2. vbi ait, quòd huiuſmodi Duces æquiparantur Imperatori, & Regibus.

Non per hoc affirmo quòd tanta, & æqualis ſit Maieſtas in his Ducibus, quanta eſt in Imperatore, ſed tamen nō nego, quin habeant Maieſtatem,
68 & per conſequens,quin eorū † Coquus, & Barbitonſor ſint nobiles, vt ait Iacobin. de San. Georg. in rubr.ff.de iuriſd.omn.iud.nu.2.verſ.dicit tamē Baldus,in 2. lect. & Tiraquell.in tract. de nobilit. cap.6.ſub nu.6.ſub verſ.hinc miror,cōtra Ripam, qui aliter ſentiebat.

69 Benè verum eſt, quod † non tam nobiles ſunt Coquus,& Barbitonſor horum Ducum,ſicut ſunt
70 Coquus,& Barbitonſor Imperatoris,quia † maior eſt nobilitas,quę prouenit à maiori,quam quæ ꝓuenit à minori,ita quòd nobilitatus à maiori præfertur nobilitato ab Inferiore,etiam non obſtante temporis anterioritate, & prærogatiua,vt ait glo. in.l.reſtituēdę, in verbo iudicati ſunt.C. de Aduo. diuerſ.iudi. & in c.dominus noſter, in verbo, elegit.93.diſtin.& notat.Petr.de Anchar.in c.hi qui, nu.3.verſ.tertio nota, de præben.& dignit.& Luc. de Penna in.l.vnica,nu.1.verſ. vnum autem nota. C.de equeſt.dignit.lib.12.& Abb. in c. ꝑ tuas,nu. 1.de maior.& obedien.& Felyn.in rubr. eo tit. ſub

nu.4.

nu. 4. vers. miles imperialis, & in c. clerici, n. 6. vers. ité nota, de iudi c. & Ias. in l. moribus. §. prius auté, sub nu. 16. vers. limita nisi iunior, & nu. 17. ff. de vulg. & pupill. & Tiraquell. in tract. de nobilit. in cap. 6. nu. 7. & nu. 8.

Nec obstat secundum aliquos, quòd isti Duces
71 dicantur recognoscere superioré, prout † de Duce Sabaudiæ, quòd recognoscat Superiorem, tradit Boer. in tract. de Seditios. in 6. præsupposito, nu. 8. & Guid. Pap. in quæst. 344. pone aliquis, sub nu. 2. in fi. & D. Io: Bapt. Laderch. in conf. 71. sub nu. 1. vol. 1. & hoc verius esse dixit Menoch. in cons. 2.
72 magni ponderis, nu. 104. vol. 1. & † de Duce Mediolani idem tradit Bald. in cons. 359. quemadmodum, nu. 1. vol. 3. & Ruin. in cons. 31. visa, & bene intellecta, nu. 10 vers. ex hoc etiam, vol. 5. & Alciat. in cons. 19. in proposita quæstione, nu 17. vers. tertio principaliter respondeo, lib. 7. & Curt. iun. in cons. 157. pręsupponitur in facto, nu. 31. vers. postremò, & nu. 32. vers. nec huic, & Dec. in cõs. 528. pro resolutione, sub nu. 5. col. 3. & in cõs. 410. in causa mota, nu. 27. & Roland. à Valle in cons. 1. in pręsenti causa, nu. 56. vers. nec obstat, vol. 3. & Cardinal. in cons. 128. in quęstione, sub
73 nu. 1. vers. secus tamen in eo. Et de † Duce olim Ferrarię Paul. de Castro in l. quoties, sub nu. 2. vers. inferior vero. C. de pręcib. Imper. offeren. & Dec. in cons.

cōſ.373.viſo conſilio,nu.15. verſ.non obſtat clauſula, & Reſtaur.in tract. de Imperat.quæſt.110.caſu 7.& M.Ant.Peregrin.in tract.de iur.Fiſc.lib.1. tit.2.nu.78.verſ.nil mirū, & Capic.in deciſ.130. ſub nu.49.in fi.vbi ait,quòd Marchio olim Ferrariæ recognoſcebat Eccleſiā; & idē ſcripſit Barbat. in cōſ.70.viſo puncto, ſub nu.32.vol.4.& Plot. in cōſ.24.ſcire quæritur, in princ. & Cœpol. in conſ. cri.17.viſa commiſſione, nu. 20. & ſub nu. 21. &
74 † de Duce Mantuæ, quòd recognoſcat Cæſarem in ſuperiorem,voluit Plot in d.cōſ.24.in princip. & Menoch.in conſ.244. cum rogatus, nu.51.vol. 3.& Natta in conſ.402.viſis actis, ſub nu.22.verſ. modo ſuperiores rationes, & ſub nu. 24. verſ. ſed cū Dominus Dux,& Rimin. iun.in.§. 1. nu. 452.
75 verſ.immò quod eſt fortius, Inſtit. de donat. Et † de Duce Vrbini quòd recognoſcat in ſuperiorem Summum Pontificem,Hieronym. Gabr. in conſ. 163.ſub nu.17.vol.1.& Corn.in conſ.82.videtur in hac conſultatione,nu. 1.vol.1.& Bertazzol.in tract.de clauſul.clauſul.21.glo.17. ſub nu. 2. & Socin.iun.in conſ.69.ſub nu.55.verſ.& primo ratione, vol.1.& Rimin.iun.in d.§.1.nu.452.Inſtit. de donat.& Ioan.Iacob.Leonard. in conſ. 114 nu. 195.inter conſilia Bruni,vbi ait,eſſe notorium, ꝙ Vrbinum eſt Feudum Eccleſię,& Vulpell.in conſ.
76 crim.58.n.4. & de eodem Duce Vrbini,& † Duce

Parmæ, Odd. in tract. de restit. in integr. quęst. 92. nu. 13. vers. & amplia, & Farinac. in tit. de Inquisit. quæst. 6. nu. 7. lib. 1. quæst. & com. opin. crim. & dixit Bursat. in cons. 4. nu. 32. vol. 1. quòd Ducatus Parmæ subest Ecclesiæ Romanæ.

Quia contrarium tenent nõ nulli Doctores, di-
77 centes † hos Duces non recognoscere superiorem, vt ait Odd. loquens de Magno Duce Hetruriæ, in cons. 38. factum quod proponitur, nu. 35. & Cacheran. in cõs. 2. nu. 35. vol. 1. & Sebastian. Medic. in tract. de legibus & Statut. in 1. par. quęst. 20. sub nu. 1. vers. si verò, & seqq. & Petr. Calefat. in tract. de Equestr. dignit. sub nu. 140. in fi. vbi ait, quòd non est Feudatarius, sed liber.

78 Et Scot. loquens † de Duce olim Ferrariæ, in cõs. 28. existimo nu. 116. tom. 1. lib. 6. & Cefal. in cõs. 539. ad fauorẽ nu. 55. vers. hic autem, vol. 4. & Addit. ad Bertazzol. in cons. crim. 260. quatuor, sub nu. 4. vol. 1. & Felyn. in c. cum à nobis, sub nu. 3. de testibus & D. Io. Bapt. Laderch. in cõs. 71. sub nu. 1. vol. 1. & Menoch. in cons. 901. sub nu. 19. vers. primo quia, vol. 10. Et idem dicendum est
79 † de Duce Mutinæ, cui suprema potestas data fuit à Federico tertio Imperatore, vt attestatur Io. Bapt. de Santo Seuerino in l. cunctos populos, sub n. 12.
80 vers. vidimus nouissime. C. de summa Trinit. Et † de Duce Mantuæ tunc Marchione, quód non reco-
gnoscat

gnoscat superiorẽ Socin. in cons. 153. pulchra, & subtilis, sub nu. 22. vers. sed ad hanc rationẽ, vol. 2. quẽ sequitur Roland. à Valle in tract. de Lucro dotis, quęst 3. nu. 2. vers. aut ab Inferioribus, & Bertazzol. in cons. cri. 360. cũ de anno, nu. 2. vol. 2. & D. Io. Bapt. Laderch. in cons. 71. sub nu. 1. vol.
81 1. Et † de Duce Mediolani idem tradit Iacob. de Nigris in. l. 1. nu. 11. vers. ex prędictis. ff. de off. eius, & Alex. in cons. 30. ponderatis, nu. 9. & nu. 11. vol. 5. & in cons. 11. alias consului, nu. 9. vers. ꝙ autem, vol. 7. vbi ait, quòd Dux Mediolani non recognoscit superiorem, neq; antecessores sui recognouerunt à tanto tempore citra, cuius in contrarium non est memoria, & Roland. à Valle in cons. 100. multiplici ex capite, nu. 95. vol. 4. & Curt. Sen. in cons. 65. super præmissa narratione, sub nu. 5. in fi. vers. & sic stat conclusio, & melius ibi sub nu. 14. vers. solum præmissæ conclusioni, & sub nu. 15. vers. non potuit Imperator, & nu. 16. vbi etiam ait, quòd Imperator respectu Ducalis Dominij Mediolani censetur redactus ad Instar priuati, qui non potest iusdicere, nec priuilegiare, quòd prius notauit idem Curt. Sen. in cons. 48. memoriæ recolendæ, vers. sexto probatur. nu. 21. & Ripa in. l. centurio, sub nu. 20. vers. ad consilium Alexandri. ff. de vulg. & pupill. & M. Ant. Cuchus in tract. de morat. præscript. nu. 230. vbi dixit,

hanc esse comunem opinionem, & Mascard. in concluſ. 1233.nu.34.verſ.limitatur primò, de ꝓbat.& Menoch.in reſp.2.cauſ.finar.art.1.nu.105.verſ.ſic Ducem Mediolani, & Feſtaſ. in tract. de collect. in 4. par. nu. 36. verſ. in Duce, & Pariſ. in conſ.2. legitimatio,nu.18. vol.2.

82 Et † de Duce Vrbini tradit. Menoch. in conſ. 901. nu. 20.verſ. ſecundo accedit,vol. 10.vbi ait, quòd Dux Vrbini eſt omnino liber,præterquàm à penſione annua,quam præſtat Cameræ Apoſtolicæ, ex quo Vrbinum eſt feudum Eccleſiæ Romanæ, vt dixi nu.75.& idem tradit Iaſ.in conſ. 86.in cauſa,nu.5.vol.3. & Barbat.in cõſ.44.nu.1.vol.4.

83 Et † de Duce Sabaudiæ,quòd non recognoſcat ſuperiorem Pariſ.in conſ.1.nu. 39. verſ.& ſuaderi poſſunt, vol.1.& Cacheran.in deciſ.79.quoniam, nu.24.vbi dixit, quòd iſte Dux inueſtitus fuit de mero, & mixto Imperio, omnimoda Iuriſdictione, iuribus Imperialibus, & regalibus quibuſcunque priuatiuè quo ad inueſtientem,& Menoch.ſibi contrarius in reſp.2.cauſ. finar. art. 1. nu. 104. quo loci inquit, hunc Ducum Imperatorem non
84 recognoſcere,& propterea, † ſe Dei gratia Ducem vocare, quo titulo ſe ſuperiorẽ non recognoſcere oſtendit,& Par. de Put. in tract. de re milit.ſeu de duello, quæſt. 6.ſub nu.2.verſ.iſti enim,lib.7. ait, quòd illi domini,qui non recognoſcunt ſuperiorẽ

intitulantur Dei gratia, quia nũ recognoſcunt ſuperiorem, niſi Deum, & Enſem,& hoc idem tradit Caſſan. in conſuet. Burgun. in proœ.in verbo,
85 par la grace de dieù, nũ. 3. vbi ait, Ducem † Burgundiæ ſe vocare Ducem Dei gratia ſimpliciter, eo quòd neminem in temporalibus ſuperiorem recognoſcat, licet dubitet, an recognoſcat ſuperiorem Regẽ Franciæ, & ita notauit Lancellot. Conrad. in templo omn. iud.lib. 1. cap. 2. de Rege.§.1.
86 ſub nu.7. verſ.& propterea, vbi ait, † loquens de Rege Franciæ, ꝙ intitulatur Dei gratia Rex, quia non recognoſcit ſuperiorem,niſi Deum,& enſem,
87 & ita † Dux Mantuæ intitulatur Dei gratia Dux, ſicut Dux Mutinæ,eo quia ſuperiorem non recognoſcunt, & dixit Menoch.non alia ratione con-
88 tingere, Ducem † Sabaudiæ intitulari Dei gratia Ducem, quàm vt prudẽter oſtendat iam amiſſum dominium Dei gratia fuiſſe aſſequutũ, vt ſcripſit in conſ. 2.magni ponderis,nu. 104.vol.1.vide Foller. in Prax.cenſual. in princip. in verbo, Alphonſus,nu. 8. verſ. ſecundum verbum,qui dixit, quòd Alphonſus Rex Aragon. & Sciciliæ intitulauit ſe Dei gratia Regem, eo quia Reges non niſi à Deo procedunt.

Et de ſupradictis Ducibus fortè voluit intelligere Vaſq. in .l. quoniam in prioribus, nu. 332. verſ. amplia octuageſimòſecundò .C. de inoff.

teſtam.

ceſtam. dum dixit, quòd in Italia nonnulli Duces, Comites, & Marchiones non recognoſcunt ſupe-
89 riorem, ſubdens † non ſic eſſe in Ducibus, Comitibus, & Marchionibus Caſtellæ.

Et quod iſti Duces non recognoſcant ſuperiorem patet ex eo, quòd videmus quotidie de facto
90 ſeruari, quòd † Comites Palatini ab Imperatore creati non poſſunt legitimare in terris Imperij, de quibus aliquis Princeps cum omnimoda poteſtate fuit perpetuò inueſtitus ſine licentia ipſius Principis, vt ait Curt. Sen. loquens de eo, qui legitimauit in Ducatu Mediolani in conſ. 65. ſuper præmiſſa narratione, ſub nu. 14. verſ. ſolum præmiſſæ concluſioni, & ſub nu. 15. & in conſ. 73. ſuper memorata facti narratione, nu. 28. verſ. quintò principaliter, & Barbat. in conſ. 70. veriſſimũ hoc eſt, ſub nu. 8. verſ. & ideo niſi ex iuſtiſſimis, & nu. 12. vol. 2. & Roland. à Valle in conſ. 88. in cauſa magnifici, nu. 31. verſ. ad hoc facit, & nu. 36. vol. 1. & in conſ. 67. dominus Iacobus, ſub nu. 64. verſ. circa vltimum articulum, cum nu. ſeqq. vol. 3. & in conſ. 49. legitimationem, ſub nu. 34. verſ. ſecundo reſpondetur, vol. 4. & Pariſ. cõſ. 2. legitimatio, nu. 18. & nu. 20. vol. 2. & Iaſ. in cõſ. 70. ſup vtraq; legitimatione, ſub nu. 1. verſ. confirmo etiam prædicta, vol. 3. & Socin. iun. in conſ. 100. pro habenda, nu. 21. verſ. accedat prædictis, vol. 2. & in

conſ.

conſ. 126. in cauſa illuſtriſſimi Comitis Iulij, nu. 22. verſ. accedat ꝙ in ſimili. vol. 3. & Hieronym. Zanch. in.l.heredes mei.§.cum ita,nu. 1146. verſ. tantum pro prima opinione adduco.ff.ad Trebell. & Ferret. in conſ. 105. in cauſa feudi, ſub nu. 10. vol. 1.& Ceſal.in conſ. 23.nu.77.& nu. 78. vol.1. & Surd. in conſ. 1. multa fuerunt,nu. 11. verſ.ter-
91 tio non videtur, vol. 1.vbi ait,quòd nec † Imperator, nec Comes Palatinus ab eo creatus poteſt legi timare in Ducatu Mediolani,nec in Ducatu Montisferrati, quia Imperatoria poteſtas fuit in dictos Duces collata, & Neuizan. in conſ. 99. omnis ſapientia, nu. 5. verſ. ſecundò obſtat, & Alciat. in conſ. 5.quia priuilegiũ,nu.26.27.& nu.28. lib. 4.
92 Hinc eſt quod † fecerunt Decreta,vt nemo poſſet impetrare priuilegium ab Im peratore ſub pœna grauiſſima,& quod Comites Palatini etiam ha bito ab ipſis priuilegio nòn poſſint illo vti abſq; licentia ipſorum Ducum, vt de ſimili Ducum Mediolani veteri decreto tradit Boſſ.in tit de Princip. nu. 184. verſ. & hæc eſt cauſa, & ante ipſum Barbat. in d. conſ. 70. ſub nu. 8. & ſub nu. 12. vol. 2. quod valere dixit Burſat. in conſ. 433. pro clariori, nu. 4. 5. & nu. 6. vol. 4. Et de ſimili Ducum Mantuæ decreto ſcribit idem Burſat. in conſ. 76. ex hac ſerie facti, ſub nu. 3.verſ.in Ciuitate tamen, & ſub nu. 28. verſ.fauorabile rurſus, vol. 1.& Ro-

land.á

land.a Valle in cōſ. 67. ſub n. 64. vol. 3. & in d. cōſ. 49. ſub n. 34. vol. 4. & in Dominio Ducis olim Ferrariæ ſeruabatur, vt nulla legitimatio facta a Comitibus Palatinis valeret, niſi eſſet ab ipſo Duce cōfirmata, vt atteſtatur D. Pacian. in cap. 18. ſub nu. 17. verſ. ob quam rem lib. 2. de probat. & ſcribit Menoch. in conſ. 459. dubitationes, nu. 26. verſ. ſecunda eſt dubitatio, vol. 5. quòd decreto Ducis olim Ferrariæ ab eo edito anno 1545. ſancitum fuit, quòd nullus Comes Palatinus legitimare poſſit illegitimè natos ſine ipſius Ducis licentia, ſed videndus eſt D. Io: Bapt. Laderch. in conſ. 100. nu. 11. vol. 1.

Et ita quoq; ſtatuit Carolus Quintus Imperator in nouis conſtitutionibus Mediolani in tit. de legitimationibus, lib. 3. vbi ſic ad literam dicitur. Nullus Comes Palatinus virtute alicuius priuilegij quomodocunq; & cum quacunq; poteſtate à nobis conceſſi poſſit vti ea poteſtate in Dominio Mediolani ſine licentia Locumtenentis, aut Senatus noſtri in eo dominio reſidentis, ſub pœna nullitatis actus, & aureorū quinquecentum Fiſco applicandorum, Notarioq; de hoc documentū conficienti aureorum centum pœna erit.

93 Non ea de cauſa, quam † adducunt Curt. iun. in conſ. 157. præſupponitur in facto, nu. 3. verſ. ad quintum fundamentum, vol. 2. & Barbat. Boſſ.

Burſat. &

Bursat. & Roland. à Valle in locis mox citatis, dicentes huiusmodi decreta condita fuisse propter bonum publicum, ne Comites Palatini suo Imperiali priuilegio abutantur, sed vt scandala tollantur, quæ ob legitimationes passim indifferenter ad missas ab ipsis Comitibus inter Ciues, & subditos Principum quotidie oriuntur.

Sed quia huiusmodi Duces prętendunt non recognoscere superiorem, posteaquam ratio ad iustificandum dicta decreta per supradictos Doctores adducta non procedit, nec mihi quadrat, quia si Comes Palatinus habito Palatinatus priuilegio petit licentiã generalẽ legitimandi, & Duces eam concedunt, possunt oriri lites, sicut orirentur non impetrata licentia, etiam si limitata esset potestas, vt vidi seruatum per Excellentissimum Senatum Mediolani, qui cõcedit licentiam generalem Comitibus Palatinis petentibus, ita tamen quod in legitimationibus ad bona feudalia dominio Mediolani subiecta per dictos Comites ad id authoritatem habentes faciendis speciales literas manu dicti Senatus signatas, & sigillo munitas habere teneantur, legitimandiq; melioris conditionis prole legitima non efficiantur, nec succedant, nisi iuxta ordines Mediolani.

Et quòd id faciant, quia prętendunt non recognoscere superiorem, manifestè patet ex his, quæ

notauit Boſſ.in tit.de Princip.nu. 184. verſ.& hæc eſt cauſa, vbi ait, quòd Duces Mediolani fecerant decretũ,vt nemo poſſet imperrare priuilegium legitimandi ab Imperatore ſub pœna grauiſſima, cui diſpoſitioni non conuenit ratio Doctorum de qua ſupra verſ.non ea de cauſa. Item quia non præſumitur, quòd Comites Palatini, quorum fides, nobilitas, & virtus eſt approbata ab Imperatore abutantur eorum priuilegio,& authoritate.

94 Quæ res † ſcitu digna eſt ad interpretationem nouarum Conſtitutionum Mediolani, ſub tit. de legitimat. lib. 3. quia ſi conditæ fuerunt, eo quòd Imperator non recognoſcatur in ipſo Dominio ꝑ ſuperiore, tunc pœna de qua in eis non euitabitur per Comitem legitimantem, nec per Notariũ rogatum, ſiue ligitimetur ſubditus, ſiue non ſubditus Dominio Mediolani. Si vero conditæ ſunt ea de cauſa, de qua ſupra nu. 93. verſ. non ea de cauſa tunc legitimans,& Notarius nõ erunt ſubiecti pœnis in dictis conſtitutionibus cõtentis,ſi legitimetur non ſubditus reſpectu perſonæ, & bonorum,

95 tum quia † de his,qui foris ſunt nihil ad nos.c.gaudemus,de diuort.& c.multi, 2. quæſt. 1. tum etiam quia ratio, qua dictum eſt, huiuſmodi decreta, & conſtitutiones fuiſſe conditas,ne Comites Palatini abutantur priuilegijs Palatinatus, & iccircò oriãtur lites inter ſubditos, ceſſat;quando legitimatur

non

96 non subditus, & ideo † cessante ratione legis, cessare debet lex, vel eius dispositio. l. quod dictum. ff. de pact. Euerad. in loco, à cessatione rationis, nu. 1. & nu. 2. & Ruin. in cons. 29. plura proponuntur, sub nu. 18. vers. & ideo cessante ratione, vol. 5. & Tiraquell. in tract. cessante caus. in princip. nu. 9. vers. cæterum, & nu. 11. vers. cessante igitur, & copiose nu. 130. vers. legis causa.

Præterea videtur confirmari posse, quòd huiusmodi Duces non recognoscant superiorem in suis Dominijs ex eo, quod scriptum reliquit Ioan. Fab.
97 in. §. 1. nu. 8. Instit. de Attil. tut. dicens quòd † Dominus directus nõ potest in terra Baronis sibi subiecti tutorem dare pupillo, nec alium actum Iurisdictionalem exercere, quem sequitur Curt. iun. in cons. 2. circa præmissam, nu. 1. vol. 1. & Io. Bolognet. in rubr. C. qui admitt. sub num. 41. vers. in cantum.

Et prædictis addo Roland. á Valle in cõs. 100.
98 nu. 95. vol. 4. vbi ait, quòd † Imperator nihil potest in terris Ducatus Mediolani, nisi quatenus permitteretur à Duce, sicut nõ posset in terris Turcarum, vel alterius non recognoscentis Imperatorẽ de iure, vel de facto, & dixit Ferret. in cons. 105.
99 in causa feudi, sub nu. 9. vol. 1. quòd † Imperator hodie in terris alienis pro nihilo reputatur. Dixit quoq; Alciat. in cons. 33. nu. 27. lib. 9. quod Imperator

100 perator † non poteſt in Ciuitate Mantuæ vti clauſula ſupremæ poteſtatis, vel auferre ius tertij, & ibi reddit rationem.

Rurſus patet ex eo, quod dicitur de delegato Im
101 peratoris, qui non † poteſt citare in terris Vaſallorum, quia, vt dicebam, Dominus directi non poteſt quoquomodo ſe impedire in iuriſdictione vtilis, vbi nec etiam habitu habet iuriſdictionem, vt ait Boſſ. in tit. de citat. ſub nu. 24. verſ. credo tamen contrarium, vbi tenet hanc opinionē re diligenter conſiderata, ſubiungens iccircò, quod Dñi Gonzagæ non patiuntur tales citationes fieri à Delegatis Cæſareis, & ita in practica ſeruatum vidi per Excellentiſſimum Senatum Mediolani vti Cæſaris Delegatum, qui citauit per literas ſubſidiales directiuas Prætori Roli Dominum Flaminium de Seſſis de anno 1584. prout vidi proceſſum, cum eidem patrocinium præſtarem in cauſa executionis ſententiæ Imperialis, dum orta fuiſſet dubitatio coram alio Delegato Cæſareo aduerſus comites Roli.

Et quanquam non ignorem nō nullos aſſerere,
102 quòd † Imperator poſſit citare in terris Vaſallorū, inter quos fuit Boſſ. ipſe in tit. de foro compet. nu. 165. verſ. & ita Imperator, & Natta in conſ. 580. primo quæritur, nu. 1. cum ſeqq. & in conſ. 487. ſine difficultate non tranſit, nu. 23. verſ. facit etiā,

& ſequitur

& sequitur Surd. in cons. 210. ne quid deesset nu. 41. vers. ad id verò, vol. 2. & ante ipsũ Franc. Aretin. in cons. 58. diligenter consideratis, in princip. sub nu. 3.

103 Non tamen † à superius dictis recedo, quia nõ obstat Aret. tum quia contra ipsum tenuit Boss. in tit. de citat. sub nu. 24. vers. credo tamen, tum etiã quia allegat Bart. in extrauag. ad reprimen. in verbo, per edictum, nu. 10. vers. ita per vniuersum, qui
104 ait, quòd † officialis, qui praeest vni Prouinciae potest citare homines existentes in qualibet Prouincia Imperij, quia hoc facit authoritate Imperatoris, & tamen Bartolus intelligendus est, vt loquatur, quando vtraq; Prouincia citantis, & citati subest Imperatori tanquam pleno Domino habẽti directum, & vtile Dominium vtriusq; Prouinciae.
105 Vltra quod † dictum Bartoli non seruatur de cõsuetudine, & non seruari in Dominio Mediolani
106 subdito vni Domino tantum, quòd † vnus officialis citet directè in iurisdictione alterius officialis eiusdẽ Dominij attestatur Boss. in tit. de citat. sub nu. 24 vers. & propterea, quem sequitur Clar. in. §. fi. quaest. 31. vers. posset fortè, vbi refert in hoc articulo duas communes opiniones contrarias, & tandem subdit, nõ esse ab hac practica vllo modo recedendum. Itẽ quia Clem. pastoralis, de re iud. adducta per Boss. in tit. de foro compet. nu. 165. &

per Surd.

per Surd. in d.consf.210.nu.41.vol. 2. non probat corũ opinionem, vt ipse met Bossius postea dixit in d.tit. de citat. sub nu.24. vers.nec obstat.

107 Quo circa † sublatis fundamentis Aret. Boss. Nat. & Surd. superædificatum corruit. c. cũ Paulus 1. quæst. 1.l.nam origo.ff. quod vi, aut clam. Curt. Sen. in cons. 56. super eo quod ab ordine,
108 nu.7.vers.tertia conclusio, vbi ait, quòd † sublato fundamento Doctoris tollitur eius opinio.

Præterea nõ obstat respõsio Nattæ in cõs. 580. primò q̃ritur, nu.4. data ad Io:Fabr. in.§. 1. nu.8. Instit. de Attil.tut. & ad Curt.iun. in cons. 2.circa præmissam, nu.1.vol.1 dum dixit, quòd Princeps non potest aliquem actum iurisdictionalem exercere in subditos Vasalli habentis merum, & mixtum Imperium, vbi Vasallus potest illum actum exercere, sed vbi sumus in casu, in quo Vasallus nõ habet cognitionem inter subditos, nec posset actũ expedire, non mirum est, si non potest impedire, ne dominus directus eũ exerceat, cuius responsionem approbauit Surd.in d.cons.216. nu.36. vers. non obstat, & sub nu.42. vol. 2. vbi propterea inquit, ꝙ Imperator causas delegat in Ducatu Mediolani, testes ibi examinari mandat, & alia multa facit.

Quia replico, quòd aliud est in Vasallis de quibus loquuntur Natta, & Surdus in locis supra citatis, qui

tis, qui non possunt facere in eorum terris, & Dominijs omnia, quæ facere potest Imperator in toto orbe, prout faciunt & facere soliti sunt isti Duces iura Principis habentes in eorum Dominijs, vt suo loco multa iura allegabo.

Et quo ad citationem, & examinationem testiũ dico, quòd fieri possunt per Vasallos in iuris subsidium vigore literarum Iudicis requirentis.

109 Quo verò ad delegationem, † videmus de cõsuetudine obseruari, quòd domini delegant causas suorum subditorum non subditis in aliena iurisdictione commorantibus, & vidimus causam Comessadij vertentẽ alias inter Ducem Sablonetæ, & Dños Fratres de Gonzaga de Sancto Martino ab aggere fuisse delegatam ab Imperatore Duci Parmæ, & Placentiæ Octauio Farnesio, licet ipse
110 non esset Imperatori subiectus, quia † Ducatus Parmæ, & Placentiæ subest Ecclesiæ Romanæ, vt sciunt omnes, & de Ducatu Parmæ ita tradit Bursat. in cons. 4. nu. 32. vol. 1. & de Ducatu Placentiæ sic tradit Vulpell. in cons. crim. 58. nu. 4.

Videmus quoq; quotidie causas ab Imperatore delegari Rotæ Lucensi, & Rotæ Ianuensi, & tamen Ciuitas Lucæ, & Ciuitas Ianuæ liberæ sunt ab Im-
111 perio, & iura Principis possident, vt † de Luca scribit Socin. in cons. 275. in causa Fratrum, in princip. vol. 2. & in cons. 83. pro clariori, nu. 1. vol. 4.

& Dec. in

& Dec.in conſ. 403.quamuis,nu.2.verſ.& Ciuitas ipſa, & M.Ant.Peregrin.in tract.de fideicommiſſ. art.52. ſub nu. 117.& Purpurat. in.l. 1. nu. 491. .ff. de off.eius,& in .l. Imperium, nu. 157. verſ. & de priuilegijs .ff. de iuriſd. omn. iud. & Feſtaſ. in tract.de collect.in 4.par.cap.7. nu. 32.verſ. & de Luca,& Roland. á Valle in tract. de Lucro dotis, in quæſt. 3. nu. 5.& Aldobrandin. in .§. maſculi quidem,nu. 25.verſ. hinc conſuluit,Inſtit.de Curat. & Felyn.in c.cum non liceat, ſub nu, 12. verſ.
112 quartò cõſidera, de præſcript.vbi ait,quòd,† Rudolphus Imperator cõceſſit libertatem Lucẽſibus pretio duodecim millium ducatorum, vt atteſtatur Reſtaur.in tract. de Imperat.quæſt. 54. nu.13. verſ. Lucana Ciuitas & Menoch. in conſ.2. magni ponderis, nu.68. verſ. idem de Lucenſium,vol. 1. & Ant.Corſ. in tract. de poteſt. Reg. in 5. par. nu. 68. & Socin. in cõſ.275. in cauſa fratrum,ſub nu. 7. verſ.ſi vero & tertio caſu,vol.2.licet Decius ſibi contrarius in conſ.528.pro reſolutione, ſub nu. 5. col.3.dicat, Ciuitatem Lucenſem recognoſcere ſuperiorem,& ſequitur Reſtaur.vbi ſupra. Et quòd non recognoſcat ſuperiorem, voluit Menoch. in conſ.99. de re grauiſſima, nu. 77. verſ. quòd me-
113 moria,vol.1.vbi propterea inquit, ꝙ † delinquens cõtra huiuſmodi Rempublicã nõ recognoſcẽtem ſuperiorẽ punitur pœna damnationis memoriæ.
Et

114 Et de † Ianua tradit idem Decius in conſ. 534. procedendo breuiter, ſub nu.1.licet Decius ipſe ſibi pariter contrarius in conſ. 361.omiſſa longa ſerie, ſub nu 7.ſub verſ.& iſta concluſio, aſſerat, Ciuitatem ipſam Ianuæ non eſſe liberam, ex quo recognoſcit Regem Francorum, quod idem ante ipſum voluit Paul.de Caſtro in conſ. 423. quia ſcio, ſub nu.9. verſ. nunc ad propoſitum. vol.1. Sed tẽpore Caſtrenſis, & Decij quando ſcilicet illud cõſilium 361.in lucem edidit, ſubdita erat, nunc autem, & à quampluribus annis citrà libera, & franca viuit, locumq; Principis tenet, vt ait Feſtaſ. in tract.de Collect.in 4. par.cap.7. nu.31. verſ.idem atteſtantur, & quòd Ianua Superiorem non recognoſcat Roland. à Valle in tract. de lucro dotis, quæſt.3. ſub nu 7. & Aldobrandin. in .§. maſculi quidem, nu.29.Inſtit.de curat.& Reſtaur.in tract. de Imperat. quæſt. 54.nu.10.& nu.20.verſ.de Ciuitate Ianuæ, vbi ſequitur ſimpliciter Decium in d.conſ. 534. licet eum non alleget contrarium tenentem in d.conſ.361.

Et quæ dixi de Principe non recognoſcente ſuperiorem intelligenda ſunt reſpectu meri, & mixti Imperij, omnimodæ, & perpetuæ iuriſdictionis, quam in ſuos exercet ſubditos, licet is alias ſubſit aut Imperatori, aut Summo Pontifici, à quo inueſtitus eſt, quia in ſuis terris Princeps eſſe, & iura

Imperij habere censetur, vt ait Ioan. Marc. Aquilin. in l. centurio, sub nu. 67. vers. q̃ autem dictum est, in 1. par. ff. de vulg. & pupill. vbi exemplificat in Rege Neapolis, in Duce Florentiæ nunc Mago Duce Herruriæ, & in Ducibus Mantuæ, Mediolani, & similibus.

Pro qua re facit quod scriptum reliquit Socin. iun. in cons. 65. viso themate, nu. 6. vers. responde-
115 tur quòd immò, vol. 3. vbi ait, quòd † qui in suis Dominijs habent omnia iura Imperij, & omnia possunt, quæ potest Imperator in suo Imperio non dicuntur in eis superiorem recognoscere.

Et dixit insignis, & celeberrimus Iurisc͠osultus D. Jo: Bapt. Laderch. in cons. 71. agitur causa, sub nu. 1. col. 3. vol. 1. eum dici non recognoscere superiorem, qui leges pro libito condit; & in suo Principatu omnia facit, quæ summi Principes.

Scio tamẽ, quòd prędicti Duces, qui accipiunt inuestituram à Papa, vel ab Imperatore, iurantq; fidelitatem, & soluant tributa dicũtur recognosce
116 re superiorem, sed † ista superioritas nõ nocet, nec attendenda, nec consideranda est respectu meri, & mixti Imperij quod exercent in suos subditos, & eorum bona, quia immediatè subditi horum Ducum non Ecclesiam, vel Imperium, sed ipsos Principes recognoscunt, & immediatè exercent Regiá potestatem, & iura Regalia, merumq; & mixtum

Imperium

Imperium in ſuos ſubditos, vt ait D.Odd.in tract. de reſtit.in Integr.quæſt.92.nu.13.verſ.& amplia & nu.95. verſ.non enim, & Farinac.in quæſt.6.nu. nu.7.lib.1.quæſt.& com.opin. crim. vbi loquuntur de Duce Parmæ, & de Duce Vrbini.

Pro quibus facit etiam Reſtaur.in tract.de Imperat.quæſt. 109. verſ. notandum tamen eſt, vbi
117 ait, quòd † licet aliqua Ciuitas det aliquid Principi in ſignum ſuperioritatis puta pallium, brauiū, ceram, vel aliud ſimile, nō tamen dicitur ſubdita, ſed libera.

Et hanc ſuperioritatem non eſſe attendendam in concedenda immunitate, voluit Feſtaſ. in tract. de collect.in 4.par.cap. 7.nu. 21. & ſub nu. 39. & nu. 40.

Et ita conciliari poſſunt Doctores ſuperius allegati ad inuicem contrarij, quorum aliqui dixerunt dictos Duces recognoſcere ſuperiorem, aliqui non, vt primi intelligantur loqui reſpectu inueſtituræ, fidelitatis, & cenſus, quem ſoluunt Papæ, aut Imperatori, ſecundi veró reſpectu meri, & mixti Imperij, & omnimodæ iuriſdictionis, quā exercent in ſuos ſubditos, & eorum bona.

Ex quibus ſatis deffendi poſſe videtur, quòd cō ſpirantes in dictos Duces, & eorū filij puniri poſſunt crimine læſæ maieſtatis, memoriaq; defuncti damnari poteſt, quicquid alij dixerint.

Nec obstat si diceretur, quòd l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. non habet locum in his Ducibus,
118 quia cũ loquatur de Imperatore, & † sit odiosissima, & pœnalis non debet extendi de persona ad personam, vt ait Socin. in cons. 275. in causa Fratrum, sub nu. 3. & 4 ac nu. 6. vers. igitur dispositio, cum nu. seqq. vol. 2. & Roland. a Valle in cons. 74. inhærendo, nu. 6. vers. & hoc non sine ratione, cũ num. seqq. vol. 3. & Ioan. Faber in prooem. Instit. nu. 1. vers. & ideo.

Quia respondeo, hanc non esse extensionem,
119 quia † hi Duces positi fuerunt in locum Imperatoris, vt ait Plot. in cõs. 39. licet motiuum, sub nu. 3. vnde d. l. quisquis, quæ loquebatur in Imperato
120 re habet locum in ipsis, quia † subrogatum sapit naturam eius in cuius locũ subrogatur, vt ait copiosè Euerard. in sua topica legali, in loco, à vi subrogat. nu. 1. etiam cum qualitatibus, & priuilegijs suis, vt ait Ang. de Perus. in cons. 54. nu. 7. & Euerard. vbi supra nu. 12. vers. vigesimo secundo facit ad hoc, etiã si subrogatũ sit alterius naturæ, quàm est illud in cuius locum subrogatur, vt ait idẽ Euerard. in d. loco, á vi subrogat. nu. 2. vbi subdit, hoc esse menti tenendum, quod procedit etiam si subrogatum in aliquo discreparet, vt ait Bec. in cons. 14. mirum est, nu. 6. Vltra quod omnia iura loquentia in Imperatore habent locũ in dictis Duci-

bus

cibus vt dixi supra nu. 51.

Ita etiã videmus, quòd .l. bene à Zenone. C. de
12 quadrien. præscript. licet † loquatur in Imperatore, & Augusta, & eius dispositio sit odiosa, & sapiat iniquitatem, eo quia quis de facto dominio rei suæ priuatur contra .l. id quod nostrum .ff. de reg. iur. vt ait Socin. iun. in cons. 69. pro dilucidatione, nu. 56. 60. & nu. 61. vol. 1. & contineat quandam iniquitatem, vt tradit Menoch. in cons. 2. sub nu. 333. vers. respondetur tertio, vol. 1. attamen extenditur ad hos Duces, & in ipsis procedit, secundum veriorem, & magis communem opinionem, de qua supra nu. 53.

Pro quibus facit ratio quam adducit Alex. in cons. 1. nu. 30. vol. 5. videlicet cum possint huiusmodi Duces in suo territorio leges condere, vel abrogare, & statuta condere derogantia iuri cõmuni, possent etiam si non esset condita Zenoniana constitutio, vel d. l. quisquis, propria authoritate ipsas cõdere, vt ait Boss. in tit. de crim. læsæ Maiestatis, nu. 56. vers. & ideo, vbi dixit q̃ Duces Mediolani habebant decreta grauius disponẽtia quã d. l. quisquis. Cur igitur illis conditis frui nõ possint nihil in contrarium, quod concludat, videtur afferri, & eum sequitur sic arguendo Alex. Turamin in l. non puto, in tertia par. quæst. 2. sub nu. 22. vers. & satis confirmare videtur. ff. de iure Fisci.

Bene

Bene verum est, quòd nonnulli Doctores di-
122 cunt, quòd pœna † d.l. quisquis, respectu filiorũ hodie de consuetudine non seruatur, vt ait Ang.in l.fallaciter, nu. 4. vers. modo tamen.C. de abolit. quod verbum Angeli tanq̃ viri Excellentissimi, & magni practici sequitur Socin.in cõs.275. in causa fratrum, sub nu.3. vers.hoc idem, vol.2. subdens nu.4. illud multũ esse à iudicibus ponderandum; & Gigas in tract.de crim.læsæ Maiest.in tit.de pœnis quas filij incurrunt patre comittente crimen læsæ Maiest.in quæst. 23.nu. 3.vers. idem voluit; & Decian. in cap.41.nu.38. vers.fateor tamen, & nu.48 vers. sciendum etiam postremò, lib. 7. rerũ crimin.& Alciat.in cons.19.in proposita quæstione, nu. 13. vers. confirmatur ista opinio, lib. 7. & Clar. in.§. læsæ Maiestatis, sub vers. vnum tamen non omitto, lib.6.sentent. vbi subdit, quòd nunq̃ vidit tales pœnas cõtra filios obseruari, & Roland. á Valle in cons.74. inhærendo, nu. 20.vol.3.

123 Sed ego † in hoc etiam cõtrarium teneo, quia si quis cõtra huiusmodi Duces crimen læsæ Maiestatis committeret, non solum ipse, sed etiam eius filij punirentur iuxta dispositionem d.l. quisquis C.ad leg.Iul. Maiest. dum tamen crimen esset cõmissum in primo capite, videlicet contra personas
124 horum Ducum, quia † Ang. in d.l. fallaciter, nu. 4.C. de abolit.loquitur de eo, qui hoc crimen cõ-

125 mittit contra propriam Ciuitatem, quo † casu d. l. quisquis non habebit locum, vt ait Cynus ibi nu. 1. & Gigas in tract. de crim. læsæ Maiest. in tit. de pœnis, quas filij incurrunt patre committente crim. læsæ Maiest. quęst. 23. maximè nu. 9. vers. prima opinio, vbi dixit hanc esse communem opinionem; quam veriorem dixit Crau. in cons. 224. congregans gentem, nu. 6. & Cœpol. in cons. cri. 79. ego consulta, nu. 4. vers. ex quibus concludo, & Decian. in cap. 41. nu. 35. vers. aduertendū tamen, lib. 7. rerum crimin.

126 Vnde † aliud esset dicendum, si crimen cōmitteretur contra Papam, Imperatorem, vel Regem superiorem non recognoscentem, vt ait Clar. in §. læsę Maiestatis vers. vnum tamen non omitto, in fi. lib. 5. sentent. licet loquatur per verbum forte.

Et si aliud dicēdū esset, si committeretur crimen contra Imperatorem, vel Regem non reco-
127 gnoscentem superiorem, cur † illud idem dicendum nō esset, si huiusmodi crimen committeretur contra hos Duces, qui respectu subditorum suorū, & eorum bonorum nō recognoscunt superiorem, saltem tali superioritate, quæ sit attendenda, & consideranda, vt prędixi nu. 116. tanto magis quia isti Duces Italiæ fuerunt positi, & subrogati loco Imperatoris in eorum Dominijs, vt pariter prædixi nu. 119. Quo circa non est mirū, si d. l. quis-

quis.

quis.C.ad leg.iul.Maiest.loquens de Imperatore habet locum in eis, etiam quo ad puniendos filios committentium crimē læsæ Maiestatis contra ipsos Duces, cum subrogatum sapiat naturam eius in cuius locum subrogatur etiam cum omnibus qualitatibus suis, vt dixi supra vers.quia respondeo
128 nu.120. Et multo magis quia † lex semper loquitur, & est in viridi obseruātia .l. Ariani.§. vltimo .C.de hæret.Bart.in.l.certa forma,nu.5.vers.nam lex.C.de iure Fisci, lib.10.& Socin.in.l.si mihi, & tibi.§.in legatis,sub nu.1. vers. præterea, col. 1 ff. de legat. 1.

Credo tamen, & pro absoluto habeo, quod si extraret statutū speciale corrigens in hoc ius com-
129 mune, illud † seruandum esset pro lege communi iuxta notata in.l.oēs populi.ff.de iust.& iure, Cesal. in cōs.51.Dña Lasia,nu.4.& in cōs. 59.nu.1 vol.1. & in Ferrant. Gargiar. in patrocin. 65. res reducit, nu.8. & Cef. in cōs. 23. cū causa, nu.6. vers.qđ verò pertinet, vol.2. & Roland. á Valle in cons. 72. stante statuto,nu.3. vol.3. vbi dixit, hoc apud oēs pro indubitato haberi, quod idem tenuit Abb. in rubr.de consuet. sub nu.3. vers. sed id quod statim
130 dixi, vbi ait, quòd † statuta locorū sunt ius ciuile, quod idē tradit Rayner. de Forliuio in cons. 263. ad confusionem, nu. 15. vers. & quia, inter cons. Signorol. de Homodeis sui discipuli, vt ipse inibi

attestatur

attestatur, & Afflict. in constit. Neapol. cum satis, nu. 14. lib. 1. tit. de Official. reprobat. & Roman. in. l. post dotē, sub nu. 39. vers. quod dictum con-
131 firmari potest. ff. solut. matr. vbi ait, ꝙ ius † municipale in proprio loco ius commune, seu eius pars appellari potest, & Ias. in. l. 2. sub nu. 19. vers. tene contrariam partem, & nu. 20. C. si contra ius, vel vtil. publ. vbi dixit, hanc esse communem opinionem, licet Decius in. c. licet causam, nu. 32. vers. & propriè, de probat. dicat, quod Statutum in loco non dicitur propriè ius commune, licet excludat dispositionem iuris communis.
132 Etiam si † ius cōmune disponeret contrarium, quia Statutum ei prævalet in loco vbi viget, vt ait Decius in cons. 685. in casu proposito, nu. 2. vers. & ad hoc facit, & Roland. à Valle in d. cons. 72. nu. 4. vers. seruariq; debet, vol. 3. & Gargiareus in d. patrocin. 65. nu. 9. & Ias. in d. l. 2. sub nu. 19. vers. tene contrariam partem. C. si contra ius, vel vtilit. public. & in. l. omnes populi, nu. 10. vers. circa istam legem. ff. de iust. & iure, vbi ait, quòd
133 † si ius commune disponit aliquid, & Statutum Ciuitatis disponit contrarium, iudex seruare debet Statutum, cum sit præcisi iuris.
134 Et inanis † est disputatio, vbi est Statuti decisio, vt ait Corn. in cons. 109. viso infrascripto themate, sub nu. 2. in fi. vers. vltimo redd. i. & in cons.

316. quo ad primum, sub nu. 7. vers. cum ergo, vol. 1, & in cons. 150. circa præsentem, nu. 4. & in cons. 188. in præsenti consultatione, sub nu. 12. vol. 2. & Ferrar. Gargiar. in d. Patrocin. 65. nu. 9. & Roland. à Valle in d. cõs. 72. nu. 7. vol. 3. & Cefal. in cons. 138. testamentum, nu. 28. vers. & vbi habemus, vol. 1. & Mandel. de Alba in cons. 763. nu. 4. & ibi Addit.

Et ita vidi simile Statutum in terra Castioni à
135 Stiuerijs, tempore † quo Præturam eiusdem loci gerebam & locum tenens, & Gubernator eram ꝑ Illustriss. & Excellentiss. Dño Marchione Francisco Gonzaga Domino meo Colendissimo, quod
136 † quidẽ Statutum reseruat specialiter legitimam filijs in bonis patrum rebellium, & ita consultus respondit Alciat. in cons. 19. in proposita, nu. 12. & 13. lib. 7. vbi dixit, quòd Statutum Mediolani, quo cautum erat, quòd in omnibus criminibus, in quibus fit confiscatio bonorum esset saluum ius descendentium, tàm respectu legitimæ, quã omni alio respectu, seruandum erat etiam in crimine læsæ Maiestatis tanq̃ correctorium iuris communis quò ad legitimam filiorum in bonis patris delinquentis.

137 Sed † Alciatus in hoc male dixit, quia licet Statutum Mediolani vteretur verbo vniuersali, om-
138 nibus, quod † nihil excludit. l. Iulianus. ff. de legat.

3. Speculat.

3. Speculat. in tit. de Syndico, nu. 16. vers. quid si
139 in aliquo Instrumento, attamen in generali † dispositione crimen læsę Maiestatis non comprehenditur, quia requirit specialem mentionē tanq̃ exceptum, & reseruatum, vt ait Gigas in tract. de crimine læsę Maiest. in tit. de plurib. & var. quęst. quęst. 8. nu. 3. vers. & istud crimen, lib. 3. vbi sub-
140 dit nu. 4. quòd † ea, quæ requirunt specialē mentionem non veniunt in generali sermone.

Pro quo facit id, ꝙ notauit Afflict. in c. 1. vers. & bona committentium, nu. 21. tit. quæ sint regal.
141 vbi ait, quòd licet † concessa iurisdictione cum mero, & mixto Imperio Vicario Principis intelligantur concessa omnia Principi reseruata, nunquam tamen censetur concessa cognitio criminis læsæ Maiestatis, nisi de ea expressè sit facta mentio in concessione, & sequitur Socin. iun. in cons. 105. quamuis, nu. 29. vers. & vltra eum, vol. 3. & Gigas in tract. de crim. læsę Maiest. in tit. quis de crim. læsę Maiest. cognosc. poss. nu. 3. vers. hinc est, & nu. 4. lib. 1. & in tit. de plurib. & var. quęst. quęst. 16. nu. 3. vers. secundò facit, lib. 3. & Decian. in cap. 37. nu. 31 vers. item licet regulariter, & in cap. 38. nu. 6 vers. adeo vt & si concessa fuerit iurisdictio, lib. 7. rerum crimin.

Rursus facit quod tradit Roman. in l. si quis in graui. §. de his quoq; nu. 3. vers. facit & secundo fi.

142 ad Sillan. vbi ait, quòd † concessa abolitione omnium criminum nō erit concessa abolitio de crimine læsæ Maiestatis, & sequitur Marsil. in .l. 1. nu. 108. vers. & faciunt. C. de rapt. virgin. & in .l. de minore, nu. 2. vers. & ideo. ff. de quæst. & in tract. de bannit. in verbo, læsæ Maiestatis, nu. 60. vers. vlterius scias, & in conſ. 1. non auferas, nu. 36. vers. & ideo dixit Angelus, & Alex. in .l. de pupillo. §. si in pluribus, nu. 9. vers. dicit etiam Romanus ff. de no. oper. nun. & Afflict. in c. 1. vers. & bona committentium, nu. 46. in tit. quæ sint regal. & Capic. in decis. 130. primum dubium, nu. 56. & Gigas in tract. de crim. læsæ Maiest. in tit. de plurib. & var. quæst. quæst. 3. nu. 12. & in quæst. 8. nu. 1. & nu. 2. & in quæst. 16. nu. 2. lib. 3. & Farinac. in tit. de inquisit. quæst. 6. nu. 55. vers. item nec generalis, lib. 1. quæst. & com. opin. crim. & Decian. in cap. 35. nu. 15. vers. fallit tertio, lib. 3. rerum crimin. & in cap. 37. nu. 28. vers. & si sit concessa, lib. 7. rerum crim. & Barbat. in tract. de præstan. Cardinal. in 1. par. quæst. 9. nu. 5. vers. & ideo dicebat Angelus, & Franc. Marc. in quæst. 436. quęritur an valeat, nu. 4. vers. & pariter in 2. par. & Odd. in tract. de restit. in integr. quęst. 93. nu. 23. vers. limitatur tertiò, in secunda par. vbi idem dicit de crimine falsi.

143 Similiter facit quod dicitur de eo, qui † commisit

misit crimen læsæ Maiestatis, qui inuitus extrahi potest ab Ecclesia, & eius immunitate non gaudet licet regulariter quilibet delinquens tutus in ea sit vt habetur Regum 4.cap. 11.& Paralipom. 2.cap.
144 23.nu. 12. 13. & nu. 14. vbi † Athalia Ochoziæ mater læsæ Maiestatis rea extracta est è templo, & interfecta, & tradit Gigas in tract. de crim. læsæ Maiest. in tit. de plurib. & var. quęst. quæst. 3. per totam, maximè nu. 16. lib. 3. vbi dixit, sic seruari vidisse, quod idem attestatur Decian. in cap. 28. nu. 23. vers. item quæritur, lib. 6. rerum crimin. quam opinionem iterum tenuit in cap. 37. nu. 26. vers. & pariter, lib. 7. rerũ crimin. licet Bossius dixerit in tit. de captur. nu. 32. conclusum fuisse in senatu Mediolani, quòd de iure etiam in crimine lęsæ Maiestatis nõ potest Reus capi in Ecclesia, quæ decisio credit Clarus, quòd non obseruaretur in practica, prout hoc scriptum reliquit in quęst. 36. vers. quęro nunquid, in fi. lib. 5. senten.

Quicquid tamen sit circa id hodie recurrendum est ad cõstitutionem Gregorij decimi quarti conditam super immunitate Ecclesiarum, quæ
145 † excipiendo aliquot casus, inter quos enumeratur crimen læsę Maiestatis in personam ipsiusmet Principis commissum, in alijs firmat regulam in contrarium. l. in his, vbi Bart. ff. de legib. & omnes
146 † alij casus legis Iuliæ Maiestatis videntur exclusi

l. cum

.l. cum Prętor, vbi Doct. ff. de iudic.

Et tanto magis Alciatus malè dixit, cum clarũ
147 sit, quòd statutum † intelligi debet secundum ius commune, vt minus ab eo recedatur, quàm fieri possit, vt ait Ruin. in cons. 38. nu. 6. vol. 3. & Roman. in cons. 299. nu. 4. & Socin. iun. in cons. 75. quia coram doctissimo viro, nu. 4. vers. sic enim debet, vol. 2. & in cons. 105. quamuis, nu. 30. vol. 3. & Cefal. in cons. 237. statutum inclitę Ciuitatis, nu. 24. vers. & hęc statuti interpretatio, vol. 2.

148 Et multo plus, quia † interpretatio cuiuslibet dispositionis capienda est, & fauorabilis reputatur, per quam ius commune conseruatur, & ad illud reducimur, vt ait glo. in c. statutum, in verbo, numerandum, de pręben. in 6. quam sequitur Paris. in cons. 16. circa pręsentem consultationem, nu. 107. vers. & suadetur, vol. 2. & Ruin. in cons. 52. Lucanæ Ciuitatis, nu. 6. vers. ergo sequitur, vol. 3. & Rub. Alexandrin. in cons. 8. pręsupponitur in facto, nu. 6. vers. & insurgit dispositio, & Socin. iun. in cons. 7. pro resolutione, nu. 19. vers. facit elegans Glossa, & in cõs. 75. quia corã doctissimo viro, nu. 7. vers. sic enim interpretando, vol. 2. & in cons. 105. quamuis, nu. 32. vers. facit etiam vol. 3. & Rimin. iun. copiosè in. l. si vnus. §. pactus ne peteret, nu. 41. vers. in 2. verò casu. ff. de pact.

Tertio ad probandum supradictos Duces posse

vocari summa cum ratione Serenissimos ego quo-
149 que adduco, quòd † sicuti Reges possunt dici Serenissimi, sicut Imperator, ex quo in territorio suo sunt tanquam Imperatores, & obtinent supremũ locum, vt ait Bolognet. in. l. 1. sub nu. 19 vers. quinimmò possunt dici. ff. de off. eius, cui mand. est iurisdict.

150 Ita etiam per eandem rationem dicti † Duces iura Imperialia habentes, & perpetuò inuestiti pro se, & descendentibus sunt Serenissimi, cum in suis Dominijs possint appellari Reges, & Imperatores, omniaq; possint quo ad suos subditos, & eorum bona, quæ possunt summi Principes in vniuerso orbe, vt ait Crau. in cons. 135 verba decreti, nu 2. & Ioan. de S. Iulia in cons. 3. Excellentissimus, nu. 3. vers. & præmitto, inter cons. Brun. & Bec. in cons. 56. in causa, sub nu. 61. vers. & idem de Ducibus, & Andr. ab Exea in tract. de pact. nu. 344. & Purpurat. in. l. 1. nu. 242. ff. de off. eius, & in. l. legẽ nu. 95. C. de pact. & Socin. iun. in cõs. 33. pulcrha, sub nu. 9. vol. 3. & Ruin in cõs. 200. viso, nu. 2. & nu. 3. vol. 2. & Rol. à Valle in cõs. 91. decreuerã, nu. 17. & nu. 18. vol 2. & in cõs. 76. psuppposita, n. 3. vol. eo. vbi dixit, hãc esse com. opin. & idẽ dixit in cõs. 1. in presenti causa, nu. 50. vers. nam communis, vol. 3. & Plot. in cons. 12. viso priuilegio, sub nu. 3. vers. & Duces, & de communi pariter attestatur

Curt.

Curt. iun. in conſ. 61. habita, nu. 9. verſ. ſuccedit enim, quod idem ſcripſit in conſ. 1. facti contingentia, ſub nu. 29. verſ. Duces enim, & in conſ. 100. præſupponitur, nu. 3. verſ. præmiſſa tanto clarius, & præſtantiſſimus D. Io: Bapt. Laderch. in conſ. 71. agitur cauſa, in princip. verſ. dico itaq; vol. 1. vbi dixit, hanc eſſe receptiſſimam ſententiam, & ſi nō nulli contradixerint, & hanc amplexus eſt Natta in conſ. 661. ſub nu. 18. vbi etiam ſubdit, quòd
151 † iſti Duces nihil differunt ab Imperatore, niſi ambitu minoris circuli, ſicut Schapha differt à naui, & Bellon. in conſ. 51. cmens rē, nu. 3. vbi ait, quòd Duces in territorijs ſuis ſunt Imperatores, & idem poſſunt in terris ſuis quod Imperator in toto Orbe, quando perpetuò ſunt inueſtiti, quia dicuntur habere iura Imperij, vt idem Bellon. ſcribit in conſ. 59. ingenioſa, nu. 10. verſ. pro quibus facit illud generale, vbi dixit hanc eſſe communem opinionem, quam vti communem amplexus eſt Burſat. in conſ. 138. Illuſtriſſimus, nu. 4. verſ. iſti enim Principes, vol. 2. & prius hoc voluit loquens de Marchionibus Gonzagiacis in conſ. 16. multum Magnificus, ſub nu. 55. vol. 1.
152 Et ita † de Duce Vrbini loquitur Menoch. in conſ. 92. habet non leues, nu. 32. verſ. nam habet ipſe Dux, vol. 1. vbi dixit, præfatum Ducem poſſe appellari in ſuo Ducatu Regem, & Imperatorem,

habereq;

habereq; Regiam potestatẽ, & Hieronym. Gabr. in cõs. 163. Bernardinus, sub nu. 17 vers. vltima q̃stio, vol. 1. & Bursat. in cons. 162. quoniam tria, nu. 11. vers. admitto, vol. 2. & in cons. 433. pro clariori, nu. 6. vol. 4.

153 Et de Duce Mantuæ sic scribit Socin. in cõs. 66. visa donatione, nu. 13. vers. ex quibus, vol. 3. & Socin. iun. in cons. 4. viso themate, nu. 18. vol. 4. vbi ait, in Ducẽ Mantuæ omnimodam iurisdictionem fuisse translatã in perpetuum pro se, & descendentibus, qui iura Imperij habet secundum communem opinionem, & iterum in cons. 60. visis his, nu. 7. vers. igitur rem hanc, vol. 4. & insignis Iurisconsultus D. Io: Bapt: Laderch. in cons. 71. sub nu. 1. vol. 1. & Paris. in cons. 69. potest concedi, nu. 3. vers. & quia, vol. 1. & Cacheran. in decis. 155. cũ nauis, sub nu. 1. & Menoch. in d. cons. 92. nu. 32. vers. idem de Duce Mantuæ, vol. 1. & in cons. 208. nu. 37. vers. primò quia, vol. 3. vbi ait, quòd suprema est potestas Ducis Mantuæ in suo Ducatu, in quo ea potest, quæ suo in Imperio potest Imperator, & Bursat. in d. cons. 162. nu. 11. vol. 2. & in d. cons. 433. nu. 6. vol. 4. & Roland. à Valle in tract. de lucro dotis, in quęst. 3. sub nu. 13. & Cauagnol. ad decreta Montisferrati, in decret. 73. §. 1. quęst. 1. nu. 14. & sub nu. 40. vers. vltimo loco nõ obstat, & Surd. in decis. 1. prætendebat, nu. 1. & in cons.

278. recepta videtur, nu. 14. vers. in proposito autem, vol. 2. vbi ait, quòd Dux Mantuæ, & Monrisferrati est Magnus Dux iura Imperij habens, qui potest in suo Ducatu, quantũ potest Im-
154 perator in toto Imperio, subdens hăc † facultatem fuisse sibi ab Imperatore concessam, & longissimo tempore præscriptam.

155 Et de † Magno Duce Hetruriæ, Cacheran. in cons. 2. nu. 35. vol. 1. vbi ait, quòd idem iudicatur de eodem Duce in eius Dominio, quod de Imperatore in suo Imperio, & Paseth. in cõs. 13. postq̃ n. 5.

156 Et de † Duce Sabaudiæ tradit. Ias. in cons. 227. pro enucleanda, nu. 41. vers. duodecimò facit, vol. 2. vbi subdit, hoc esse notorium in vniuersa patria pedemontana, & Cacheran. in decis. 155. cum nauis, nu. 1. vers. prima est, & in decis. 88. visis quibusdam, nu. 17. & in cons. 3. pluribus, sub nu. 15. sub vers. nec obstat quòd in terris, vol. 1. & Bec. in d. cons 56. sub nu. 61. & Bursat. in d. cons. 162. nu. 11. vol. 2. & in d. cons. 433. nu. 6. vol. 4. & Purpurat. in .l. legem, nu. 95. C. de pact. & Menoch. in cõs. 604. magni certè, nu. 1. vol. 7. & D. Io: Bapt: Laderch. in con. 71. sub nu. 1. vol. 1.

157 Et de † Duce Sablonetæ, quòd habeat iura Imperialia in suo statu Laurent. Tennin. in caut. 243. nu. 10.

158 Et de † Duce olim Ferrariæ idem Menoch. in

d. cons.

d.conf. 92.nu.32.verſ.nam habet ipſe Dux,vol.1. & Alex.loquens de eodem Duce Ferrarię,& Regij in conſ. 1.nu. 29. vol.5.& Socin. iun. in conſ. 76. viſo themate,nu.14. verſ etenim dicitur, vol. 4. & Burſat.in d.conſ.162. nu.11. vol. 2.& in d.cõſ.433. nu. 6.vol.4.& Bec.in d.conſ.56.ſub nu. 61.& Laurent. Tennin. in caut.243.nu. 11.& Ruin.in conſ. 23.ex themate,nu.5. & nu.6. & in conſ. 200. viſo themate,nu.2.& nu.3 vol.2. & Cefal.in cõſ.539. ad fauorem,nu.14. & nu.15.vol.4.& iterum Menoch. in conſ.304.cum hac,nu.51.verſ.diuerſum vol.4.& in conſ.250. nu.74.verſ.primò quia,vol. 2.licet titubauerit nu.101. verſ.non obſtat, dicens ſe credere eam ſummam fuiſſe illius Ducis poteſtatem,quam & Pontifices, & Imperatores ſuis inueſtituris conceſſerunt, an autẽ ſupremam illi con ceſſerint,ſubiungit, ſe planè ignorare, cum inueſtiturarũ verba nunquam legerit,ſubditq; etiam, non poſſe plus affirmare,quàm in ipſis inueſtituris legitur, cum poteſtas ſit quid facti, & in caſu ſuo in dubium reuocetur, ſed iterum primam opinionem tenuit in conſ. 901. & ſi hac de controuerſia, nu.3. verſ.ſecundò accedit,vol.10.

159 Et de † Duce Mediolani tradit Decius in c. paſtoralis,nu.17.& nu.19. de appellat. & Afflict. in prælud.conſtit.quęſt.13.ſub nu 10.& Alex.in cõſ. 2. viſis codicillis, nu. 9.vol.1. & in conſ. 11. nu. 9.

vol. 7. & Ruin. in d. conſ. 200. nu. 2. vol. 2. & Boſſ. in tit. de crimine læſę maieſt. ſub nu. 54. verſ. & tamẽ in dominio ſuo, & Marc. Ant. Cuchus in tract. de morat. præſcript. nu. 230. vbi dixit, hanc eſſe communem opinionem, quam tenuit Felyn. in c. quę in Eccleſiarum, nu. 33. verſ. quarta declaratio, de conſtit. & Alciat. in conſ. 9. præſenti in cauſa, nu. 13. verſ. eſt iſtud propterea, lib. 3. vbi ait, quòd Dux Mediolani habet omnia iura Imperialia etiã alias reſeruata; & Bolognin. in conſ. 1. nu. 25. verſ. non obſtat illud, & Plot. in conſ. 1. in cauſa, nu. 6. verſ. & Dux, & in conſ. 12. viſo priuilegio, nu. 3. & Purpurat. in. l. 1. nu. 225. ff. de off. eius, & in. l. legẽ nu. 95. C. de pact. & Burſat. in d. conſ. 433. nu. 6. vol. 4. & Bec. in d. conſ. 56. ſub nu. 61. & Menoch. in conſ. 307. illuſtris, nu. 1. vol. 4. & Brun. in conſ. 19. nu. 4. & in conſ. 45. nu. 18. 19. & nu. 20. & Pariſ. in conſ. 11. viſa facti narratione, nu. 25. verſ. huiuſmodi obiectio, vol. 1. & Curt. iun. in conſ. 1. nu. 29. & in conſ. 61. habita, nu. 9. & in conſ. 100. præſupponitur, nu. 3. verſ. præmiſſa tanto fortius, & Cacheran. in deciſ. 155. cum nauis, ſub nu. 1. & Roland. á Valle in conſ. 88. in cauſa, nu. 27. vol. 1. & in cõſ. 1. in pſenti cã, nu. 49. vol. 3. & in conſ. 100. multiplici ex capite nu. 48. & nu. 95. vol. 4. & Lancellot. Conrad. in templo omn. iudic. lib. 1. cap. 4. de Duce nu. 11. verſ. quo circa, & Iaſ. in conſ. 101.

immunitas

immunitas,nu.2.verſ. item Dux Mediolani, vol. 4.& Andr. ab Exea in rubr. de conſtit. nu. 102. & D.Io:Bapt.Laderch.in conſ.71.ſub nu.1.vol.1.

A quorum opinione, non credo,quòd vllus inueniatur, qui hanc poteſtatem negando recedere velit,tum quia eſt communis,vt prædixi, tum etiã
160 quia negare † poteſtatem Principis,immo ſolum dubitare,vel diſputare de eius poteſtate eſt crimen quaſi ſacrilegij vt de primo tradit Salycet. in l. ſacrilegij, C. de diuerſ. reſcript. & de ſecundo Socin. iun. in conſ. 76. ſub nu. 14 vol. 4. & Crau.in conſ.241. Princeps,nu.2. col. 2.& de vtroq; Burſat. in conſ.162. quoniam tria, ſub nu. 11. vol. 2 & Cauagnol. ad decreta Montisferrati in decreto 73.§.1. quæſt.1. ſub nu. 40. verſ. vltimo loco, & Reſtaur. in tract. de Imperat. quęſt. 110. verſ. 299.

161 Vnde hodiernis † temporibus non eſt diſputandum de poteſtate Dominorum in terris ſuis, quia eſſet ponere os in Cœlum, vel reuangare,& reformare totum Mundum,vt ait Baldus vir excelſi ingenij loquens de Principe Mediolani in cõſ. 262. recolo me cõſuluiſſe,ſub nu.2.in fi.vol.1.& Corn. in conſ.152. in princip.verſ.adeò,& in conſ.299. viſo reſcripto,ſub nu.7.verſ.nam ſecundum eum, vol.1. & Andr. ab Exea in tract. de pact. nu. 345. & de Ducibus præſertim Mantuæ, & alijs Principibus tradit Burſat.in conſ.138. illuſtriſſimus,ſub

nu.4.

nu.4 verſ.dicuntq;, vol.2.& Boſſ.in tit.de crim.le-
ſæ Maieſtatis,nu.55.& Reſtaur. in tract.de Impe-
rat.quæſt.110. ſub verſ. 299. & in inferiore tem-
porali idem Corn.in conſ.194.nu.7.vol.4.& Bal-
dum ſequitur Pariſ.in conſ.1.nu.66.verſ. compro
bantur, vol.1.& Socin. iun.in conſ.1.licet,nu.90.
verſ.& ſi dicatur, vol.4.& Alciat. in conſ.9. præ-
ſenti,nu.6.verſ.& certe, lib.3. & iterum Reſtaur.
in tract.de Imperat.quæſt.109.ſub nu.7.& Feſtaſ.
in tract.de Collect.in 4.par.nu.19. & rurſus Corn.
in conſ.315.videtur,in principio,nu.1.vol.3.vbi
ait ſequendo Baldum, quòd non poſſumus reuan-
gare Mundum,qui eſt ita cultiuatus,quòd Domi-
ni temporales omnia etiam Principi reſeruata ge-
runt, & præſupponitur de iure,vel de facto, quòd
162 omnia poſſint, ſubiungẽs iccircò, quòd † nõ eſſet
tutum ſubdito in dubium deducere Domini ſui
poteſtatẽ,& Crau.in cõſ.263.agit,ſub nu.9.verſ.
quòd maxime, qui propterea in conſ.241. Prin-
163 ceps,nu.3.dixit, quòd † qui diſputat de poteſtate
Principis facit ſe ſuperiorem ipſi Principi,& ponit
ſedem ſuam ab Aquilone, tentando eſſe ſimilem
Altiſſimo, & ante ipſum Bald. in cõſ.359.propo-
nitur quòd inter agnatos,ſub nu.1.col.1.vol.1.

Et eo magis quia de facto obſeruatum fuit, &
obſeruatur, vt præfati Duces, & Principes Italiæ in
ſuis Dominijs authoritate Imperatoris fungantur

quæ facti communis obseruantia hodie pro lege habetur, secundum quam iudices iudicare debent,
164 tum quia † semper in re dubia potestas Principis amplianda est, vt ait Crau. in cōs. 263. agit, sub nu. 7. vers. quod maxime obtinet, tum etiam quia
165 † actus vbi est nullus, si tamen de facto seruatur, vt quia superior ita velit, de illo idem iudicatur, quod de actu valido, vt ait Andr. ab Exea in tract. de pact. nu. 349.

Qua propter non immeritò ad nonnulla inferre possumus magis scitu digna ipsis Ducibus competentia pro eorum dignitate, & potestate, quæ Imperatori, & supremo Principi tantum alias conuenire dicebantur.

166 Infertur igitur primò, quòd † licet solus Imperator possit indicere, & bellum gerere, vt ait Lucas de Penna in l. contra publicam, sub nu. 1. vers. 3. C. de re milit. lib. 12. & Gigas in tract. de crim. læsæ maiest. tit. qualit. & à quibus crimen læsę Maiest. committ. quæst. 31. nu. 2. vers. mouere enim guerram, & Gail. in tract. de pace publica, cap. 4. nu. 6. vers. nam mouere bellum, lib. 1. & Peregrin. in tract. de iure Fisci, lib. 1. tit. Fiscus quid sit, & vnde dicatur nu. 15. vers. rursus.

167 Attamen isti † Duces habent ius indicendi, & gerendi bellum, vt ait Ang. in cons. 367. in quæst. in princip. & nu. 4. vers. tertio quod licet, vbi loqui

tur

tur de Marchione Montisferrati, & Menoch. in cōs.1.cōsultatio hæc,nu.251.vers.respōdet tertiò, vol.1. qui loquitur de Duce Sabaudiæ,& de eodem Marchione Mōtisferrati,dicēs Marchiones Mōtisferrati suo iure bellū indicere posse, & subdit nu. 255.vers.respondet quartò,ex cōsuetudine,seu lōga obseruantia prȩteritorū tēporū Principes Italiæ cōsueuisse,bellū Cęsare incōsulto inter se indicere, ac gerere,quod multis exēplis probat ibi nu. 256.

168 vers.is ergo, & † diebus præteritis visum est bellū à Duce Sabaudiæ aduersus Gebennenses susceptū fuisse,causa recuperandi illam Vrbem,quæ maiorū suorū fuit; de quo bello meminit idē Menoch. cens illud fuisse iustum in præsump.96. nu. 6. lib. 6.de præsumpt. in qua præsumptione declarat, quod

169 † dicatur,vel præsumatur iustum bellum.

Licet contrarium voluerit Alciat. in cons. 132. nu.15. 19. & nu.20. lib. 5. vbi scriptum reliquit,

170 quòd † subditi, vel subiecti maiori Principi exēplificans in Ducibus,non habet ius indicendi belli absq; licentia Domini.

Sed certè aut Alciatus intelligendus est vt non loquatur de Ducibus Italiæ,de quibus supra, sed

171 fortè † vel de Ducibus,& Principibus Regni Franciæ, in quo per ordinationes Regias inhibitum est omnibus vnum contra alium bellum, & arma mouere, vt ait Boer. in decis.178. nu. 8. vers. vel

alij

172 alij, subdens id in dicto Regno seruari, vel de † Ducibus, & Principibus Regni Neapolitani, qui habent potestatem multum limitatam, vt ait Brunus in cōs. 45. in causa Castri, sub nu. 21. vers. per præ-
173 dicta, quia † isti Duces, & Principes Regni Neapolitani dicuntur Duces, & Principes abusiui, vt ait Afflict. in c. 1. nu. 6. vers. & scias, tit. quis dicatur Dux, quē sequitur Petr. Calefat. in tract. de equestr. dignit. sub nu. 115. & D. Pacian. in cap. 37. nu. 11. lib. 2. de probat. licet Ioan. Thomas Minado. in constit. Regni, in aliquibus, in verbo, Comitum, & Baronum, nu. 17. de success. filiorum, Comitum,
174 & Baronum dixerit, quòd † non minus realiter possunt dici Duces, vel Comites hi, qui inuestiti sunt in Regno Neapolitano, in quo Rex est Monarcha, quam hi, qui ab Imperatoribus alibi constituti sunt, nam recognitio inuestientis nō tollit effectum dignitatis, nec secundum ipsum habere Regalia est de proprietate Ducum, vel Comitum.
175 In hoc † tamen errat Minado. quia Principes Neapolitani sunt Duces, & Comites solo nomine, ex quo recognoscunt Regē in superiorē, & in eos non sunt translata omnia regalia prout translata fuissent, si non haberent, vt dixi, potestatem mul-
176 tum limitatam, quia † eo ipso quòd quis creatur Dux, Marchio, & Comes, non solum regalia videntur in eum translata, verum etiam & omnia

alia, quæ sunt reseruata in specie Principi soli, & Imperatori propter Excellentiam, vt ait Roland. à Valle in cons. 4. quoniam, nu. 42. vol. 3. & Surd. in tract. de Aliment. tit. 9. quæst. 21. nu. 18. & ante ipsum Bossius in tit. de regal. nu. 5. vers. & quando, & nu. 23. & rursus Surd. in cons. 210. ne quid de esset, nu. 24. vers. secundò facit, vol. 2. & in decis. 1. prætendebat, nu. 5. & Horatius Rumonus in quodam responso incip. causa ista, nu. 2. vers. quoniam satis aperta sunt iura, posito post consilium 962. Menochij, vol. 10. & Alciat. in c. quod sedem, sub nu. 77. de off. ordin. & Peregrin. in tract. de iure Fisci, in tit. de ijs, qui iura fiscalia habent, nu. 76. vers. pro resolutione, lib. 1. & Cauagnol. ad decreta Montisferrati, in decret. 2. §. 9. nu. 15. & Farinac. in tit. de Inquisit. quæst. 6. nu. 7. vers. amplia hanc secundam, lib. 1. quæst. & com. opin. crim. & Aluar. Valasc. in tract. de iure emphyt. quæst. 8. nu. 33. vbi non ita intelligit indistinctè, sed vbi creatur Dux non recognoscens superiorem, prout sunt Duces de quibus agitur, vt superius abunde probaui.

177 Aut si Alciatus aliter intellexit, maleq; quidem sensit, quia cū hi Duces Italiæ sint adæquati Summo Principi, & Imperatori, iuraq; Imperialia, & regalia habeant in suis Dominijs, & perpetuā administrationem, videtur absq; vlla dubitatione

affirmandum

affirmandum, quòd possint indicere, & gerere bellum, vt superius dixi, & ita etiam innuere videtur Decian. in cap. 18. nu. 6. vers. intellige tamen, lib. 7. rerum crimin.

178 Secundo infertur, quod licet † restitutio ad famam, & potestas aggratiandi sit de reseruatis soli Principi. l. 1. §. de qua autem. ff. de postulan. Cacheran. in decis. 101. in hac quæstione nu. 1. & nu. 2. & Luc. de Penna in. l. contra publicam, sub nu. 1. vers. 6. solus, & vers. decimo septimo solus Princeps & nu. 2. vers. vigesimo septimo solus Princeps C. de re milit. lib. 12. & Rub. Alexandrin. in cons. 50. præsupponitur in facto, nu. 1. vers. dico quòd de iure, & Afflict. in cap. 1. nu. 2. & nu. 3. tit. quæ sint regal. & Alba in cõs. 64. quia articulus, nu. 14. vers. octauò extant, & Roland. à Valle in cons. 4. quoniam, nu. 53. & nu. 57. & nu. 58. vol. 3. & Menoch. in quæst. 92. nu. 3. de arbitr. iudic. cũ alijs de quibus per Farinac. in tit. de Inquisit. quæst. 6. nu. 2. vers. prima sit conclusio, & nu. 4. vers. verum cũ talis facultas, lib. 1. quæst. & cõmun. opin. crim.

179 Duces † tamen supradicti hæc facere poterunt, prout de Duce Sabaudiæ adnotauit Cacheran. in d. decis. 101. nu. 3. quia vt subdit ille Dux habet in priuilegio Vicariatus verba hæc importantia, & de Duce Parmæ, & Vrbini Odd. in tract. de restit. in integr. quest. 92. nu. 13. vers. & amplia, & nu.

 95. vers.

95.verſ.hoc enim, & de eiſdem Ducibus Farinac. in tit.de Inquiſit.quæſt. 6.nu. 7. verſ. amplia hanc ſecundam concluſionē,lib. 1.quæſt. & com. opin. crim. vbi dixit, hæc facere tam vigore eorū facultatis, quàm ex vſu, & conſuetudine, quibus addo Ceſal.in conſ. 58. proponitur,nu. 67.verſ.nec non ad inſtar,vol. 1. vbi loquitur de Marchione Montisferrati.

180 Tertio infertur, quòd licet † ad ſolū Principē ſpectet inſufflare ſpiritū vitæ inſtantiæ peremptæ, vt ait Affliđ.in c.1.nu.45.& nu.96. tit.quę ſint regal.& Ang. in .l.2.nu. 1.C.de tempor. appellat. & Bald. in.l.ab hoſtibus.§.ſed quòd ſimpliciter.ff.ex quib. cauſ. maior. & Roland. á Valle in conſ. 94. præſuppoſita,nu. 31.vol. 1. & in conſ. 4.quoniam nu.12. vol. 3. & in conſ. 82. Bernardus, nu. 11. & nu. 12.vol.4 & Capic.in deciſ. 165.in cauſa,nu.2. & Grammat.in deciſ. 103.nu.117.& Vant.de nullit. tit.de nullit. ſentent. ex defect. iuriſdict. ordinariæ, ſub nu. 127. verſ.talis igitur prorogatio,& Menoch.in conſ. 380. de duabus,nu. 36. verſ.reſpondetur ſecundo, vol. 4.& Marc. Ant. Cuch.in tract.de morat.præſcript. nu.43. verſ. tertio decimò amplia,& Surd. in conſ. 199. in facto,nu. 13. & n.23.vol.2.& Cacherā.in cōſ. 66.accedo,n. 10.

181 Hi tamen † Duces poterunt reſtaurare inſtantiam lapſam, & ita videmus quotidie in practica obſeruari

obseruari non solùm per Duces, sed etiã per Marchiones,& Comites iura Imperialia,& regalia habentes, prout de Duce Mantuæ, & Montisferrati tradit Natta in cons. 636. multa sunt, nũ. 76. vers. decimo quartò,& Roland. á Valle in d.cons. 4. nu.
182 24. vol. 3. vbi ait, quòd † Dux Montisferrati, seu eius consilium in suo dominio ex consuetudine vigente,& semper practicata insufflat instantiã causarum, quæ vertuntur coram Iudicibus ordinarijs eius Vasallorum, quamuis ipsi sint inuestiti de mero,& mixto imperio,& omnimoda iurisdictione, ac etiam de regalibus.

183 Et non solum † possunt Duces instantiam peremptam suscitare in causis ciuilibus, sed etiam in causis criminalibus, vt per plura concludit Surd. in d.cons. 199. sub nu. 11. vers. secundum remediũ, cum seqq. vol. 2. vbi sub nu. 23. vers. bene fateor, inquit, quòd Princeps iustè faciet, si non passim,& in quocũq; casu restituat Fiscũ, sed id faciat cũ sale discretionis, puta inspecta sceleris magnitudine.

184 Et non solum quoq; † restauratio instantiæ cõcedi poterit per hos Duces vocata parte aduersa, sed etiam ea non vocata, nec citata, vt ait Capic. in decis. 165. in causa Domini Comitis, nu. 6. quẽ refert,& sequitur Roland. à Valle in cons. 94. nũ. 32. vol. 1.& in cons. 4. in causa nobilis, nu. 69. vers circa vltimum caput, vsq; ad fi. vol. 3.& in d.cons. 82 nu. 14.

nu. 14.vol. 4. & Marc. Ant. Cuch. in tract. de morat. præscript. nu. 43. verſ. tertio decimo amplia.
185 Et non ſolum † ſemel, ſed iteratò concedi poterit, vt ait Capic in d. deciſ. 165. nu. 4. & ſeq. & Aſin. in prax. iudic. §. 2. cap. 16 nu. 14. in 1. par. & Marc. Ant. Cuch. in tract. de morat. præſcript. nu. 43. verſ. tertio decimo amplia, vbi ait, quòd Excellentiſſimus Mediolani Senatus ita obſeruat, & diſputando ſic cōcludit Grammat. in deciſ. 69. in cauſa nobilis, nu. 4. & Roland. á Valle in d. conſ. 94. nu. 33. vol. 1. & in d. conſ. 4. nu. 62. verſ. ſed his non obſtantibus, vol. 3. & in d. conſ. 82. nu. 13. vol. 4. & Surd. in d. conſ. 199. nu. 13. vol. 2. & Vrſill. in deciſ. 346. nu. 5. vbi ait, non eſſe de iure verum, quod inſufflatio inſtantię bis tantū fieri poſſit, ſed millies fieri poterit, licet in cōſ. Neapolitano fuerit diuerſimodè obſeruatum, & practicatū, nam inſtantia cōſueuit inſufflari bina vice tantū, & alijs temporibus pluries fuit dicta inſufflatio cōceſſa, vt ait Grammat. in conſ. 165. in cauſa vniuerſitatis, nu. 6. in ciuilib.
176 Nam ſicuti † Deus poteſt reſurgere mortuum bis, & millies, cum omnia poſſit, & dicatur Omnipotens, ideſt omnia potens, vt omnes admittunt, et nemo negat, ita & Princeps poterit reſtaurare in-
187 ſtantiam non tantum bis, ſed millies, quia † valet argumentum de Deo ad Principem, vel Regē reſpectu

pectu terrenorum, vt ait Neuizan.in cons. 12. nu. 96.inter consilia Bruni. Hanc tamen rationem nō approbo, quia etiam respectu terrenorum non est par potestas Principis, & potestas Dei, vt ait Menoch. in præsumpt. 10.sub nu. 55. vers.verum respondere potest,lib.2. de præsumpt.

188 Rursus † nō solum poterunt restaurare instantiam primę causæ,verū etiam appellationis,dummodo in rescripto expresse dicatur non obstāte, q̄ appellatio fuerit deserta,vel alia clausula ęquipollens in rescripto sit apposita,vt quia sit dictum de plenitudine potestatis,vel ex certa scientia,vel motu proprio, vt ait Bald.in.l.fi.nu.12.vers.& nota ex hac lege.C.senten.rescin.nō posse, & melius Boer. in decis.247.sub nu.12.vers. tamē si in ipso rescripto,&Par. de Puteo in tract. de Sindicat. in verbo sententia,in cap.restat vnum,sub nu.6.vers. & etiā causa appellationis, & Afin.in prax.iudic.§.2.cap. 16. nu. 11. in 1. parte.

189 Et hoc modo † intelligitur Ioan.de Amic.in cons.6.in sacro Regio,nu.2.qui dixit,quod appellatio deserta per lapsum omnium fatalium etiam per rescriptū Principis reparari nō potest. Et Cauagnol. ad decreta Montisferrati,in decreto 4. §. 7. nu.1 vbi ait,quod lapsa instantia causæ appellationis non cōceditur restitutio, quia, vt subdit,ius est finitum, & actio perempta,vt scilicet causa appel-

lationis

lationis restaurari non possit, nisi in rescripto dicatur expressè non obstante, quòd appellatio fuerit deserta, vt sup. vide etiam eundem Cauagnol. in decret. 14. §. 1. quest. 9. nu. 5. ad decret. Montisferrati.

Nunc incidenter quæro de vtili, & quotidiana dubitatione, nunquid expensæ sint reficiendæ per impetrantem restaurationē instantiæ? In qua tres casus pro distinctione rei constituo.

190 Primus est quando † stetit per iudicē, ne causa expediretur, vt quia sit mutatus, absens, vel ꝓpter multitudinē causarū impeditus, vel ex alia causa, quæ Principi iusta videatur (quas iustas causas recenset copiose Grammat. in decis. 69. in causa, nu. 1. & nu. 2.) quo casu instantia currit, vt ait Socin. iun. in cons. 31. prosequendo, nu. 9. vol. 1. vbi dixit hanc esse communem opinionem; cum quo conuenit Menoch. in cōs. 380. de duabus, nu. 29. vers. quod attinet, vol. 4. & Asin. in. §. 2. cap. 6. sub nu. 5. vers. quicquid igitur, super statuto Florentiæ de modo procedendi in causis ciuilib. vbi dixit hanc esse magis communem opinionem, idē dixit Marant. in tract. de ordin. iudic. in 5. par. in verbo iudiciū, lis, instantia, & causa, nu. 31. vers. quid autē, & Bursat. in cons. 2. visis his, sub nu. 8. vol. 1.

191 Et tunc impetrans † restaurationem instantiæ non teneri reficere expensas retardati processus, vt ait Roland. à Valle in cons. 4. nu. 63. vers. circa

tertium,

tertium, vol. 3. & Marant. in tract. de ordine iudic. in 5. par. in verbo, iudicium, lis, instantia, & causa nu. 32. & Par. de Put. in tract. de sindicat. in verbo, instãtia, cap. restat, sub nu. 6. vers. in quibus casibus, & Boer. in decis. 247. sub nu. 10. vers. tamen in casibus, & Grammat. in d. decis. 69. sub nu. 3. Quamquàm contrariũ velit Menoch. in d. cons. 380. nu. 41. vers. illud quoq;, vol. 4. dicens expensas litis refici debere ab Actore restaurata instantia lapsa facto iudicis nulla facta præstatione ab ipso Actore allegando Boer. Marant. & Roland. à Valle in locis mox superius allegatis, qui dicunt prout retuli, ex quo apparet, quòd Menoch. ibi nu. 42. vers. nec obstat, malè inuehit contra Bursat. affirmantem, vt dixi, Principem posse restaurare instãtiam lapsam culpa, & facto iudicis absq; refectione expensarum.

192 Secundus est, quando † instantia ex negligentia Actoris est perempta, & tunc ipse tenetur soluere expensas parti aduersæ, vt ait Roland. à Valle in d. cons. 4. nu. 64. vers. aut verò, vol. 3. & Marant. vbi supra, sub nu. 32. vbi ait, quòd quando allegatur aliqua causa colorata, ex qua perpenditur aliqua negligentia partis in prosequendo causam, vel in protestando, tunc cõceditur insufflatio cũ refectione expẽsarum, & hoc idem voluit Boer. in d. decis. 247. nu. 11. vers. sed vbi fuisset, & Par. de Put. in d.

cap.restat,sub nu.6.vers.vbi autem, & Grammat. in d.decis. 69.sub nu. 33. vers. sed vbi, & Asin. in prax.iudic.§.2.cap.16.nu.10.in 1.par.

193 Tertius casus est, quando † instantia perempta fuit dolo Aduersarij, & tunc ipse tenetur soluere expensas, vt ait Roland.á Valle in sæpedicto cons. 4.nu.66. vers. aut verò instantia, vol.1. & Grammat.in d.decis.69.n.3.& Boer.in d.decis.247.sub nu.11.vers.sed vbi protractione.

Solent autem Principes concedere restaurationem instantiæ, hac conditione, quòd reficiantur expensæ, vt ait Asin.in prax. iudic.§.2. cap.16. sub nu.18.in 1.par. vel quòd earum ratio in fine litis ha
194 beatur, pro vt ita in practica seruari vidi, & si † nõ reficiũtur, quando Princeps mandauit refici, pars agere non poterit.l. sancimus.C.de iudic. Boer. in decis.247.sub nu.11.

195 Bene verum est, quòd † si nulla fiat mentio expensarum in rescripto, vbi instantia sit perempta culpa, & negligẽtia Actoris, pars opponere potest, quòd Aduersarius non audiatur, nisi refusis expensis, quia restitutio, & priuilegium Principis intelligi debet sine præiudicio tertij, vt ait Marant. in d. verbo, iudicium, lis, instantia, & causa, sub nu. 33. vers.ex quibus, de ordine iudic.in 5.par.quem refert, & sequitur Roland.à Valle in d.cõl.4.nu.65. vol. 3.

196 Cœterum † si pars non peteret refectionem expensarum, quarum nulla facta fuit mentio à Principe, valeret iudicium, vt inquit Vrsill. in decis. 346. sub nu. 5.

197 Illud etiam addere decreui, quòd † si perempta sit instantia, partes possunt vno ictu, & vna approbatione omnia acta iterare, repetere, & renouare, vt ait Bart. in l. properandum, in princip. sub nu. 5. vers. cogito, C. de iudic. subdens, nullum esse aliũ modũ renouãdi instantiã, nisi istũ, & Addit. ad Cępol. in caut. 49 licet de iure canonico, & Socin. in cõs. 132. nu. 8. vol. 2. & Socin. sen. in cõs. 31. ꝑsequẽdo, sub nu. 11. in fi. vol. 1. & Purpurat. in . l. is apud quẽ, nu. 81. vers. & videt hoc habere depẽdẽtiã . C. de edẽ. vbi ait, ꝙ ita cõmuniter cõcluditur, & hanc opinionem tenuit Ant. de Butr. in c. pen. sub nu. 12. in fi. de iud. vt quia dicant sic litem cõtestari, vt ibi, subdens hoc nõ procedere, quando esset talis causa in qua perempta instantia esset peremptum ius, vt in actione de dolo, & similibus, quia tunc non renouaretur instantia vno ictu omnia acta repetendo, quod idem clarius tradit Bart. in d. l. properandum, in princip. sub nu. 5. vers. prædicta intellige . C. de iudic. & alio modo declarat Ant. de Butr. in d. c. pen. sub nu. 12. in fi. de iudic. vide etiam Asin. in prax. iudic. §. 2. cap. 16. nu. 3. & nu. 4. in 1. par.

198 Quartò infertur, quod licet † ad Summũ Prin-

cipem spectet imponere, & instituere nouũ vectigal, cui soli hoc competit, cum sit de maximo Imperio .c. super quibusdam .§. præterea, de verb. significat. l. 1 2. & 3. C. vectigal. no. instit. non poss. Boss. in tit. vectigalia qui possint imponere, nu. 2. vers. scias, & nu. 4. & Martin. in tract. de Princip. in tit. de Fisco, cõclus. 33. & 56. & cõclus. 68. & Bertachin. in tract. de gabell. in 1. par. nu. 1. & nu. 3. & Menoch. in cons. 962. cum grauis, nu. 5. vol. 10.

199 Attamen hi † Duces possunt noua vectigalia imponere, vt ait Boss. loquẽs de his, qui iura Principis habent in suo territorio in tit. vectigalia qui possint imponere, nu. 10. vers. habens iura Principis, & ante ipsum Abb. in cons. 20. videtur primò, in princip. vbi loquitur de Senensibus vtentibus in suo territorio iuribus Principis, quia dicti Duces possunt omnia in eorum territorijs, quę potest Imperator in toto Orbe, vt dixi, & ita arguit in terminis Cacheran. loquens de Duce Sabaudiæ in decis. 155. cum nauis, nu. 1. & nu. 4. vers. quibus conclusionibus, & hanc opinionem tenuit Signorol. de Homod. in cons. 108. in quæstione, nu. 8. vers. venio ad primum, & nu. 11. vbi loquitur de eodem Duce tunc Comite, & Menoch. loquens de alio Duce in cons. 901. & si hac de controuersia, nu. 50. vers. quinta est dubitatio, & nu. 52. vers. & ideo, vol. 10.

200 Quinto

200 Quinto infertur, quòd sicut † summus Princeps potest tollere, ac omnem sanare defectũ iuris positiui per suũ rescriptũ.c. illa, de elect. cũ simil.

201 Ita etiã † possunt facere Duces perpetuò inuesti ti, eo quia possunt in terris suis quod potest Imperator vniuersaliter, vt ait Ruin. loquens de Ducibus in cons. 134.ex duobus,nu.8. vers. cessantibus etiam præmissis, vol. 5.

202 Sexto infertur,quòd licet † potestas legitimandi per rescriptum sit de reseruatis Imperatori, seu Pontifici, nec possit ab alijs exerceri, nisi ab illis, quibus Papa,seu Imperator concessit,& commisit, vt in Auct.quib.mod.nat.effician.sui.§.illud &.§. pen.cum concor.citatis per Doct. in.c. per venerabilem, qui fil.sint legit.& in.l. Gallus.§. & quid si tantum.ff.de lib.& posthum.& voluit Paris.in cõs. 12.transactio,nu.131.vers.& primò, vol.2.& Roland.à Valle in cons.4.quoniam,nu.18.vers.hinc videmus, vol.3.& Bart.in.l. imperium, nu.17.ff. de iurisd. omn. iud. & plures allegat Marsil. in tract.de bannit.in verbo,Ciuitate,nu.95.& Socin. iun.in cons.100.nu.30.vol.2.& Afflict.in c.1.nu. 1.tit.quæ sint regal.& Menoch.in cons. 962. cum grauis, nu.5.vol. 10.

203 Attamẽ † isti Duces Italiæ possunt in terris suis legitimare,vt ait Paul.de Castro in cons.34.super primo dubio,in fi.vol.2.vbi loquitur de Duce Me

diolani

diolani, quem sequitur, Alex. in cons. 2. visis cadicillis, nu. 9. vol. 1. & Purpurat. in l. 1. nu. 226. ff. de off. eius & in l. imperiũ, nu. 151. ff. de iurisd. omn. iud. & Curt. sen. loquens de eodem Duce in cons. 73. super memorata, sub nu. 28. sub vers. quintò principaliter, & Præposit. in c. per venerabilem, §. quod autem, nu. 91. vers. ex his infertur, qui filij sint legit.

Quæ res minus dubitabilis erit. si in priuilegio Ducatus est dictum, quòd ipsi Duces possint in toto suo Dominio ea, quæ Reges Romani, & Imperatores facere possent, transferrendo in eos omnimodam potestatem Imperialem, vt ait Iacobin. de Sancto Georg. loquẽs de Duce Sabaudiæ in sua inuestit. in verbo Dux, vers. dubitatur, sub nu. 4. vers. hoc esset indubitatum, & D. Pacian. in cap. 18. nu. 27. vers. sunt tamen, lib, 2. de probat.

Cõtrariũ tamẽ tenuit Curt. sen. sibi contrarius loquens de Duce Mediolani in cons. 16. clarus, sub nu. 27. vers. nec potest fieri fundamentum, & Ant. de Butr. in d. c. per venerabilem, nu. 39. vers. nota tertio, qui filij sint legit. vbi ait, quòd habens regalia nõ potest solo iure regaliorum legitimare, nisi sit in possessione libertatis, & ibi Abb. hoc sensit nu. 26. vers. in temporalibus verò, vbi ait Reges, & alios Principes recognoscentes superiorẽ nõ posse legitimare de iure, quia legitimatio, & his similia

videntur

videntur esse reseruata Summo Principi eorum superiori, & Mantica de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 10. nu. 45. vbi ait, quòd Princeps, qui alium recognoscit in superiorem in locis sibi in feudum concessis legitimare non potest, & copiosè Ludouic. de Sardis in tract. de legitimat. §. de legitimatione per rescriptum, nu. 18 vers. octauò quæritur an inferiores, vbi nu. 19. infert, quòd Rex Sciciliæ, & Rex Apuliæ quia recognoscunt Ecclesiam in superiorem legitimare non possunt.

Sed nō est discendēdum à priori opinione, quā tenuit etiam Iacobin. in sua inuestit. in verbo Dux, vers. dubitatur, nu. 4. vbi loquitur de Duce Allobrogum. Et isti Duces habēt regalia, nec illa superioritas est attendenda, vt supra abundè dixi, quo fit, vt sequatur veram esse opinionē affirmatiuam secundum ea, quæ dixit Ludouic. de Sard. in d. §. de legitimatione per rescriptum, nu. 19. & Marsil. in tract. de bannit. in verbo, Ciuitate, nu. 46. vbi
204 ait, quòd Rex † de facto superiorem nō recognoscens legitimare potest.

Et ita alias vidi legitimationē Ludouici Sartij factam à Duce Sablonetæ de anno 1586. qui habebat priuilegium legitimandi ab Imperatore concessum, & legitimauit non tantum virtute priuilegiorū imperialium, sed etiam Ducalis dignitatis & de plenitudine potestatis, qua publicè fungebatur in

tur in

205 tur in Dominio suo tempore, quo D.† Fuluius Pacianus Doctor Excellentissimus erat eiusdem Ducis Auditor, & Consiliarius.

206 Fateor tamen, quod † legitimationes factæ ab huiusmodi Ducibus non extenduntur extra eorũ Dominia, sed in eis tantũ validæ erunt, vt ait Paul. de Castro in cons. 34. super primo dubio, in fi. vol. 2. & Iacobin de Sancto Georg. in sua inuestit. in verbo, Dux, vers. dubitatur, sub nu. 4. in fi.

207 Septimò infertur, q; sicuti † potest Summus Princeps superiorem non recognoscens de propria causa cognoscere, & sentẽtiam ferre l. proxime. ff. de his, quæ in testam. delent. Abb. in c. nouit, nu. 16. de iudic. & Felyn. in c. cũ venissent, nu. 5. vers. limita primò, de constit. & ibi Ant. de Butr. sub nu. 6. de iudicijs, & Alex. & Ias. in. l. est receptum, ille nu. 3. hic verò nu. 5. ff. de iurisd. omn. iud. & Socin. in cons. 187. in controuersia, nu. 29. vers. non obstat, si dicatur, vol. 2. & Restaur. in tract. de Imperat. quæst. 91. nu. 1. & Marant. in tit. de appellat. nu. 34. verum si vellet, de ordin. iudic. in 6. par. & Afflict. in c. 1 nu. 44 tit quę sint regal. vbi ait, quòd solus Princeps iudicat in facto proprio, & Dec. in l. qui iurisdictioni, nu. 10 ff de iurisd omn. iud. & Bald. in l 1. sub nu. 2. vers sed princeps. C. nequis in sua caus & ibi Cyn nu 2 vbi subdit, quod nonnulli Reges, Principes, & Barones, in sua causa cognoscunt,

gnoscunt, quia de facto non recognoscunt superiorem, sed quòd, ex vno errore aliud sequitur.

208 Ita & poterunt † hi Duces habentes iura Imperialia, vt ait Socin. loquens de Domino Plumbini in d. cons. 187. nu. 29. & Cefal. in cons. 58. nu. 66. vers. & sicut Imperator, vol. 1. & Siluan. in cons. 63. condomini, nu. 24. vbi loquitur de Marchione Montisferrati, & Ias. loquens de Regibus, Principibus, & Comitibus superiorẽ non recognoscentibus in d. l. est receptum, sub nu. 5. vers. & istud secundum Bartolum. ff. de iurisd. omn. iud. & Natta in cons. 487. sine difficultate, nu. 43. vers. confirmantur bene præmissa, vbi ait, quòd Princeps non recognoscens superiorem de facto, vel habens iura Imperialia potest in propria causa iudicare, & Cacheran. in cons. 9. nu. 47. vbi ait, quòd qui Imperialia habet iudicare potest in causa propria, & Curt. iun. in l. qui iurisdictioni, nu. 3. vers. eodem modo ff. de iurisd. omn. iud. vbi loquitur de Principibus non recognoscentibus superiorem de iure, vel de facto.

209 Octauò infertur, quòd † sicuti solus Papa, vel Imperator possunt remouere appellationem, inferior autem non. l. 1. §. fi. ff. à quib. appell. non lic. glo. in c. quod translationem, in verbo, reseruata, in fi. de off. legat. & Afflict. in c. 1. nu. 87. in tit. quæ sint regal. vbi ait, quòd solus Princeps committit

causam appellatione remota, & Felyn. in c. significauerunt, nu. 13. de except. vbi ait, ꝙ inferiores á Principe non cōmittūt cām appellationę remota.

210 Ita etiam isti Duces poterunt appellationem tollere, vt ait Decius in c. pastoralis, nu. 15. vers. immo quod plus est, col. 3. de appellat. vbi loquitur de Ducibus etiam recognoscentibus superiorem, quando iure proprio in perpetuum habent dignitatem, & administrationem & ita tradit Cefal. loquens de Ducibus habentibus dignitatem, & administrationem perpetuam etiam pro successoribus in cons. 58. num. 66. vol. 1. quicquid dixerit Addit. ad Dec. in d. cap. pastoralis, sub nu. 15. in verbo, proprio, de appellat. cuius ratio non procedit, quia superioritas horum Ducum non attenditur vt supra dixi num. 116. & sub num. 177.

211 Nonò infertur, quòd licet † solus Imperator possit legem condere, vt ait Bart. in l. fi. nu. 2. C. de legib. & Marsil. in tract. de Bannit. in verbo, lis pendet, nu. 29. & Ant. de Padilla in l. vniuersi, nu. 8. C. de diuers. rescript. & Afflict. in c. 1. nu. 103. tit. quæ sint regal. quia condere legem est supremi gradus meri Imperij, vt ait Bart. in l. imperium, nu. 8. vers. quæro exempla. ff. de iurisd. omn. iud. & Surd. in cons. 152. sæpè, sub nu. 20. vol. 2. & in cōs. 210. ne quid, nu. 24. & nu. 25. ac sub nu. 36. vol. eo. & de vtroq; tradit Menoch. in cons. 604. magni

certe,

certe, nu. 2. verſ. ſecunda eſt concluſio, vol. 7.

212 Iſti tamen † Duces poterunt legem vniuerſalē condere,& ei derogare, vt ait Ruin. loquens de Duce Mediolaui in conſ. 27. viſo decreto, nu. 1. verſ. nam dictus Dux, vol. 5. & Brun. in conſ. 45. in cauſa Caſtri, nu. 21. vbi loquitur de huiuſmodi Ducibus, & Peregrin. in tract. de iure Fiſci, lib. 1. tit. de ijs qui iura Fiſcalia habent, nu. 81. verſ. adde, ꝙ iſti Dñi vbi ait ꝙ iſti Dñi ꝑpetui poſſunt cōdere leges,& ſtatuta etiā cōtra ius cōmune, & oīa poſſunt quæ pertinent ad merum, & mixtum imperium, & quòd iſti Duces perpetui poſſint legi derogare voluit Ceſal. in conſ. 58. proponitur, nu. 69. verſ. & ad cognoſcendum, vol, 1. & Surd. in d. conſ. 152. nu. 20. vol. 2. vbi ait, ꝙ facultas condendi legem ſpectat ad Principem non recognoſcentem ſuperiorem, vel habentem iura Imperij, & Menoch. in d. conſ. 604. nu. 2. vol. 7. vbi loquitur de lege vniuerſali facta à Duce Sabaudię in Dominio ſuo.

213 Decimo infertur, quòd licet † ſolus Imperator regulariter poſſit concedere immunitatem, & exemptionem reſpectu prędiorum vel perſonarum, ne quis teneatur ſoluere collectas, grauamina, angarias, & alia ordinaria etiam in præiudicium aliorum, vt ait glo. in. l. 1. in verbo, cura, & ibi Bart. nu. 2. C. de decret. decurion. lib. 10. vel extraordinaria. l. 1. C. de ſuper indict. lib. 10. Ang. Aret. in

conf. 101. in casu supradicto, nu. 9. vers. quod munus. l. 1. C. de his, qui à Princip. vacat. acceper. lib. 10. Afflict. in c. 1. nu. 86. quæ sint regal.

214 Attamen † isti Duces poterunt immunitatem concedere, vt ait Alex. loquens de Duce Mediolani in cõs. 30. põderatis narratis, nu. 9. vol. 5. vbi ait hoc posse tum ex obseruantia, tum ex iure, subdẽs sufficere, quòd sit apposita clausula non obstante lege, vel clausula ex certa scientia cum clausula de plenitudine potestatis, quæ idem operatur, quod clausula non obstante, vt ibi subdit nu. 10. & quod præfati Duces immunitatem concedere possint, voluit Roland. à Valle in cons. 76. præsupposita, nu. 1. 2. & nu. 3. vol. 2. & Natta in cons. 160. in causa, quæ agitur, nu. 1. vbi ait, quòd Principes, vel Ciuitates habentes iura Imperij, vel non recognoscẽtes superiorem de facto possunt concedere immunitatem in præiudicium subditorum, subdens nu. 37. de hoc non esse dubitandũ, & nu. 38. addit. ꝙ Princeps, q̃ hẽt plenitudinẽ potestatis põt, quẽ vult ab oneribus eximere, & cui vult onera imponere, & in cons. 310. in præsenti quæstione, nu. 1. vbi ait loquẽs in casu immunitatis cõcessę à Marchione Mõtisferrati, ꝙ Principes nõ recognoscẽtes superiorẽ, seu habentes iura Imperij possunt immunitatẽ cõcedere, addens quod non expedit, vt fiat mentio de præiudicio tertij, quia concessio immunitatis de

sui

ſui natura hoc importat, nec expedit quoq; vt dãnum reſarciatur, ſed reliquum onus accreſcit non exemptis, vt ait idem Natta in d.conſ. 160.nu.36. & nu.37. & hanc eandem opinionem ſequitur Pariſ. loquens de Duce Mantuæ in cõſ. 69.poteſt, nu. 1.& ſeqq vol.1.& Burſat. loquens de Duce Sablonetæ tunc Principe in conſ. 162. quoniam, nu. 2. verſ.& quoad poteſtatem, & nu. 11. verſ. admitto primum, vol. 2. & Feſtaſ. in tract. de collect. in 4. par.cap.7.nu.15.21.36.& nu.39.vbi ait, hos Duces immunitatem concedere poſſe cum clauſula non obſtante, quicquid alij dixerint, quos in errorem lapſos eſſe affirmat, & ita videmus obſeruari à Ducibus, Marchionibus, & Comitibus, ac alijs dominis perpetuis regalia, iuraq; Imperialia habentibus, qui immunitatem, & exemptionem concedunt cum clauſulis olim ſupremo Principi reſeruatis, Addo Plot.in conſ.51. viſo motiuo, ſub nu. 5. verſ.nec obſtat, cũ ſeqq.qui loquitur de Duce Mediolani, & Surd.in conſ.278.nu.14.vol.2. vbi ait, quòd Dux Mantuæ poteſt immunitatem concedere in præiudicium tertij.

215 Vndecimo infertur, quòd licet † ſolus Princeps cõmittat cauſas ſumariè, ſimpliciter, & de plano, vt ait Bald. in l. nec quicquam.§. de plano, nu.1. & ſeqq.ff. de offic.proconſul. & Afflict. in c. 1.nu. 53.verſ.quadrageſimoſeptimò, tit.quæ ſint regal.

& Lanfranc.

& Lanfranc.de Orian.in clem.sæpè nu.1.& ibi Cel sus in addit. de verb. significat.& Ias.in.l.rescripta nu.3.C.de precib.Imper.offer.& Abb.in cons. 61. Saluatoris,sub nu. 5. vers. tertio corruit vol. 1.
216 Hi tamen † Duces hoc facere poterunt, vt ait Georg.Natta in d.clē.sæpè,in glo.in verbo simpliciter,n.10.vers.quarto fallit,de verb.significat. vbi ait,quòd inferior habens dignitatem, & administrationem perpetuam pro se, & suis descendentibus, & iure proprio,possunt causas summariè committere, & alterare formam iudicij, quemadmodum hoc etiam videmus in practica quotidie contingere; nā dicti Duces, Marchiones, & Comites, & alij Domini habentes regalia & iura Imperialia rescribunt, quòd in causis procedatur summariè, simpliciter, & de plano,sine strepitu, & figura iu-
217 dicij, ac sola facti veritate inspecta, quæ † vltima clausula sola facti veritate inspecta plenior est quacunque alia clausula etiam illa summariè,simpliciter &c.vt notat.Ant.de Butr.in c.2.nu.5.vers. nota quid importent, de iuram. calum. & Bursat. in cons. 129.facti præsens quæstio,nu.42.vers.secundò respondeo, vol. 2. & Asinus in prax. iudic. §.3.cap.3.n.13. vers.hæc enim clausula,& nu.15. in 1.par.& Felyn. in c.olim,nu.7.vers.quid autē si dicatur, de accusat.& Brun.in tract. de forma, tit. quando censeatur forma, vel solemnitas remissa,

vel

vel eis derogatum, col. 9. vers. & quando committitur.

Sed hic cadit dubitatio occasione prædictorũ, nunquid locumtenẽtes, & Viceduces possint committere causam cognoscendam summariè, simpliciter, & de plano? & Lanfranc. de Oriano in clem. sæpè, sub nu. 1. vers. nec alius locumtenens, de ver-
218 borum significat. tenuit † quòd non, nisi Duces dederint suis locumtenentibus libertatem delegãdi cum dicta clausula, & hanc partem tenuit M. Ant. Eugen. in cons. 89. licet verum sit, nu. 16. & seqq. vbi loquitur de Gubernatore, & etiam de le-
219 gato à latere, ratio est, quia † locumtenens nihil potest contra iura, vt ait Roland. à Valle in cons. 13. nu. 47. vol. 3. & Thob. Non. in cons. 104. nu. 19. vbi ait quòd Gubernator, & Præses Prouinciæ cõtra ius commune aliquid statuere non potest, vbi nu. 20. id ampliat in legato de latere. Item quia
220 † reseruata Principi non transeunt in locumtenentem ipsius Principis, vt ait Felyn. in c. quæ in Ecclesiarum, sub nu. 32. de constit. & Menoch. in cons. 244. cum rogatus sim, nu. 14. vers. quæ quidem Principi, vol. 3. et Peregrin. in tract. de iur. Fisc. lib. 5. tit. 2. banniti, & damnati restituti quæ recuperent, nu. 5. vers. idcirco inferior, & Natta in cons. 631. super controuersia, nu. 29. vol. 3. vbi ait, q
221 † Locumtenens Principis licet possit omnia, quæ ipse

ipse Princeps, non tamen potest facere ea, quæ reseruata sunt Principi insignum supremę potestatis nisi expressum, & speciale mandatũ habeat, quod
222 † non præsumitur, vt ait Bald. loquens in simplici mandato in. l. 1. nu. 3. C. de reb. alien. nõ alien. quia mandatum siue generale, siue speciale est quid fa-
223 cti, & † facta non præsumuntur, nisi probentur. l. in bello. §. factæ. ff. de capt. & postlim. reuers. & ita tradit Menoch. in p̃sumpt. 33. n. 1. lib. 2. de p̃sũpt.
224 De consuetudine † tamen legati de latere, Delegati Principis, & Gubernatores Prouinciarum hoc facere possunt, vt attestatur Caroc. in c. cum quid, in 1. par. in princip. nu. 6. & nu. 7. de reg. iur. in 6. & Felyn. in c. olim, sub nu. 3. sub vers. nota quod ex rescripto Papæ, de accusat. vbi ait, quòd cũ allegaret in facto ad infringẽdum rescriptum legati cõmittẽtis causam summarie, responsum fuit ex moderno stylo hoc sibi licere, & potest esse, quòd hoc habeant in mandatis, vt ait Alex. in. l. nemo potest, nu. 3. ff. de leg. 1. vbi ait, quòd communiter legati de latere cõmittũt causas summarié cognoscẽdas, quia hoc habent in mandatis expresse.
225 Duodecimò infertur, quòd licet † solus Princeps possit restituere contra sententiam, quæ transiuit in iudicatũ, vt ait Salycet. in. l. fi. C. sent. rescin. non poss. & Afflict. in c. 1. nu. 48. vers. quadragesimosecundò, titulo quæ sint regal.

Attamen

226 Attamẽ † hi Duces eandẽ restitutionẽ facere poterunt, vt ait Hieronym. Magon. in decis. Florent. 26. Martinus, n. 1. vbi loquit de Magno Duce Hetruriæ, & Ias. in cõs. 47. n. 2. vol. 3. vbi loquitur de simili rescripto cõcesso à Marchione Mõtisferrati. Requiritur tamen, quòd in rescripto dicatur nõ obstante tali sententiá, & postea addatur, quæ transiuit in rem iudicatam, vt ait Alex. in cons. 94. in causa, & lite, nu. 2. vers. nec virtus dictæ sententiæ, vol. 2. quem sequitur Ruin. in cons. 104. quæstio, sub nu. 13. vol. 5. & Natta in cons. 524. in causa, nu. 24. vers. nam licet Princeps, vol. 3. & Decius in cons. 197. pro tenui facultate, nu. 4. vers. & in tantum, & in cons. 294. nu. 3. col. 2. & in cons. 307. in casu, nu. 1. & iterum Ruin. in cons 21. visis, nu. 5. vol. eo. 5. & Felyn. in c. super literis, nu. 14. in septima regula, de rescript. & Bellon. in cons. 19. in causa, nu. 1. & Boss. in tit. si aduers. rem iudicat. restitut. postulet. nu. 16 & Surd. in cons. 199. sub nu. 25. vol. 2. & Cęsar Contard. in. l. vnica, quęst. octaua, in verbo supplicatio, nu. 30. cum tribus seqq. C. si de moment. poss. fuer. appellat. & Andr. Gail. in obseruat. 58. nu. 6. vers. hinc est, lib. 2. pract. obseruat. vbi ait, se ita aliquando contra rescriptum Principis aduersus rem iudicatam in Camera Imperiali pronunciatum meminisse, & Ias. in d. cons.

47.nu.2. verſ.circa ſecundum dubium,vol. 3.ſubdens hoc eſſe, tum quia reſcriptum Principis impetratum non facta mentione de ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam,eſt ſubreptitium ,& conſequenter ipſo iure nullum, tum etiam quia reſcriptum Principis contra ſententiam diffinitiuam ſemper præſumitur obreptitiũ per iura ab ipſo inibi allegata, quod eſt notandum ab Aduocatis,vt ſciant formare ſupplicationes,& caſu eueniente opponere reſcripto impetrato nulla facta mentione rei in iudicatum tranſactæ, & à Sacretarijs, ſeu Cancellarijs,aut Auditoribus Principũ,vt ſciant benè clauſulare reſcripta,vt ſupplicantibus prodeſſe poſſint.

Decimo tertiò infertur, & hæc eſt vltima illatio, vt multas alias omittam,quas hic tranſcribere
227 poſſem, quòd † ſicuti Imperator habet plenitudinem poteſtatis,qua vti poteſt.l.1.ff.de cõſtit.Princip.Bald.in.l.reſcripta,ſub nu.7.C.de præcib. Imperat.offer.& in conſ.267.ad euidentiam, ſub nu. 8.verſ.ſecundo præmitto,vol.1.& eſt repetitum in conſ.457. ad euidentiam, nu.3.verſ.ſecundo præmitto,vol.5.vbi loquitur etiam de Rege libero, & in.l.2.nu.44.verſ. item nota .C. de ſeruit & aqua, & Afflict.in c.1.nu.78.tit.quæ ſint regal.& Specu lat.in tit.de legat.§.nunc oſtendendum,ſub nu.14. vbi ait, quòd clauſula de plenitudine poteſtatis eſt

de

de reseruatis soli Principi, quem refert & sequitur Rip. in .l. nemo potest, sub nu.14.ff. de legat. 1.

228 Ita & † Duces prædicti clausula plenitudinis ptãtis vti possunt, vt ait Boss..in tit. de crimine læsæ Maiest.nu. 55. vers. & eo ipso, vbi ait ꝙ eo ipso ꝙ quis est Dux creatus hẽt plenitudinẽ potestatis, et si superiorem recognoscat, & inquit Baldus quòd omnes Domini Lombardię de cõsuetudine vsuali, & quasi de quadam theorica, & practica ponunt verba de plenitudine potestatis, & sunt in quasi possessione huius verbi, & facti, & est credendum, quòd eam habeant, & verus sit eorum sermo, alias multæ lites iam sopitę excitarentur, & clusoria fierent decreta tantorum Dominorũ, quod esset iniquum, vt scripsit in d.cons. 267. nu.9. vers. sed tamen, vol. 1. quem sequitur D. Io: Bapt. Laderch. in cons. 71. sub nu. 1. & sub nu. 2. vol. 1. & Natta in cons. 506. cupiebam, sub nu. 40. vers. & ad hoc adduxi, vbi loquitur de Principe Achaiæ, & ita dixit Ang. de Vbald. de Perus. loquens de Comite virtutum Domino Mediolani in cons. 217. in causa accusationis, nu. 2. vers. vnde sicut Imperator, & Alex. loquens de Duce dictæ Ciuitatis Mediolani in cons. 30. ponderatis narratis, sub nu. 8. & nu. 10. vol. 5. & Ias. in cons. 101. immunitas, sub nu. 1. vers. tertiò respondetur, & nu. 2. vers. itẽ Dux Mediolani, vol. 3. & de eodem Duce sic dixit Roland.

á Valle in conſ. 100. multiplici ex capite, nu. 55. & nu. 56. vol. 4. & Lancellot Conrad. in templo omni. iud. lib. 1. cap. 4. de Duce, nu. 11. verſ. quocirca, & Ioan. de Anan. in conſ. 81. viſo inſtrumento, ſub nu. 2. verſ. præterea non eſt dubium, & ſub nu. 4. verſ. præterea, & ibi Bolognin. in addit. verſ. ſed maius videtur eſſe dubium, & Iaſ. in. l. ex hoc iure, nu. 15. ff. de iuſt. & iure, & Ruin. in conſ. 200. nu. 2. vol. 2. & iterum Roland. á Valle in conſ. 1. nu. 49. vol. 3. & D. Io: Bapt. Laderch. in conſ. 71. ſub nu. 2. vol. 1. & Alex. loquens de Duce Regij in cõſ. 1. ponderatis his, ſub nu. 31. verſ. non obſtat etiam vol. 5. & Alciat. in cõſ. 5. quia priuilegium, nu. 26. verſ. ſexta concluſio, lib. 4. vbi loquitur de Duce olim Ferrarię, prout loquitur D. Io: Bapt. Laderch. in d. conſ. 71. ſub nu. 2. vol. 1. & Burſat. in conſ. 349. nu. 22. & ſeq. vol. 4. vbi loquitur de Duce Parmæ, & de Duce Mantuæ ſic tradit Socin. iun. in conſ. 60. viſis his, nu. 3. verſ. & quamuis, & nu. 7. verſ. igitur rem, vol. 4. & Natta in conſ. 402. viſis actis, ſub nu. 18. verſ. veruntamen, & ſub nu. 21. verſ. redeundo modo ad rem, & Plot. in conſ. 2. in facto, ſub nu. 27. ſub verſ. concludo igitur, & in conſ. 11. viſo priuilegio, ſub nu. 7. verſ. primo dicitur, & Iaſ. in conſ. 227. pro enucleanda, verſ. duodecimo facit, vol. 2. vbi loquitur de Duce Sabaudiæ, & Marc. Ant. Peregrin. in tract. de iure

Fisci lib. 1. tit. 2. de his, qui iura Fiscalia habent, nu. 79. vers. sed aduerte, vbi ait, Duces perpetuo etiam superiorem recognoscentes de consuetudine vti in statibus suis plenitudine potestatis, & esse in tali possessione, inferens ad Duces Mediolani, Vrbini, Mantuæ, & similes, & in tract. de fidei cõmiss. art. 52. nu. 124. vers. immò & Principes, vbi ait, quòd Principes perpetui infeudati à Papa, & Imperatore cum regalibus vtuntur plenitudine potestatis, & sunt in tali possessione, & generaliter de Ducibus, Marchionibus, & Comitibus habentibus iura Imperialia, & regalia tradit Natta in cons. 661. sub nu. 18. vbi dixit, ita vsu receptum esse, & idem tradit de iure Festas. loquens de Duce Vrbini in tract. de collect. in 4. par. cap. 7. n. 40. vers. iccircò infero.

229 Et licet aliqui dixerint, hos † Duces de iure nõ habere plenitudinem potestatis, inter quos fuit Ruin. in cons. 23. ex themate, nu. 13. vol. 2. vbi dixit, quòd inferior à Principe non potest vti clausula ex certa scientia, & de plenitudine potestatis, & Socin. iun. in cons. 69. nu. 63. vol. 1. vbi loquitur de Duce Vrbini, & Decius loquens de Duce olim Ferrariæ in cons. 273. viso consilio, nu. 15. vers. nec obstat clausula, vbi ait, quòd Dux olim Ferrariæ, qui recognoscebat superiorem, non debebat, nec poterat vti clausula de plenitudine potestatis, nisi cum causæ cognitione, & sequitur Restaur. in

tract.

tract. de Imperat. quæst. 110. in septimo casu, & Marc. Ant. Peregrin. in tract. de iure Fisci lib. 1. tit. 2. de his qui iura Fiscalia habent, nu. 77. vers. horũ tamen, & nu. 78. vers. nil mirum, & Petr. Antibol. in tract. de munerib. in tertia parte princip. nu. 31. vbi ait, quòd Imperator habet in temporalibus plenitudinẽ potestatis, quæ extendi non debet ad aliũ Principem secularem.

230 Attamen † contrarium teneo loquendo etiam de iure, quia isti Duces omnia possunt in terris suis quo ad subditos, & eorum bona, quæ potest Imperator in toto Imperio, vt dixi supra nu. 150. Et nõ recognoscunt superiorem in terris suis, saltem tali superioritate, quæ sit attendenda, vt supra dixi nu. 116. & sub nu. 117. Et contra Socin. iun. tenuit Festas. in tract. de collect. in 4. par. cap. 7. nu. 40. vers. iccircò infero, cuius opinionem amplector vti veriorem, quæ & si ex prædictis satis confirmata sit, eam tamen etiam comprobo ex corona aurea cum lapidibus pretiosis, qua solent coronari Duces, vt

231 dixi supra nu. 26. quæ designat † plenitudinem potestatis, & insignia honoris, vt ait Par. de Put. in tract. de duello, quæst. 5. §. quoniã, n. 1. vers. in qua quæst. lib. 7. & Lancellot. Conrad. in templo omn. iud. lib. 1. cap. 1. §. 1. sub nu. 12. & Lucas. de Penna in. l. 1. sub nu. 4. vers. item quia sicut. C. de auro co-

232 ronat. lib. 10. vbi ait, quòd † in corona, & per coronationem

ronationnm Rex consequitur plenitudinem potestatis.

233 Præterea † vestes, & indumenta Ducalia, vt pallium designant maiestatem, & potestatis plenitudinem, sicut dicimus de pallio Imperatoris, vt ait Lácellot. in d. tract. lib. 1. cap. 1. de Imperatore. §. 1. de ornatu Imperatoris, in verbo, vestium Imper. misterium, nu. 5. & Butr. in c. 1. nu. 11. de author. & vsu pallij.

Quartò, vt reuertar ad materiam principalem, ego dico, supradictos Duces de iure vocari posse Serenissimos, ad quod probandum adduco etiam consuetudinem, & communē obseruantiam quæ habet, quòd isti Duces passim Serenissimi vocan-
234 tur, vt mox subijciam, quæ † obseruantia & consuetudo mutanda nō est, sed sequenda vt ait Paris. in cons. 16. si attendimus, num. 11. vers. & eo magis ista procedunt, vol. 1. & Roland. à Valle in cōs. 79. in præsenti consultatione, nu. 83. vers. nam obseruantia, vol. 3. & Socin. in cons. 6. prædicta consultatio, nu. 4. vers. vnde licet, vol. 1. vbi ait, quòd
235 † communis obseruantia attendenda est, & Felyn. in c. cum non liceat, sub nu. 10. vers. demum dicit,
236 de præscript. vbi ait, quòd † sufficit aliquid ex cōmuni obseruantia receptum esse, quicquid sit de iuris subtilitate, & Ciof. in cons. 74. circa consultationem propositam, sub nu. 3. vers. sed vigente

vol.

237 vol. 1. vbi tradit, quòd † vigente consuetudine, & obseruantia iudex ab ea nō potest in iudicando recedere, & Cesal. in cons. 320, nu. 31. & seq. vol. 3.
238 vbi notauit, quòd † si ex communi obseruantia subsequuta est recepta aliqua opinio in discordia Doctorū communis illa obseruantia est amplectē da, non obstante dispositione iuris communis, & melius ad propositum Menoch. in cons. 552. respondendum videbatur, nu. 14. vers. ita sanè, vol. 6.
239 vbi ait, quòd † obseruātia est optima interpres in his quæ dignitatē, & nobilitatem respiciunt, cum illa sit, quæ titulos tribuit, vt scriptum reliquit idē Menoch. in cons. 302. nu. 43. vers. septimò com-
240 probantur, vol. 4. & † in his titulis attenditur consuetudo, vt ait Marin. Frecc. in tract. de subfeud. tit. quis dicat Dux, sub nu. 7. lib. 2.
241 Et ita Cesal. † loquens de magno Duce Hetruriæ, cum appellauit Serenissimum in cons. 458. in in princip. & sub nu. 44. vol. 4. & in cons. 661. proponitur in facto, in princip. & sub nu. 53. vers. vndecimo, & nu. 63. vers. nec dicatur, vol. 5. & August. Gerard. in Epistola dedicatoria ad cōs. Franc. Veg. & Ant. Ciof. in cons. 98. multum magnifice sub nu. 4. vers. his ita stantibus, & sub nu. 5. vers. secundo comprobatur, & sub nu. 6. vers. nec obstat rescriptum, & sub nu. 12. & in cons. 104. Caius Cius, in princip. & in cons. 142. proponitur, sub nu.
4. &

4.& sub nu.20.vol.1.& in conf.27. visis edictis, in princip. vol.2.& D.Odd. in tract. de cōpend. substit. in particul.5.in 3. præmisso, in fi. vers. limitatur 2. & in cons. 38. factum quod proponitur, in princip.& sub nu.15.& nu.35.& sub nu.39.& sub nu.67.& in cons.99. quidam magister Alexander, in princip.& vers. certè necessarium, & vers. ex eo quia, & nu.2. vers.in primis quia,& sub nu.13.14. & nu.16.in fi.& Carol.Ant.Put.in cōs. vnico, præsupponitur, sub nu.24.& nu.109.vers.nam in Hetruria, post cons. eiusdem D. Odd. & Bertazzol.in cons.cri.366.ad fauorem, sub nu. 10. vers. si verò intueamur, & sub nu. 37. vers. cæterū præter dubia,& sub nu.39. in fi. vol.2. & M.Ant. Eugen. in cons 1. Sixtus 4. sub nu.69.& sub nu. 72. & in cōs. 31. quāuis primarij, in princip. vers. primo quidē, & Hieronym. Magon. in decis. Florent. 150. reuocabatur, in princip. & in decis. 25. viuebant, in princip.& Seraphin. de Seraphin. in epistola dedicatoria ad tract. de priuileg. iurament. & Camill. Plaut. in simili epistola ad rubr. & l. 1. C. de eden. & Alex. Turaminus in l. non puto, in 3. par. quæst. 3. sub nu.10.ff. de iure Fisci & Hortens. Caualcan. in tract. de testib. in secunda par. tit. de probatione & reprobatione testium, nu.188.& Ioseph. Ludouic. in conclus. vnica de cōsuetudine, sub illat. 98. vers. & si Princeps,& Sebastian. Medic. in epistola

 dedica-

dedicatoria ad tract. de casibus fortuit. & in simili epistola ad primum librum suarum regularum, & in tract. de venat. in 1. par. sub nu. 5. vers. pro vt extant, & Torquat. Tassus in epistola dedicatoria ad dialogũ de nobilit. & Antonin. Tessaur. in præfat. ad decis. Pedemontanas, sub nu. 4. & Menoch. in cons. 147. quæstio, in princip. & nu. 24. vers. & dubium non est, & sub nu. 32. & nu. 35. vers. non etiam obstat, & nu. 42. & sub nu. 48. vers. nunc sunt confutanda, & sub nu. 62. vers. & certè, vol. 2. & in cons. 251. noua, sub nu. 10. vol. 3. & in cons. 526. de graui, nu. 1. vers. primò suaderi, & sub nu. 3. vers. atqui secundam legem, & vers. tertio hoc satis clarum, & sub nu. 14. vers. nonò manifestius, & sub nu. 18. sub vers. non obstat secundum argumentum, & sub nu. 22. sub vers. secunda est dubitatio, & sub nu. 23. vers. cũ bona, & in cõs. 590. quæ doctè, nu. 6. vers. quod verò attinet, vol. 6. & Borgnin. Caualcan. in epistola dedicatoria ad eius decisiones, & in decis. 10. nu. 28. & sub nu. 38. & in decis. 11. nu. 58. & in decis. 30. pulchra se offert, nu. 9. vers. quinto est lex, & in decis. 42. nu. 56. & in decis. 71. sub nu. 37. vers. secundo an Dominus Ioannes Franciscus, & sub nu. 62. & in decis. 76. sub nu. 81. & in indice ad dictas decisiones, in verbo trebellianica, sub nu. 6. & D. Dominic. Bonsius in cons. 398. sub nu. 13. inter cons. Menoch. vol. 4.

242 Et idem fecit insignis D. Oddus † loquens de Duce Vrbini, quem Serenissimum vocauit in cõs. 11. visis & maturè consideratis, in princip. vers. primo quia, & sub nu. 1. vers. secundo quia, & nu. 3. vers tertio quia, & nu. 9. & 10. vers. neque me mouet, & sub nu. 12. vers. nec quicq̃ ẽt et sub nu. 14 & sub nu. 18. vers. ad tertium autem, & sub nu. 35. vers. secundo licet, & nu. 36. vers. præsupponendo in primis, & sub nu. 54. vers. nec quicquam mouet & sub nu. 82. & in cõs. 20. viso testamento, sub nu. 18. vers. 4. quia licet, & nu. 56. vers. primo quod de dicta reuocatione, & sub nu. 59. vers. secundo tamen, & sub nu. 69. vers. quarto, & vltimo etiam, & sub nu. 112. & nu. 115. & in cons. 24. visis his, nu. 14. vers. secundo tñ respõdeo, & nu. 21. vers. secũdo respondetur, & in cons. 27. in præsenti causa, nu. 1. & nu. 2. & sub nu. 11. & 19. & nu. 26. & sub nu. 27. & nu. 30. 36. & 37. & in fi. vol. 1. & Rimin. iun. in cons. 538. transmisso, sub nu. 60. vers. non prætereo, vol. 5. & Honded. in epistola dedicatoria ad eius consilia, & in cons. 105. visis, nu. 12. vers. quarto quia, & nu. 88. vers. mistus nocet, & in cons. 2. Dominus Paulus, in princip. & sub nu. 11. & nu. 14. & sub nu. 19. vers. quarto considerandum est, & sub nu. 33 vers. non obstat, & ibi Ioan. Paulus Lancellotus nu. 47. & M. Ant. Eugen. in subscript. vol. 1. & Iacob. Sbrozz. in epistola dedicatoria ad tract.

de Vicario episcopi, & in quæst. 2. sub numer. 3. lib. 1. & M. Ant. Eugen. in cons. 13. præsupposito, nu. 38. vers. non obstat, & nu. 46. vers. vltimò hęc eadem nostra sententia, & in cons. 14. decretum, in princip. & in cõs. 31. quamuis primarij, in princip. vers. primò quidem, & in cõs. 51. anno Domini, in princip. vers. idem Capitaneus, & nu. 22. & in argũ consil. 82. & in argumẽt. consil. 83. & in cons. 90. quamuis ob rixam, sub nu. 99. sub vers. sextò respondetur, & in cons. 92. in princip. & nu. 13. & nu. 23. vol. 1. & Cæsar. Campana in literis dedicatorijs ad secundum volumen historiarum Mundi, & Speron. in epistola dedicatoria posita ad suas Orationes, & M. Ant. Peregrin. in tract. de iur. Fisci in tit. de his qui iura Fiscalia habent, nu. 79. vers. sed aduerte, lib. 1. & Męnoch. in cons. 431. proposita facti species, sub nu. 14. sub vers. respondetur secũdo, & sub nu. 30. vers. respondetur tertio, vol. 5. & in cons. 592. nobilitatis, nu. 1. in princip. & vers. est præterea, vol. 6. & Octauian. Vulpell. in epistola dedicatoria ad tract. de ꝓposit. aduerb. & cõiunct. significat. & in ipso tract. in verbo, summariè, nu. 4. & in verbo, post, sub nu. 2. & in verbo, scienter, in fi. & in epistola ad lectores in tract. de libert. Ecclesiast. & in ipso tract. in 1. par. nu. 18. & in secunda par. sub nu. 50. & Peregrin. Iannin. in tract. de citat. real. lib. 1. cap. 1. sub nu. 867. & ipsum Duce

Vrbini

Vrbini appellauit Inuictissimum. Gigas in tract. de crim. lęsæ maiest. in tit. qualiter, & à quib. crim. læsæ maiest. committ. quęst. 34. sub nu. 22.

243 Et Ducem † Mantuæ Serenissimum nuncupauit Bec. in epistola dedicatoria ad eius consilia, & M. Ant. Eugen. in cons. 9. casus qui proponitur, in princip. & vers. primo quia, & sub nu. 3. vers. de pacientia, & nu. 10. vers. quarto huiusmodi, & vers. quinto quia, & nu. 11. & 12. & nu. 46. & sub nu. 47. vers. si verò, & sub nu. 51. & sub nu. 52. vers. hæc quanquam, & nu. 76. vers. nō obstat, & nu. 78. vol. 1. & Cefal. in cons. 654. cum ista causa, in princip. & nu. 5. vers. 5. etiam; & sub nu. 10. vers. cum terminatio ipsa, vol. 5. & Menoch. in cons. 244. cum rogatus, in princip. & nu. 14. vers. confirmatur, & nu. 57. vers. quarta est dubitatio, vol. 3. & in cons. 351. in princip. vers. nam cum, & sub nu. 3. vers. hoc ita posito, & sub nu. 9. vers. his intelligimus, & nu. 12. 13. & seq. & sub nu. 20. vers. respondetur, & in cons. 389. non possum, in princip. & nu. 1. vol. 4. & in cons. 540. respondendum videbatur, nu. 2. vers. secundo admisso, & sub nu. 5. vers. re tamen ipsa, & sub nu. 9. sub vers. quinto, & vltimo, & sub nu. 16. vers. his intelligimus, & in cons. 574. & si difficilis, in princip. & sub nu. 2. vers. tertium est, & in fi. vers. concludo itaq; vol. 6. & in cons. 721. prima propositio, in princip. & nu. 5. vers. secūdo est

du-

dubitatio,vol.8. & in conſ.956. & ſi á doctiſſimo, ſub nu.9.10.18.& 29. vol.10.& M.Ant.Peregrin. in tract.de iur.Fiſ.tit.2.n.79.verſ.ſed aduerte,lib.1. & Cauagnol. in pœm.ad decreta Mõtisferrati. §.1. nu.6.& in decret.6 §.7.n.8 6.et ĩ decret.7 §.2.nu.75. & in decret.9.§.2.ſub nu.5.& in decret.12.ſub nu. 24.& in decret.22.§.6.q̃ſt.3.n.45.& in decret.28. §.1.nu.1.et ĩ decret.73 §.1 q̃ſt.1.n.14.& ſub nu.40. verſ.vltimo loco nõ obſtat,& ĩ decret.74.§.1.n.30. & iterũ Menoch.in p̃ſumpt.107.nu.15.lib.3.de p̃ſumpt. & Burſat.in conſ.131.egregius miles,ante nu.1. & ſub nu.27. & ſub nu.30. verſ.vnde fœmina, & verſ.tertio Sereniſſimi,& ſub nu.83. verſ. octauo, & vltimo, & ſub nu.101. in fi.& in cõſ.137. in princip.& nu.12.& nu.13. 40. 55. & in fi. & in cõſ.156.& ſi motiua,ſub nu.16.& ſub nu.20.verſ. primo quòd aquæ, & nu.27.verſ.ſecundo licet aquæ,& ſub nu.40.& nu.47.& in fi.vol.2.& in cõſ. 259.n.45.in fi.vol.3.et ĩ cõſ.345.viſa facti ſerie,nu. 4.& ſub nu.31.& ſub n.35.verſ.ꝗ modo,& nu.52. vol.4.& Iacob.Berett.in cõſ.89.ex his,in princip.& ſub n.36.verſ.exhibet quoq;,& ſub n.39.verſ. atq; ex his,& ſub nu.55.ſub verſ. & vbi ẽ dicta,& Surd. in conſ.33.extat decretũ,in princip. & in conſ. 48. contra amicum & affinem, in princip. & in conſ. 114.quamuis, nu.27. vol.1. & in conſ. 152. ſæpe contingit,in princip.& ſub nu.17.& in conſ.172.

homines Verdini, in princip. & in consf. 201, in locatione gabellæ, in princip. et in consf. 203. bona omnia, nn. 36. verſ. tamen non eſt liberalitas, et in consf. 264 contra proceſſum, in princip. et ſub nu. 2. ſub verſ. nec dicatur, et ſub nu. 10. verſ. remouetur etiam, et in consf. 210. nequid, in princip. et ſub nu. 21. verſ. quibus tamen non obſtantibus, & ſub nu. 40. verſ. & eodē modo, & ſub nu. 42. verſ. nec me mouet, & ſub nu. 63. & in consf. 266. dubitatione caret, nu. 8. ſub verſ. quibus tamen non obſtantibus, & in consf. 275. bene videtur, nu. 1. & nu. 3. verſ. contrarium tamen, & ſub nu. 11. in fi. & ſub nu. 12. & in consf. 278. recepta videtur, ſub nu. 13. vol. 2. vbi appellat. Ducē Mantuæ, & Montisferrati non ſolum Sereniſſimū ſed etiam Magnum Ducem, & Sereniſſimum quoq; appellauit in consf. 299. iuſtificari videtur, ſub nu. 6. verſ. nec dicatur, & ſub nu. 20. verſ. ſexto dico, vol. eo 2. & in deciſ. 1. prætendebat, in princip. & in deciſ. 4. duo principaliter, in princip. & in deciſ. 5. in ea cauſa, in princip & in deciſ. 233. conſuluit, in princip. & in deciſ. 312. in concurſu, in princip. & Bertazzol. in consf. cri. 251. viſo rigoroſo proceſſu, in princip. & ſub nu. 94. & in consf. 360. cum de anno, in princip. & ante nu. 1. verſ. nunc verò, & verſ. primo quia ſententia, & ſub nu. 7. verſ. tertio cum ipſe, & nu. 11. verſ. ſed tām in ſententia, & nu. 26. & ſub

nu.

nu. 28. verſ. quartò, & vltimo, vol 2. et in tract. de clauſul. clauſula 21. glo. 17. ſub nu. 2. et Ioan. Franc. Terzanius Cremona Eximius Iuriſconſultus, et Præceptor meus in conſ. 438. quamquam video, in princip. et nu. 17. 30. et nu. 35. inter conſilia cri. ipſius Bertazzol. vol. eo. 2. et D. Io: Bapt. Laderch. in conſ. 184. in princip. et nu. 2. vol. 1.

244 Rurſus idem fecit Menoch. loquens † de Duce Parmæ, et Placentiæ, quem Sereniſſimum vocauit in conſ. 503. cum interrogatus, in princip. et ſub nu. 32. et ſub nu. 34. in fi. et ſub nu. 35. in fi. verſ. his intelligimus, vol. 6. et Petr. Pechius in epiſtola dedicatoria ad tract. de amortizat. bonorum, et Hieronym. Marilian. in epiſtola dedicatoria ad eius deciſiones, et Octauian. Vulpell. in tract. de libert. Eccleſiaſt. in 3 par. ſub nu. 25. et Honded in conſ. 108. prætenditur, ſub nu. 46. vol. 1. et Ioan. Bapt. Baiard. in addit. ad Clar. in epiſtola dedicatoria, et ibi Ludouic. Seragonus in epiſtola ad lectorem, et Baiard. ipſe ad Clar. in § falſum, nu. 46. et in § ſi quæſt. 71. nu. 32. et quæſt. 94. ſub nu. 9. et omnes, qui ſcripſerunt in cauſa Pallauicina.

245 Et Ducem † olim Ferrariæ Sereniſſimum appellauit Natta in conſ. 661. ſub nu. 25. verſ. venio nunc ad ſecundum dubium, et Decian in conſ. 56. ſub nu 3 vol. 5. & M. Ant. Peregrin. in tract. de iur. Fiſc. tit. 2. nu. 79. verſ. ſed aduerte, & tit. 3. ſub nu. 62.

ſub verſ. redeundo, & Farinac. in tit. de delict. & pœn. quæſt. 17. ſub nu. 72. in fi. lib. 1. quæſt. & com. opin. crim. & Laurent. Tennin. in caut. 243. ſub nu. 35. lib. 3. & D. Pacian. in cap. 28. nu. 64. lib. 1. de probat. & in cap. 4. nu. 22. verſ. & ita olim, & in cap. 18. nu. 17. & in cap. 28. nu. 47. & in cap. 41. nu. 139 & in cap. 44. nu. 63. verſ. hoc Sanctiſſimum, & nu. 99. verſ. ſic etiam, lib. 2. & Ceſal. in conſ. 454. cauſa iſta, in princip. & ſub nu. 5. verſ. 2. ſcriptum priuatū, & ſub nu. 25. verſ. nec ſuffragari videtur, & ſub nu. 52. verſ. accedat etiam, & ſub nu. 69. verſ. nec eſt verum, & ſub nu. 76. verſ. quibus etiam remouetur, & in conſ. 462. quæro in primis, ſub nu. 13. verſ. quinto nā Dominus Cornelius, & ſub nu. 48. verſ. non enim delinquens, & in conſ. 480. cum ſpectabilis, in princip vol. 4. & in conſ. 539. ad fauorem, in princip. & ſub nu. 13. verſ. quibus tamen nō obſtantibus, & nu. 46. verſ. non obſtat igitur, & in conſ. 558 licet multa, in princip. & ſub verſ. tertio nihil attinere videtur, & ſub nu. 9. verſ. decimo quarto cum fuerit, & nu. 10. vol. 4. & in conſ. 615. & ſi quandoq;, nu. 34. & in conſ. 706. magnificus Dominus, in princip & nu. 3. verſ. quia arrogatio, & nu 12. 14. 28. 30. 32. & nu. 35. vol. 5. & Ioan. Bapt. Ceſal. in conſ. 684. in cauſa, quæ vertitur, in princip. inter conſ. eius patris eo. vol. 5. & in epiſtola, quam poſuit ad cōmen

taria dicti eius patris in rubr. & l. Centurio .ff. de Vulg.& pupil. substit.& Menoch.in cons. 165.dicẽdum videbatur, sub nu.7.vol.2. & in cons. 250. cum interrogatus, in princip. & nu.68. vers.secunda est dubitatio, & nu. 74. & nu. 100. & nu. 101. vers. non obstant, & in cons. 251.noua, nu. 7. vers. secundo cõprobatur, & sub nu.10. & nu. 14. & sub nu. 17.vers.concludo itaq;, & sub nu. 20.vers.tertio, & vltimo, & sub nu.24.& nu. 35. vol. 3. & in cons. 304.nu. 28.& nu. 39.& nu. 41. & nu.42.nu. 51.& nu. 61. & in cons. 305. in princip. & sub nu. 18.vers.tertio obijcit, & nu. 20. vers. respondetur secundo, & nu. 23. vers. cum verò, vol. 4.& in cõs. 337.nu. 39.vers.cuncludo itaq;, & in cons. 351.nu. 4.& sub nu. 31. & sub nu. 34. vol. eo. 4. & in cons. 459.nu. 26.vers.secunda est dubitatio, & in cons. 492.hæret memoriæ, in princip.& nu. 3.vers.tertio, & vltimo suffragatur, & vers. primo obijcitur, vol. 5.& in cons. 901.& si hac de cõtrouersia, in princip.& sub nu. 3. 5. 7. 26. 50. & in fi. vol. 10. et in præsump.44. nu. 20.lib. 3. de p̃sumpt. et Anchar. Regiens.in quæst. 42.in princip. & nu. 14.& num. 17.& in quæst.49.nu. 17 & in quæst.81. sub num. 35 lib 3. & Simo.de Pręt.in subscript.ad cõs. Vulpell. 136.sub nu. 25. & Peregrin. Iannin. in tract. de citat.reali lib. 1.cap.1.nu.829.& nu.831.& nu. 866. & nu.869 & sub nu. 872. & sub nu. 887. &

Rimin.

Rimin.iun. in conf. 281. & prima consideratione, nu.3.& sub nu.7.vers. quibus tamen, & nu. 24. & in cons 300. in præsenti causa, nu. 3. & 4. & 5. & nu.13.vol.3. & in cons. 538.transmisso, nu. 62. & in cons. 562.emanauit rescriptum, in princip. & nu.26.vers.sed etiam, & sub nu.28.vers.secundo moueor, et nu.34.vers.quarto quia,& sub nu. 67. & 73.& in fi.vol. 5. & in cons. 695. inquiritur, in princip. & in cons 696.in præsenti causa, in princip. & nu.7.& sub nu.16. vers.secundo succedunt, & nu.21.& sub nu. 25. vers. quarto prędictis, & sub nu.27.32.34.& sub nu.50.vers.postremò, & sub nu.53.vers.quintum caput, & in cons. 730. Dominus Alfonsus, sub nu 50. vers. tertia succedit,vol.6.& passim in alijs consilijs, & Bertazzol. in cons.cri.39. Ioannes Baptista,nu.1.& nu.3.et in cons.81. causæ, sub nu.5.vers. quinimmò, & in cons.115.in princip.et sub nu.8.et sub nu.17.et in cons.119.nu.1.et nu.12.et in cons.147 in princip,et nu.3.et nu.4.et nu.7.& in cons.151.visis, in princip. et sub nu.6.et sub nu.20. et in cons.200. executio, sub nu.22.et in cons.216. pro dissolutione dubiorum,sub nu.2 et in cons. 227. cum imputaretur, in princip.et in cons.231. perstringendo, nu.9.vol.1.et in cons.cri.326.Nicolaus a lacu, nu. 13.vers.secundo cum dictum proclama, et in cōs. 344.dubia proposita, sub nu. 4. sub vers. nanque

quòd Dominus Gubernator, et in conſ. 356 multá ſcutorum, ſub nu. 3, in fi. et in cōſ. 359. fuit conceſſus, ſub nu. 11. verſ. tertio ſaluus conductus; et in conſ. 366. ad fauorem, in princip. et in conſ. 399. prouidendum eſt, nu. 1. verſ. nihil etiam, & ſub nu. 6. verſ. ſicut etiā, & in conſ. 425. magiſter Stephanus, ſub nu. 3. & in conſ. 426. iſti ruſtici, in fi. & in conſ. 431. cōceſſum, in princip. & ſub nu. 21. verſ. præterea cùm in eodem priuilegio, & in conſ. 442. magnificus Dominus Nicolaus, in princip. & ſub nu. 30. & in conſ. 443. forenſes, ſub nu. 7. verſ. ſecundo ego dicebam, & in cōſ. 444. amicorum omnia, ſub nu. 2. in fi. & in conſ. 445. Dominus Franciſcus, ſub nu. 1. & ſub nu. 5. verſ. quod et tanto clarius, & ſub verſ. ſecundo quia ex multis, & in conſ. 478. relatio, in princip. & in conſ. 541. licet fuerim, ſub nu. 2. & in conſ. 560. cum retentus, in princip. & ſub nu. 9. verſ. his additur, vol. 2. & Claud. Bertazzol. in addit. ad patrem in conſ. 354. multari nō poteſt, ſub nu. 4. verſ. deſtitit ab hoc, & Ioan. Franc. Terzanius Cremona in conſ. 440. quāquam teſtes, ſub nu. 10. inter eadem conſ. eri. Bertazzol. vol. 2. & Hieronym. Giachar. in conſ. de moneta Marchiſana poſito poſt opera Clari nu. 41. vbi appellat Ducem olim Ferrariæ non ſolum Sereniſſimum, verum etiam Potentiſſimum, & nu. 42. eundem vocauit Inuictiſſimum, & Magnum

Principem

Principē appellauit Socin iun. in conf. 60. in causa nu. 17. vol. 3.

246 Idem quoq; fit † de Duce Mutinæ, qui Serenissimus vocatur, vt quotidie audimus, & videmus etiam in frontispicio consiliorum Præstantissimi D. Io: Bapt. Laderch. & patet in eius cons. 107. non debent, in princip. & nu. 1. & nu. 3. vbi vocat familiam Aestensem Serenissimam, & certum est ipsū Ducem esse de huiusmodi familia.

247 Et idem fecit Baldus † loquens de Duce Mediolani, quem Serenissimum vocauit vsq; ad sua tēpora in cons. 107. Magnificus Dominus Malatesta in fi. vers. ex his apparet, vol. 1. & eum potentissimum, & gloriosissimum dixit Bolognin. in cōs. 1. in princip. vers. nec non viso etiam instrumento, & in cons. 2. in princip. vbi eundem Ducem appellat Inuictissimum.

248 Rursus Natta loquens † de Duce Sabaudiæ eū Serenissimum vocauit in cons. 501. nu. 22. & nu. 43. & in cons. 505. iampridem, in princip. & nu. 36. & seq. & in cons. 506. cupiebam, in princip. & in cons. 672. in princip. & in cons. 673. in princip. & Plot. in indice ad l. si quando. C. vnde vi, in verbo, Notaria fidei Christianæ, fere ad fi. & Vincēt. Caroc. in tract. de iurament. decis. in 5. quæst. 14. quæst. princip. nu. 7. vers. vnde apud Senatum, & M. Ant. Eugen. in cons. 2. licet, sub nu. 8. & sub nu.

11. vol. 1. & Iacob. Sbrozz. in tract. de Vicario Episcopi lib. 1. quæst. 3. nu. 45. & iterum Plot. in cons. 1. in causa, in princip. & Menoch. in cons. 1. consultatio hæc, in princip. & nu. 1. & sub nu. 65. vers. tertio non parum, & nu. 118. & sub nu. 135. vers. aggrediamur nunc secundam partem, & nu. 136. vers. prima ergo, & nu. 158. vers. nam Dux, & sub nu. 225. vers. secunda est, & sub nu. 251. vers. respondetur tertio, & sub nu. 258. vers. his satis, & vers. tertia est, & sub nu. 268. & sub nu. 371. vers. respondeo tertio, cum alijs numeris seqq. & in cõs. 41. non leui studio, in princip. & nu. 11. & in cõs. 44. iusta ratione, in princip. & nu. 22. & in cõs. 48. huic dubitationi, in princip. & in cons. 53. perpensis, in princip. volum. 1. & in cons. 156. multis certè rationibus, in princip. & sub nu. 3. 5. 6. 11. 12. 29. 30. 31. 43. 44. & sub nu. 49. in fi. vol. 2. & in cons. 251. noua, sub nu. 10. vol. 3. & in cons. 264. interrogatus, sub nu. 12. vers. secundum de quo, & nu. 14. vers. tertium quod superest, & vers. his prę missis, & nu. 23. & 25. & sub nu. 44. vers. tertia est causa, & nu. 48. & 51. vers. decimo tertio corruit, & vers. nam primo subticuit, & nu. 75. vol. eo. 3. & in cons. 543. respondi superiori anno, in fi. vol. 6. & in cons. 604. magni certè, in princip. & nu. 1. & sub nu. 22. 26. 29. 30. 33. 34. 35. 36. 49. 50. & in fi. vol. 7. & Paricipol. in cons. 605. in princip. &

nu. 1. 2. & sub nu. 5. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. & nu. 17 inter consilia Menoch. eo. vol. 7. & idem Menoch. in cons. 891. cum interrogatus, in princip. vol. 9. & in cons. 962. cum grauis, in princip. et sub nu. 21. 23. 27. & nu. 47. vol. 10. & Horatius Rumonus ibi in resp. seq. in princip. & nu. 17. & Senatus Mediolani in quodam voto edito eidem Duci Sabaudiæ, quod fuit positum post consilium Panciroli 605. inter consilia Menoch. vol. 7. & Menoch. ipse in pſumpt 96. nu. 6. lib. 6. de præsumpt. & in tract. de recup. possess. in prælud. nu. 33. & in remed. 1. nu. 334. & nu. 396. & in remed. 9. num. 253. & nu. 329. & in remed. 15. nu. 133. & nu. 211. & nu. 224. & nu. 335. 347 & nu. 349. & in remed. 17. sub nu. 48 & in tract. de adipiscen. possess. in remed. 4 nu. 701. & in tract. de arbitr. iud. in q̄st. 52. nu. 16. & in cas. 68. nu. 25. & in cas. 178. nu. 6. & in cas. 228. nu. 20. & in cas. 316. nu. 30. & in cas 336. nu. 2. & nu. 15. & in cas. 338. nu. 6. & in cas. 458. nu. 13. & Bursat. in cons. 350. iam magistraliter, in princip. & sub nu. 4. vers. 2 commun itas, & sub nu. 11 vers. 6. pacto possunt, & vers. tertio communitatis iūs, & sub nu 20. vers. quod fortius, & sub nu 21. & nu. 22. vol. 4. & Borgnin. Caualcan. in decis. 36. in princip. vers. die octauo decembris, & sub nu. 493. vers. secundo si dictum mandatum, in tit. de contractib. vol. 3. & Cacheran.

ran.in conſ. 3, pluribus, in princip. & ſub nu. 15. verſ. nec obſtat, & ſub nu. 16. verſ. rurſus reſpondetur, & ſub nu. 17. in fi. verſ. concludo igitur, & in conſ. 9. quanuis ſuperfluas, in princip & nu. 1. verſ. attamen vt iuſſibus, & ſub nu 4. verſ. & prædictis omnibus, & verſ. cum igitur, & ſub nu. 8. verſ. itē ex prima concluſione, & ſub nu. 39. verſ. & præmiſſa, & ſub nu. 48. verſ. ex quo fundamento, & in conſ. 12. & ſi arbiter, ſub nu. 6. verſ. item in preçibus, & in cōſ. 25. viſo elegātiſſimo reſpōſo, nu. 27. et in cōſ. 27 ſpēs facti, in princip verſ. nunc autē, & verſ. hæc q̄ſtio, & nu. 26. verſ habet etiam, & ſub nu. 39. verſ. non obſtat ſi dicatur, & in conſ. 31. in hac controuerſia, ſub nu. 10. verſ. & ideo, & in conſ. 32. expediret, ſub nu. 23 verſ. præterea, & ſub nu 24 verſ & poſito, & ſub nu 27 & ſub nu. 31. verſ. concludimus, & nu. 32 verſ verum ſub ſequeſtro, & in conſ. 54 ex iuris allegationibus, in princip. verſ ſecunda, col 1 & in conſ 61 & ſi ex iuris allegationibus, ſub nu. 1. et ſub nu. 17 verſ præterea, vt latè, et, ſub nu. 48. verſ accedat, et in ſuis deciſio nibus, maximè in deciſ 69. ex proceſſu, in princip. et nu 5. verſ contrarium tamen, & ſub nu 15. verſ. accedat quia, et ſub nu 17 in fi. et in deciſ. 101 in hac quæſtione, nu 3. et in deciſ 138 in princip et in fi et in deciſ. 139. nu 5. et alijs ſeqq. et in deciſ 155. in princip. et nu. 1. et nu 4. et Antonin Teſſaur in

ſuis

suis decis. maximè in epistolis dedicatorijs, in præfat. & in decis. 57. in princip. & sub nu. 4. vers. dum consuluisset, & in decis. 69. nu. 1. & in decis. 91. nu. 2. & nu. 5. & in decis. 152. prohibita, in princip. & nu. 1. & in decis. 153. debitor, nu. 6. vers. secundus est casus, & Amede de Ponte in cons. posito post decis. 57. in princip. & Gasp. Ant. Thesaur. in cons. seq sub nu 6. & sub nu. 10. vers. concludamus igitur, posito inter decis. Antonin. & Io. Bapt. Brun. in epistola dedicatoria ad cons. Brun. eius patris, vol. 2. vbi vocat Ducem Sabaudiæ non solum Serenissimum, sed etiam Diuum, & Inuictissimum, & Inuictissimum quoq; dixit Menoch. in cons. 1. in princip. vol. 1. & Purpurat. in. l. manifestæ turpitudinis, nu. 37. vers. 2. exemplifico. ff. de iure iur. & & Diuum nuncupauit quoq; Balbus in superscriptione epistolæ dedicatoriæ ad eius tract. de præscript. & Potentissimum inscripsit Natta in cons. 501. in princip.

249 Et quòd † Duces supradicti sint Serenissimi, hoc voluit Sebast. Medic. in tract. de legib. & statut part. 1 quæst. 20 & Peregrin Iannin. in tract. de citat. reali lib 1. cap. 1. nu. 766 vers. Duces nostri temporis, & Torquat. Tassus in suo dialogo de nobilitate ferè ad fi. vbi loquitur de Ducibus Sabaudiæ, Mantuæ, & similibus & Petr. Calefat. in tract. de equestr. dignit nu. 147. & nu. 148. vbi loquitur

de Magno Duce Hetruriæ,

Superest modò, vt nodos dissoluamus, vt nulli dubitationi locus relinquatur, & si ex prędictis oĩa in contrarium adducta sublata esse videantur. Nõ obstat igitur quod primo loco dicebamus, titulũ Serenissimi conuenire solum Imperatori, & Regi-
250 bus, quia competit etiam Episcopis, ipsi † enim Serenissimi appellari possunt, vt probat. Zabarel. in clem. in plerisq;, per illum textum nu. 3 in quarto notabili de elect. & sequitur Bolognin in cons. 75. q̃dã Antonius de Castroplebis, nu. 3. vers præterea Episcopus, & Bombin in cons. 22, clarum est, nu. 26. vers. item etiam, & Barbat. in tract. de præstant Cardin. in 1. quæst. 1. par. nu 20. vers. decimo Episcopi, & Curt. Sen. in cons. 79. super articulo, sub nu. 3. vers & sic Episcopi col. 3. & D Pacian. in cap. 28. nu. 38. lib. 2. de probat. vnde non est verũ primum argumentum, nam huiusmodi nomen competit Episcopis, ergo non est solius Imperatoris, aut Regis, nec mirum est si conuenit etiam Ducibus prædictis, per ea quæ superius annotata fuerunt.

Rursus rñdeo, nõ interesse, an tales Duces vocẽtur Duces, vel Reges, q̃a nõ est facienda vis in nomine, sed in qualitate regiminis, & potestatis, vt ait Bald in cons 328. quæritur si Rex Romanorũ, nu. 6. vol. 1. & Natta in cons 608. pro decisione, sub

nu.7.& D.Io: Bapt Laderch. in conſ. 71.nu. 3.vol. 1. & Antonin. Theſſaur. in præfat. ad deciſiones Pedemontanas, ſub nu. 14. verſ.nec intereſt, non
251 enim † de nomine, ſed de effectu curandum eſt.c. petitio, de procurat. Menoch. in conſ. 257. & ſi grauis, ſub nu. 2. in fi. vol 3.

Non obſtat ſecundum argumentum, quo dictũ eſt, quòd omnes dignitates, earumq; tituli, & præeminentiæ profluunt à Summo Pontifice, vel ab Imperatore tanquam à fonte.

252 Quia dico pro reſponſione, non ſolum † omnes dignitates à Papa, & ab Imperatore emanare, verũ etiam à lege, vt tradit Lancellot. Conrad. in tract. de duell. & pace in tit. de prouocato, concluſ 77. ſub nu. 6. in tertia par. & per conſequens à conſue-
253 tudine, quæ † pro lege obſeruari debet, quia ſuccedit loco legis, vbi deficit lex.c cõſuetudo, diſtin.
254 1.c in his, diſtin. 11. & par. † eſt virtus conſuetudinis, & legis, .l. de quibus. ff de legib. § conſtat Inſtit. de iur. natur. gent. & Ciuil. & non eſt dubium
255 quin † conſuetudo ipſa ſit illa, quæ titulos, & honores tribuit, vt ait Bart. in. l. 1. nu. 83 verſ. quarto
256 infertur C. de dignit. lib. 12. vbi ait, quòd † miles reputatur nobilis ex conſuetudine in aliquibus Ciuitatibus, licet de iure communi militia non ſit dignitas .l ſi C. qui milit. poſſ. lib. 12. gl. in. l. 1. in verbo, Romanos. C. de equeſtr. dignit. lib eo niſi in

militibus Vrbis d.l. 1. & Bart. vbi supra, & quòd consuetudo sit illa, quæ tribuit titulos, & dignitates, voluit Menoch. in cons. 302. nu. 43. vers. septimo cõprobantur, vol. 4. & Purpurat. in l. 1. in princip. nu. 312. vers. & breuiter, ff. de off. eius cui mand. est iurisd. & D. Pacian. in cap. 26. nu 136. lib. 2 de probat.

Nec obstat tertium fundamentum, quia respõdeo, quòd & si tenue fuerit principium dignitatis
257 Ducalis, † attamen adeò in dies fuit aucta, vt hodie existimetur vna ex maioribus, vt ait Menoch. in d. cons. 302. sub nu. 50 in fi. vol. 4. vbi affirmauit Ducalem dignitatem hodie excelsam, & maximam esse, & Leander Albert. in descriptione Italiæ, in tertia regione, tradit, Ducalem dignitatem
258 in tanta honoris celsitudine positã fuisse, vt † Duces obtineant primum locũ post Reges, licet Lancellot. Conrad. in templo omn iud. lib. 1. cap. 4. de Principe, nu 1. & nu 4 dixerit Principes esse maiores Ducibus, & post Reges maiorem esse dignitatẽ Principis, & est textus in c. fundamenta. § proinde de elect. in 6. vbi post Imperatorem, & Regem po
259 nitur Princeps, deinde Dux, & ideo † ex ordine literæ cognoscitur ordo dignitatum d. l. 1. ff. de albo
260 scriben. & dixit Baldus, quòd ille † præsumitur maior, qui primò nominatus est, quia ordo verborum designat ordinem intellectus, ꝑ vt hoc scrip-

 tum

tum reliquit in l. cũ quidam, sub nu. 3. C. de verb. significat. & sequitur Felyn. in c. cum dilecta, sub nu. 4. vers. & dicit Baldus, de rescript. & Mascard. in conclus. 1234. nu. 14. et nu. 15. de probat.

Quocirca per hunc ordinem verborũ Archid. in c. si sub nu. 1. vers. prædicatoribus, de sepult. in

261 6. dixit quòd Archiepiscopus † Mediolanensis debet præcedere Archiepiscopum Rauennatem, cũ prius fuerit nominatus in c. bene quidem, distin. 96. & idem tenuit Martin. Laudens. in tract. de dignit. quæst. 10 & Felyn. in c. cum dilecta, sub nu. 4. vers. adde etiam, de rescript. & Petr. à Monte in tract. de Monarchia conciliorum, in 1. par. quæst. 5. vbi dixit, ita consuluisse, & D. Pacian in cap 25. nu 68 lib 2 de probat.

262 Rursus † Patriarcha Gradensis debet præcedere præsbiteros Cardinales, cum ipse reperiatur in ordine literæ primo loco descriptus in c. constitutis il. 1 in subscriptione, de appellat. vt ait D Pacian. in d c. 25 nu 71 & ante ipsum Petr. á Monte in d. q̃st.

263 5 vbi etiam ait, quẽlibet † alium Patriarcham debere præcedere Cardinales.

264 Tu dic, quòd † exceptis quatuor Patriarchis principalioribus videlicet Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, & Hierosolymitano, pręferuntur ex consuetudine Cardinales omnibus alijs Patriarchis, vt ait Cassan. in Catalog. glor.

mund.

mund. in conſiderat. 19. in 4. par. quem ſequitur D.Pacian.in c.26.nu.141.verſ.attamen lib.2. de probat.

Vide Hieronym. Gigant. in tract. de reſidentia Epiſcoporũ c.18.nu.7.8.& nu.9.vbi ait, quòd ſupraſcripti quatuor principaliores Patriarchæ ſunt, qui honorantur in ſedendo in concilió ante Cardinales, quia primò ſedet Papa tanquam caput vniuerſalis Eccleſiæ, ſecundo loco Patriarchæ ſecun-
265 dũ ordinem pręfatũ, excepto † Cardinali Hoſtienſe, qui ſedet immediate poſt Papam, quia hoc habet ex priuilegio ex eo, quòd Papam conſecrat, & vngit Imperatorem vt ibi, & hoc vltimum notauit etiam Boer. in tract. de auth. magn. conſil. nu. 50. Alij verò Patriarchæ videlicet Aquilegienſ. Bituricẽſ. Gradenſis, & Piſanus de iure ſedere deberent
266 ante Cardinales, ſed † in hoc ſeruanda eſt conſuetudo Curiæ, vt ait Hieronym. Gigas in d. tract. de reſidentia Epiſcoporum, c.18. nu. 10. verſ. ſunt, & aliæ, & Boer. vbi ſupra nu. 52.
267 Hinc etiam eſt, quòd † ſponſus primò, deinde ſponſa interrogari debet, vt ait glo. in l.2. in principio ff. de adopt. quia id arguitur ex ordine verborũ de quibus in c. ſi inter virum, de ſponſal. & in c. licet, de ſponſa duorum, & ita notat Io. Andr. in d. c. ſi inter virum, nu. 3. & ibi Abb. nu. 4. & Euerard. in loco ab ordine, ſub nu. 8. verſ. quarto ex iſto inferri

ri potest, in sua topic. legal. vbi ait sic in patria sua communiter seruari, subdit tamen Io: Andr. quòd Paduæ seruatur, quod prius interrogatur sponsa, quam sponsus, & forte in aliquibus locis seruatur ob bonam causam, vt mulier primo interrogetur, quia cū sit variabilis, cautius est prius perscrutari consensum suum, ne vir primo consentiens remaneat cum dedecore, ea post modum nolente cō sentire, vt ait Abb. in d. c. si inter verum, nu. 4. quē approbat Euerard. vbi supra dicens, eū bene loqui.

Sed videtur tenenda opinio glossæ, quòd sponsus primo debeat interrogari, deinde sponsa, ppter maiorem honestatem, quæ † requiritur in fœ-
268 mina, quā in viro. l. palam. §. quæ in adulterio, vbi glo. ff. de ritu nupt. l. 2. C. de his qui ven. ætat. impetrar. ne remaneat cum pudore, & verecundia, si cōtingat, virum dissentire.

Similiter videtur quòd sponsus primò debeat interrogari, & dicere sententiam suam arg. l. 1. in fi.
269 ff. de albo scriben vbi habentur, quod † in sententijs proferendis digniores prius dicere debent. Sed
270 sponsus dignior, & nobilior est sponsa, quia † vir est dignior fœmina. l. 1. ff. de Senat. vbi Bald. in princip. & Bart. nu. 1. arg. l. mulieres. C. de incol.
271 lib. 10. vbi habetur, quod † mulieres ex persona maritorum dignitatem, & forum cōsequuntur, q; est repetitum in. l. mulieres. C. de dignit. lib. 12. &

vir.

vir eſt caput vxoris c.manifeſtũ eſt.§. ex p̃miſsis,& .c.cũ caput 33.quæſt.5 Luc.de Penna in d.l.mulieres,ſub nu.1. verſ quid autem è cõtra.C.de dignit.
272 lib.12. corruſcant enim † mulieres, radijs maritorum vt ibi ſubdit,& hoc idem tradit in d.l.mulieres ſub nu.1.C.de incol.lib.10.

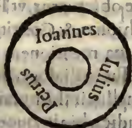
Tu tñ cõſidera,an dici poſſit,ꝙ ille,ꝗ eſt maior natu interrogãdus eſt,iuxta illud Eccleſ. c.32.nu 4. loquere maior natu, decet ẽm te primũ verbũ &c.

273 Illud non eſt omittendum, quòd † ſiue primo interrogetur ſponſus, ſiue ſponſa, non vitiatur matrimonium, cum non ſit de ſubſtantia ipſius matrimonij,vt ait Ioan.Andr.in d c.ſi inter virum nu.3.de ſpõſal.& Abb & Euerard in locis ſ̃citatis.

274 Vnde † efficaciſſimum huius ordinis ſcripturæ argumentum intelligentes Franciſcani minores, quibus Vrbanus Papa iuſſerat, vt ei darent in ſcriptis nomina trium Fratrum,vt vnum ex illis Cardinalem crearet, illi tria nomina ſcripſerunt in forma Spheræ,ne ex ordine cognoſceret,quem illi digniorem iudicarent. Quibus Vrbanus ordinem, inquit, peruertiſtis, & ego ordinem peruertam, omiſſiſq; illis tribus generalem ordinis euexit, vt ait Barb.in tract.de præſtan.Cardin.in 1.par.q̃ſt. 1.nu.50.& Felin.in c. cum dilecta,ſub nu.4.ſub verſ per iſtam regulam, de reſcript.& Euerard in loco ab ordine, ſub nu.7.verſ.hinc etiam Felynus,

in

in sua topic. legal. & Collegium Bononiens. in cōs. 1. edito super prælatione, seu præeminentia Monachorum, sub nu. 28. & D. Pacian. in cap. 25. nu. 72. vers. & ideo virtute, lib. 2. de probat. & Tiraq. in tract. de iure primigen. in quęst. 19. nu. 6. vers. hoc autem loco, Forma autem Sphæræ Franciscanorum subijcitur.

275 Et quòd † Princeps sit maior Duce, hoc voluit glo. in clem. 1. in verbo, regum, de Baptis. quam sequitur Curt. Sen. in cons. 73. super memorata, sub nu. 33. fere ad fi. quæ mouetur per c. fundamenta. §. proinde, de elect. in 6. ex ordine scripturæ, cum prius nominetur Princeps, quam Dux, & opinionem glossæ sequitur Par. de Put. in tract. de re milit. seu duello lib. 7. quæst. 7. sub nu. 3. vers. isti verò Principes, & Lancellot. Corad. in templo omn. iudic. lib. 1. cap. 4. de Principe, nu. 1. & nu. 4. & Imol. in rubr. nu. 16. ff. de verb. obligat. qui exemplificat in Principe Achaię, & in Principe Taranti

S dicens

dicens, tales Principes debere præcedere Duces, & Marchiones, & Euerard. in loco ab ordine, sub nu. 14. vers. hinc etiam est, in sua topic. legal. & Petr. Calcfat. in tract. de equestr. dignit. nu. 106. vers. Princeps, vbi dixit, Principatū esse post Reges primam dignitatem, quod idem amplecti uidetur D. Pacian. in cap. 37. nu. 11. & nu 12. lib. 2. de probat.
276 addens, quod † in nōnullis locis, & presertim Neapoli de consuetudine obseruatur, vt Principes precedant Duces, Marchiones, & Comites, de qua consuetudine Neapolitana mentionem fecit idem attestans Torquat. Tassus in dialogo dignitatis, fere ad fi. & Fabius Optinellus in l. imperium, nu. 113. ff. de iurisd. omn. iudic. vbi ait, quod Illustrissima Isabella Columna cum esset Ducissa Traiecti, & Comitissa Fundorū vocabatur Principissa Sulmo-
277 nis tanquam à digniori dignitate. Cui † consuetudini standum est, vt in specie notauit Euerard. in loco ab ordine, sub nu. 14. vers. in his tamen in sua topic. legal. & Marin. Freccia in tract. de subfeud. lib. 3. in fi. sub nu. 49. vers. in his stamus.

Contrarium tamen tenuit Chassan. in Catalog. glor. mundi, in considerat. 54. in 5. par. & in considerat. 15. vers. de dignit. vero, in 8. par. vbi ait, ꝙ Principatus est dignitas inferior Comitatu, maior tamen Baronia, & Torquat. Tassus in dialogo dignit. fere ad fi. vbi ait, in partibus Lombardiæ Prin-

cipes

cipes cedere Ducibus, & Marin. Frecc. in tract. de subfeud. tit. quis dicatur Dux, sub nu. 1. vers. scribit Petrus, lib. 2. vbi ait, Duces praecedere ex digni gnitate Principes, sed in Regno Neapolitano Principes praecedere Duces, subdens se ignorare, an talis mos alibi sit, de qua obseruantia itẽ mentionẽ fecit in eodem tract. de subfeud lib. 3. in fi. nu. 50. vers. sed semper, vbi tamen videtur inuere contrariũ eius, quod dixit in d. tit. quis dicat. Dux, sub nu. 1. vers. scribit Petrus, videlicet Principem esse in maiori dignitate, nihil tamen allegat, nisi obseruantiam & Aluarot in c. 1. nu. 19 vers. accedamus nunc ad dignitatem Ducalẽ, tit. quis dicatur Dux, vbi ait Ducalem dignitatem esse proximam regali dignitati, & ibi hoc idem scriptum reliquit Eguinar. Baro vers. apud quos hic ordo est nobiliũ, & Alciat in tract. de singul. certam. in cap. 32. nu. 4. vers. post hos gradu sequenti, vbi post Reges subijcit de Ducibus, & sub nu. 17. ponit Principes inter spectabiles, & in numero Ducum, qui dignitate Regali non praefulgent, nominando tamen prius Duces.

Quae opinio, quòd isti Duces sint maiores Principibus, illisq; Principes praecedere debeant, videtur amplectenda, quia & ipsi sunt Principes tum
278 attenta significatione verbi, quia † Princeps nihil aliud est, nisi primus, & caput, & ideo etiam infe-

riores possunt dici Principes, vt ait Aldobrandin. in proœm. Instit. in princip. nu. 10. & Tiraquell. in tract. de iure primigen. in præfat. nu. 36. vers. & id
279 quidem, tũ etiam quia Imperator scribẽdo huiusmodi Ducibus appellat eos Principes, vt quotidie sic fieri videmus.
280 Nec obstat, quòd † Imperator dicatur propriè Princeps, alij verò inferiores Domini dicantur im proprijssime Principes, vt ait Restaur. in tract. de Imperat. quæstione 2. vers. rectè enim Imperator.

Quia istud argumenũ retorquetur contra Principes, nam si Imperator dicitur propriè Princeps, & alij Domini impropriè, ergo Principes dicuntur impropriè Principes. Præterea respondeo, ꝙ isti Serenissimi Duces dicuntur propriè Principes, tum quia Duces in suo Ducatu possunt omnia, quę potest Imperator in toto Orbe, vt dixi, tum etiam ex eo, quod dixit Aldobrandin. in proœm. Instit. in verbo, arma, nu. 12. vbi quod si subditus vt Parmensis nominaret absolutè Principem, intelligeretur de suo Principe; & sic de Duce Parmæ, & idẽ inquit, si non subditus mentionem faceret de Principe in Ducatu Parmensi, intelligeretur de Principe Ducatus, & sic de Duce ipso Parmæ.
281 Præmissa confirmantur, quia ille † dicitur maior, & dignior ratione antiquioris institutionis, vt ait Ioan. Andr. in c. Ioannes, nu. 3. de testam. & Felyn.

lyn. in rubr. de maior. & obedient. sub nu. 4. vers. quid possit, & sub nu. 5. vers. fratres Prædicatores & est textus in .c. 1. de maior. & obedient. & in c. Dominus noster, 93. distin. & in c fi. 17. distin. & in l. 1. ff. de albo scriben.

282 Sed institutio † Ducum reperitur prior, & antiquior, quia proficiscitur à veteri testamento, vt dixi supra nu. 10. vers. primo enim me mouet, & de ipsis fit mentio in l. 2. C. de off. præfect. prætor. Aphric. & in l. si quando. C. de appellat. & tradit Marin. Frecc in tract de subfeud. lib. 3. in fi. nu. 50. vers. sed semper, vbi ait, quod Dux suo ordine est antiquior Principe.

Ergo Duces sunt maiores Principibus, maximè in Italia, in qua excepto Regno vtriusq; Sciciliæ non habuimus particularem titulum Principis, vt ait Petr. Calefat. in tract. de equest. dignit. sub nu. 106. vers. sunt qui asserunt, licet ab aliquo tempore citra non nulli Dñi in Italia fuerint huiusmodi titulo Principis decorati, inter quos fuit Alberi-
283 cus † Cibo Malaspina creatus Princeps Massæ, vt attestatur Petr. Calefat. in d. tract. de equestr. dignit. nu. 146. vers. post hũc tractatũ, nec nõ Vespasianus Gonzaga felicissimæ recordationis creatus Princeps Sablonetæ, Federicus Picus nuperrimè creatus Princeps Mirandulæ, & Iulius Cęsar Gonzaga creatus Princeps Bozuli.

Nec obstat, quod in multis locis sacræ paginæ fiat mentio de Principe, quia animaduertendum est, quod verbum Princeps, fuit sumptum tanquã genus, nam latè sumpto vocabulo quilibet habẽs Principatum, seu Principans loco, vel Populo Princeps dici potest iuxta illud, non maledices Principi Populi tui &c. Et sic conuenit omnibus dominantibus, videlicet Imperatoribus, Regibus, Ducibus, Marchionibus, & Comitibus, nos autẽ loquimur de Principe titulato alicuius loci, & sic in specie, & ista est dignitas, quæ reperitur nouior dignitate Ducali, cui cedere debet, nam non est incõueniens, quod vna, eademq; res sumatur tanquam genus, & tanquam species, sicuti dicimus de termi-
284 no † clarissimus, qui capitur in genere, & in specie & in genere cõuenit omnibus dignitatibus, vt ait Ioan. Bolognet. in l. 1. nu. 23. ff. de off. eius, & ibi Dec. nu. 20. & dignitatem clarissimatus esse generalem nos docuit etiam Menoch. in cas. 68. nu. 27. de arbitr. iud. & Bellon. lib. 4. supputat. iuris, cap. 10. nu. 3. vers. non obstat, & esse specialem nos docuit Petr. Calefat. in d. l. 1. nu. 51. ff. de off. eius, & ibi omnes dicunt clarissimatum esse quartum gradũ dignitatum, & idem dicitur de adoptione, quę
285 † est tanquam genus, & tanquam species, l. 1. ff. de adopt.

Confirmatur etiam quod dicebam paulo ante,

Ducem

Ducē esse maiorē, & dignorē Principe, q̄a vidimus
286 nr̄a tēpestate Vespasianū † Gonzagam Principem titulatum Sablonetę exinde titulo Ducis fuisse decoratum, quo circa dicendum est, Ducalem dignitatem esse maiorem, & nobiliorem, alioquin de Principe non fuisset creatus Dux, quia in dignitatibus nō fit descensus, nec promouetur quis de maiori ad minus, vt dixi supra nu. 13.

Insuper dico, quòd in Italia excepto dicto Regno vtriusq; Sciciliæ filius primogenitus Ducis viuente patre dicitur Princeps, ergo Dux est maior Principe, nam absurdum esset, quod filius radijs
287 patris corruscans maior esset ipso patre, & † validum est argumentum ab absurdo vitando, vt copiosè tradit Euerard. in loco, ab absurdo, in prin
288 cip. in sua topic. legal. licet alias † filius possit esse nobilior patre, vt ait Bald. in. l. filiū nu. 1. C. de suis & legit. & Tiraquell. in tract. de nobilit. cap. 19. nu. 7. vers. & huc quoq; spectat.

Nec obstat textus in. c. fundamenta. §. proinde de elect. in 6. super quo se fundant Doctores dicentes Principes esse maiores Ducibus, eosq; præcedere debere Duces, qui sumunt argumentum ab ordine scripturæ, ex quo primo sunt nominati Principes, deinde Duces.
289 Quia dici potest, quod † argumentum ab ordine scripturæ sumptum est debile, & fragile, modicumq;

dicumq; robur habere censetur, vt ait Iacob. Port. in allegationibus factis in causa præcedentiæ ortæ inter Abbates Sancti Augustini, & Abbates S. Benedicti nu. 57. vers. tertio non vrget, & D. Pacian. in cap. 25. nu. 73. lib. 2. de probat. vbi ait, quod huiusmodi argumētū nō est vsquequaq;, verū nec potest ex illo fieri valida conclusio, hoc comprobans
290 num. seqq. per multa iura, tanto magis quia an † ordo scripturæ attendi debeat est materia brocardica, vt ait Felyn. in c. cum dilecta, nu. 4. in princip. de rescript. & Euerard. in loco, ab ordine sub nu. 12. vers. cum ergo hæc quęstio, in sua topic. legal. & D. Pacian. in d. cap. 25. nu. 77. lib. 2. de pro-
291 bat. & † á brocardicis nō licet arguere, vt ait Corn. in cons. 7. rudis & imcomposita, sub nu. 5. vers. nō
292 obstat vol. 1. quoniam † in materia brocardica certum fundamentum nō constituitur, vt ait Cumá. in l. si quando, in 1. lect. sub nu. 2. ff. de legat. 1. & Marsil. in. §. secunda, sub nu. 57. vers. ex quibus, & nu. 58. vers. pro quo facit, pract. crim. & Ang. de Vbald. in cons. 355. quæstio, in princip. vbi ait, decisionem factam per viam brocardicam nō esse tutam, & D. Pacian. in d. cap. 25. nu. 78. lib. 2. de probat.

293 Præterea † ordo scripturæ non attenditur, vbi certi sumus dispositionem non dare ordinem maioritatis, vel præcedentiæ, vt ait Felyn. in d. c. cum

dile-

dilecta, sub nu. 5. vers. quinto declara, de rescript. & sequitur Scipio Lácellotius in allegationibus editis in causa dictorum Abbarum, nu. 152. vers. preterea ordo, & Lancellot. Conrad. in templo omn. iud. lib. 1. cap. 1. quæst. 1. nu. 13.

Quod autem certi simus dispositionem textus in d. §. proinde, non dare ordinem patet ex illa oratione perfecta, in qua non solum Princeps, sed etiam Marchio preponitur Duci; & tamen Dux est maior Marchione, vt dixi nu. 22. vnde sicuti pposuit Marchionem Duci, qui est maior Marchione, ita non est mirum, si præposuit Principem Duci, qui est maior ipso Principe, vt superius probaui ita vt dicere debeamus, noluisse Summum Pontificem tradere huiusmodi ordinẽ, facit Lancellot. Conrad. in d. quæst. 1. nu. 13.

Rursus rationes pro Ducibus adductæ contra Principes non patiuntur, quòd ex ordine scripturę eliciatur maioritatis, vel præcedentiæ prærogati-
194 ua; & † ordo scripturæ non solet attendi, cum ratio ipsa dissuadet, vt ait Iacob. Port. in allegationibus factis in causa præcedentiæ dictorum Abbatũ nu. 58. vers. vnde scripture ordo.

Nec obstat, quòd Archiepiscopus Mediolanẽsis fuerit prępositus Archiepiscopo Rauẽnati, vt dixi nu. 261. quia respondeo hoc non fuisse ex solo ordine scripturæ, sed euenisse ex ordine prioris ordi-

nationis,quoniam Archiepiſcopus Mediolanenſis eo tempore reperiebatur ordinatus,& conſecratus prius quám Archiepiſcopus Rauennæ,vt reſoluit D. Pacian. in cap. 25. nu. 81. verſ. ad illud verò, lib. 2. de probat.

Nec pariter obſtat textus in clem 1. de baptiſ. vbi habetur, quod nullus debet baptizare filios in domibus priuátis,ſed duntaxat in Eccleſijs,in quibus ſunt ad hoc fontes ſpecialiter deputati,niſi neceſſitas vrgeat, propter quam nequeant ad Eccleſias abſq; periculo deferri,vel niſi ſint filij Regum,vel Principum;ex quo textu arguitur, quòd Princeps eſt maior Duce,quia priuilegium tributum Regibus, & Principibus non videtur competere Ducibus, ex quo ipſi in dicto textu non ſunt nominati.

295 Cœterum facilis eſt reſponſio,ſi dicamus quod illa clem. 1. loquens de Principibus intelligitur de magnis Principibus Regibus æquiparandis, à quibus non excluduntur Magni Duces, Marchiones, & Comites, qui iure meritò ex magno potentatu poſſunt Principibus æquiparari, vt declarat Abb. in d. clem. 1. nu. 6. de baptiſ. vbi nu. 3. exemplificat in Principe Achaiæ, Salerni, & Taranti, & ſequitur ibi Petr. de Anchar. nu. 4. verſ. tertio nota, exéplificans in Comite Flandriæ, & Duce Britanniæ, & Bonifac de Vitalin. nu. 43. & nu. 45. verſ. vnde poſſet, dicens illum textum intelligendum eſſe de

magnis

magnis Ducibus, Marchionibus, & Comitibus, subdens, quòd non comprehenditur Dux Venetorum, & Ianuensium, sed Duces Regales, nec Comes fundorum, sed Comes Sabaudiæ, & Flandriæ & similes, nec Marchio Montisferrati, sed Marchio Morauiæ, vel Brandeburgensis.

Sed Bonifacius ipse de Vitalinis videtur malè dicere, dũ excludit à beneficio d.clem.1. Marchionem Montisferrati, quia si vult, quòd comprendãtur Comes Flandriæ, & Comes Sabaudiæ, multo magis comprehendetur Marchio Montisferrati;
296 tum quia † Marchiones sunt maiores Comitibus, vt constat ex Alciat. in tract. de singul. certam. in cap. 32. nu. 5. vbi post Duces posuit Marchiones, & post hos posuit Comites, & tradit Afflict. in .c. 1. nu. 8. vers. & scias, titulo quis dicatur Dux, vbi ait, quòd Marchio debet præcedere Comitem, & Peregrin. Iannin. in tract. de citat. real. lib. 1. cap. 1. nu. 788. & nu. 789. & Petr. Calefat. in tract. de equestr. dignit sub nu. 106. & nu. 126. & nu. 127. & Boer. in tract. de auth. magn. consil. nu. 108. & ibi in addit. & nu. 111. & Lancellot. Conrad. in tẽplo omn. iud. lib. 1. cap. 4. de Duce, nu. 9. vers. est quoq;, nisi vt subdit, aliter consuetudine receptũ sit, quod confirmauit in cap. 5. de Marchione, nũ. 5. & in Italia Machiones sunt maiores Comitibus, vt ait Par. de Put. in tract. de re milit. seu duello,

lib. 7. quæst. 6. sub nu. 4. vbi subdit, non sic esse in Francia, & in Alemania allegans Hostiens. in summa, in tit. de pœnit. & remiss. sub nu. 38. qui tamẽ non fideliter refertur à Put. nam verba Hostiens. sunt ista formalia, in Regno Italiæ planum est, q̃ maiores sunt Marchiones, & in Regno Alemaniæ, in Regno verò Arelaten. & Vien. Comites sunt maiores vide Pacian. in cap. 26. nu. 143. lib. 2. de pbat.
297 Tum etiam quia † isti Marchiones tanquam perpetuò inuestiti censentur suprem Principes in suo Marchionatu, & omnia possunt, quæ potest Imperator in toto Orbe, vt ait Curt. Sen. in cõs. 49. memoriæ recolendæ, nu. 5. vers. nonò ostenditur; quem sequitur Purpurat. in l. Imperium, nu. 132 & nu. 161. ff. de iurisd. omn. iud. & in specie de Marchione Montisferrati loquitur Natta in cons. 487. sine difficultate, nu. 9 & D. Io: Bapt. Laderch. in cons. 71. sub nu. 1. vol. 1. & Bellon. in cons. 51. emens rem, nu. 3. & in cons. 59. ingeniosa, nu. 10. & Bec. in cons. 56. in causa, nu. 61. vbi loquitur nõ solum de Marchione Montisferrati; sed etiam de alijs Marchionibus, de quibus quoq; loquitur Roland. à Valle in cons. 29. nu. 30. vol. 1. & Menoch. in cons. 31. ardua est, nu. 53. vers. primò quia, vol. 1. & Chassan. in Catalog. glor. mundi, in 5. par. considerat. 47. vbi ait, quòd Marchiones æquiparantur Imperatori in suo Marchionatu. Vnde quo ad

ipsos verificatur dictum glo. Abb. Anchar. & Bonifac. dum affirmant, textum in d. clem. 1. de baptis. facientem mentionem de Principibus comprehendere eos, qui Imperatori, & Regibus æquiparabitur, sicut olim æquiparabatur Marchio Montisferrati vt dixi.

Et si in d. Clem. 1. comprehenduntur Principes Neapolitani, vt dicunt Doctores exemplificantes in Principe Salerni, & Taranti, & voluit Petr. Calefat. in tract. de equestr. dignit. nu. 116. qui habent potestatē satis limitatam, & restrictam vt dixi nu. 172. Multo magis comprehenduntur Marchiones perpetuò inuestiti habentes iura Principis, ac amplissimam authoritatem, quicquid dixerit Bonifac. de Vitalin.

Et propterea nō est mirum, vt reuertamur quo digressi sumus, ꝙ sicuti Ducalis dignitas aucta fuit, ita & tituli dignitatis aucti sint, videmus enim
298 † Imperatoriam dignitatem hodie factam esse excelsam, licet à sua origine humilis, tenuisq; fuerit, ex quo olim Imperator creabatur, vt exercitui præesset, illiq; imperaret, vt explicat Restaur. Castald. in tract. de Imperat. quæst. 1. nu. 2. vers. verum est, & quæst. 4. & Lancellot. Conrad. in templo omn. iud. lib. 1. cap. 1. in verbo coronatio Imperatoris, nu. 14. & Petr. Messi. in secunda silua variæ lectionis in secunda par. cap. 28. & Menoch. in

cons.

cõſ. 302.nu.47.vol.4.vbi alios allegat,dicens etiã, Doctores commemorare excelſam nunc Imperatoris dignitatem,atq; Maieſtatem eſſe, prout fecit, ante ipſos Fulgoſ. in procem.ff. ver. num. 10. verſ. poteſt etiam dici, vbi ait,quòd olim nomen Imperator non erat nomen ſummæ dignitatis, quia qui libet Dux exercitus Imperator nominabatur, ſed poſtea per Excellentiam dictus fuit Imperator, ſi-
299 cut † apud Græcos intelligitur Homerus, & apud Latinos Virgilius, quando fit mentio ſimpliciter de Poeta.§.ius quidem ciuile, Inſtit. de iure natur. gent. & ciuil. Vide etiam Alex. ab Alex. dierum genial. lib. 1.cap. 2.& Petr. Meſſi.in ſecunda Silua variæ lectionis, in ſecunda par. cap. 28.vbi oſtendunt quibus olim competeret nomẽ Imperatoris, qui primò illud ſibi arrogauerint, & cur Cæſares relicto titulo Regis aſſumpſerint nomen Imperatoris, de quo vltimo habetur etiam per Lancellot. Conrad. in templo omn.iud. lib. 1. cap. 1.in verbo Imperatores qui fuerint,nu. 5.

Præterea videmus, quòd licet Duces alias dicerentur ſpectabiles, vel Illuſtres ſecundum ea, quæ ſupra dixi nu. 7. verſ. 4.adduco, tamen de conſuetudine poſtea dicti ſunt Illuſtriſſimi, vt apparet ex Feder.Scot.qui loquens de Magno Duce Hetruriç
300 tunc Duce Florentiæ eundem Illuſtriſſimum appellauit in conſ. 28. exiſtimo, in princip. tom. 1.
lib.

lib. 6. quod idem fecit Paseth. in conſ. 13. poſtquā per totum, & Cacheran. in conſ. 1. viſis actis, ante nu. 1. & nu. 94. & in conſ. 2. ſub nu. 16.

301 Et idem fecit Menoch. loquens † de Duce Parmæ, quē Illuſtriſſimum appellauit in reſp. 2. cauſ. finar. nu. 130. & in conſ. 251. noua, ſub nu. 10. vol. 3. & Berett. in conſ. 86. tam & ſi articulus, ſub nu. 6. verſ. ſecundo principaliter.

302 Et idem quoq; fecit Curt. Iun. loquens † de Duce Mantuæ, quem Illuſtriſsimum vocauit in conſ. 61. ſub nu 8. 10. 14. in fi. vol. 1. & Plot in. l. ſi quando, ſub nu. 267. in fi. C. vnde vi. & Roland. à Valle in conſ. 4. ſub nu. 2. verſ. & primo, & nu. 26. vol. 4. & Natta in conſ. 402. viſis actis, per totum, & Bec. in conſ. 56. in cauſa, ſub nu. 61 & Socin. iun. in cōſ. 76. cum diebus, in princip. & nu. 17. 32. & ſub nu. 38. & nu. 1175. & in cōſ. 77. licet in præsēti, nu. 2. & nu. 11. & nu. 22. vol 1. & in cōſ. 60. viſis his, in princip. & nu. 3 verſ. & quāuis, & ſub nu 6 & nu. 7. verſ. igitur, & ſeqq vol. 4. & Alba in conſ 109. iuxta ordinem, in princip. & nu 11. & ſub nu. 12 & ſub nu. 16. verſ deinde, & ſub nu 19. verſ. quarto deinde, & Gozadin. in conſ. 7. per totum, & conſ. 8. & 9 & Rimin. iun in conſ. 105. alias, ſub nu. 5. vol. 1. & iterum Natta in conſ. 420. quamuis, in princip. & nu. 34. 36. 37. & nu. 39 & in conſ 491. videtur, in princip. & Alex. in conſ. 32. in princip. vol.

5. vbi vocauit Dominum Mantuæ Illustrissimum antequam esset Dux, & Marsil. in cons. 110 in causa inquisitionis, sub nu. 14 & Ducem quoq; Mantuæ Illustrissimum appellauit Menoch. in cõs. 251. sub nu. 10. vol. 3.

303 Rursus † Ducem Vrbini Illustrissimum vocauit idem Menoch. in cons. 92. nu. 26. 28. & sub n. 30. 31. 32 34. 76. 87. & nu. 88. vol. 1. & Socin. iun. in cons. 102. non sum immemor, in princip. & nu. 1. 3. 5 & sub nu. 8. & nu. 22. & per totum, & in cons. 113. viso, sub nu. 1 vers. & eo præcipuè, vol. 2. & Hieronym. Gabr. in cons. 23 arbitror, in princip. & sub nu. 1. vol. 1 & Iacob. Leoniss. in cons. 134. Altissimi Redemptoris, sub nu. 62. vers. cum igitur, & sub nu 70 71. 310. 350. 371. 391. 416. & in subscriptione inter consilia Bruni, & in subscriptione ad cons. 116 & in cons. 117 sub nu. 49. vers. prædictis tamen non obstantibus, & nu. 54. & nu. 149 & in subscriptione, & in cons. 118. in princ. p & sub nu. 8 inter eadem cons. Bruni.

304 Idem quoq; fecit Ioan. à Grass. † de Duce Sabaudiæ, qui eundem Illustrissimum, nuncupauit in tract. de substantialibus Procuratorij, in verbo publicus Imperiali auctoritate Notarius, sub nu. 3 & in verbo, & iuratus Domini nostri Ducis, nu. 1. & Caguol. in l. 2. nu. 260. ff. de origin. iur. & Purpurat. in l. 1. nu. 227. 246. 257. 610. & nu. 634. ff. de

off.

off. eius & in .l. Imperiũ, nu. 156. ff. de iurisd. omn. iud. & Martin. Laudens. in cons. 119. spectabiles, in princip. inter consilia Bruni, & Socin. Sen. in cons. 4. super quæstione, in princip. & sub nu. 10. & nu. 15. vol. 3. & Ploti. in cons. 2. in facto, sub nu. 26. & Roland. à Valle in cons. 4. quoniam, sub nu. 2. vers. primò & nu. 24. & nu. 25. vol. 3. & Cacheran. in decis. 69. ex processu, sub nu. 8. vers. nec cõtra, & Iacobin. de S. Georgio in sua inuestit. in verbo Carolus, nu. 2. & Gozadin. in cons. 9. in princip. & nu. 15. & iterum Cagnol. in .l. ea est natura, nu. 18. ff. de reg. iur. & Cacheran. in decis. 88. visis quibusdam, sub nu. 13. & nu. 14. & Crau. in cõs. 241. in princip. & Socin. iun. in cõs. 77. licet in præsenti, in princip. & sub nu. 2. vers. nec huic cõclusioni, & nu. 17. vers. & præterea, & nu. 18. 21. & sub nu. 61. vers. quare dico, vol. 1. & Natta in cons. 47. an imbreuiatura, nu. 4. vol. 1. & in cons. 505. iampridem, sub nu. 37. vol. 3.

305 Et Ducem olim Ferrariæ Illustrissimum vocauit Alex. in cons. 33. nu. 10. vol. 5. & Ruin. in cons. 7. quæritur, nu 16. & nu. 30. vers. 4. non obstat, & etiam sub nu. 26. in fi. & in cons. 35. adeo plenè, maximè nu. 33. vol. 1. & in cons. 200. viso themate, nu. 1. vol. 2. & Marsil. in cons. 110. in causa inquisitionis, sub nu. 9. & sub nu. 14. & Felyn. in. c. 1. sub nu. 30. de constit. & Rimin. iun. in epistola de-

 dicatoria

dicatoria posita ad eius commentaria super Instit. in princip. & Alciat. in cons. 12. in princip. lib. 5. & Cefal. in cons. 186. magnificus Comes, nu. 38. vol. 2. & Bec. in cōs. 56. nu. 56. & Rota Bononiensis in cons. 27. nu. 5. & nu. 12. inter cons. Marzar. & Cacheran. in cons. 1. visis actis, sub nu. 5. & sub nu. 62. & nu. 65. & sub nu. 77. & sub nu. 113. vers. non etiam, & Natta in cons. 511. vniuersitas, sub nu. 12. vol. 3. & Aldobrandin. in. §. item Diuus Marcus, nu. 18. & num. 19. Instit. de excusat. tut. vel curat. & Scot. in cons. 28. existimo, in princip. tom. 1. lib. 6. & Socin. in cons. 272. sub nu. 9. vol. 2. & Socin. iun. in cons. 126. in causa, per totum, vol. 3. & in cons. 76. viso themate, per totum, vol. 4. & Decius in cons. 341. viso puncto, in princip. & sub nu. 5. & sub num. 6. & sub num. 10. & sub num. 13. & Paseth. in cons. 72. pro solutione dubiorum, nu. 107. vers. secundo cum fuerit, & Roland. à Valle in cons. 100. multiplici ex capite, sub nu. 6. & sub nu. 67. vol. 4. & Crau. in epistola dedicator. ad tract. de antiquit. temp. & Menoch in cons. 298. conclusiones, in princip. vol. 3.

306 Et † Ducem Mutinæ Illustrissimum dixit Ioan. Bapt. de Sancto Seuerino in. l. cunctos Populos, sub nu. 12. C. de sum. Trinit. & Natta in cons. 672. sub nu. 44. & Cœpol. in cons. ciuil. 8. casus, super quo,

ante

ante nu. 1. & nu. 10. vers. circa secundum, vol. 1. & Socin. in cons. 68. visis inuestituris, in princip. & nu. 1. vol. 1 & Alex. in cons. 57. nu. 7. vol. 3.

307 Similiter † Ducem Mediolani Illustrissimum appellauit Pract. Papiens. in forma capitulorum ad æternam rei memoriā, in glossa, anno curso, & Natta in cons. 160. ante nu. 1. & in cons. 464. nu. 1. & Plot. in cons. 1. in causā, sub nu. 5. vers & hoc maximè, & in cons. 51. viso maturo, sub nu. 5. vers. nec obstat, & Berett. in cons. 43. tām & si, in princip. & Gozadin. in cons. 9. nu. 15. & Curt. iun. in cons. 42. sub nu. 1. & in cons. 100. in princip. & nu. 3. 4. 5. & nu. 6. & Ioan. Bapt. de Sancto Seuerino in .l. cunctos populos, sub nu. 12. vers. legimus. C. de sum. Trinit. & Anguissol. in cons. 42. in controuersia, nu. 57. & sub nu. 58. 63. & nu. 68. & in cons. 43. primò videndum erit, sub nu. 16. vers. quo ad primum vol. 1. & Fulgos. in cons. 20. pro pleniori, sub nu. 6. & Dec. in cons. 410. in causa, sub nu. 7. vers. primò quia, & sub nu 31. in fi & Curt. Sen. in cons. 65. super præmissa, sub nu. 14. vers. solū pręmissæ, & Collegium Bononiense in cons 50. præsens consultatio, in princip. vers tertio an per literas, & nu. 16. vers comprobatur, inter consilia eiusdem Curt. Sen. & Socin. Sen. in cons. 27 in præsenti, sub nu. 2. & sub nu. 3. & sub nu. 11. vol. 3. & Socin. iun. in cōs. 77. sub nu. 61. vers. quare dico, vol. 1. & Ias. in cons.

1.per totum,vol.1.&in conf.177.graue,in princip. & nu.1. & sub nu.5.& nu.6. vol.2. & in conf.227. pro enucleanda, sub verf. 4.pro eadem parte facit, & verf decimo tertio facit, & verf.& per ista decẽ fundamenta,vol.eo.2.& in conf.101. immunitas, in princip.& sub nu.4 verf.assumo fecundum,vol. 3.& Iacob.Leoniff.in cõf.114.sub nu.527 inter cõf. Bruni,& Roland.à Vallε in cõf.11. in pñsenti causa, nu.49.& sub nu.51 & sub nu.54 sub verf. & licet,& nu.56.verf nec obstat,& nu.57.& nu.61.& sub nu. 73.vol.3.& in cõf.100.multiplici ex capite,nu. 13. 15.16.17.21.41.46.49.& multis feqq.vol.4.& Ioan. de Anan in cõf.81.viso instrumẽto, in princip. & ibi Bolognin. sub nu.4. verf. ecce ergo, & idem Bolognin. in conf.1. in princip.& sub nu.1. verf. vel aliter dico,& nu.4.verf.quo dato,& nu.12 verf. cum ergo,& nu.25.verf.nõ obstat illud, & nu.29. & in conf. 2. in princip. & nu.2. verf.ex quibus, & nu.8.verf.sed ita est,& nu.11.verf sexto pr̃æmitto, & verf. istis sic præmissis,& sub nu.15. verf ex quibus,& nu.16.& sub nu.21. & nu. 22. & Menoch. in conf 307 Illustris hæc controuersia,in princip. verf.prima dubitatio est,& verf.tertia est,vol.4.

308 Et† Ducem Sablonetę Illustrissimum appellauit Franc.Zilet.in epistola posita in commentarijs Antonij Cordubæ in.l. si quis à liberis.ff. de liber. agnofcen.

309 Et Duces † appellari olim de consuetudine Illustrissimos tradit Ruin. in cons. 104. quæstio, nu. 1. vol. 5. & Marin. Freccia in tract. de subfeud. lib. 1 tit. quis dicatur Dux, nu. 7. quibus Doctoribus attestantibus de consuetudine credendum est, saltem præsumptiuè, hoc est donec contrarium probatum fuerit, non vt vere intelligatur facta plena probatio, sed solum vt transferratur onus probandi contrarium in aduersariũ, vt ait Corab. in tract. de comun. opin. titulo 7. nu. 4 & nu. 5. lib. 1. vbi dixit, hanc esse veram, & magis communem opinionem, quem sequitur Paul. Granut. in theorem. 1. nu. 11. cuius opinionis fuit ante ipsos Thob. Nõ. in cons. 48. nu. 11. & Cefal. in cons. 361. feudum, nu. 25. & in cons. 389. inuestitura, num. 15 vers. quæ conclusio, vol. 3. vbi dixit, hanc conclusionẽ esse expeditam, quam tenuit M. Ant Eugen. in cõs. 33 Ioannes Baptista, nu. 105. vers. & standum est, vbi ait standum esse dicto Doctoris attestantis sic seruari, si ex aduerso non probetur contrariũ, subdens, hoc communiter teneri, quod idem repetiuit in cons. 97. sub nu. 86 vers. hoc tamen, & Menoch. in cons. 1. nu. 164. vers. & quamquam, & in cons. 54. nu. 6. & in cons. 92. habet, nu. 54 & nu. 55 vol. 1 & in cons. 164 non caret, sub nu. 11. vers. cessat in quam, & in cons. 190. nu. 1 vers. & hoc saltem præsumptiuè, vol. 2. & in cons.

364.

364. hac in causa, nu. 9. vol. 4. & in cons. 603. de prima, sub nu. 19. vers. & Doctori, vol. 6. & Mascard. in conclus. 426. nu. 11. 12. & nu. 13. & in conclus. 529. nu. 5. vers. primò limita, de probat. vbi dixit, hanc esse communem opinionem, prout faciunt alij Doctores superius allegati, licèt contrarium voluerit Scot. in cons. 3. in lite cœpta, num. 170. vers. ad id autem, tom. 2. lib. 1. quia de re alias dicemus dum tractabimus hanc materiam ex professo.

310 Insuper crescentibus dignitatum titulis dictis † Ducibus Italiæ ex consuetudine additus est titulus Excellentissimi, vt ait Menoch. attestans de huiusmodi consuetudine in cons. 302. sub nu. 50. vers. non obstat quartum argumentum, vol. 4.

311 Et ita † Ducem Florentiæ nunc Magnum Ducē Hetruriæ Excellentissimū vocauit Franc. Marzar. in cons. 26 in princip. & Rota Bononiensis in cōs. 27. in princip. & nu. 14. 16. & nu. 18. in fi. inter consilia eiusdem Marzar. & Franc. Veg. in cons. 38. visis, in princip. & Petr. Calefat. in tract. de equestr. dignit. nu. 42. vers. erectus est, & sub nu. 43 sub vers. sunt & alij, & Cacheran. in cons. 1. visis actis, in princip. & sub nu. 77. vers. præterea, & in cons. 2. sub nu. 27. vers. concludo igitur, & Cefal. in cons. 615. & si quandoq;, in princip. vers. controuersia de qua agitur.

312 Et

312 Et † Ducem Mantuæ, & Montisferrati Excellentissimum vocauit Roland. à Valle in tract. de lucrodotis, quæstione 3. sub nu. 13. & Curt. iun. in cons. 61. in fi. & Menoch. in cons. 104. in princip. & nu. 37. vol. 1. & Socin. iun. in cons. 60. visis his, sub nu. 1. vers. & prima difficultas est, vol. 4. & Plot. in cõs. 2. in facto, in princip. & sub nu. 27. sub vers. concludo igitur, & Surd. in cons. 276. quamuis, sub nu. 27. in fi. vol. 2. & Beret. in cons. 71. quãquam, nu. 2. & nu. 8. & sub nu. 15. vers. sed post hęc, & Bec. in cons. 21. dubitatum fuit, in princip, & sub nu. 9. vers. quibus tamen, & Gozadin. in cons. 7. in hac causa, in princip. & Riminald. iun. in cons. 5. agunt, nu. 239. & in cons. 63. vidi, in princip. vol. 1. & Siluan. in cons. 103. inclita Ciuitas, sub nu. 7. & sub nu. 8. & Bursat. in cons. 34. viso, nu. 26. vers. tertium dictæ inquisitionis membrum, & in cons. 78. visis, in princip. & sub nu. 19. in fi. & in cons. 80. Dominus Ludouicus, sub nu. 36. vol. 1. & in cons. 131. egregius, per totum, & in cons. 177. profecto, nu. 1. & nu. 7. 29. et nu. 38. vers. cumq;, vol. 2.

313 Idem fecit Menoch. loquens † de Duce Parmę, & Placentiæ, quem Excellentissimum appellauit in cons. 312. respondendum est; in princip. & nu. 12. & sub nu. 14. vers. 7. & vltimo, & sub num. 15. in fi. & in cons. 340. sub nu. 26. & nu. 43. vers. secunda est dubitatio, & sub nu. 45. & sub nu. 57. &

in conſ. 350. in princip. & ſub nu. 6. & ſub nu. 9 & ſub nu. 25. verſ. concludo itaq;, vol. 4. & Rimin. iun. in conſ. 734 attingam, nu. 10 vol. 6. & in conſ. 23. Illuſtris, nu. 3. & nu. 119. 135. 180. & nu. 185. vol. 1. & Plot. in conſ. 39. licet motiuum, ſub nu. 1. verſ. & quòd Feudatarius, & in conſ. 78. poſt prædictum, ſub nu. 26. & iterum Menoch. in cõſ. 697 reſpondendum videbatur, in princip. vol. 7. & Burſat. in conſ. 349. licet exiſtimem, ſub nu. 6. & ſub nu. 20. & ſub num. 23. verſ. quarto adeſt vera, & verſ. quintò audio, vol. 4.

314 Idem quoq; factum eſt † de Duce Sablonetæ, cui titulum Excellentiſſimi tribuit Menoch. in conſ. 722. cum duæ, in princip. & nu. 11. & ſub nu. 56. vol. 8. & Laurent. Tennin. in epiſtola dedicatoria poſita in ſuo tract. cautelarum, & in caut. 243. nu. 10. & Ioan. Paul. Donatus in epiſtola dedicatoria ad tract. de iure eligendi miniſtros Eccleſiæ, & ipſo tract. in cap. 1. in princip. & Burſat. in conſ. 269. in cauſa, in princip. & num. 15. & in conſ. 270. teſtatur, in princip. & numm 18. & ſub num. 19. in fi. vol. 3. & in conſ. 387. in cauſa, in princip. & in conſ. 404 muneri, in princip. verſ. licet Notarius, & ſub numer. 5. & ſub nu. 13. verſ. tertio iſti Rei, & ſub nu. 14. & ſub nu. 44 & in cõſ. 454 ex pceſſu, in princip. & ſub nu 14. verſ. 2. principaliter, & ſub nu. 20. vol. 4.

315 Et Ducem † Sabaudiæ Excellentissimum vocauit Plot. in l. si quando, sub nu. 245. in fi. C. vnde vi. & Rubeus Alexandrin. in cons. 50. præsupponitur, sub nu. 6. & sub nu. 8. & sub nu. 12. & in cons. 96. quæstio, in princip. & sub nu. 3. & Roland. à Valle in cons. 2. in causa, in princip. vol. 1.

316 Et Ducem † Vrbini Excellentissimũ dixit Vulpell. in epistola ad lectores in tract. de pace, & in cons. 18. in sententiã, nu. 5. & Thob. Non. in cons. 10. visis, in princip. & nu. 3. & nu. 5. & Aldobrandin. in suprascriptione ad epistolam dedicatoriam in commentar. Instit. & Menoch. in cons. 92. sub nu. 79. & nu. 89. vol. 1. & in cons. 345. existimo, sub nu. 51. vers. non obstat, & in cons. 360. respondendum nu. 11. vers. nec hæc facultas, & sub nu. 14. in fi. vol. 4. & Iacob. Leoniss. in cons. 117. in princip. inter consilia Bruni.

317 Similiter † Ducem olim Ferrariæ Excellentissimum dixit Alciat. in cons. 5. quia priuilegiũ, sub nu. 28. lib. 4. & Marzar. in cons. 26. super controuersia, in princip. & Rota Bonon. in cons. 27. in princip. & nu. 14. 16. & nu. 18. inter cons. eiusdem Marzar. & Socin. iun. in cons. 76. viso themate, in princip. & sub nu. 1. & nu. 24. & sub nu. 31. vers. sexta proponitur, vol. 4. & Plot. in cons. 24. scire quęritur, in princip. & Natta in cons. 672. vertente iãdiũ, in princip. & Bonacoss. in tract. de equo, quę-

 stione

ſtione 334. & Cacheran. in conſ. 1. viſis actis, in princip & ſub nu. 112. verſ. ex ſupradictis, et in conſ. 2. ſub nu. 1. verſ. ſecundum erit, & Ceſal. in cõſ. 615. & ſi quandoq;, nu. 74. vol. 5. & Menoch. in conſ. 304. nu. 28. & ſub nu. 29. verſ. ſecundo dubitationem, vol. 4. & Rimin. iun. in conſ. 35. prætendunt, ſub nu. 4. vol. 1. & Burſat. in conſ. 187. proditor, nu. 2. vol. 2.

318 Et † Ducem Mutinæ Excellentiſſimum appellauit Cœpol. in conſ. cri. 13. ſtante quodam decreto, nu. 1.

319 Pariter † Ducem Mediolani Excellentiſſimum vocauit Bald. & Benedict. de Plot. in conſ. 5. nu. 7. inter conſilia cri. diuerſ. vol. 2. in fol. & Bolognin. in conſ. 2. cor mundũ, in princip. & in fi. & Alciat. in conſ. 19. nu. 16. lib. 7. & Menoch. in conſ. 378. in princip. & in fi. vol. 4. & Rimin. iun. in conſ. 556. igitur, in princip. vol. 5. & in conſ. 23. Illuſtris, ſub nu. 4. vol. 1. & Burſat. in cõſ. 189. viſis, ſub nu. 32. verſ. ſecundo præſupponitur, vol. 2.

Et multos locos indicare poſſem, in quibus ſupradicti Duces vocati fuerunt Illuſtriſſimi, deinde Excellentiſſimi, quos ex induſtria miſſos facio, quia id tantum laborioſum eſſet.

Cæterum magis, ac magis creſcentibus dictis titulis, ſuperadditus fuit præfatis Ducibus titulus Sereniſſimi ex vſu, & conſuetudine à iure commu

ni

ni iustificata, vt ex Doctoribus allegatis liquere potest, & alios allegare potuissem.

Non enim inconueniens fuit, quòd variantibus temporibus, & titulis dignitatum excrescentibus iura etiam mutarentur. c. non debet, de consanguin. & affinit. vbi habetur, quòd reprehensi-
320 bile † iudicari non debet, si secundum varietatem temporum statuta quoq; variantur humana, quia
321 † nihil in humana conditione consistit, quod mutationem non sentiat, §. vt autem, in Auth. de non alien. & secundum Philosophum, dispositiones mundi mutatæ sunt, & nihil perpetuũ sub sole.

Nec obstat quartum argumentum, quia quatuor modis respondeo primò quòd, & si olim Ducibus conueniret solum titulus spectabilis secundum ea quę superius dixi in quarto fundamento partis negatiuæ, attamen hodie ob summopere auctam dignitatem conuenit titulus valde maior, nam vidimus iam vsu receptum, & comprobatũ esse, vt Duces de quibus supra appellẽtur Serenissimi vt dixi nu. 234. sub vers. quarto vt reuertar, cum seqq. & præsertim nu. 249.

Secundo respondeo, quòd non est arguendum
322 de antiquis Ducibus ad Duces modernos, quia † isti valdè differũt ab antiquis, vt ait Ioan. Thomas Minado. in constit. Regni, in aliquibus, in verbo Comitum, & Baronum, sub nu. 3. de successione

filiorum, Comitum, & Baronum, Duces enim antiqui non transmittebant Ducatum ad posteros,
323 ex quo † Ducatus regulariter ad posteros non trãsit, vt ait Purpurat. in rubr. ff. de iurisdict. omn. iudi. nu. 453. & Marin. Freccia in tract. de subfeud. titulo quis dicatur Dux, sub nu. 1. in princip lib. 2. vbi ait, quod Ducatus, Comitatus, & Baroniæ erant nomina muneris, & administrationis, non patrimonij, reuocariq; poterant ad libitum Principis, nec ad heredes Ducum, vel Comitum
324 pertinebant. Moderni † verò Duces perpetuò inuestiti de Ducatu illum trasmi tunt ad posteros, vt quotidie videmus, & ita tradit Ioan. de Anan. loquens de Duce Mediolani in cons. 81. viso instru-
325 mento, nu. 3. vers. præterea est etiam, quia † eorum officium regulariter est perpetuum, vt ait Ias. in § sed iste, sub nu. 33 Instit. de act. in eoq; habent omnimodam iurisdictionem, vt ait Petr. Calesat in l. 1. nu. 4 ff. de off. eius, & dixit Marin. Freccia in loco supracitato, q; prius Vgo Capetus ad conciliandos, retinendosq; sibi Procerum animos quorum opera Regnum Franciæ nullo iure occuparat, has, quæ temporaneæ erant dignitates, fecit perpetuas, atq; ita pariter omnia feuda transierunt ad hæredes, dummodo essent nobiles, idest milites, vt ait Rimin. iun. in cõs. 55. nu. 4. vol. 1. dixitq; Purpurat. in d. l. 1. nu. 225. ff. de off. eius, quod

X illi

326 isti † Duces perpetui digniores sunt temporarijs non transmittentibus Ducatũ ad Posteros. Et ideo non mirum est, si prædicti Duces titulo Serenissimi sunt decorandi, tanto magis cum ipsi ex priuilegio habeant iura Imperialia, & in suis dominijs æquiparentur Imperatori, vt ait Purpurat. in rubr. ff. de iurisd. omn. iud nu. 18. vers. tertio loco, vbi
327 propterea tradit, quod † sunt maiori titulo decorandi.

328 Præterea † Duces antiqui præerant sex, vel septem millibus militum, & parebant Magistro militum, Aphricæ, quẽ Capitaneum generalem appellamus, vt ait Petr. Calefat. in tract. de equestr. dignit. nu. 66. & sub nu. 107. Moderni autem præsunt longe maiori numero subditorum, & sunt supremi Domini in suis dominijs, in quibus habent eandem potestatem, quam habet Imperator in
329 Imperio, vt dicebam nu. 150. & nu. 151. vnde † ex diuersis non bene infertur .l. Papinianus exuli .ff. de minor. l. fi. ff. de calumniat.

Tertio dico, quod licet Ducibus conueniat titulus spectabilis, vel Illustris, non tamen inde fit, quin eis cõueniat titulus Serenissimi, sic enim Imperatoribus & Regibus tributus fuit titulus modo
330 Illustrissimi, modo Illustris, & Magnifici qui † titulus Illustris, & Magnifici idem sonat, vt ait Tiraquell. in tract. de nobilit. cap. 8. sub nu. 15. vers.

ex quo,& Feder. Scot. in cons. 28.num.118.lib.6. tom. 1.& tamen dicti etiam sunt Excellentissimi,
331 & Serenissimi, vt † de titulo Excellentissimi Regibus à Papa attributo est textus in c. Excellentissimus 10.quęstione 3. vbi loquitur de Rege Galliarum,& in.c.grandi,propè fi.de supplen.neglig.p̄lat vbi loquitur de Regæ Lusitaniæ,seu Portugal-
332 liæ,& † de titulo Magnifici Regi Franciæ attributo est textus in.c. venerabilem,de elect.& in.c. nouit, de off.legat. vbi etiam in subscriptione eundē
333 Regem † appellat Illustrem, prout facit in.c.nouit de iudic. & similē titulum Illustris tribuit Re-
334 gi Portugalliæ in.c. ex speciali,de iudæ. & † de titulo Excellentissimi Imperatori à Papa concesso
335 habetur in.c. solitæ,de maior. & obedien. & † de titulo Illustrissimi eidem Imperatori tributo legi-
336 tur in suprascriptione d.c.solitæ, & † de titulo Serenissimi à Papa Imperatori quoq; tributo est textus in.c. salonitanæ. 63.distin.

Quartò, & vltimò, respondeò, quòd licet Imperator appellet Duces spectabiles, siue Illustres, vt dixi, non propterea sequitur quin debeant ab alijs vocari Serenissimi, & quin possint assumere, ac retinere titulos sibi à iure concessos,& tributos, illa enim nominatio facta ab Imperatore facta fuit respectu ipsiusmet Imperatoris, non autem respectu inferiorum, & maximè subditorum ip-

sorum

ſorum Ducum, ſicuti videmus, quòd quando Papa ſcribit Imperatori, vel Regi, vel eos nominat, aliquando appellat Illuſtres, aliquando Illuſtriſsimos, aliquando Excellentiſsimos, & quandoq; Magnificos, iuxta ea, quæ ſupra dixi nu. 330 & ſeqq. & tamen regulariter eos non appellat Sereniſsimos, licet quandoq; hoc faciat, vt in c. ſalonitanæ, 63 diſtin. vbi appellat Imperatorem Sereniſsimum. Id enim, inquam, intelligitur reſpectu ipſius Papæ Superioris, cui vti maiori non conuenit ſemper eos ſic nominare, hoc ipſum tamen nō eſt permiſſum inferioribus, & ita in ſpecie declarat Decius in. l. 1. in princip. num. 5. verſ. ſed dicta reſponſio, & num. 14. verſ. ſexto in gradu. ff de off. eius, & in c. nouit, nu. 1 de iudic. quē ſequutus eſt Purpurat. in d. l. 1. ſub nu. 113 verſ. circa illud autem, & ſub nu. 116. verſ & conſonat. ff. de off. eius, & Menoch. in conſ. 302. nu. 46 verſ. non obſtant, vol 4 & facit quod tradit Socin. iun. in conſ. 105. quamuis, ſub nu. 32 verſ. demum ſuadetur, vol. 3. vbi loquens de quodam Domino, qui in ſtatu ſuo habebant iura Imperij ait, quòd ille Dominus nō habet Maieſtatem apud Pontificem, cum ſit longe inferior, & non conueniat, quòd Papa diceret illi Maieſtas veſtra, & ſecundum eum ſimiles appellat filios, vt ſubdit notum eſſe, & pro hoc vltimo facit etiam Marſil. in tract. de bannit. in verbo

337 Papæ, in princip. nu. 26 vbi ait, quòd † Papa appellat Reges Charissimos filios, reliquos verò Principes dilectos filios, & Purpurat. in rubr. ff. de iurisd. omn. iudi. sub num. 8 vbi tradit, quòd quãdo † denominatio fit à pari, vel minori, nominatus decorandus est maiori titulo, secus si denomi-
338
339 natio fiat à superiore, vt à Papa, qui † loquitur tanquam Pater spiritualis. c. quam graui, de crim.
340 fals. & † pater filio omnem honorem impendere non tenetur, arg. l. vnicæ. C. de emendat. ꝓpinq.

Et licet contrarium tenuerit Ioan. Bolognet. in l. 1. sub nu. 11. ff. de off. eius dicens sibi non placere responsionem Decij, quia etiam Imperator quando alloquitur suos subiectos, eos appellat secundum suam dignitatem, & Lancellot. Conrad. in tract. de duello, & pace, in titulo de prouocato, conclus. 77. sub nu. 6. in tertia par. vbi ait, eundẽ Decium non bene sentire, tum quia iura ab eo allegata non probant eius opinionem, tum etiam quia cum omnes dignitates à supremo Principe procedant, vt dictum est, priuatorum conuentione, & fictione immutari non possunt ex Prætorio, & solemni iure introducta l. nec ex Prætorio ff. de reg. iur. Item quia si dignitas est honor alicui propter merita Principis, vel legis beneficio impensus, ergo nullus alius, quàm Imperator, vel lex potest eam conferre, per Martin. Laudens. in tract.

de

de dignit. quęstione 26. qui dixit, solum Principē conferre magnas dignitates, quod idem ante ipsū voluit Baldus ab eo allegatus in. l. Imperium, nu. 7. vers. duodecimo quia, in 1. lect. ff. de iurisd. omn. iud.

Attamen tenenda est responsio Decij tanquam bona, quia quo ad Ioan. Bolognet. replicari potest, ipsum non probare suam reprehensionem, ex quo
341 nihil allegat, & † Doctori quamuis magno non creditur nisi dictum suum probet per authenticā scripturā, vt ait Archidiac. in c. nolite timere, nu. 5. vers. in scripturis, col. 2. 11. quęstione 3. quem sequitur Gramatic. in vot. 11. nu. 12. & Felyn. in. c. 1. sub nu. 54 in fi. vers. & in hac fallentia, col. pen. de constit. & hoc idem voluit Ias. in. l. illam, nu. 8. vers. itē ad istud notabile, col. 2. C. de collat. & Granut. in theorem. 1. sub nu. 9. vers. authoritate adhuc, & Euerard. in loco, ab authorit. nu. 12. & in loco, à lege cessante sub nu. 1. & hos omnes sequutus sum in quęstione 23. nu. 13. lib. 1.

Insuper Imperator quādo alloquitur suos subiectos eos quidē appellat secundū suā dignitatem, videlicet si sunt Duces appellat eos Duces, si sunt Comites appellat eos Comites, & sic de singulis, sed non est verum, quòd si sunt spectabiles, vel Illustres, eos appellet sēper spectabiles, vel Illustres, prout hoc ꝓbatur in pluribus locis, quorum duos

ſat erit indicare, vnus eſt in.l.eos qui.C.de Comit. rei milit. lib.12.& in.l. Archiatros.C.de comit. & Archiatr ſacri palatij lib.eo. 12. vbi ſimpliciter appellat Duces abſq; titulo ſpectabilis, idem facit in .l.1.C.de Comit.qui prouincias regunt lib. eo.12. vbi vocat Comites ſimpliciter nullo addito titulo.

Quò verò ad obiecta Lancellot. Cōrad. ſcilicet quo ad primū reſpondeo, ꝙ Decius mouetur per tex.in.c.antiqua, de priuileg.& per tex.in.c.volentes, de offic. legat. vbi habetur videlicet in primo
342 textu, quod † Patriarcha poteſt facere ante ſe Crucē vbiq; deferre, niſi in Vrbe Romana, & vbicūq; Summus Pontifex fuerit, aut eius legatus vtens inſignijs Apoſtolicæ dignitatis. In ſecundo verò di-
343 citur, quod † præſente legato de latere officium legati minoris quieſcit quandiù legatus maior præſens fuerit, Ex quibus bonum ſumitur argumentum (licet aliter & male opinatus fuerit Lācellot.
344 Conrad.) quòd ſicuti † honor alicui cōpetens non eſt ſumendus præſēte ſuperiore propter reuerentiam ipſius ſuperioris d.c.volentes, ita non eſt exhibendus á ſuperiore eo loquente, quia in hoc ſecundo caſu ſicut in primo concurrit, & cōſeruatur eadē dignitas, & reuerentia ſuperioris, ergo idem ius conſtitui debet.l.illud.ff.ad leg.Aquil. cū ſim.

Et iuribus Decij conuenit cōſuetudo, quæ ino-
345 leuit, quòd Epiſcopi † aſſiſtentibus Cardinalibus

non

non portant Rochetũ ſaltẽ diſcoopertũ, nec Car-
346 dinales aſſidente Papa, Nec † Prætores Ciuitatum baculum iuſtitiæ ferunt aſſiſtente Prouinciæ Præſide, vt ait Bertachin. in tract. de Epiſcop. lib. 4. in 1. par. in rubr. de vita Epiſcopi, nu. 5. verſ. & hinc inoleuit, quem ſequitur Philipp. Prob. in c. ſtatutũ ſub nu. 23. verſ itẽ Sacramentũ, de reſcript. in 6. & in c. vt Apoſtolicę, ſub nu 14. in fi. de priuileg. in 6.

Quo verò ad alia obiecta ipſius Lancellot Conrad. dico vſu, & cõſuetudine receptũ eſſe, vt hi Duces appellentur Sereniſſimi, vt abundè dixi, & ꝓbaui, & ipſe fatetur legem conferre poſſe titulos, & dignitates, ergo & per conſuetudinẽ cõferri poterunt, cũ cõſuetudo ſit altera lex, & par ſit virtus cõſuetudinis, & legis. l. de qbus. ff. de legib. & ſcripſi ſupra nu. 254. pſertim cũ nõ ſit á iure reꝓbata nec iniqua, nec irrationabilis, vt ex pdictis patere põt.

Cõprobo Decij opinionẽ ex hac manifeſta ratione, quòd vt diximus in princip. nu. 2. verſ. non nulla igitur ſunt, Reges dicuntur Sereniſſimi, maximè quando non recognoſcunt ſuperiorem in tẽporalibus, prout eſt Rex Franciæ. c. per venerabilẽ §. inſuper, qui fil. ſint legit & dixi nu. 58. & cui Regi Franciæ conueniunt nomina Imperatoris, & ſic titulus Sereniſſimi, vt ſimiliter dixi nu. 2. & tamẽ Papa ipsũ Regẽ Illuſtrem, vel Illuſtriſſimũ, aut Excellẽtiſſimũ tm̃ appellat vt ſcripſi ſ nu. 330. & ſeq.

Idẽ videmus factũ fuisse de Rege Portugalliæ, q̃ cum sit Rex, secundum dicta, & mox mox replicata, Serenissimus dicitur, maximè cum non recognoscat superiorem in temporalibus, vt ait Purpurat. in l. 1. nu. 118. ff. de off. eius, & tamen Papa eum appellat modo Illustrem, vt proditum est in .c. ex speciali, de iudę. modo Excellentissimum, vt legitur in. c. grandi, propè fi. de supplen. negligent. p̃lat. in 6. non autem Serenissimũ. Quòd nulla alia ratione factum fuisse opinor, nisi quia, vt dicebã Papa nõ tenet̃ sẽper oẽm honorẽ impendere filio, & eundem honorẽ exhibere, qui ab inferioribus exhibetur, cũ ipse sit pater omnium, & supremus
347 Princeps † maior etiam Imperatore, & Regibus, vt sol maior est Luna, quoniã quanta est inter solẽ & Lunam differentia, tanta est inter Papam, & Imperatorem c. solitæ de maior. & obedien. vbi glo. considerans Solis, & Lunæ differentiam subiunxit, quòd cũ terra sit septies maior Luna, Sol autẽ sit octies maior terra, Papa quadragesies septies est maior Imperatore, quamuis nonnulli mensuram Solis, & Lunæ satius colligentes dixerint, q̃ Papa est maior Imperatore septies millies & septingesies, & quadragesies quater, & insuper eius mediatem, quia Sol tantũ est maior Luna, vt ait Ioan. Andr. in d. c. solitæ, nu. 26. & nu. 27. de maior. & obedien. & ibi Bellam. sub nu. 10. in fi. & nu. 11.

&

& ante ipsos Hostiens. nu.15.hæc tamen relinquẽda sunt Astrologis, vt ibi adnotauerunt Abb. nu. 9. & Ioan. Andr. nu. 27. & Bellam. nu. 11.

Nec obstat quintum argumentum, quo dictum est, nullam legẽ dicere, ꝙ Duces appellentur Serenissimi. Quia responderi potest, ꝙ nec etiam vlla est lex dicens, ꝙ Reges appellentur Serenissimi, & tamen illo titulo decorantur, vt patet supra nu. 2.

Amplius dico, ꝙ nõ nullę sunt rationes, quibus probatum est, ꝙ dicti Duces vocari debent Serenissimi, quo circa licet non habeamus legẽ de hoc expressam, habemus tamen rationes, quæ suffice-
348 re debeat pro lege, nam † lex dicitur omne id, ꝙ in ratione consistit. c. consuetudo, distin. 1. And. de Isern in pręlud. feudorum, nu. 25. & nu. 48. vers. nam rationabile, vbi Addit copiosè, & Dec. in cõs. 64. diligenter pro viribus, sub nu. 6. & Roland. à Valle in cons. 72. statuto Ciuitatis Casalis, nu. 47.
349 vers. quia lex, vol. 1. & † quærere legem, & authoritatẽ, vbi adest naturalis ratio, infirmitas est intellectus secundũ Philosoph. quẽ refert Ang. in cõs. 275. thema super quo cõsiliũ, circa fi. & Natta in cons. 402. nu. 32. & Vasq. lib. 1. de success. creat. pro-
350 gress. & resolut. §. 1. sub nu. 3. vers. cum ergo. Et † oẽs casus non possunt legibus singulatim comprehendi, quia plures sunt casus, quàm leges. l. neq; leges, & l. non possunt. ff. de legib.

Nec

Nec obstat sextũ,& vltimũ argumẽtũ,quia respõdeo nouitates illas dici,& à lege reprobari,quando ipsi legi non sunt cõsentaneę, ita loquuntur iura, & Doctorum authoritates in contrarium adductæ. Diuersum enim est in casu nostro, in quo nil contra dispositionem legis, & rationis innouatur, sed omni iure,ratione,& consuetudine titulus iste Serenissimi assumitur à Ducibus,& ita respon det Menoch.in cons. 302.nu. 52.vers. non obstat
351 sextum, vol. 4. loquens † de quodam Marchione cui titulum Excellentissimi competere dixit, licet dubitẽ, an Menochius bene consuluerit eo in casu quia dictus Marchio est Feudatarius Status Mediolani, qui habet strictas habenas in suo Marchionatu, prout & alij Marchiones & Comites †
352 Feudatarij dicti status, qui non possunt gratias delictorum facere, nisi quo ad bona, & pœnam,quę ipsis applicãtur nõ respectu psonæ, vt cautũ est in nouis cõstitutionib⁹ Mediolani in titulo de feud. §. nõ possint, Boss. in titulo de remed ex sola clemẽt. nu. 51. & Rolãd.à Valle in cõs. 4.qm̃,nu. 59.vol. 3.
353 Item non possunt † dicti feudatarij se impedire de vectigali salis, nec impedire officiales salis sub pœna confiscationis bonorum etiã Feudalium, vt constat in dictis constitutionibus in titulo de publican. & vectigal. §. Feudatarij.
354 Similiter † puniuntur receptantes bannitos, vel

eos

eos non capientes, vt patet in ipsis constitutionibus in titulo de bannit. §. Feudatarij.

355 Itē nō possunt statuere cōtra ius commune, nec possunt rescribere eorū Pretoribus,& officialibus, vt ꝑcedant summariè in causis ordinarijs,& quoties Senatus Mediolani talia fieri intelligit à Feudatarijs excandescit,& in eos animaduertit, sic ait Boss. in titulo de Princip.nu.287.& Roland.à Valle in cons.4.quoniam,num.33.& num.34. vol.3.

356 Itidē † Feudatarij Mediolani nō possunt se impedire aliquo modo de pertinentibus ad annonā, ita dictantibus ꝑdictis cōstitutionibus in titulo de præfectis annonæ, §. Gubernatoribus Ciuitatum.

357 Rursus † nō possunt apponere clausulas appellatione remota, vel mandare, ꝙ procedatur simpliciter,& de plano, quia Senatus Mediolani hoc non patitur, vt ait Boss. in titulo de regal. nu. 30. & Surd.in cons. 210. ne quid, sub nu. 58. vol. 2.

Nec possunt alia facere, q̄ fiunt à Ducibus Marchionibus,& Comitibus, Regalibus amplissimā, & supremā potestatē habētibus. Nec credo, quòd Marchio ille status Mediolani habeat regalia concessa, ꝓut attestatur Menoch.in d. cōs. 302. nu. 23. cum pluribus seq. vol. 4. vel si ea habet, illis non vtitur, nec est in possessione vtendi.

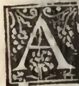
Quinimmo Feudatari Mediolani nō possunt in eorū Terris,& Oppidis ferre tormēta rotata, ita vt dubitan-

dubitādū sit de opinione Menochij cōsulentis dicto Marchioni tribuēdū esse titulū Excellētissimi.
358 Fateor tñ (vt obiter hoc dicā) ꝙ † titulus Excellētissimi competit Francisco Gōzagæ Marchioni Castioni à stiuerijs Dño meo, tū ex sanguinis nobilitate, tū ex ijs, q̄ notauit Menoch. ꝓ dicto Marchione Feudatario Mediolani in d. cōs. 302. vol. 4. quę non sunt vana in ipso Marchione Castioni, nā
359 ipse † nō solū est Princeps Romani Imperij, vt legitur in inuestituris, & tradit Bursat. loquens de patre in cōs. 400. cū iā satis, sub nu. 44. vol. 4. sed
360 † etiā eidē regalia, & iura Imperij cōpetunt, & ea oīa facere potest, q̄ pōt Imperator in vniuerso Orbe, vt ait Curt iun. loquēs de auo paterno dicti Excellentissimi Marchionis in cōs. 61. habita diligēti cōsideratione sub nu. 8. & nu 9. & nu. 10. & M Ant. Peregrin in tract. de iur. Fisc. lib. 1 titulo 2. sub nu. 76. sub vers. ꝓ solutione, & Bec. in cons. 56. in causa sub nu. 61. in fi. & in inuestituris dicitur ꝙ idem Marchio possit ea omnia quę Romani Imperatores & Reges facere possunt, & soliti sūt in vniuerso
361 Orbe, per quæ † verba omnia Imperatori reserua ta communicantur, vt ait Purpurat. in. l. 1. nu. 376. ff. de off. eius & Felyn. in c. quę in Ecclesiarū, nu. 33. vers. sed cogitabā, de constit. & ita iuris esse dico.

 FINIS.

INDEX

A

B

C

Z Cardina-

D

Duces

Duces

Dux

E

F

G

H

L

M

P

S

T

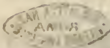
Titulus

FINIS.

Imprimatur.

FRATER BASILIVS PORTA
Inquisitor Derthonæ.

GVIDOBAL. RAC. VIC. G.
Derthonæ.

Registrum.

† †† ††† ABCDEFGHIKLMNOPQRST VXYZ. Aa Bb

Omnes sunt duerniones præter A qui est Terniones.

DERTHONAE,

Anno Domini M. DCV. die 14. Decembris.

